

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

128710

1800-1950 YILLARI ARASINDA İSTANBUL'DA
FAALİYET GÖSTEREN RUM MİMARLAR

Mimar Oya ŞENYURT

FBE Mimarlık Ana Bilim Dalı Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TANYELİ

Doc. Dr. Nuran Kara Fikriyeci

Prof. Dr. Bankat AKIN

İSTANBUL, 2002

128710

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	i
ŞEKİL LİSTESİ.....	ii
RESİM LİSTESİ.....	iii
HARİTA LİSTESİ.....	v
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	1
1.2 Kullanılan Yöntem:Rum Mimarlar Tarafından Yapılan Yapıların Saptanması.....	2
2. İSTANBUL'DAKİ MİMARİ ETKİNLİKLER İÇİNDE RUMLARIN ROLÜ.....	5
2.1 19.yy Öncesinde Gayrimüslimlerin İnşaat Etkinliğindeki Sınırlamalar.....	5
2.2 Osmanlı Sistemi İçinde Rumlara ve 19.yy'daki Değişim.....	8
2.3 19.yy Öncesi Rum Mimarlar ve Etkinlikleri.....	12
2.4 Rum Mimarlar ve 19.yy İstanbul Mimarisine Etkileri.....	15
3. KATALOG:1800-1950 YILLARI ARASINDA FAALİYET GÖSTEREN RUM MİMARLARIN VE KALFALARIN İSİM LİSTESİ.....	17
4. RUM MİMARLARIN ÇALIŞMA ALANLARI.....	35
4.1 Resmi Yapım İşlerinde Çalışan Mimarlar ve Kalfalar (1800-1923).....	35
4.2 Tersane'de Çalışan Mimarlar ve Kalfalar.....	76
4.3 Serbest Mimarlık Bürolarında Çalışan Mimarlar.....	79
5. 1800-1950 YILLARI ARASINDA RUM MİMARLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI.....	116
5.1 İstanbul'da 19.yy'da Rum Mimarların Çalışma Koşulları.....	116
5.2 İstanbul'da Cumhuriyet Döneminde Rum Mimarların Çalışma Koşulları.....	123
6. RUM MİMARLARIN MİMARİ VE ÜSLUPSAL TERCİHLERİ.....	130
7. RUM MİMARLARIN ÇALIŞMA BÖLGELERİNİN KENTSEL DAĞILIMI.....	135
8. SONUÇ.....	136

KAYNAKLAR	139
EKLER	145
Ek 1 Fotoğraflar ve Projeler	146
Ek 2 Haritalar	191
ÖZGEÇMİŞ	200

KISALTMA LİSTESİ

BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
PKK	Plan Proje Kroki Kataloğu
YA.HUS.	Yıldız Tasnifi Sadaret Maruzat Evrakı
YA.RES.	Yıldız Arşivi Resmi Maruzat Evrakı
YEE	Yıldız Esas Defteri
YMTV	Yıldız Tasnifi Mütenevvi Maruzat Evrakı
Y.PRK.MBC.	Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Mabeyn Cetvelleri Kataloğu

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil Ek1.1	Todori Kalfa'nın bir projesi..... 146
Şekil Ek1.2	Durmuş Dede Türbesi'nin projesi 147
Şekil Ek1.3	Kağıthane'de kurulmak istenen porselen fabrikası haritası..... 152
Şekil Ek1.4	Berlin (Hamidiye) Hastanesi vaziyet planı..... 153
Şekil Ek1.5	Berlin (Hamidiye) Hastanesi bodrum kat planı..... 154
Şekil Ek1.6	Berlin (Hamidiye) Hastanesi zemin kat planı 155
Şekil Ek1.7	Berlin (Hamidiye) Hastanesi birinci kat planı..... 156
Şekil Ek1.8	Berlin (Hamidiye) Hastanesi ön cephesi 157
Şekil Ek1.9	Sadrazam Sait Paşa Evi'nin tadilat projesi..... 158
Şekil Ek1.10	Kadıköy İskekesi'nin tamirat projesi..... 159
Şekil Ek1.11	Üsküdar Şemsipaşa Tütün Deposu'nun Pervititch Haritası'ndaki yeri 161
Şekil Ek1.12	Zografeion Lisesi zemin kat planı 167
Şekil Ek1.13	Patrikhane yapılarının çizimleri 181
Şekil Ek1.14	Bahçekapı Atalar (Atabek Hanı) Mağazası projesi 183
Şekil Ek1.15	Simeon Simeonidis'in diploma projesi 185
Şekil Ek1.16	Cemil Akar Arı Bisküvileri Fabrikası 189

RESİM LİSTESİ

	Sayfa
Resim Ek1.1	Durmuş Dede Türbesi'nin fotoğrafı 146
Resim Ek1.2	Durmuş Dede Türbesi'nin bir kartpostalda görünüşü 148
Resim Ek1.3	Darülaceze'nin giriş kapısı 148
Resim Ek1.4	Darülaceze'nin inşaatı sırasında çalışan kalfalar 149
Resim Ek1.5	Darülaceze'ye ait caminin fotoğrafı 149
Resim Ek1.6	Darülaceze'ye ait kilisenin fotoğrafı 150
Resim Ek1.7	Taksim Aya Triada kilisesi 150
Resim Ek1.8	Taksim Zappeion Kız Okulu 151
Resim Ek1.9	Büyük Balıklı Han'ın avlusundaki kitabe 160
Resim Ek1.10	Viktor Adamantidis'in fotoğrafı 160
Resim Ek1.11	Taxim Palas Apartmanı 160
Resim Ek1.12	Adaman Apartmanı 161
Resim Ek1.13	Adaman'ın kullandığı bir mimarlık kitabının kapak sayfası 162
Resim Ek1.14	Adaman'ın kitabının kapak sayfası içindeki kendi el yazısı 163
Resim Ek1.15	Thomas Ağaoğlu'nun fotoğrafı 164
Resim Ek1.16	Tepebaşı Çatmamescid Sokak no:11'deki apartman 164
Resim Ek1.17	Çatmamescid Sokak no:11'deki apartmanın mimarının ad yazıtı 164
Resim Ek1.18	Beyoğlu Çukurçeşme Sokak no:2'deki ev 165
Resim Ek1.19	Beşiktaş Köyiçi Caddesi no:54'teki ev 165
Resim Ek1.20	Yeniköy Rum İlkokulu'nun fotoğrafı 165
Resim Ek1.21	Dimadis'e ait makbuzlar 166
Resim Ek1.22	Hristo Euthumiadis'in fotoğrafı 167
Resim Ek1.23	Şişli Bahar ve İkbal Apartmanları 167
Resim Ek1.24	Fotiadis'in fotoğrafı 167
Resim Ek1.25	Beyoğlu Zografeion Lisesi 167
Resim Ek1.26	Fener Marasleion Okulu 168
Resim Ek1.27	Galata Ticaret Lisesi 168
Resim Ek1.28	Beyoğlu Panagia Apartmanı 168
Resim Ek1.29	Gümüşsuyu Ekselsiyör Apartmanı inşaatı 168
Resim Ek1.30	Meşrutiyet Caddesi no:126 169
Resim Ek1.31	Mahmutpaşa Yokuşu no:98-100 169
Resim Ek1.32	Beyoğlu Faikpaşa Yokuşu no:44-46 170
Resim Ek1.33	Sıraselviler Caddesi no:54 170
Resim Ek1.34	Sıraselviler Caddesi no:89'daki apartman 170
Resim Ek1.35	Hristou İoannidis'in fotoğrafı 171
Resim Ek1.36	Hristou İordinidi'nin fotoğrafı 171
Resim Ek1.37	Sıraselviler Caddesi Belçika Konsolosluğu 171
Resim Ek1.38	Sıraselviler Caddesi no:87'deki apartman 171
Resim Ek1.39	Galata Frej Apartmanı 172
Resim Ek1.40	Beyoğlu Yeniçarşı Sokak no:52'deki apartman 172
Resim Ek1.41	Sultanhamam Aşir Efendi Caddesi Türkiye Hanı 172
Resim Ek1.42	Galata Büyükhendek Sokak no:7'deki apartman 173
Resim Ek1.43	Sıraselviler Abdullah Sokak no:4'deki apartman 173
Resim Ek1.44	Tarlabaşı Sakızağacı Sokak no:59'daki apartman 173
Resim Ek1.45	Çukurcuma Çubukcu Çıkmazı no:1'deki apartman 173
Resim Ek1.46	İstiklal Caddesi no:268 174
Resim Ek1.47	Kotzampasoulis'in yapının üzerindeki ad yazıtı 174
Resim Ek1.48	Beyoğlu Meşelik Sokak Triada Residence Apart Otel 174

Resim Ek1.49	K. Stavridu Apartmanı.....	175
Resim Ek1.50	Ladopoulos'un ad yazıtı	175
Resim Ek1.51	Ladopoulos'un inşa ettiği apartman	175
Resim Ek1.52	Tarlabaşı Kalyoncukulluğu Sokak no:91	176
Resim Ek1.53	Karaköy PTT binası.....	176
Resim Ek1.54	Karaköy PTT binası üzerindeki mimar ad yazıtı.....	176
Resim Ek1.55	Helen Filoloji Cemiyeti binası.....	177
Resim Ek1.56	Eminönü Kurukahveci Mehmet Efendi Hanı no:74	177
Resim Ek1.57	Simeon Lokmagez'in fotoğrafı.....	177
Resim Ek1.58	Kurtuluş Caddesi Ülkü ve Şahin Apartmanları	177
Resim Ek1.59	Nişantaşı Ölmez Han.....	178
Resim Ek1.60	Fener Rum Patrikhanesi'ne ait bir yapı	178
Resim Ek1.61	Karaköy Yemeniciler Caddesi no:15.....	178
Resim Ek1.62	Kurtuluş Gençlik Kulübü'nün mimarının ad yazıtı.....	179
Resim Ek1.63	Kurtuluş Gençlik Kulübü	179
Resim Ek1.64	Tel Sokak Zarifi Apartmanı.....	179
Resim Ek1.65	Sultanhamam Caddesi no:24	180
Resim Ek1.66	Beyoğlu Faikpaşa Yokuşu no:9.....	180
Resim Ek1.67	Beyoğlu Çubukcu Çıkmazı no:1'deki yapının mimar ad yazıtı	180
Resim Ek1.68	Aristeidis Pasadeos'un fotoğrafı.....	181
Resim Ek1.69	Nişantaşı Hüsrev Gerde Caddesi no:75/1 Tozan Apartmanı	181
Resim Ek1.70	Tel Sokak no:47.....	182
Resim Ek1.71	Beyoğlu S.Önay Apartmanı'ndaki ad yazıtı.....	182
Resim Ek1.72	Apostolos Pistikas	182
Resim Ek1.73	Cihangir Güneşli Sokak no:44.....	182
Resim Ek1.74	Evangelos Ranos'un fotoğrafı	184
Resim Ek1.75	Büyük Balıklı Han	184
Resim Ek1.76	Büyük Balıklı Han'a ait kitabe	184
Resim Ek1.77	Feriköy Rum İlkokulu	184
Resim Ek1.78	Simeon Simeonidis'in fotoğrafı	185
Resim Ek1.79	Konstantin Simuhin'in fotoğrafı.....	186
Resim Ek1.80	Dimitrios Tsilenis'in fotoğrafı.....	186
Resim Ek1.81	Sıraselviler no:25 Taner Palas	186
Resim Ek1.82	Halaskargazi Caddesi no:307 Ak Apartmanı	186
Resim Ek1.83	Elmadağ Turna Sokak no:2	187
Resim Ek1.84	Boğazkesen Caddesi no:70.....	187
Resim Ek1.85	Serdar-ı Ekrem Sokak no:14	187
Resim Ek1.86	Eminönü Aşir Efendi Caddesi no:61	187
Resim Ek1.87a	İstanbul Yeniçarşı Han'dan bir detay	188
Resim Ek1.87b	Mahmutpaşa Yokuşu İstanbul Yeniçarşı Han	188
Resim Ek1.88	Vasil Vikgas'ın fotoğrafı	189
Resim Ek1.89a	Tarlabaşı Sakızağacı Sokak no:77	190
Resim Ek1.89b	Tarlabaşı Sakızağacı Sokak no:77'den bir detay.....	190
Resim Ek1.90	Beyoğlu Çiçek Pasajı.....	190

HARİTA LİSTESİ

	Sayfa
Harita Ek2.1 Beyoğlu ve çevresi.....	193
Harita Ek2.2 Galata, Karaköy ve Beyoğlu.....	195
Harita Ek2.3 Şişli ve çevresi	197
Harita Ek2.4 Eminönü ve çevresi.....	199

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 4.1 Rum Kalfaların İsim Listesi.....	41

ÖNSÖZ

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Kuramı Yüksek Lisans Programı için oluşturulan bu tezde 1800-1950 yılları arasında İstanbul'da bulunan Rum Mimarların mimarlık faaliyetleri incelenmiştir. Tespitler ve araştırmalar sonucunda Rum mimarların büyük çoğunluğunun isimlerinin toplandığı ve onlarla ilgili çeşitli bilgilerin biraraya getirildiği bir çalışma oluşturulmuştur. 1800-1950 yılları arasında mimarlık alanındaki çalışma koşulları ile Rum mimarların mimarlık faaliyetlerinin etkileşimini de kapsayan bir tez olması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın çeşitli aşamalarında katkısı olan kişiler bulunmaktadır. Öncelikle zor geçen kaynak aramaları ve Rumca çevirilerde bana yardımcı olan İstanbul Fener Rum Patrikhanesi Kitaplığı'nda görev yapan Yorgo Benlisoy'a, çeşitli makalelerinden yararlanmam için bana Atina'dan çalışmalarını gönderen Mimar Savaş Tsilenis'e, Osmanlıca çeviriler ve belgeler konusunda yardımlarını esirgemeyen Başbakanlık Osmanlı Arşivi çalışanlarına, ayrıca bu yoğun çalışma temposunda bana yol gösteren hocam Prof. Dr. Uğur Tanyeli'ne ve rahat bir çalışma ortamı vererek manevi desteğini eksiltmeyen eşim Ali Şenyurt'a teşekkürü borç biliyorum.

ÖZET

19. yy ve 20. yy'ın ortalarına kadar süren dönem içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşmesine koşut olarak Osmanlı Mimarisi'nin modernleşme çabalarına büyük ölçüde katkıda bulunmuş Rum kalfa ve mimarlarının çalışmaları dikkat çekicidir.

Bu çalışmada, 150 yıllık süreç içerisinde faaliyet gösteren Rum mimar ve kalfaların yapıları ve çalışma koşullarının incelenmesi amaçlanmıştır ve tüm bu mimari faaliyetlerin Osmanlı mimarisine etkileri araştırılmıştır. Bunun için konuyla ilgili az sayıdaki Rumca ve Türkçe kaynak taranmış, büyük ölçüde Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin belgelerinden yararlanılmış, ayrıca mimarların yapılarına yapıların üzerindeki ad yazıtlarından ulaşılmaya çalışılmıştır. 19.yy öncesinde Gayrimüslimler'e inşaat etkinliğinde çeşitli sınırlamaların olmasına rağmen bu dönemde de Rum mimar ve kalfaların çalışmalarından yararlanıldığı başlangıç olarak kabul edilmiştir. Rum mimar ve kalfaların 19.yy sonrasında ulusçuluk akımlarının etkisi ve Tanzimat'ın Gayrimüslimler'e verdiği haklar, Rum cemaatinin değişimi gibi çeşitli toplumsal veriler de göze alınarak değerlendirme yapılabilmiş ve 19. yy sonrasında inşaat etkinliğindeki sınırlamaların ortadan kalkmasıyla Rum mimar ve kalfaların çalışmalarının yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Rum mimar ve kalfaların 1930'lara dek etkili oldukları, 1930'dan 1950'lere kadar olan dönem içerisinde ise çeşitli toplumsal ve politik sebeplerden dolayı sayılarının ve faaliyetlerinin azalmış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, 19.yy'da sayıları Gayrimüslimler'e göre az olan Türk mimarların Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda inşaat faaliyetlerinde Gayrimüslim mimarların yerini aldıkları belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı mimarlığı, Tanzimat, mimarlık pratiğinin örgütlenmesi.

ABSTRACT

Relating to the rise of the modernization of the Ottoman Empire, in this study the principal aim is stated on presenting the contributions and demonstrations of Greek architects to the Ottoman Architecture in 19th and 20th centuries. Their roles, while reflecting the European styles (or tastes) to the Ottoman style are remarkable, or can be accepted as a catalyst at that period.

In this research, the main point is to bring out the constructions, especially made by the Greek architects in that period, exhibit their technical expertises and skills and their artistic effects applied on the Ottoman (Empire) Architecture (coming across with authorized construction, signed by the architects originally). Because of lack of factual materials and documentaries either in Greek or in Turkish languages, the official archives authorized by the governmental department have been taken notice while collecting the materials, knowledge and information. In fact, before this period, non- Muslim architects, despite of the strictures of working contidions, can be recognised as the beginning of their existences. In 19th century, some revolutions and the approach to the nationalism have given the non-Muslim architects a great deal of freedom to expose their skills more intensively than ever especially compared with conditions, facilities on working site of the last century. The effects of the European Architecture can be sensed either internally or externally in the constructions.

Later in 1930, 1950, because of social and political reasons, Greek Architects have lost their existence and reputations. Turkish architects have taken their place in the architecture of Turkey so far.

Keywords: Ottoman Architecture, Political Reforms, Organization of Architectural Practice.

1. GİRİŞ

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Tanzimat döneminden başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nda her kademedeki devlet hizmetinde çalışmış çeşitli etnik gruplardan kişileri görmek mümkündür. Buna bağlı olarak Hassa Mimarlığı hizmetinde de 19.yy'dan sonra Gayrimüslim mimarların neredeyse tekel oluşturduğu bilinmektedir.

19. yy'ın sonları ve 20.yy'ın başlarında Avrupa'daki örneklerine benzer şekilde İstanbul'da serbest mimarlık bürolarının kurulması da yine Rum, Ermeni ve Levanten mimarlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Serbest mimarlık bürolarının faaliyetleri ile ilgili olarak Hasan Kuruyazıcı tarafından *Annuaire Oriental*'den düzenlenen listelerde 1869-1945 yılları arasında çok az sayıda Türk mimarın ismi geçmektedir (Kuruyazıcı, 1999, s.68-73).

İstanbul'un çok sesli yaşantısı içinde yer sahibi olan Levantenlerin yapı faaliyetleri ile ilgili oldukça fazla sayıda çalışmalar yapılmış olup, bu mimarlar arasında Mongeri, D'Aronco ve Vallauray'nin devlet için önemli yapılar yapma fırsatını elde etmiş olduklarını da biliyoruz.

Ermeni mimarlar ise hemen hemen Balyan Ailesi ile özdeşleşmiş gibi gözükmekle birlikte Rum mimarlarla ilgili araştırmalarım ve alan taraması sırasında gerek serbest mimar olarak gerekse de devlet hizmetinde çalışmış çok sayıda Ermeni kalfa ve mimarın faaliyet gösterdiğini belirledim. Ermeni mimarlar konusunun da ayrı bir tez konusu olarak incelenmesi gerekliliği açıktır.

Tezin konusu olan, Rum mimarları ise, bir tarih dönemi içinde ele alan bir bilimsel kaynak mevcut değildir. Çeşitli konularla ilgili yazılmış Türkçe kaynaklarda satır arasında belirtilmiş birkaç isim dışında oldukça yetersizdir. Rumca kaynaklarda ise değişik dönemlerde yazılmış makaleler şeklinde olup, bu konuda hazırlanmış konunun bütünü ifade eden bir kaynağa araştırmalarım sırasında rastlamadım. Böyle bir eksiklik sebebiyle bu tez kapsamında 19. yy ve 20. yy başında faaliyet göstermiş ve adlarına ulaşabildiğimiz tüm Rum mimar ve kalfaları biraraya getirmek ayrıca, toplayabildiğim bilgiler çerçevesinde 1800-1950 yılları arasında bu mimarların toplumsal ve ideolojik gelişmelere bağlı olarak mimari faaliyetlerindeki değişimlerini incelemek amaçlanmıştır.

Savas Tsilenis tarafından Yunanistan Teknisyenler Odası, Rum Filoloji Cemiyeti ve *Annuaire Oriental* (Doğu Yıllığı) esas alınarak hazırlanan 1869-1945 yılları arasında faaliyet gösteren

Rum Mimarlar ve kalfalar ilgili listede olan ya da olmayan ve bugüne kadar sadece isim olarak geçen kişileri, eserleri, tarihteki yerleri ve bir ölçüde de yaşamları ile tanımak ve Hasan Kuruyazıcı'nın deyimiyle (Kuruyazıcı, 1999, s.71) onları sadece birer "ad" olmaktan kurtarmak ya da Tülay Artan'ın sözettiği gibi (Artan, 1993, s.19) "geçmişin karanlıklarında kalan kalfaları" yaşadıkları dönemle bağlantılı olarak tanımak amaçlanmıştır.

1.2 Kullanılan Yöntem: Rum Mimarlar Tarafından Yapılan Yapıların Saptanması

Rum mimarlar tarafından yapılan yapıların büyük kısmını, zemin kat pencerelerinin üst sınırında ya da kapı üst kenarlarında taşlara oyulmuş veya metal levhalara yazılmış ve çoğu da günümüze gelene kadar tahrip olmuş isimlerden tanıyabiliyoruz. Binalarda mimar ad yazıtlarının bulunması, yani imzalama alışkanlığı, yapının yaratıcısının adının İstanbul'da genellikle, Yunanca'daki "architecton" sözcüğünden daha sık olarak, "architecte" ünvanı ile betimlenmesinin de doğruladığı gibi, bu pratiğin oldukça yaygın bir adet olduğu Fransa'dan gelmiştir (Barillari ve Godoli 1997, s.136).

Bu mimar ad yazıtları daha sonraları sadece Gayrimüslim ya da yabancı mimarlar tarafından değil, aynı zamanda Türk mimarlar tarafından da sürdürülmüştür. (Rükneddin Güney'in Nişantaşı Bayer Apartmanı, yine Emin Necip Uzman'ın Teşvikiye'de Bronz Sokak, no:1'deki Başarı Apartmanı'nda olduğu gibi)

Gayrimüslim mimarların yapılarını tespit etmede faydası olan bu mimar ad yazıtlarının sayıları oldukça azdır, bunlardan bazıları restorasyon sırasında bazıları da zaman içerisinde bilinçsizce yok edilmiştir. Ancak o döneme ait belediye kayıtlarının yetersizliği düşünüldüğünde duvara kazınmış bu ad yazıtları araştırmalarda aslında sanıldığından daha fazla yol gösterici bir özellik teşkil etmektedir. Bu sokak çalışmaları sonunda tespit edilen isimler daha önce Hasan Kuruyazıcı tarafından Annuaire Oriental (Doğu Yıllığı) kayıtları ve farklı tarihlerde Savas Tsilenis'in de 1869-1945 yılları arasında Annuaire Oriental, Yunan Teknisyenler Odası ve Helen Filoloji Cemiyeti kayıtlarına göre hazırladıkları listelerle karşılaştırma yapılması olanağını ortaya çıkarmıştır. Mimar isimlerinin çoğu listelerde yer alırken bazıları da listelerde bulunamamıştır.

Mimarların etkinlik yılları da çoğu zaman bu listelerdekilerle farklılık göstermektedir. Örneğin, K. Dimadis'in faaliyet gösterdiği yıllar 1887-1900 şeklinde gözükürken, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde K. Dimadis'in 1872 yılına ait inşaat masrafları sebebiyle

tuttuğu makbuzlar bulunmuştur*. Aynı şekilde M. Laggas'ın faaliyet gösterdiği tarihler 1896-1922 gibi gözükürken (Kuruyazıcı, 1999, s.72) Laggas tarafından 1892 yılında inşa edilmiş bir apartmanın varlığı da alan taraması sonucu ortaya çıkmıştır. Bir diğer mimar V. Petros Adamantidis'in mimar olarak aktif olduğu yıllar 1883-1945 olarak gözükmektedir (Kuruyazıcı, 1999, s.71). Ancak, Adaman 1880 doğumlu olduğuna göre 1883 yılında aktif olması mümkün değildir. Dolayısıyla bu tarihler her zaman mimarların faaliyet gösterdikleri doğru tarihleri vermemekle birlikte, belli bir zaman aralığı ve mimarlarla ilgili fikir vermesi sebebiyle mimarların çalışmalarını anlatan bölümde belirtilmiştir.

Rum mimarlarla ilgili kaynak taraması dışında Pervititch haritasının yardımıyla çeşitli apartman adlarından bazı mimarların mülkiyetinde olan yapıları tespit etme ve dolayısıyla da üzerindeki imzalardan kimlerin bu yapıları yaptığını tespit etme yoluna gidilmiştir (Örneğin, Gazeteci Erol Dernek Sokak "Perpignani Apartmanı", üzerinde imzası olan kişiler mimar "Langas ve Perpignani" gibi). Bunun dışında mimarlarını isim olarak bildiğimiz, ancak günümüzde olmayan yapıların harita üzerinden tespit etme imkanı da yöntem olarak kullanılmıştır.

Duvardaki imzaların ve kent taramasının dışında, Başbakanlık Arşivi'ndeki belgeler kalfa ve mimarların tamir ettiği ve inşa ettiği yapılarla ilgili bilgiler vermekte, ancak isimlere ulaşmak sanıldığı kadar kolay olmamaktadır. Katalogların içinde az miktarda kalfa ve mimar ismi verilerek hazırlanmış özetler için tez kapsamına bağlı olarak 19. yy ve 20. yy başına ait mevcut tüm kataloglar taranmaya çalışılmıştır. Ancak bunun dışında kalfa ismi verilmeksizin yapı onarımı ya da inşa edilmesi ile ilgili olarak verilen iradelerin içindeki keşif defterleri mümkün olduğu kadar incelenmiş ve bu keşif defterleri içerisinde yer alan Rum kalfa isimlerine ulaşılmıştır.

Arşiv belgelerinde ve Rumca kaynaklarda Rum kalfaların ve mimarların isimlerinin yazılışları arasında büyük farklar olması da çalışmada dikkat çekici bir başka noktadır. İsimlerin tespiti ve Türkçe söylenişleri ile Rumca yazılışları arasındaki farklılığın düzeltilmesi için çalışılmıştır. Bunun için şöyle bir yöntem izlenmiştir: Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerden bulunan kalfa ve mimar isimleri aslına uygun olarak kullanılmış, ancak parantez içinde gerçek yazılışları verilmiştir. Örneğin: Yorgo (Georgios) gibi. Bununla birlikte Savas Tsilenis'in Rumca hazırladığı listelerdeki mimar isimlerinin ise transkripsiyonu yapılmıştır. Her harf Türkçe'deki karşılığı verilerek çevrilmiştir. Diğer taraftan çok az soyad kullanılması

* BOA, Yıldız Esas Evrakı Analitik Envanteri 1845-1920, C.1, Dosya no: 22, Gömlek no: 34.

ve çoğunlukla Rum kalfa ve mimarların kendi yazdıkları belgelerde soyadlarını kullanmaları birden çok aynı ismi kullanan Rum kalfa ve mimarın aynı kişiler mi yoksa aynı ismi kullanan farklı kişiler mi olduğu konusunda ayrımın yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte Rumların ve Ermenilerin ortak kullandıkları isimler de bulunmaktadır. “Menas veya Minas” ismini kullanan bir kalfanın Rum ya da Ermeni olduğunun tespit edilmesi de güçtür, çünkü bu isim hem Rumlar hem de Ermeniler tarafından kullanılmaktadır. Bu sebeple kalfaların faaliyet gösterdikleri yıllara bağlı olarak çeşitli tasnifler ve açıklamalar yapılmıştır.

2. İSTANBUL'DAKİ MİMARİ ETKİNLİKLER İÇİNDE RUMLARIN ROLÜ

2.1 19.yy Öncesinde Gayrimüslimlerin İnşaat Etkinliğindeki Sınırlamalar

Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlere getirilmiş bazı sosyal kısıtlamalar ve kurallar mevcuttur. Bunlardan en önemlilerinden biri ikamet yerlerini ve ikametgahlarının biçimlerini düzenleyen kurallardır. Gayrimüslimlerin Müslüman mahallelerine yerleşmelerinin belirli kuralları vardı ve ancak Müslüman nüfus Gayrimüslimlere oranla daha az sayıda kalmamak şartıyla buna izin verilirdi. 1701 ve 1708 tarihli fermanlarla Galata'daki bir camii yakınında oturan Hıristiyanların ve Yeni Cami yakınında yerleşik bulunan Yahudilerin buradan çıkartılması ve kendi cemaatlerinin sakin olduğu mahallelere yerleştirilmeleri emredilmişti (Soykan, 2000, s.177). Azınlık cemaatlerinin nüfuslarının artmasından dolayı konut alanlarının genişlemesi, buna bağlı olarak azınlık cemaatlerine ait umumi binaların sayıca artması veya ek binaların yapılması Osmanlı İmparatorluğu'nda yönetim tarafından istenen bir durum değildi ve sıkı bir denetim altına alınmıştı. Azınlık semtlerinde konut bölgesinin darlığı ve sınırlarının sabit tutulması, bu semtlerde arsa fiyatlarını arttırmaktaydı. Bu nedenle dar sokaklar yüksek yapılar ve yer kazanmak için uzatılan balkon ve sundurmalar bu semtlerin temizliği, su yolu ve lağım gibi tesisleri için başlıca problemi meydana getirmekteydi (Ortaylı, 1974, s.200).

Tanzimat'tan önce Müslüman olanlarla olmayanların yapı yapma hakları farklıydı. III. Ahmet döneminde (1703-1730) çıkarılan 1724 tarihli ferman, Müslüman ve Müslüman olmayanların evlerindeki yükseklik sınırını saptar. Buna göre Müslüman olmayanların evleri, Müslüman evlerinden daha yüksek inşa edilemezdi. 1233 tarihli fermanla Müslüman hanelerinin yüksekliği 14 zira iken Gayrimüslim hanelerinin yüksekliği 12 zira olması gerektiği beyan edilmekteydi (Ergin, 1995, s.997). III.Selim'in (1789-1807) çıkardığı ferman ise; Hıristiyanların evlerini siyah, Yahudilerin mavi renkte boyamalarını, Müslümanların evlerinin bu renkte boyanmamasını zorunlu kılıyordu (Karaca, 1986, s.33). III. Selim'e ait bir başka uygulamada ise Gayrimüslim evlerinin pencerelerinin Müslüman evlerine bakmasının yasaklanmasıydı. Helmuth Von Moltke "Türkiye Mektupları" adlı kitabında Türklerin evlerinin dış görünüşünün reyanıkinden ayrıldığından söz etmekte ve Müslümanlar'ın evlerinin geniş cephesini Boğaz'a doğru yapıp, kırmızı, mavi ya da sarı renge hatta en çok kırmızıya boyarken, Rumlar ve Ermenilerin evlerinin dar tarafını, başşehrin ana caddesi olan Boğaz'a çevirerek kurşuni renkte badanaladıklarını ifade etmektedir. Ayrıca zengin bir

görüntü yaratmamak için Gayrimüslimlerin evlerini kurşununun iki ayrı tonuyla boyayarak iki ayrı mülk gibi görünmesini sağladıklarından da sözedilmektedir (Moltke, 1999, s.96).

Yasak ve kısıtlamaların olduğu diğer bir konu da Hıristiyanların kilise inşa etmeleri ile ilgiliydi. Yeni bir kilise inşa etmek ancak deprem ya da yangın sonucu yok olan veya tahrip olan kiliseler için geçerliydi. Eski kiliselerin onarımı da verilecek izne bağlıydı. Osmanlı hukukunda bunun için padişahın önceden izin almaları gerekiyordu. Osmanlı padişahları çeşitli dönemlerde verdikleri fermanlarla Gayrimüslimlerin ibadethanelerini tamir etmelerine izin vermişti. Padişahların fermanlarından, Gayrimüslimlerin ibadethanelerinin tamirine izin verilirken bunların eski şekliyle aynen yapılmasına çok önem verildiği anlaşılmaktadır. Tamir olunduktan sonra bir ilave yapıp yapılmadığını anlamak için karşılaştırmak üzere kilisenin mevcut durumu tespit ediliyordu. Kilisenin tamirine izin verilmeden önce bir keşif yapıp kilisenin Gayrimüslimlere eskiden beri bırakılmış bir kilise mi yoksa yeni bir kilise mi olduğu ve tamirin gerekli olup olmadığı araştırıldı. Kilisenin tamiri bittikten sonra da kilisenin aslına uygun şekilde tamir edilip herhangi bir ilave yapıp yapılmadığı ikinci bir keşifle tespit ediliyordu. Kiliseler tamir edilirken her yönüyle önceki yapı gibi olmak zorundaydılar. Örneğin ahşap bir kilise yandıktan sonra bu kez kagir olarak yapılamazdı. Kilisenin avlusu genişletilmediği gibi, binaya eklemeler yapılamazdı. Bunun aksine hareket edilmesi halinde topluca ağır bir para cezasına çarptırılırlardı. Harap olmuş bir mabedin tamirine fermanla izin verilmiş Gayrimüslimler, orjinal yapıya bir tek taş fazladan eklerlerse, on bin akçe; bu binayı bir veya iki kat genişletirlerse, kırk bin akçe ceza olarak öderlerdi ve her iki durumda da mabetleri yıkılırdı (Soykan, 2000, s.148,149). 1565 yılında Balat Kapısı dışında, nizami yapılmayan bir kilisenin yıkılmasına ilişkin bir hükmün varolduğu bilinmektedir. Müslüman olmayanların dini yapılarındaki onarımlar, eski ve kullanılmış malzeme ile yapılabilirdi. Kiliselerde kubbe yapımı ve kubbenin kurşunla kaplanması da yasaktı. Bu sebeple Tanzimat ve İslahat Fermanlarıyla gelen haklardan yararlanarak İstanbul'un Fethinden beri ilk defa kubbeli kilise inşa etme yasağından kurtulan Rumlar İstanbul'un ilk ve Kurtuluş'unda tek kubbeli kilisesi olan Agios Athanasios Kilisesi'ni inşa etmişlerdir. Sultan Abdülmecit'in izniyle Tavatla'nın dini lideri Argiropoleos Serafim tarafından 21 Kasım 1855'de kilisenin temelleri atılmıştır (Türker, 1998, s.38).

1855 Viyana Protokolü ile Babıali Gayrimüslimlerin özel izni gerekmeksizin mabetlerini tamir, hatta sadece Hıristiyan nüfusun oturduğu bölgelerde serbestçe yeniden kilise inşa edebileceklerini bildirdi. Ancak uygulamada bu gerçekleşmemiş ve eski durum devam etmiştir. 25 Cemazıyelaahir 1272/4 Mart 1856 tarihli bir bir hatt-ı hümayun inşaat hakkında

gereken ruhsatın cemaat metropolitleri ve hahambaşılar aracılığıyla Babiali'den alınmasını buyuruyordu. Eskisi gibi olmasa da Tanzimat sonrasında da Gayrimüslimlerin yapı yapmasındaki denetimin devam ettiği görülmektedir (Ortaylı, 1974, s.201).

Hububat tarımının yapıldığı araziler miri kabul edilip bunlar üzerindeki mülkiyet hakkı devlete ait iken, bağ ve bahçeler açısından durum farklıydı; bunlar üzerinde reayanın mülkiyet hakkı tanınmıştı. Dolayısıyla Gayrimüslimler bunları mülk edinebilirlerdi. Ancak miri arazinin kanunnamelerde de sık sık ihtar edildiği üzere bağ ve bahçeye çevrilmesi yasaktı (Soykan, 2000, s.98).

19.yy'da ise devlet örgütü batı örneklerine göre yeniden düzenlendi, diğer yandan miri topraklar rejimine son verildi, bunun yerine toprağın işleyenlere ait olduğu esası yerleşti. 1845 ve 1847 tarihli iradelerle başlayan bu değişim, 1849 tarihli irade ve 1858 tarihli Arazi kanunnamesiyle sona erdi. Miri ve kişilere ait olan toprakların kesin hukuki durumu belirlendi, toprakta özel mülkiyete geçişin temelleri atıldı. Geniş gelirlere sahip ve bu gelirlerle dini yapılar inşa ettirip vakıflar tesis eden vezirler de artık tarihe karıştıyordu. Bu sebeple hem dini yapıları inşa ettirecek kişilerin artık ortada görünmemesi, hem de devletin kültürel, askeri ve idari hizmet alanlarında yeni binalara ihtiyaç duyması sivil mimari alanında önemli gelişmelerin olmasına sebep oldu. Bu temel değişiklik mimarların çalışma alanını etkiledi (Cezar, 1991, s.88).

Ondokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde, Rumların konutlarında ve kiliselerinde fermanın getirdiği mimari serbestlikten dolayı değişimler olmuş aynı yüzyılda İstanbul'un modernleşme çalışmalarıyla paralel olarak Rum mimarların mimari etkinlikleri de artmıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanından yedi sene sonra 1262 tarihinde Meclis-i Vela tarafından açıklanan kararda Osmanlı tebaası mezhep ayrımı yapılmaksızın kagir inşaata teşvik edilmektedir. Daha önceleri ise kagir hane inşaatı yalnızca ehl-i İslam'a ait olup Gayrimüslimlere asla ruhsat verilmezdi ancak Müslüman halk tarafından o zamanlarda inşa edilmiş kagir bir hane de günümüze ulaşmamıştır. Osman Nuri Ergin'in belirttiği gibi (Ergin, 1995, s.996) kagir bir evin yapım masrafının fazla oluşu nedeniyle Müslüman halk kagir yapı yapmaktan çekinmiş, yağma ve tahrip edilir düşüncesiyle kagir ve gösterişli ev yapmaktan kaçınmıştır. Tanzimat'tan sonra da halkın kagir yapı yapacak maddi gücünün olmadığı ve durumun pek fazla değişmediği 2 Cemaziyelevvel 1313/20 Ekim 1895 yılına ait Dahiliye Nezareti Celilesi'nin mazbatası üzerine "Hasköy'de Turşucu mahallesinde Çıksalın isimli mahalde yangın yeri sahiplerinin oralarda kagir ebniye inşasına kudretleri olmadığı" tespit

edildiğinden ahşap olarak inşasına ruhsat verilmesi hakkında düzenlenen iradeden anlaşılmaktadır*. Gayrimüslimlerin ise Tanzimat'dan sonra evlerinin yüzde doksanınin kagir olarak yaptıkları bilinmektedir (Ergin, 1995, s.997).

Bunun dışında Gayrimüslim hanelerine hamam yapılmaması ve su satılmaması gibi bir uygulama da mevcuttur. Eyaletlerde de şehirlerdeki azınlık semtleri ve azınlık köylerinin umumi binaları için aynı denetim sistemi uygulanırdı. Gereken yapı ve onarım izni daima Babıali'den alınır, Kadı adına Hassa Mimarları gerekli denetimi yapardı. Umumi binaların onarımı sırasında ilave yapılmaması; özel konutların inşası sırasında da hamam gibi bölümler yaptırılmaması için ilk ve son keşif yapıldı. Çünkü bu semtlerde su sarfiyatının en az ölçüde tutulması ve yetersiz nitelikteki altyapı tesislerinin zorlanmaması, semtin şehir hizmetleri için aşırı bir yük ve sorun yaratmaması gerekliydi (Ortaylı, 1974, s.200,201). II.Selim döneminde Divan-ı Hümayun'un bazı kişilerin özel çeşme yaptırmalarına izin vermesi üzerine Devletin üst düzey görevlilerinden kişilerin çeşme yaptırmayı bahane ederek, yasak olduğu halde su aldıkları ve bu suyu hamam ve şadırvanlarda kullandıkları da bilinmektedir (Refik, 1998, s.64).

2.2 Osmanlı Sistemi İçinde Rumlar ve 19.yy'daki Değişim

Geniş topraklara egemen olan Osmanlı Devleti'nde çeşitli ırk ve dinlere mensup kişiler çoğunlukla etnik kökenleri dikkate alınmadan, sadece mensup oldukları din veya mezhep esasına göre gruplandırılmışlardır. Böylece Müslüman, Hıristiyan, Yahudi gruplar toplu olarak Devlet'in insan unsurunu meydana getirmişlerdir. Bilindiği gibi, İslam hukukuna göre, Müslüman olmayan ve İslam topraklarında Halife'nin güvencesinde dinlerini muhafaza ederek yaşamlarını sürdürebilen ehl-i kitap kişilere "zımmi" adı verilmiştir. Fethedilen topraklarda yerleşmiş bulunan farklı din ve kültüre mensup bu kişiler, sosyal ve ekonomik ilişkilerini, İslam hukukunca kuralları belirlenen bir hukuki statü içerisinde sürdürürlerdi.

18.yüzyılda Amerika'da "herkesin eşit yaratıldığı" ve Fransa'da "insan ve vatandaş hakları"nın ilanlarından sonra ve ilk ulus devletlerin doğmaya başlamasıyla birlikte yayılan milliyetçilik akımları, bazı zımmi uyrukları daha çok etkilemiştir (Bozkurt, 1989, s.1,2). Özellikle 18. yy'ın sonuna kadar, Rumca konuşan tebaa arasında kendi Helenistik miraslarına sahip çıkma bilinci pek söz konusu değildi. İstanbul'daki Patriklik resmi olarak Ortodoks kilisesinin geleneksel statüsünü bir millet olarak sürdürmeye çalışıyordu. Varlıklı Fener

* BOA, Şehremaneti İradeleri Kataloğu no:364, Sıra no: 806(309).

aristokrasisi de aynı çabadaydı. Ancak Fransa'yla, özellikle Marsilya'yla olan ticari ilişkiler, Fransız Devrimi fikirlerini hem bugünkü Yunan anakarasında, hem de adalarda yaymaya başlamıştı (Palmer, 1995, s.134). Fethedilen topraklarda kendi dinlerini, kültürlerini ve geleneklerini koruyan bu milletlerin, Büyük Fransız Devrimi sonrasında gelişen milliyetçilik düşüncelerinin, ulusal uyanış ve ulusal bağımsızlık hareketlerinin odağı olmaları kaçınılmaz olmuştur. İlk Rum milliyetçileri faaliyetlerine önce Rusya'da, büyük ölçüde Odesa'da başlamış; daha sonra düşüncelerini Yunanistan'da yaymaya girişmişlerdir (Shaw,1985, s.1003). İmparatorluktaki imtiyazlı durumlarından yararlanan Rum aydınları Avrupa ile ilişki kurarak Yunanistan'ın bağımsızlığı, hatta eski Bizans İmparatorluğu'nun canlandırılması yönünde çalışmaya başlamışlardır. Yunan ayaklanmasının ilk teşkilatlanması 1814 yılında Odesa'da meydana getirilen "Ethniki Hetairia" cemiyetidir. Cemiyetin ilk gayesi eğitim ve öğretimi Hıristiyan reaya arasında yaygınlaştırmaktır. Asıl amacı ise, Rumlarda milli duygular uyandırmak, onların haklarını korumak ve Yunanistan'ın bağımsızlığını hazırlamaktır.

1814'de Ethniki Hetairia derneği kurucularından Ksantos, Skufas ve Tsakalof adlı üç tüccar tarafından Yunan ulusunu Osmanlı boyundurluğundan kurtarmak amacıyla kurulan diğer bir dernek de Odesa'daki "Filika Hetairia" (Dostluk Birliği) derneğidir. 1818 yılında İstanbul'un Fener semtinde ilk merkezini faaliyete geçirmiştir. Derneğin başkanı Fener'in ünlü ailelerinden olan İpsilanti'lerin oğlu Aleksandr İpsilanti'dir (Sözen, 2000, s.168).

Tümü soylu olmayan Fener semtine yerleşmiş olan aileler Rumca konuşmalarına rağmen hepsi Rum değildi. Romen, İtalyan ya da Arnavut kökenli olup, zaman içerisinde Fener semtinde seçkin ve varlıklı bir zümre oluşturmuşlar, bildikleri diller sayesinde Osmanlı devletinde önemli bir görev olan tercümanlığa getirilmişlerdi (Sözen, 2000, s.7).

Fenerli ailelerin bir kısmı, Osmanlıların Eflak ve Boğdan'ı vergiye bağlamasından sonra bu sınır ülkelere yerleşmişler, yerli ailelerle kaynaşmışlar ve bu kaynaşma sayesinde ticaret hayatını tekellerine almışlardı. Eflak ve Boğdan prenslikleri, Osmanlılar tarafından vergiye bağlanmalarından itibaren yerli prensleri tarafından (voyvodalar) yönetilmiş, yerli prensler ve soylular (boyarlar), daima Osmanlı İmparatorluğu'nun boyundurluğundan kopmak için fırsat kollamışlar, kimi zaman Avusturya kimi zaman da Rusya ile işbirliği yapmışlardır (Sözen, 2000, s.7,8).

Osmanlıların, Eflak ve Boğdan'da titizlikle uygulamaya çalıştıkları felsefe, merkezi iradeyi tehdit edebilecek yerli boyarların gücünü kırmaktı (Sözen, 2000, s.8). 1711'de Boğdan Prensi Dimitri Kantemir'in Prut savaşında Büyük Petro'nun yanında yer alması ve ülkesinin bu yolla

bağımsızlığını kazanacağına inanarak Ruslarla işbirliği yapması (Ortaylı, 1995, s.108) ve Rusya'ya kaçması, Osmanlıları bu sınır ülkelerde güvenli bir hareket sahası yaratmaya yöneltti. Bu nedenle 1711'den itibaren itimat ettikleri Fenerli beyleri Eflak ve Boğdan'a prens olarak atadılar. Bab-ı Ali'ye bağlı bu prenslere hospodar deniliyordu. Hospodarların dönemi 1821'deki Mora ayaklanmasına kadar sürmüştür. İlk Fenerli Prens Nikola Mavrokordato'dur. İpsilanti ailesiyle de hospodarlık dönemi son bulmuştur. Aleksandr İpsilanti'nin önderliğinde Eflak ve Boğdan'da isyanların başlamasıyla daha önce İpsilanti'nin mektup göndererek isyan için çağırdığı Bab-ı Ali baştercümanı Konstantin Moruzi ve aralarında Yorgo Mavrokordato'nun da bulunduğu Fenerli ileri gelenlerden birkaç kişi İstanbul'daki Patrikhane'nin kapısında idam edilmişlerdir. 1821 Mora isyanı ile Fenerliler dönemi sona eriyordu (Sözen, 2000, s.7,8). Yunan milliyetçileri 1822 yılının Ocak ayında Epidauros'da kurultay toplanarak Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan ettiler. Bu isyan karşısında başarısız olan Yeniçeri ordusu II.Mahmut tarafından 1826'da lağvedildi (Şaḫ, 1985, s.1003).

II.Mahmud dönemi islahat tarihi açısından önemli adımların atılması yanında imparatorluktan ilk kopmaların başlamasıyla da önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yunan bağımsızlığı ile klasik Osmanlı döneminin temel kurumu olan "millet sistemi"de parçalanmaya başlamıştır. Tanzimat'ın ve özellikle 1856 İslahat Fermanı'nın getirdiği yeni haklarla Osmanlı tebaası Gayrimüslimlerin durumu Müslümanlara nazaran çok daha iyi bir duruma geldi. Avrupa'nın himaye siyaseti sayesinde büyük ekonomik güce sahip olan azınlıklar, yavaş yavaş siyasi haklara da kavuşuyorlardı. Artık resmen "millet" terimiyle tanımlanan dini cemaatlerin gelişme ve genişleme imkanları artmış bulunuyordu. Tanzimat'ın vaadettiği kamusal alanı genişletme faaliyetleri geleneksel sistemin sınırlarına gelip dururken, Gayrimüslimlerin hukuki hayatlarında sessizce önemli değişiklikler olmaktadır. Özellikle 1856 İslahat Fermanı'ndan sonra, Gayrimüslimler için din ve hukuk alanlarında iki önemli gelişme oldu. Birincisi, Hıristiyan cemaatlerin gerçek manada birer "millet" olma yoluna girmeleri, ikincisi ise bu milletlerin kilise meclislerine halktan üyelerin girmesidir. Böylece, Gayrimüslim topluluklarda "millileşme"yle "laikleşme" birlikte başlamıştır. Eğitimde laikleşme çalışmaları ise İstanbul Helen Filoloji Cemiyeti (Ellinikos Filologikos Sillogos Konstantinupoleos) ile başlar. 1861'de kurulan cemiyetin asli hedefi "Osmanlı Devleti içerisindeki Ortodoks halklar arasında eğitimin yaygınlaştırılmasıdır". Daha somut olarak da, "her ulusun bilimsel piramidinin tepe noktası kültür ve yüksek bilimlerin gelişimiye, bu piramidin dayanıklı ve sarsılmaz tabanını da alt düzey eğitimin geliştirilmesi ve Anadolu'da yaygınlaştırılmasıdır". Sillogos'un dini kurumların dışında eğitim mekanizmaları oluşturmaya çalışması Patrikhane'nin bu olaya sıcak bakmaması ile sonuçlandı (Stathis, 1999, s.22,23). İstanbul'un

güçlü sınıfı, Osmanlı yasallığı çerçevesi içerisinde milletin birliğini gerçekleştirecek laik eğitimin taşıyıcısı olmayı bizzat üstlense de, neticede “bilginin yayılması ile hakim Yunanlı ulusal birlik talebi arasındaki ilişki” inkar edilemez. Türkçe konuşulan Kapadokya ve Anadolu'nun başka bölgeleri Helen Filoloji Cemiyeti'nin vasıtasıyla bütün Rumlarla ortak ve laik bir kimlik edineceklerdir (Stathis, 1999, s.22-27).

1856 İslahat Fermanı'nda Gayrimüslim tebaa seçtikleri temsilcileri sayesinde cemaatlerinin din, eğitim, idare, maliye ve sivil işleri alanındaki yetkilerini genişletti. Mahkemelerde şahitliklerinin kabulü gibi diğer sosyal ve siyasi hakları da gözönüne alınacak olursa, bu toplulukların modern anlamda ulus olmalarına giden yol açılmıştı (Küçük, 1985 s.1023).

Fuat Paşa 3 Ocak 1869'da Nice'den padişaha yolladığı mektupta, Gayrimüslimleri yetiştirmek için onlara kamu hizmeti açmanın zorunlu olduğunu, dinlerinin farklı olmasının onların hizmet, bilgi ve becerisinden mahrum kalınmasını gerektirmeyeceğini yazmıştı. Reformlarla bir sivil bürokrasi yaratıldı. Rumlara ve Ermenilere büyük ölçüde yer verildi. Parlamenter hayata geçildiğinde mecliste de Gayrimüslimler milletvekili, bakan olarak görev yaptılar. Gayrimüslim halk yabancı dil bilmeleri sebebiyle ticari hayatta ve devlet hizmetinde avantajlı yerler edinmişlerdir. 19.yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da tahvil ve hisse senetleri borsasında egemen olanlar, İstanbul ve İmparatorluğun sair yerlerinde küçük sanayi tecrübesini geçirmiş olan Rumlar ve Ermenilerdi. 20.yüzyılda özellikle Rumlar birçok fabrikalar açmışlardır (Bozkurt, 1989, s.154,155).

Cemaatler kendilerine tanınan ayrıcalıklara uygun olarak kendi dini kuruluşları, hastaneleri ve sosyal yardım kurumları yanında, okullarını da kurmuşlar ve eğitimlerini dini kuruluşlarına bağlı olarak, kendi dillerinde ve devlet denetimi dışında sürdürmüşlerdir (Bozkurt, 1989, s.156,157). Yunan Krallığının kurulmasından sonra Osmanlı topraklarındaki cemaat okulları, Yunan Krallığı'nın koruyucu elini dolaysız biçimde hissetmekteydi. İmparatorluğun belli başlı kent merkezlerinde görev yapan Yunan konsolosları, milli eğitim misyoneri gibi çalışıyorlardı. Konsoloslar okulların kurulmasını sağlamak için mali yardımda bulunmaları, öğretmen bulmaları ve cemaatlere farklı okul programları hakkında bilgi vermeleri konusunda özellikle talimat almışlardı. Ortodoks kilisesi ve cemaatler, tüm imparatorlukta okullar kurmak için işbirliği yapmaktaydılar. Birkaç istisna dışında bu okulların çoğu ilkokul düzeyindeydi. Kilise liderlerinin zamanla gençlerin din dışı becerilere de ihtiyaçları olduğunu farkına varmaları, 1851 yılında Halki'de (Heybeliada) bir Rum Ticaret Hazırlık Okulu'nun kurulmasıyla sonuçlanacaktı. Başında üst düzey bir rahibin bulunduğu okulda

yoğun bir müfredat izlenmekteydi. 1836 Haziran ayında Eğitim Cemiyeti'nin (Filekpaideftiki Hetairia) kuruluşu ile kadınlara anaokulundan öğretmen okullarına kadar her düzeyde eğitim fırsatı sağlanmaya çalışıldı. Bu tasarımı hem Yunan Krallığı'ndaki Yunanlılar hem Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Rumlar destekliyordu. Osmanlı topraklarındaki Helen kökenli cemaatler tarafından destek gören diğer bir tasarı da İmparatorluğun uzak alanlarından gelen öğrencilerin eğitim görmesini olanaklı kılan yurtlardır. Bu yurtlar bir taraftan yoksullar için bir sığınak görevi görüyor, öte taraftan masrafları ana-babaları tarafından karşılanabilecek durumdaki öğrencilerden de belli bir gelir elde ediyordu (Augustinos, 1997, s.247,248,251).

Tanzimat'tan itibaren Gayrimüslimlere bazı Türk okullarında eğitim yapma imkanı tanındı. İlk olarak Tıbbiye mektebi Gayrimüslimlere kapılarını açtı. Harbiye, Bahriye, Hendeshane-i Beri-i Hümayun için onar nefer Gayrimüslim alınmasına ilişkin Meclis-i Tanzimat kararının padişaha arz edileceği ile ilgili bir belge bilinmektedir. 1857'de Paris'te açılan Mekteb-i Osmaniye'ye 1863'den itibaren Gayrimüslim öğrenciler de kabul edilmeye başlanmıştır (Bozkurt, 1989, s.159).

İslahat Fermanı'nın Gayrimüslimlere getirdiği yeniliklere ek olarak 18 Haziran 1867'de imzalanan "Tebaa-i Ecnebiye'nin emlake mutasarrıf olmaları" hakkındaki kanunla yabancılar Hicaz dışında tüm Osmanlı topraklarında mülk sahibi olma hakkını elde etmişlerdir. Yalnız tüzel kişiler (yabancı sermayeli şirketler) bu haktan yararlanamamışlardır (Görgülü, 1991, s.49).

2.3 19.yy Öncesi Rum Mimarlar ve Etkinlikleri

19.yy'a kadar sayıları az olmakla birlikte devlet hizmetinde üst düzeyde çalışan Gayrimüslim mimarlara rastlanmaktadır. Aslında en erken Havariun Kilisesi'nin temelleri üzerine yapılan Fatih Camii'nin yapımında emeği geçmiş Hristodulos isminde bir Rum mimarı ödüllendirmek için Kanlı Meryem Kilisesinin arazisi ve bu kilisenin etrafındaki arazinin de fakirhane kurulması amacıyla Fatih Sultan Mehmet tarafından bu mimara verildiği bilinmektedir. Fatih Camii inşaatında adı geçen diğer isim ise Kör İoanni Kalfa'dır (Gedeon, 1935, s.72).

İsimlerine ulaşabildiğimiz diğer saray mimarları 1582 yılında vezir Ferhad Paşa'nın Doğu seferine gittiği yıl yanında götürmek üzere isimlerini Mimar Sinan'a gönderdiği ve içlerinden uygun olanlarını seçmesi için yazılan hükümde isimleri geçen mimarlardır. Bunların dördü Türk dokuzu Rum mimardır. Rum mimarların isimleri şöyledir: Kumkapısında Niko Tadmi, Kardeşi Ak Yani, Nakkaşoğlu Yani, Gelibolulu Yani, Kosti Galata, Dimitri Mihali, Yatırğah

Mahallesi Andura Midilli, Kumkapı'dan Köse Andırya (Andrea), Koçi Tahtası (Refik, 1977, s.127).

1592 yılında mimar başı olan Davud Ağa sarayda yapılan köşk için usta marangoz sıkıntısı sebebiyle Gelibolu'dan usta getirtmiştir. Bu ustaların tümü Rumdur. İsimleri şunlardır: Manol, Kaisra Todori, Melek Alkesi, İstati Küreci, Dimitri Yakla, Yani Aleks, Mihal Manol, Kiryako Yazlerdan, Mavrasu Nikola, Mihal Gidyoz, İstati Kritos ve kardeşi Kominoz (Refik,1974, s.147).

1708 yılında Fener'de Hagios Georgios Metokhi Kilisesi'nin mimarı olarak Kalfa Paulos'un ismi geçmektedir (Karaca, 1986, s.317).

23 Zilhicce 1161/14 Aralık 1748 yılına ait bir belgeden İstanbul'da Yeniçeri Ağa Kapısı'ndaki inşaat ve tamiratta ücretsiz olarak kalfalık eden Yoakim (İoakim) isimli Rum kalfanın kalfalığını Ohannes'e bırakmasına müsaade edildiği ile ilgili bir belgeden o dönemde etkinlik gösteren Yoakim isimli bir Rum kalfanın adına ulaşmaktayız (BOA, Cevdet Belediye Sıra no:1834).

19.yy'da Hassa Mimarları Ocağı'nda Gayrimüslim mimarların sayıları artmış ve II. Mahmut'a kadar önemli inşaat işlerinde Müslüman mimarlar görevlendirilirken II. Mahmut devrinden itibaren Gayrimüslim mimarlar da görevlendirilmeye başlanmıştır (Cezar, 1971, s.140). Bu dönemde Hassa başmimarları arasında Gayrimüslim başmimarların görülmemesine karşılık tersane baş mimarları arasında Gayrimüslim mimarlara rastlanabilmektedir. Ahmet Refik III. Ahmet döneminde donanma mimarbaşının Dimitri adında bir kişi olduğundan söz etmektedir (Refik, 1998, s.94). Donanma inşası ve bunlara ait kerestenin temini önce hassa mimarları tarafından yapılırken tersane teşkilatının genişlemesi ile bu tip işler tersane mimarları tarafından yapılmaya başlandı. Bu ayırım 16. yüzyılda yapılmıştı ve gemi inşa edenlerin mimar diye anılışı buharlı gemi devrine kadar devam etti (Cezar, 1971, s.61). 10 Ramazan 1206/2 Mayıs 1792'de bahriyeye ait bir arşiv belgesinde Mimar Arif Ağa ve "Cisri-Kebir'de (Tuna nehri üzerinde kurulacak köprü) görevli Dimitri Kalfa'nın birlikte keşiflerini yaptıkları 24 çeşmeden 4'ünün tamir edilmesine dair karar verdikleri ifade edilmiştir (Cevdet Bahriye Sıra no:8908). 1774 ve 1777 yılları arasında Tersanede havuz yapımında çalıştığını bildiğimiz bir başka isim Manol Kalfa'dır (Köksal, 2001, s.28).

18. yüzyılda Simeon veya Simon Kalfa'nın da Kevork Pamukciyan tarafından Rum olduğu belirtilmiştir. Verdiği iki kaynak sayesinde bu doğrulanmıştır. Bunlardan biri Manuil

Gedeon'a ait olan "Mnia ton Pro Emu" (Benden Önceki Muhtıralar) adlı eserdir. Bu esere göre 18. yy'ın ortalarında, Türklerin nezdinde nüfuzlu olan mimar, İstanbul'da Nuruosmaniye Camii'ni inşa eden Simeon'dur. Nuruosmaniye Camii'nin bina emini Simeon Kalfa için, "fen sanatında maharet-i tammı olan neccar kalfalarından kar-ı azmude (bu alanda deneyimi çok olan)" ifadesini kullanmıştır (Ağır, 1994, s.559-560). İstanbul Ansiklopedisi'nde bu ifadeden "Simeon Kalfa'nın, başka eserlerin yapımında da görev alıp, kendini kanıtladığı anlamı çıkabilse de, Nuruosmaniye Külliyesi dışında katkısının olduğu başka bir yapı bilinmemektedir" şeklinde bir yaklaşım söz konuyken (Ağır, 1994, s.559-560), Mimar Necmettin Emre Arkitekt dergisinde (Emre, 1937, s. 13) Gayrimüslim Osmanlı mimarlarını anlatırken "Simyon Kalfa ve onun şakirdi Kamyanos Kalfa" olarak ifade ettiği bu iki kalfadan Simyon Kalfa'yı III. Mustafa'nın mimarı olarak anlatmakta, Nuruosmaniye'nin dışında Laleli, Hekimoğlu Ali Paşa, Üsküdar Ayazma camii ile eski Fatih caminin yerine yenisini inşa ettiğinden söz etmektedir.

Mustafa Cezar'da Nuruosmaniye Külliyesi'nin mimarı olarak Simeon Kalfa'yı kabul etmektedir. Doğan Kuban ise, bu camii ile ilgili araştırmalarında, 1753'te İstanbul'da bulunan Le Roi adında bir Fransız mimarın gözlemlerine dayanarak, Simeon Kalfa'nın inşaat yönetiminde görev aldığını öne sürmektedir. Le Roi, inşaatın teknik sorumluluğunu bir mimarın üstlendiğini bildirmiş ve kubbenin yapımında kullandığı basit ve kullanışlı yöntemi övmüştür. Bir başka görüş de, Tahsin Öz ve İzzet Kumbaracılar tarafından ortaya atılmıştır. Bu görüşe göre, Nuruosmaniye Külliyesi'nin mimarı o yıllarda hassa başmimarı olan Hacı Mustafa Ağa'dır ve Simeon Kalfa'yla birlikte çalışmıştır. Simeon Kalfa'nın, tasarımdan tümüyle sorumlu olmama olasılığına karşın, Osmanlı mimarlığında dönüm noktasını belirleyen bu esere katkıda bulunduğu tüm araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir (Ağır,1994, s.559-560). 18.yy.ın ikinci yarısında Selimpaşa'da doğan Konstantin ile Trakyalı olan Trakya'da bir okul yaptığını bildiğimiz ve III. Selim döneminde emeği geçmiş olan Hacı Andreas Kalfa saray adına çalışmış en erken dönemlerde adlarına ulaşabildiğimiz kişilerdir (Gedeon,1935, s.73,74). Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 16 Zilkade 1178/7 Mayıs 1765 yılında Hocabey binası ile Bender Kalesi'nin tamirine hassa mimarlarından Yani Kalfa'nın memur edildiği tespit edilmiştir (BOA, Cevdet Askeri Sıra no.45944). Belgede ayrıca, Yani Kalfa'ya yol parası ve ücret verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

2.4 Rum Mimarlar ve 19.yy İstanbul Mimarisine Etkileri

İstanbul'un 19.yy'da modernleşme süreci doğrultusunda genişleyen şehrin yapı ihtiyacını karşılamak amacıyla çok sayıda Rum mimarın çalışmış olduğunu biliyoruz. Galata'da yaşayan Rum nüfusun büyük bir kısmının Pera'ya kayması ile birlikte Rum halkı için yeni bir yaşam tarzı başlamış oldu. Ticarethaneler ve apartmanların birarada olduğu, yabancı markaların satıldığı çeşitli mağazalar, kafeler ve baloların yapıldığı oteller birdenbire Pera'yı sarmıştır. Banker, sarraf, hekim, sanayici gibi mesleklerle toplumda yer sahibi olan Gayrimüslim veya Müslüman topluluk Rum mimarlara istekleri doğrultusunda yapıları yaptırmaktaydı. Bu yapılar o dönemin akımlarını içeren çoğunlukla yurt dışına gidip gelen Gayrimüslim ve Levanten halktan olan zevk sahiplerinin istekleri doğrultusunda, Eklektisist, Neo-klasik ve sonraları da Art Nouveau akım özellikleri göstermektedir. Aynı zamanda Islahat Fermanı'yla azınlıklara kendi dillerini ve kültürlerini öğretebilecekleri okulların açılması hakkının tanınması çok sayıda okul binasının yapılmasına olanak sağlamıştır.

1880-1929 yılları arasında 200 kadar Rum mimarın İstanbul'da çalıştığını Annuaire Oriental'den (Doğu Yıllığı) adresleri ile birlikte tespit etmek mümkündür (Colonas, 1999, s.376).

Rum ve Ermenilerin 19. yy'ın şartlarından (Batı'ya açılma ve reformlar nedeniyle) sadece mimarlıkta değil diğer alanlarda da özellikle ekonomik alanda ön plana gelme sebeplerinden söz edilmişti. Rum ve Ermeni mimarlar ayrıca sadece proje mimarı ve kontrol mimarı olarak kalmayıp, inşaat müteahhidi şeklinde de faaliyet gösterdiğinden imar alanının ekonomik güce sahip elemanlarıydılar. Onların bu özellikleri büyük çaplı devlet yapılarında, adlarının ön plana çıkmasına neden olmuştur.

Hassa Mimarları Örgütü içinde eskiden beri Hıristiyan mimarlar da vardı. Ancak başmimar ve üst rütbedeki mimarlar hep Müslümandı. Hıristiyan mimar kalfaları üst rütbedekilerin emrinde ve onların görevlendirmesiyle onlar adına çalışırdı. 1839'da ilan edilen Tanzimat'ın getirdiği dil, din farkı gözetilmeden kanun karşısında eşitlik ilkesi ve tanınan sair haklar, Hıristiyan Osmanlılar'ında önemli makamlara gelmesini sağladı. Hıristiyan mimarlar, bu dönemden önce teşkilat içinde isimlerini duyurma, sonra da her bakımdan ön plana çıkma yönünde yararlandılar. Rum ve Ermeni mimarlar Osmanlı Devleti'nin Batı'ya Açılış Hareketi içinde mimaride de yeni zevklere, yeni anlayışlara gidilmesi gerektiğini, diğer mimarlardan daha önce kavradıklarından, buna göre bir hazırlık içinde oldular. Hıristiyan oluşları,

Beyoğlu'nda oturmaları bu açıdan çevrelerinin de bulunması ayrıca Batı dillerini daha kolaylıkla öğrenebilmeleri nedeniyle, Beyoğlu'nun Levanten ve yabancıları ile çok rahat diyalog kurabildiler. Ayrıca, Batı kültürü ile bağlantı kurmada Türkler'e nazaran avantajlı durumda olan Gayrimüslim mimarlar, sultanın batı yaşam tarzına uyabilecek modern binaların inşası yönündeki istek ve görüşlerini yerine getirmede daha hevesli bir çalışma içinde olabilmişlerdir (Cezar, 1991, s.196,197,198).

3. KATALOG: 1800-1950 YILLARI ARASINDA FAALİYET GÖSTEREN RUM MİMARLARIN ve KALFALARIN İSİM LİSTESİ

Bu isim listesinin hazırlanmasında çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki kataloglardan ulaşılan isimler yanlarında “(BOA)” şeklinde bir kısaltma ile ifade edilmiş, katalog isimleri, sıra veya dosya numaraları verilmiştir. Listenin büyük bir kısmı Savas Tsilenis'in listesinden (Tsilenis, 2001, s.91-99) alıntı yapılarak oluşturulduğu için sadece “*” ile diğer kaynaklar ise yazar soyadı ve alıntı yapılan kaynağın yılı ve sayfası yazılarak ifade edilmiştir. Alıntı olmaksızın alan taraması sonucunda binalardaki mimar ad yazıtlarından saptanan mimarlar ise “(alan taraması)” olarak belirtilmiştir. Bu listedeki isimler eldeki kaynaklardan toplanan, özgeçmişlerine sahip olduğumuz ya da olmadığımız tüm mimar isimlerini içermektedir.

Rum Mimar ve Kalfaların Listesi (Soyadlarına göre alfabetik sırayla)

Adamantides Victor Petros *

Adamantidis Petraki (Balmumcu, 1948, s.46)

Agaliadis (Agadis) Thomas*

Aggelidis Ksenofon*

Akatos Alex.*

Almaliotis Konstantinos*

Altunoğlu Andon (BOA, YA.HUS., Dosya no:291, Sıra no:58)

Alvanopoulos Aleksandros*

Alvanopoulos Stavros*

Amiradakis, Theodoros*

Anagnostalis Georgios*

Anagnostidis Thomas*

Anastasiadis Panagiotis*

Andreadis Othon Efendis*

Anesti Kalfa (BOA, İrade-i Meclis-i Vala, Sıra no:19552)

Antoniadis A.*

Antonis Kalfas*

Apergis G.*

Apostolidis Georgios.*

Apostolou İakovas*

Artemisia Kosma*

Athanasiou N.*

Avgoustidis Apost.*

Bogiatzoglou Mihalis*

Büyük İoanni Kalfa (Gedeon, 1935, s.75)

Danglis D.*

Dassulas Konstantinos*

Delakouridis Konstantinos*

Destouniano (Destouniadis) Anastasios*

Devetziadis Evangelos (Deveciadis Evangelos) (Alan Taraması)

Diamantopoulos İraklis*

Dilevas K.*

Dimadis Konstantinos*

Dimadis Nikolaos*

Dimitradis V.*

Dimitrakis Efendis*

Dimitrakopoulos A.F.*

Dimitri Kalfa (BOA, YA.RES, Dosya no:138, Sıra no:3)

Dimitriadis I.*

Dimitriadis İlias*

Dimitrios Hristos*

Dimopoulos Hristo (Tuğlacı, 1995, s.32)

Doughalidis Stavros*

Dougmetzis (Toumetzis) Antonios*

Doukas Georgios*

Drakidis D.*

Drakopoulos Aleks.*

Euthumiadis Hristos*

Eksercis, İoannis*

Eksidias Stefanos*

Emmanouilidis G.*

Epivatinos, Panagiotis*

Ervapis Georgios*

Eustratiou İoannis*

Falieros, Stamatis*

Famakias, Nik.*

Fardis, Dimitrios*

Fermanoglou, Euthumios*

Filomatis, Konstantinos*

Fissopulos, Nik.*

Foskolos, Vasileios A.*

Foti Kalfa (BOA, Cevdet Saray, Sıra no:2143)

Fotiadis, A.*

Fotiadis, Perikis*

Fotopoulos, Nikolaos*

Foustas, Georgios*

Frangiadis, Georgios*

Frangias Mise Dimitrios (Türker, 1998, s.39)

Galanis (Galanos) Nikolaos*

Galatis Konstantinos*

Galip (Alipios) Kalfa (Gedeon, 1935, s.75)

Genidounias Aleksandros D.*

Georgiadis Dimitrios*

Georgiadis Dimostenis*

Georgiadis Efendis*

Georgiadis Etien K. (Stefanos)*

Georgiadis Georgios 2*

Ghioultzdis Georgios V.*

Ghoughousinis (Gougousinis) Georgios*

Giakas Apostolos*

Giakas Athanasios*

Giorgis Kalfas*

Giotopoulos Konstantinos*

Gorgiadis Georgios 1*

Gounaropoulos Panayotis A.*

Groso (Graso) S. G.*

Hacı Dimitriadis, Nik.*

Hacı Giagkos (Yankos)*

Hacı Giorgis*

Hacıhristou, E.*

Hacımihalis, G.*

Hanopoulos, Zaharias*

Havyaropoulos, Panagiotis (Egkiklopediakon İmerologion İkonografimenon1940)

Hrisopoulos, Panagiotis*

Hristidis, Stauros*

Hristo Kalfa (BOA, İrade-i Meclis-i Vala, Sıra no.7951)

Hristodulos, Avram*

İliadis Vlasios*

İlya Kalfa (BOA, PKK, no:603)

İoanni Sgutan (Türker, 1998)

İoannidis Anastasios*

İoannidis Giagkos*

İoannidis Hristou (1940 Mimarlar Birliği)

İoannidis Vasilakis *

İoannidou İakovos*

İoannou Anestis*

İonnidis İ. (İoannidis İoannis)*

İonnidis Leonidas*

İordanidu Hristou (1940 Mimarlar Birliği kitapçığı)

İskenderidis Kost.*

İstimat Kalfa (BOA, YMTV Dosya no:307, Gömlek no:40)

İstiradi Kalfa (BOA, İrade-i Meclis-i Vala, Sıra no:19552)

İstvan (İstefan olabilir) Dimitrios (Cezar, 1971, s.552)(*)

İvrakis Kleanthis T.*

İzmirlis Konstantinos L.*

Kaftanzoglou Lisandros (Colanas,1999, s.374)

(*) 1898'de Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık Şubesinde eğitim grmektedir.

Kakoulidis Aleks. N.*

Kalafatis Georgios*

Kalepidis Ioannis S.*

Kallinoglou, Vasileios*

Kampanakis Patroklos A.*

Kampanakis, Ahileus*

Kanellos Pant.*

Karadimopoulos Athanasios*

Karagiannakis D.A.*

Karakidis Theod. H.*

Karamanidis Stavros*

Karamasopoulos Dimitrios*

Karantiloglou Aleks.*

Karavellas Kosmas*

Karayanis Ioannis*

Kaytanagis Hacı Dimitri (Gedeon, 1935, s.76)

Kaytanagis Hacı Stefanis (Gedeon, 1935, s.76)

Kaytanagis Savas (Gedeon, 1935, s.77)

Katakuzinos Kotzo (Tuğlacı, 1995, s.33)

Kefala Georgios (Tuğlacı, 1995, s.32)

Kefala Nikolaos (Tuğlacı, 1995, s.32)

Kazanovas Leon G.*

Kiriakidis Dim.*

Kiriakidis Konstantinos P.*

Kiritsiz Grigorios*

Klarafides (yada Klarasafides) Georgios (Alan Taraması)

Kleanthis, Zinon*

Klonoridis Kleovoulos*

Kofas Georgios*

Kolettis K.*

Komiakidis N.*

Komninos Kalfa (Türker, 1998, s.27)

Komyanus Kalfa (Artan, 1998, s.98)

Konstantinidis A.*

Konstantinidis G.*

Konstantinidis M.T.*

Kontopoulos Panagotis*

Kontos Vasileios*

Kosma Artemisia*

Kosmatopoulos Georgios K.*

Kostis Mytilinaios yada Mytilineos Kostis*

Kostopoulos Kosti*

Kotopoulos Georgios*

Kotzapasoulis Euthumios*

Kotzi(s) Hristos*

Koulouthros Georgios*

Koulouthros Mihalis*

Koumarianos Ahilleas (yada Arhelaos)*

Kouremenos Vasileios*

Kovas Georgios*

Krikelis Fraghiskos*

Krikelis Lazaros*

Kristidis Stavros (Arkitekt Dergisi 1931, S:1,s.20)

Ksenakis Stilyanos*

Kuppas D. Pelopidas*

Küçük İoanni Kalfa (Gedeon, 1935, s.75)

Ladopoulos E.G. (Alan Taraması)

Laggas Markos G.*

Lampinos, Konstantinos*

Lavloudis (yada Laludis) Konst.*

Lazar (yada Lazoru) Georgios*

Lazopoulos Fotakis*

Lemontzioglou G.*

Lemontzioglou Hacı L.*

Lemontzioglou İoannis*

Liakopoulos V.*

Linardos, Georgios*

Livanopoulos Konstantinos*

Livas İoannis*

Lokmage(me)z Simeon*

Loukidis Kosmos*

Maghlis D.*

Magkafapoulos Georgios*

Makridi Kalfa (Ekdal, 1997, s.313)

Makris K.*

Makropoulos K.*

Makropoulos Velisarios*

Maltezaki Hacı Kosti (Türker, 1998, s.39)

Manol Kalfa (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:269)

Manuel Kalfa (BOA, YA.RES., Dosya no:138, Sıra no:3)

Manousos Ahilleas*

Manousos G.*

Marki Kalfa (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:20814)

Marko Kalfas*

Markopoulos Georgios*

Maskas Konstantinos*

Maurogionnopoulos P.*

Maurodoglou A.*

Maurogordatos Frangiskos*

Mavragordotos, V.(belki de F)*

Mavropoulos, V.*

Meimaridis Petros (D. yada R.)*

Melagio, Vasileios*

Melidis İo.(annis) (Alan Taraması)

Menos Triantafullos*

Meparlos? (Alan Taraması)

Mesologgitis Ks.*

Metaksas Dimosthenis*

Milonas, Simeon*

Mistiliadis İlias*

Mitso Kalfa (Ekdal, 1997, s.354)

Moshos Grigoris*

Mpirdas, Anastasios*

Mprousalis S.*

Myridis Miltiodis*

Neidopoulos Frangk.*

Neokosmos D.*

Nifandopoulos N.*

Nikolaki Kalfa (BOA, YMTV, Dosya no:48, Sıra no:7)

Nikolakis Kalfas*

Nikolaou Apostolos*

Nikolas Yağcıoğlu (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:535)

Ninopoulos Savas*

Palaiologos, Leonidas*

Panagiotidis Dim.*

Pandermalis Anastasis (Engiklopediakon İmerologion İkonografimenon 1940)

Panogotis Kalfa (Türker, 1998, s.39)

Panayot (Panagotis) (Hristooğlu) (BOA, İrade-i Meclis-i Vala, Sıra no:19552)

Pantelidis S.*

Papadakis Ksenofon*

Papadopoulos Dim.*

Papailyadis Parashos *

Papasteriopoulos A. S.*

Papazoglou B.G. (Alan taraması)

Papazoglou Dim.*

Pappas Konstantinos (Pandelidu)*

Paraskevas Dimosthenis(I)*

Parigoris K.R. (yada K. A.)*

Parlos Nikolaos G. *

Parthenoglou Rodolfos*

Paulidis Konstantinos*

Paulis Efendis*

Paulopoulos D.*

Perpinianis Antonios N.*

Pervanoglou Nikiforos*

Petrakis Kalfas*

Petridis O.*

Petro Kalfa (BOA)

Petsillas Dimitrios N.*

Pistikas Apostolos *

Pistikas Kosmas *

Pouskoullou Odisseus*

Psaltis, Alfredos*

Psaltis, Sotirios*

Pyrpinias Ioannis A.(E)*

Ranos Euanggeles*

Ratzi Aristidi (alan taraması)

Rizos, Thrasivoulos*

Roumpens Maksimilianos (E)*

Sakalakis Nikolaos (Embros Gazetesi 2Mayıs 1953 s.3)

Salvagos (Salgavos, Salkavopoulos, Sarkavopoulos, Sardavopoulos) Thomas*

Samariadis Naum*

Samo(an)trakis Vasileios*

Samsonidis Vasileios*

Simeonidis Simeon (Mimarlar Birliği kitapçığı 1940)

Simota Georgios (Tuğlacı, 1995, s.33)

Simuhin, Konstantin (Mimarlık Dergisi 1944, S:5, s.29)

Sivanopoulos Kostas*

Skufakis Dim.*

Sotiri Kalfa (Tuğlacı, 1992, s.31)

Sotiriadis Nik.*

Sotirolou Athanasios*

Spanoudis, K.*

Spiros Efendi (BOA, YMTV, Dosya no:297, Gömlek no:144)

Stelyo Kalfa (BOA, YMTV, Dosya no:118, Sıra no:101)

Steriopoulos Stergios *

Stogian Stavros*

Stogiannopoulos, Euthumios*

Stoidis Hr.*

Stoilos Hristos*

Tanaş Kalfa (Athanosos) (BOA, YA.RES, Dosya no:142, Sıra no:42)

Theodaris Efendis*

Theoharidis Dim.*

Theoharidis Georgios*

Theoharidis T.*

Theoharidis Vasileios G.*

Tipaldos, Nikalaos İosif*

Todori (Yani (İoanni) oğlu Todori) (BOA, İrade-i Meclis-i Vala, Sıra no:7951)

Todori Kalfa (Eldem, 1979, s.40)

Todori (Şonsoli Todori) (BOA, İrade-i Meclis-i Vala, Sıra no:7951)

Tolios, İlias*

Tomadis (& K. Kolettis)*

Tonis Aggelos*

Toughalidis, Stauros*

Triandafilidis, And.

Triandafilidis, Dim.*

Triandafilidis, Konstantinos*

Trikrotis, Nik.*

Tsaliki Kosti (Cezar, 1971, s.552)(*)

Tsilenis, Dimitrios*

Tsinopoulos, Mihalis*

Tsolkas, Stergios*

Tsouvalas, İoannis (Tsouvalas A.(I.N.))*

Tzansızoglou, G.*

Tziotis, Petros*

Tzitzikotos Georgios*

Tsompvidas M. D. (Alan Taraması)

Tzonis Aleksandros*

Vagkos N.*

Vakalidis Karolas*

Vakalopoulos Olimpios*

Vaksevanoglou Prodromos*

Vaksevanoglou Vasileios*

Vamsamakı (Valsamakı) Pant.*

Varthalıtıs A.*

Varthalıtıs Leonardos G.*

Vasil Kalfa (BOA, İrade Dahılıye, Sıra no:13020)

Vasılarıs Theoharıs*

(*) 1898'de Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesinde eğitim görmektedir.

Vasileiadis Dim.*

Vasileiadis Mihail*

Vasileiadis Nik.*

Vasileiadis Paskalis*

Vasileiadis Theoharis G.*

Vasileiou Ath.*

Vasilis Efendis*

Vladikas Harilaos*

Voutsinos Eduardos*

Voutsinos Errikos*

Yolasıǧmazıs Konstantinos (Gedeon, 1935, s.75)

Yorgi Kalfa (Georgi, Georgios) (Tatavlı) (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:577)

Yuvan (İoan, İoannis) Kalfa (BOA, PKK, Sayfa no:1048)

Zafeiropoulos Georgios*

Zahariadis, Georgios*

Zaharias Fokion I. (Zahariadis F.)*

Zakkas Apostolos*

Zannos Kleanthis*

Zarifis, Georgios*

Zarlis A.*

Ziko, Nikolaos (Bektaş, 1992, s.91)

Ziotis Petros N.*

Zisimopoulos K. S.*

Zisopoulos Nikolaos*

Zografos Nik.*

Zoiros Aleks.*

Zonis Aleks.*

Zoumpoulidis, Nikolaos*

Zouras Dim.*

4. RUM MİMARLARIN ÇALIŞMA ALANLARI

4.1 Resmi Yapım İşlerinde Çalışan Mimarlar ve Kalfalar (1800-1923)

19.yy'da devlete ait yapıların inşasında görevlendirilmiş ve devletten maaş alarak çalışan Rum kalfa ve mimarların yanısıra, devletin açtığı ihalelere katılarak dışarıdan bina yapım işini üstlenen Rum mimar ve kalfalar da mevcuttur. Bu kalfalara çoğunlukla "tüccar kalfa" adı verilmektedir. Her iki çalışan grubun kendi içlerinde çeşitli sınıfları ve taltif edilme biçimleri vardır ve tümü resmi yapıların inşa edilmesinde görevli kalfalar ve mimarlar olarak bu başlık altında toplanmıştır.

19.yy'ın başında en erken faaliyet gösteren Rum kalfa Yorgi (Georgios, Georgi) Kalfa'dır. III.Selim'in tahta çıkmasından sonra Beşiktaş semtinin en gözde yerlerden biri olması üzerine bu sahilde bulunan saraylar yeniden ele alınmıştır. III. Selim burasını kızkardeşi Beyhan Sultan'a vermiştir. İmparatorluk kadınları arasında en zenginlerden biri olan ve Arnavutköy, Akıntıburnu'nda da bir sarayı bulunan Beyhan Sultan'ın Çırağan'daki sarayının yapımına 1791'de başlanmış, Yorgi Kalfa'nın eseri olan saray 1795'de tamamlanmıştır (Uluçay, 1985, s.104). 1790'daki bir Patriklik mektubunda Yorgi Kalfa'nın Büyükdere Taksiarhon Kilisesi'nde eşi Fani'nin kadınlar bölümünde oturma yeri için bağışta bulunduğu ile ilgili bir yazı bulunmaktadır. Bu sebeple burada ikamet ettiği de tahmin edilmektedir (Gedeon, 1935, s.75). 1784 yılında Eski Saray ile Yeni Saray'da (Topkapı Sarayı) tamire muhtaç yerlerin keşifleri Yorgi Kalfa tarafından yürütülmüş ayrıca, 1802 yılında İstanbul içinde ve çevresinde, padişahın geçeceği yerlerdeki iskele ve köprülerin tamirine ait keşif, baş mimar İbrahim Kamil tarafından yapılmış ve tamir işlerinin yerine getirilmesi yine Yorgi Kalfa tarafından gerçekleştirilmiştir (Cezar, 1971, s.110).

22 Şevval 1207/2 Haziran 1793 yılında Sadabat ve Alibeyköy nehri ile Boğaziçi sahillerinde bulunan iskele ve köprülerin keşfi sonucunda ortaya çıkan tamir masrafının yarısı olan iki bin kuruşun kendisine ödenmesi amacıyla yazdığı mektupta Anderya Kalfa'nın (Andreadis) imzası bulunmaktadır (Cevdet Belediye Sıra no:6045). 15 Cemayizelahir 1215/3 Kasım 1800 tarihli bir yazışmada ise Anderya Kalfa tarafından inşa edilen iskele ve köprülerden sözedilmektedir (Cevdet Belediye Sıra no: 6552).

1220/1805 yılına ait bir hükümde Üsküdar'da inşa ettiği Selimiye Camii'ndeki çalışmalarından dolayı Foti Kalfa'nın, oğullarının ve iki hizmetkarının tüm vergilerden sorumlu tutulmaması, Foti Kalfa'nın "beygirine, kayığına ve kisvesine" kimse tarafından

müdahale edilmemesi belirtilmiştir. Ayrıca belgede, Foti Kalfa'nın hakkında açılan herhangi bir davada şahid yoksa açılan davanın kabul edilmemesi, eğer dava açılacaksa da “ferman-ı ali ahkam dairesinde” olması gerektiği ifade edilmiştir (BOA, Cevdet Tasnifi Maliye Sıra no:25245). 1222/1807 yılına ait bir başka belgeye göre ise Foti Kalfa Selimiye Camii'nin ve diğer önemli yapıların inşasında emirlere sadık ve ustaca çalışması sebebiyle kendi milleti içinde imtiyaz sahibi olmaya hak kazanmıştır (BOA, Cevdet Belediye Sıra no:4859).

II. Mahmud'un zamanının büyük bir kısmını bugünkü Dolmabahçe Sarayı'nın yerinde olan ahşap Beşiktaş Sarayı'nda geçirmeyi tercih etmesi üzerine tahta çıktıktan sonra Beşiktaş Sarayı'nın esaslı bir tamir keşfini yaptırmıştır. Sedad Hakkı Eldem'in yayınladığı 1808 tarihli belgeye göre Hassa mimarı Mustafa Ağa ve Mimar Hafız Mehmet Emin'in başkanlığında Foti, Komyanus (Komninos)*, Yorgi (Georgios) ve Todori (Theodoris) Kalfalar tarafından hazırlanan keşif defterinde harem, seferli ağalar, bostancıbaşı ağası, mabeynci ağalar, kozbekçiler, zülüflü baltacılar, hekimbaşı, kuşçular daireleri, balıkhane kasrı, kafesli köşk, mabeyn kasrı, mermer köşk, valide sultan dairesi, çinili köşk, ayrıca biri büyük diğeri küçük iki mutfak, hamamlar, iskeleler, ahırlar, havuzlu bahçeler ve bir cami olmak üzere çok sayıda yapı kaydedilmiştir (Artan, 1998, s.58). Tülay Artan ayrıca, “II. Mahmud'un Beşiktaş Sarayı'nda kışın da oturmayı istemesi üzerine, kışın oturmaya uygun olamayan tüm yapıları yıktırdığından, 1809'da Beşiktaş Sarayı'nı Avrupa üslubunda yeniden yaptırdığından ve 1834-1835 yılları arasında Kirkor Balyan'a Avrupai tarzda kagir bir saray inşa ettirdiğinden söz etmektedir” (Artan, 1998, s.58). Bu iki tarih arasındaki süreç oldukça geniştir. Ayrıca, kagir saray yapısı bu tarihlerde inşa edilmemiş ve mimarı da Kirkor Balyan değildir. Arşiv kaynaklarına göre bu sözü edilen Beşiktaş Sahilsarayı'nın 10 Muharrem 1229/2 Ocak 1814 tarihli bir belgede Foti Kalfa isimli bir Rum mimar tarafından inşa edildiği ifade edilmiştir (BOA, Cevdet Saray Sıra no:2143). Belgede “Sürre Emine Yusuf Agah Efendi nezareti ve Foti Kalfa marifeti ile yapılan Beşiktaş Sahilsarayı'nın masrafı” ifadesi Foti Kalfa'nın bu sarayın yapımını gerçekleştirdiğini doğrulamaktadır. Foti Kalfa'nın ayrıca kagir yapı inşasında oldukça deneyimli olması sebebiyle Beşiktaş Sahilsarayı'nın yapım görevinin kendisine verilmesi tesadüf değildir. Nitekim, bunun doğruluğu Foti Kalfa ile birlikte Menas Kalfa'nın da isminin geçtiği arşiv belgesindeki “fenn-i kagire aşına” ifadesinden anlaşılmaktadır (BOA, Cevdet Belediye Sıra no:674, Dündar, 2000, s.34). Kagir binaların yapımında deneyimli olduklarından söz edilen Foti ve Menas kalfalar Buna bağlı olarak

* 1814-1815 yıllarına ait bostancıbaşı defteri kayıtlarında Fener'in Haliç kıyısındaki yapıların arasında Kamyanos Kalfa'nın hanesi de mevcuttur (Türker, 2001, s.18). Kamyanos Kalfa Simon Kalfa'nın yanında yetişmiştir (Can, 1993, s.52)

oldukça erken sayılabilecek bir dönemde 1218/1803 yılında İstanbul Kumkapı Nişancı Mahallesi'nde kagir bir su haznesinin yapımında da görevlendirilmişlerdir (Dündar, 2000, s.34).

Ayrıca, daha geç bir tarihte, 1235/1819-1820 tarihinde Beşiktaş ve Sultan Sarayları ile Sürre Emini olan Yusuf Agah Efendi'nin kendi sahilhanesinin tamiratından oluşan borçları sebebiyle Foti Kalfa'nın hesapları "suret-i tesviye etmesi" ile ilgili bir bilgiye ulaşılmıştır (BOA, 421 numaralı Hattı Hümayun Kataloğu, Belge no:16234). 10 Ramazan 1223/30 Ekim 1808'de Biniş-i Hümayun civarında yol üzerinde bulunan köprüler ile sandalların yanaşacağı iskeleler sebebiyle Foti Kalfa'ya bunları inşa etme görevi verilmiş ve karşılığında da kendisine yirmibir bin kuruş ödenmiştir (BOA, Cevdet Saray Sıra no: 4053). S 1225/1810'da ise Foti, Todori ve ayrıca Kırkor kalfa tarafından Davut Paşa Sarayı'nın bir tamir keşfi yapılmıştır. Bu belgeden sarayın çok büyük ölçüde tamire muhtaç olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Tarih-i Lutfi'de 1243/1827'de Davut Paşa Sarayı ile yanındaki caminin çok harap durumda olduğu belirtildiğine göre keşiften sonra ciddi bir tamirin yapılmadığı anlaşılmaktadır (Eyice, 1994, s.9).

Diğer taraftan Sedad Hakkı Eldem Todori Kalfa tarafından hazırlanan II. Mahmut'a sunulan, 'Mermer Köşk' ya da 'Mabeyn Köşkü'ne ait bir projeyi (Şekil Ek 1.1) yayınlamıştır (Eldem, 1979, s.40). Eldem'e göre bu proje Balyan ailesinin sarayda kökleşmesinden evvel son Rum kalfalarından Todori Kalfa'nın kendini överek Hünkar'a takdim ettiği projedir. Takdimnamesi şu şekildedir:

"Devletlu, inayetlu Efendimiz Hazretleri işbu resim Todori kullarının resmidir. Bunun gibi de resim olamaz kabul ederim. Mülhaza buyurulur ise ki Todori'yi bu kadar iltizam etmek niye lazımdır. Alem Allah-ı Taala marifetimiz olduktan sonra karındaşıma dahi iltizam etmem çünkü kulunuzdan marifetlisi sual buyuruyor. Bunun gibi marifetli olamaz, sonra efendimiz dahi (memnun?) (okunamadı) olurlar. (Me'mul?) Kabul ederim. Yine emir efendimiz hazretlerindedir." Solda projenin üstündeki yazılar şöyledir: "ve Şevketlu Efendimize mahsus kapı bu mahalde münasip görüldü". Projenin üzerinde yazılanlar sırayla şöyledir: Solda "Bu tarafına dahi kapı resmi yapılacaktır ki mevzun olsun". Altta: "Bu taş iskele yeniden yapılacaktır ve direkler bu iskele üzerine dikilecektir". Ortada: "Bunlar mermer direklerdir". En altta: "Ve bu iskele olacaktır" (Eldem, 1979, s.38). Topkapı Sarayı Müzesi'nde CY 455 No'ya kayıtlı bir yazı kutusunun arka yüzündeki Beşiktaş Sarayı'nı gösteren kabartma resimden Todori Kalfa'nın tipik bir II. Mahmut Dönemi uygulaması olan bu projesini

gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır (Sözen, 1992, s.112). Todori Kalfa 18 Ramazan 1220/ 10 Aralık 1805 yılında Babıasafi’de reis efendiye ait kış odası ile diğer bazı odaların tamiratını yapmıştır (BOA, Cevdet Dahiliye Sıra no:16906).

Beyhan Sultan’ın Arnavutköy Akıntıburnu’ndaki sarayının da yapımını Todori Kalfa gerçekleştirmiştir. Bununla ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde 5 Safer 1219/16 Mayıs 1804 yılına ait Boğaziçi’nde Beyhan Sultan’ın sarayını yapmış olan Todori Kalfa’nın ve oğullarının ayrıca iki hizmetkarının vergiden muaf tutulması için hazırlanmış bir belge mevcuttur (BOA, Cevdet Saray Sıra no:5805). Tülay Artan, Beyhan Sultan’ın sahil sarayını Akıntıburnu’ndan Bebek Koyuna dönüldüğü noktada, Hasan Halife bahçesinden ayrılan arazi üzerinde konumlandığını ve sarayın inşasına 1800 yılında başlanıldığını ifade etmektedir (Artan, 1998, s.65-66). Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde 13 Cemaziyelahir 1235/28 Mart 1820 tarihinde Todori Kalfa’nın İstanbul dışında Silistire kalesini inşa ettiği tespit edilmiştir (BOA, Cevdet Askeri Sıra no:28087). Todori Kalfa’nın İstanbul dışındaki faaliyetlerine örnek olarak gösterilebilecek bir başka yapı da İsakçı Kalesi’dir. Tuna nehrinin sağ kıyısında yer alan 19. yy’ın başlarında stratejik öneme sahip olan İsakçı kalesinin inşası ve tamirati 18 Recep1234/ 13 Mayıs 1819 yılında son bulmuştur. Bu kalenin son keşif defterleri ve masrafları mühendishane baş hocası Ali, mühendishane baş halifesi Hüseyin, hassa mimarlarından Hoca Mehmet ve hassa mimarlarından Todori Kalfa tarafından hazırlanmıştır (BOA, Cevdet Askeri Sıra no:53136). Todori Kalfa ayrıca, 1852’de Gülhane Hastanesi’ni tamirini gerçekleştirmiştir (Cezar, 1995, s.183).

Tersane mimarı Marki Kalfayla aşağı yukarı aynı dönemde yaşamış olan ve Sultan II. Mahmud döneminde saray mimarlığı yapan diğer bir kişi de Anadolu kökenli olduğu bilinen Hacı Nikolais yada Nikolaidis’dir (?-1841). Patrikhane Kilisesi (Ayios Yorgos), Cibali Aya Nikola Kilisesi (1837-1839) ve 1833-1834 arası ise İstanbul’un sur dışındaki kiliselerin restorasyonu ile uğraşmıştır (Gedeon, 1935, s.74).

1836’da basılı olan bir kitabın aboneleri arasında İoanni Sgutan (Tatavla’da ikamet eden bir kişi) isimli bir kalfadan da sözedilmektedir (Gedeon, 1935, s.75).

1810-1841 yılları arasında Nikolaos Yağcıoğlu etkinlik göstermiştir (Gedeon, 1935). Todori Kalfa tarafından Beyhan Sultan’ın Akıntıburnu’nda inşa edilen sahil sarayında mimar kalfaları, su nazırı, bölükbaşılar ve “erbab-ı vukufdan neccar kalfaları” içlerinde Yağcıoğlu Nikola’nın da bulunduğu Kirkor, Sarkis ve Senkir, Minas ve diğer kalfalar çalışmıştır. Beyhan Sultan’ın kethüdası Arif Efendi de inşaatın her aşamasına nezaret etmiştir (Artan,

1998, s.65). 9 Safer1256/1840 yılına ait bir belgede hizmetlerine ve sadakatine karşılık Yağcıoğlu'nun evine Mihrişah Sultan bendinden bir masura su verilmesine dair sadrazama ait bir yazı bulunmaktadır, belgede yazılanlar şunlardır (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:535):

“Seniyyül-himema kerimüşşimema devletli inayetli atufetli oğlum efendim hazretleri”

“Yağcıoğlu Nikoli Kalfa'nın Rikabı hümayunu şahaneye arzuhal takdimiyle istirham etmiş olduğu bir masura suyun mersumun biddefaat vaki olan sadaket ve hizmetine binaen Mihrişah Sultan tabet seraha hazretlerinin bendi suyundan olarak ba-muaccele ifraz ve icra olunması hususuna dair evkafi hümayun nazırı saadetli efendi bendelerinin bir kıta takriri manzur-ı ali-i şahane buyurulmak üzere irsal-i suy-i müşirileri kılınmış olmakla zikr olunan bir masura suyun ol vecihle bend-i mezkurdan mersume verilmesi muvafık-ı irade-i seniyye-i mülukane buyurulur ise icra-yı iktizasına ibtidar olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkimine mübaderet kılındı efendim. M”

Zafer Karaca, Silivrikapı Panagia Rum kilisesi'nin mimarı olarak Marki Kalfa ile birlikte Nikolaos Pağcıoğlu isimli bir mimardan söz etmektedir (Karaca, 1986, s.317), Karaca'nın söz ettiği bu kişi büyük olasılıkla o dönemde yaşayan Nikolaos Yağcıoğlu'dur. Gedeon'un Rumca hazırladığı makalesinde, bu kalfadan “Nikolaos Yağcıoğlu” olarak sözedilmektedir (Gedeon, 1935, s.75). Selimiye Kışlası'nın tamirinin gerçekleştirildiği anlaşılan ve 1243 veya 1258 yılına ait olması muhtemel olan bir başka belgede inşaatın son keşfini yapanların arasında Kirkor Kalfa, Sinderodorf, Madgi ve Bağcıoğlu Nikoli ismi geçmektedir (Cezar, 1995, s.78). Nikolaos Yağcıoğlu'nun adı arşiv kaynaklarında bazen “Nikoli” soyadı ise “Bağcıoğlu” olarak ifade edilmektedir. Arşiv kaynaklarındaki bu farklı okumaların sebebinin Arap alfabesindeki “b” ve “y” harflerinin yazımı arasındaki ayırımın sadece bir nokta farkından ibaret olmasıyla açıklanabilir.

Konstantinos Yolasığmazıs Langa'daki Aziz Theodori Kilisesi'ni, 1833-1834 yılları arasında ise Trakya'daki köy kiliselerini tamir etmiştir (Gedeon, 1935, s.75). Kayserili olan Konstantin Yolasığmaz 1 Mart 1832 yılında Samatya'daki Analepsis, Aralık 1833'de Hagios Menas, 20 Eylül 1833'de Hagios Konstantinos ve Helene kiliseleri ile 17 Kasım 1831'de Topkapı'daki Hagios Nikolaos kiliselerini inşa etmiştir (Karaca, 1986, s.317)*.

* Zafer Karaca, s.317, 1832 tarihli Samatya Analepsis Kilisesi'nin mimarı Konstantinos ile 1833'de restore edilen Samatya Hagios Konstantinos Kilise'nin mimarı Konstantinos'un Topkapı'daki Hagios Nikolaos Kilisesi ve Samatya'daki Hagios Menas Kilisesi'nin mimarı Konstantin Yolasığmaz ile aynı kişiler olabileceğinden sözetmektedir.

1834 yılında Samatya Hagios Georgios Kilisesi'nin mimarı Nikolaos Nikitadis'dir. Aynı yıl çalıştığını tespit ettiğimiz diğer bir kalfa ise Edirnekapı'daki 1 Nisan 1834'de inşa edilen Salmatomruk Panagia kilisesi'nin mimarı Kalfa Theodoros'dur (Karaca, 1986, s.317).

1837 yılında inşa edilen Tekfursarayı Panagia Kilisesinin mimarı Sisanion Bölgesinden Duvarcı Kosta Kalfa'dır (Karaca, 1986, s.317).

Anadolu'dan gelen Galip Kalfa ise Türkler tarafından Galip Kalfa olarak bilinmekle birlikte gerçek adı Alipios olan bir Rum'dur (Gedeon, 1935, s.75).

Manuil Gedeon 1833-1835 yılları arasında İstanbul'da "büyük kalfa" olarak üstte sözü edilen Hacı Nikolaos, Marki Kalfa, Nikolaos Yağcıoğlu, Konstantin Yolasıgmazıs, Yorgi Kalfa, Galip Kalfa isminde yedi kalfanın üzerinde durmakta ve bu kalfaların imparatorluk başkentinde işler alıp çok paralar kazandığından sözetmektedir. 1841 yılından sonra ise Küçük İoanni* ile kendisine kimi zaman Mısırlı da denilen Büyük İoanni Kalfa'nın isimleri geçmektedir. Büyük İoanni Kalfa Mısır Hıdivi Muhammed Ali'nin inşaatlarında çalışmış, Küçük İoanni Kalfa ise Fener'de Rumların Muhlio adını verdikleri (Kanlı Meryem Kilisesi'nin bulunduğu bölgeye verilen ad) bölgede bir okul ile İstanbul'da yeri tespit edilemeyen bir gümrük binası inşa etmiştir. Ayrıca Abdülmecit'in dördüncü oğlu Ahmet Kemalettin'in Çamlıca'daki sarayı ile 1840-1846 yılları arasında Rauf Paşa'nın verdiği işlerde çalışmıştır (Gedeon, 1935, s.76). 14 Cemayizelahir 1266/27 Nisan 1850 yılına ait bir iradede Delvet Kalfa'dan alınan nişanın İoanni Kalfa'ya verilmesine ait bir karar bulunmaktadır. Mısırlı İoanni Kalfa'nın inşaat faaliyetlerini İstanbul dışında sürdürdüğünü düşünürsek bu nişanın Küçük İoanni Kalfa'ya ait olması olasıdır. Tüccar kalfa olarak isimlendirilen kalfalar bir nişanla ödüllendirilmekte birinin ölümü üzerine bu nişan diğerine geçmektedir. Delvet Kalfa'nın ölümü üzerine boşta kalan nişan aynı zamanda Ebniye Meclisi azası İoanni Kalfa'ya verilmiştir (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:12402). İrade şöyledir:

“Atufetli efendim hazretleri”

“Ticaret nazırı devletli paşa hazretlerinin manzur-ı ali buyurulmak üzere takdim kılınan tezkiresi mealinden müstefad olduğu vecihle tüccar kalfalarından geçende fevt olan Delvet Kalfa'dan münhal olup beraberce takdim kılınan nişan-ı zişanın bazı emsali misilli ebniye meclisi azasından Yani Kalfa'ya verilmesi istizan olunmuş ise de ol babda her ne vecihle emr

* Küçük Yani Kalfa kaynak olarak yararlandığımız “Kalfadan Anastasis” başlıklı makalenin yazarı olan Manuil Gedeon'un babasıdır. Manuil Gedeon aynı zamanda Patrikhane'de arşiv müdürlüğü yapmıştır.

ve ferman-ı hazret-i şehinşahi müteallik ve şeref-sudur buyurulur ise icrayı mukteza-yı münifine ibtidar olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim . M”

Manuil Gedeon’un sözettiği zamandan daha erken bir dönemde 1808 yılında Boğaziçi iskelelerini tamir eden Yani Kalfa’ya çalışmasının karşılığı olan para ödenmiştir (BOA,Cevdet Belediye Sıra no:515). 19 Ra 1223/ 15 Mayıs1808’de Kağıthane’de yapılacak iskele ve köprülerin tamirinde Yani Kalfa’nın çalıştığı tespit edilmiştir (BOA, Cevdet Belediye Sıra no:1567). 21 Recep 1273/18 Mart 1857 yılında ise Sultan Hamamı civarında ruhsatsız han inşasına kalkışması sebebiyle otuzbir gün tersanede pranga altında tutulma cezası alan Yani Kalfa’nın (BOA, Cevdet Belediye Sıra no:3811) Gedeon’un sözettiği kişilerle aynı kişi ya da aynı ismi taşıyan başka bir kalfa olup olmadığı bilinmemektedir.

Ağustos 1273/1857 yılına ait bir belgede Gayrimüslim kalfaların isimleri ve tamir ettikleri yapıların listesi tespit edilmiştir (BOA, Cevdet Belediye Sıra no:6067). Kalfaları büyük nefer, küçük nefer, perakende nefer ya da İstanbul neferi, Midilli neferi olmak üzere çeşitli sınıflara ayırarak düzenlenmiş olan listede bazı durumlarda da kalfa ismini niteleyen “büyük” veya “küçük” şeklinde sıfatlarla kalfaların ayırımının yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Anlaşılacağı üzere isimlerin önündeki “büyük” ve “küçük” sıfatları da kalfaların bağlı oldukları nefer grubuna bağlı olarak değişmektedir (Büyük Yorgi, Büyük Nikoli vs.). Büyük nefer veya küçük nefer ayırımı muhtemelen kalfaların iş tecrübesi ve kıdem durumuna göre tasnif edilmiş olup devletin devamlı hizmetinde çalışmayan kalfalarda “perakende” olarak isimlendirilmiştir. “İstanbul”, “Midilli”, “Maydos” (Eceabat) gibi yer adlarına bağlı olarak yapılan sınıflamalar ise kalfaların gerçekte hangi bölgede çalışma yaptıklarını ifade etmektedir. Rum Kalfaların dışında mevcut listede perakende neferden Donik, Hazer ve Agop Kalfalar ile İstanbul neferinden Franko Kalfa’nın isimleri geçmektedir. Bu kalfaların Rum olmadıkları tespit edildiğinden aşağıdaki çizelgede yer almamaktadır. Rum Kalfaların isim listesi şöyledir:

Kalfa adı	Tamir veya İnşa edilen yapının adresi	Statüsü
Dimitri	Yeniköy’de Yanko menzili tamiri	İstanbul neferi
Yorgi	Yenibahçe’de Eminbey mahallesinde Sait Ağa’nın menzili tamiri	Büyük nefer
Büyük Nikoli	Çorapçı Hanı derununda Mustafa Ağa’nın birbirine muttasıl üç bab odası inşası	Belirsiz
Karamanlı Sava	Koca Mustafapaşa’da Ağaçkakan	Belirsiz

	mahallesinde Aziz Efendi menzili tamiri	
Nikoli	Samatya'da Emirler Çeşmesi'nde Yenegir? Menzili inşası	İstanbul neferinden
Dimitri	Hocapaşa'da Salih Efendi'nin menzili tamiri	Büyük neferden
Yorgi	Balat'da Lonca'da Arif Ağa'nın menzili tamiri	Küçük neferden
Dimitri	Lonca'da Hacı Emin Ağa menzili tamiri	Büyük neferden
Yorgi	Gedikpaşa'da Vazi Efendi'nin menzili tamiri	Büyük neferden
Yorgi	Kapalıfırın'da Ayşe Hanım'ın menzili tamiri	Büyük neferden
Andon	Beyoğlu'nda Şişli sokağı'nda Ohannes menziline cumba inşası	Perakende neferinden
Dimitri	Beyoğlu'nda Yeniçarşı'da Mösyö Mirine menziline cumba inşası	Midilli neferinden
Kosti	Beyoğlu'nda Uşkurdalya? Mahallesinde Ligor menziline ebniye ilavesi	İstanbul neferinden
Dimitri	Beyoğlu Macar'da Andon menzili tamiri	Küçük neferden
İstefan	Altımermer'de Omi Hanım'ın menzili tamiri	Perakende neferden
Anderya	Tophane'de Firuzağa mahallesinde Salim Efendi'nin çömlekçi dükkanı tamiri	Büyük neferden
Vasil	Beşiktaş'ta Kırako kasap dükkanı tahtına kunduracı dükkanı inşası	İstanbul neferinden
Yorgi	Balat'da Tahtaköprü'de Hacı Mehmet Ağa'nın menzili tamiri	Büyük neferden
Yorgi	Cellat Çeşmesi'nde Harf Efendi'nin menzili tamiri	Büyük neferden
Karamanlı İlya	Galata'da Karaoğlan sokağında Dilman menzili tamiri	Belirsiz
Apostol	Beyoğlu'nda Ağa Camii'nde Cüvan menzili tamiri	Maydos neferinden
Kosti	Beyoğlu'nda Tarlabası'nda Artin menzili	Büyük neferden

	tahtına kunduracı dükkanı inşaaı	
Yorgi	Boyacı karyesinde Yorgi duhancı dükkanı tamiri	İstanbul neferinden
Tanaş	Arnavut Karyesi'nde Tanaş menzili tahtına ebniye ilavesi	Küçük neferden
Nikoli	Kabasakal'da Zihni Efendi'nin menzili tamiri	Büyük neferden
Maydoslu (Eceabatlı) İstiradi	Üsküdar Selamsız'da Mustafa Ağa'nın kasap dükkanı tamiri	Belirsiz
Nikoli	Üsküdar'da Yeni Mahalle'de Nikoli menzili inşaaı	Büyük neferden
Nikoli	Üsküdar'da Ahmediye mahallesinde Hasan Ağa'nın menzili tamiri	Küçük neferden
Yorgi	Vezneciler civarında Hamamcı Ali mahallesinde Halil Ağa'nın menzili tamiri	Belirsiz
Panayot	Galata'da Arap camii şerifi civarında Hüseyin Ağa menzili tamiri	İstanbul neferinden
Nikoli	Eyüb'de Sütçü mahallesinde İbrahim Ağa komşu duvarı inşaaı	Büyük neferden
Maydoslu Yorgi	Cibali kapısında Yorgi menzili tamiri	Belirsiz
Karamanlı Simon	Kasımpaşa Kulaksız'da Necip Bey'in menzili fevkine ebniye ilavesi	Belirsiz
Dimitri	Eyüb'de Bürüncüklü Ayazma'da Mehmet Efendi'nin menzili tamiri	İstanbul neferinden
Yorgi	Hocapaşa'da Halil Efendi'nin menzili tamiri	Küçük neferden
Kosti	Yenikapı haricinde Gavril menzili tamiri	Küçük neferden
Yorgi	Ahmediye'de Agop börekçi dükkanı tamiri	Büyük neferden
Kosti	Eyüb'de İdris Efendi'nin menzili tamiri	İstanbul neferinden
Karamanlı Todori	Hasköy'de Halıcioğlu'nda Yusuf menzili tamiri	Belirsiz
Yorgi	Hasköy'de Mustafa Ağa'nın menzili tamiri	Küçük neferden
Maydoslu Nikoli	Zindankapısı dahilinde Dimitri salepçi dükkanı tamiri	Belirsiz

Karamanlı Vasil	Hasköy'de (...) Mihail menzili inşası	Belirsiz
Yani	Samatya haricinde Artin menzili tamiri	Küçük neferden
Yorgi	Samatya'da Mirahor mahallesinde Yanko ahır tamiri	Küçük neferden
Nikoli	Aksaray'da onyedinci adada Raşit Efendi'nin menzili	İstanbul neferinden
Küçük Yorgi	Tophane'de defterdar ittisalinde Binbaşı Halil Efendi'nin inşası	Belirsiz
Yorgi	Kumkapı'da Küpeli Ebe Francılacı dükkanı tamiri	Büyük neferden
İstavri	Hasırcılar'da Hacı Hurşit Ağa'nın hasırcı dükkanı tamiri	Büyük neferden
İsador	Lanka Bostanı derununda Marim menzili inşası	Perakende neferden
Kalos	TavukPazarı'nda Abram berber dükkanı tamiri	Perakende neferden
Kalos	Hasköy'de Arabacılar'da Ali Ağa menzili inşası	Perakende neferden

Çizelge 4.1 BOA,Cevdet Belediye Sıra no:6067

Petraki Kalfa (tam ismi Petraki Meymaridis'dir. Meymaridis'in Türkçe karşılığı Mimaroğlu) Mısır Prensi Mustafa Fazıl'ın inşaat işlerinde çalışmıştır (Gedeon, 1935, s.76). 1877-1893 yılları arasında Tatavla'da Tatavla halkının maddi katkılarıyla Evangelistrias Kilisesi'ni inşa etmiştir. 16 yıl gibi uzun bir sürede tamamlanan kilise daha önce orada mevcut olan ahşap ve küçük bir kilisenin yerine inşa edilmiştir. Haç planı, Bizans tipi küçük bir kubbesi ve iki yüksek çan kulesi mevcuttur. Çan kulelerinin arasında saat bulunur (Türker, 1998, s.40). Meymaridis ailesinin Büyükkada Yılmaz Türk Caddesi 77 numarada Meymaridis Köşkü olarak bilinen bir ahşap köşkü bulunmaktadır (Tuğlacı, 1995, s.348).

Sultan Abdülmecit'in tahta çıkmasıyla Hacı Stefanis (Stefanos) Kaytanagis saray mimarı olmuştur (BOA da İstefanaki Kalfa, Pars Tuğlacı'nın kitabında da İstefan olarak geçen isim aynı kişiden sözetmektedir). Üç kardeşten en büyüğü olan Hacı Stefanis ortanca kardeşi Hacı Dimitri (Dimitrios) ile birlikte sarayın inşaat ve tamir işlerini birlikte yapmaktaydılar. 8 Cemaziyelevvel 1259/7 Haziran 1843'de Babıali binasının inşaat masraflarının Stefan Kalfa'ya ödenmesine dair bir irade bulunmaktadır (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:3763).

Stefan Kalfa'nın yeni Babıali binasının mimarı olduğu bu iradeden anlaşılmaktadır. Eski Babıali binasının 1839 yangınından sonra 6 Rebiülevvel 1260/26 Mart 1844'te kullanıma açılan yeni yapı 1839 yılına kadar hem sadrazam konutu, hem de devlet dairesi olarak işlev gören anlayışı bir tarafa bırakarak yeni bir anlayışla yöneticinin kamusal ve kişisel yaşamını ayırmıştır. Yapı kat döşemeleri hariç, kagir oluşu nedeniyle de daha önceki Babıali binalarından ayrılmaktadır (Tanyeli, 1994, s.522).

Ayrıca 1847 yılında Mekteb-i Fünun-u Tıbbiye'nin kagir olarak yapımı Stefan Kalfa tarafından gerçekleştirmiş, bu yapının yapımında görevlendirilen William James Smith'in de bilgi ve tecrübesinden yararlanılarak inşa edilen yapı 1853 yılında tamamlanmıştır (Can, 1993, s.182). 1847 yılına ait bir belgeden bu yapı için Foça yakınından küfeki taşı getirildiği tespit edilmiştir. Ancak Maydos (Eceabat) civarında da küfeki taşının bulunduğu haberinin alınması üzerine Maydos (Eceabat) civarında bir ocak açtırılarak gereken taşların oradan getirilmesi sağlanmıştır (BOA, Cevdet Maarif Sıra no:5908).

Heybeliada'da Mektep Sokağı 9 numarada kagir bir köşke sahip olan Hacı Stefan Kaytanagis'in (Tuğlacı, 1992, s.82) 4 Şaban 1273/30 Mart 1857 tarihli bir iradede (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:24745) bir çok yapıda emeği geçmiş olması sebebiyle rütbesine dair şunlar yazılmıştır:

“Atufetli efendim hazretleri”

“(…) ebniye kalfalarından İstefan Kalfa Rum milleti muteberanından olarak şimdiye değin haylice ebniye-i miriyede dahi istihdam olunmuş olduğundan bazı emsali misilli muma-ileyhe dahi rütbe-i saniye sınıf-ı evvel mütemayizi tevcih kılınması hususunda her ne vecihle irade-i seniyye-i cenab-ı mülukane müteallik ve şeref-sudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim”.

Stefan Kalfa'nın 16 Şevval1266/ 25 Ağustos 1850 yılına ait bir istidasından Beykoz Kasrı'nın çizimlerini yaptığını ve inşaatına da başladığını, ancak daha sonra Stefan Kalfa'ya bu inşaatın bırakılmak istendiğini görmekteyiz (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:12903), büyük olasılıkla bu yapının inşa edilmesini isteyen Mısır Hıdivi ile olan maddi anlaşmazlık inşaatın gidişini etkilemiş ve Stefan Kalfa'dan planını çizdiği ve inşasına başladığı yapıdaki inşa faaliyetlerini bırakması istenmiştir. Stefan Kalfa'nın Beykoz Kasrı'nın inşaatını tamamlayamaması sebebiyle yazdığı istidası şöyledir:

“Hak sübhanehü ve teala hazretleri”

“Şevketli mehabetli kudretli azametli veliyy-i nimet biminnetimiz veliyy-i nimet-i alem-i padişah mebzulü'n-niam efendimiz hazretlerinin ömr ve şevket-i şahanelerini mezdad ve feravan ve saye-i zilliyetvaye-i mülukanelerini ila ahiri'd-devaran mebsut katibe-i cihat ve cihaniyan buyursun amin bu kulları veliyy-i nimet-i biminnet efendimizin kendi kölesi ve mücerred saye-i şahanelerinde yetişmiş edna ve ahkar bir bendesi bulunduğuma mebni Beykoz'da derdest-i inşa olan Kasr-ı hümayun ebniye-i alisinin marifet-i bendeganemle yapılan resim modeli üzere hizmet-i inşaiesi müteallik ve şeref-sudur buyurulan emr ve ferman lutf-ı nişan cihanbanileri mantuk-ı celili vecihle min-gayri liyakatin uhde-i kemteraneme ihale ve ihsan buyurulmuş olmasıyla şimdiye kadar kemal-i sıdk ve istikamet üzere hareket ve gayret ederek saye-i teshilat-vaye-i hazret-i tacdarilerinde şimdileri ebniye-i aliye-i merkume oldukça kolaylaştırılmışken bu kere bir güne taksirat-ı abidanem olmadığı halde kalfalık hizmeti uhde-i bendenagemden sarf ve tahvil ile ahara ihale olunmak üzere olmasından ve buna dahi herkes bilir bilmez bir mana vermekde bulunmasından dolayı bu keyfiyet gerek sair kalfalar kulları indinde ve gerek bazı rü'esa-yı millet beyninde kullarını müttehem hükmüne koyup inhaya şu vakte kadar saye-i hazret-i cihandarilerinde kesb ve tahsil eylediğim namus-ı bendeganemin büsbütün inkisarını icab ve istilzam etmekde olup buna da bir vecihle merhamet şamile-i mülükaneleri kail ve razı olmadığına ve kullarının ise alem ve alemiyanın veliyy-i nimet biminneti ve ekasi-i cihanın medar-ı beka ve rahatı olan zat-ı şevket-simat cenab-ı hilafet-penahilerinden gayri bir kimsem olmadığından her hal ve karda mübarek hak-i pay-i kimya say-i şehriyarilerini taciz etmekden başka kendime bir tedbir ve çare bulamayacağıma binaen şu mecburiyet abd-i memluklerine bais-i cüret olmakla merahim-i mala-nihaye-i zillullahilerinden mercudur ki saye-i merahim-vaye-i şehinşahilerinde hem ikmal-i namus etmek ve hem de şimdiye kadar sarf ettiğim amaği zayi etmemek için ebniye-i aliye-i mezkure kalfalık hizmetinin yine kemakan uhde-i kemteranemde ibkası hususuna müsaade-i seniyye ve müsaafa-i aliyye-i rahinameleri bideriğ ve şayan buyurulmak niyaz ve ricasıtlı min-gayr-i had işbu arzuhal zaraat iştilal-i abidanem terkim ve takdimine cesaret olunduğu malum-ı meali-melzum-ı şehriyarileri buyuruldukça ol babda ve her halde emr ve ferman ve lutf ve ihsan feravan şevketli kudretli veliyy-i nimet-i padişahımız efendimiz hazretlerindedir”.

“Bende İstefani Kalfa”

Stefan Kalfa'nın bu istidasının üzerine Mısır Valisi'nin de bu konu için ikna olduğu ise şu iradeden anlaşılmaktadır:

“Maruz-ı çaker-i keminelidir ki”,

“Zib efza-yı fark tazim ve tekrim icbal olan işbu emirname-i sami-i Sadaret-penahileriyle melfuf tezkire-i aliyye mefad-ı alisi ve arzuhal-i mezkur müeddası karin-i izan-ı bendeganem olmuşdur Kalfa-i merkum kulları celb ve suret-i hal biletraf sual olunmakdan naşi ebniye-i merkumenin geçende binbeşyüz kese noksanına olarak maktuen uhdesine ihalesi sureti teklif olunup egerçi bunun öyle bin beşyüz değil belki ikibinbeşyüz kise aşağı yapılabileceği derkar ise de asıl keşfinde cüzi ve külli ziyadelik görülemediğinden şimdi andan her ne mikdarı tenzil olunacak olur ise zararlı çıkmamak için metanet ve nümayişince dahi ol kadar şey eksik yapılmak lazım geleceği ve bu da sair yapılara kıyas olunur makuleden olupzat-ı talat simat-ı hazret-i padişahiye mahsus bir ebniye-i aliye bulunmasına mebni anın öyle biraz masarısından noksangösterilip de götürü alınmasını ve sonra da edeceği zararını kapatmak için metanetsiz yapılmasını bunca vakitdir saye-ı şevket-vaye-i cenab-ı tacdaride kesb ve istihsal eylediği namus ve itibarına yediremeyeceğini katiyen cevap vermiş olduğunun üzerine kalfalıkdan ihrac olduğunu ve buna başlanılmazdan evvel marifetiyle yapılan resim modeli üzere hizmet-i inşaiyesi bairade-i seniyye-i mülukane uhdesine ihale olunmuş ve kendisi de şimdiye kadar sıdk ve istikametle gayret eyleyip tamam ebniye-i merkumeyi ilerletmekde bulunmuş iken bu kere bila-cünha böyle çıkarılması kesr-i namusunu müeddi olduğu beyanıyla şimdi bu ne suretle yapılacak ve her kime ihale olunacak olur ise olsun fakat şu vakte değin sarf ettiği emeğini zayi etmemek ve metanet ve resanetine bir güne sekte verilmemesini gözetmek için şu yapının nezareti tahtında olması emelinde bulunduğunu ve saye-i hazret-i şahanede buna mukabil bir güne maaş talebinde dahi olmadığını iradve ityan eylemiş idiğinden ve bu husus ise Mısır Valisi übbehetlü devletli paşa hazretleri tarafından ol vecihle tensib ve icra olunmuş olduğuna nazaran tesviye-i muktezası her halde irade-i aliyye-i vekalet-penahilerine mütevekkif bulunmakla tezkire-i seniyye-i mezkurenin yine leffen iadesine ibtidar olduğu rehin-i ilm-i ali-i hidivleri buyuruldukda emr ve ferman-ı hazret-i veliyyü'l-emrindir”.

Stefan Kalfa Babıali binasında uyguladığı gibi bu köşkü de kagir olarak inşa etmiştir. Sedat Hakkı Eldem, Beykoz Kasrı'nı Boğaziçi'nin ilk kagir ve yeni üslupta inşa edilmiş kasrı olarak nitelendirmektedir. Ayrıca Eldem, Mısırlı Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Sultan'a son “ubudiyet arzı” olarak başlattığı ve oğlu İbrahim Paşa'nın tamamlayabildiği bu kasrın planının da kendisiyle yakın tarihlerde inşa edilmiş olan Küçüksu ve İhlamur köşklerine oranla daha üstün bir mimari ciddiyete sahip olduğunu ifade etmektedir (Eldem,1979, s.257). Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi'nde Beykoz Kasrı'nın temellerinin 1845 yılında atıldığından ve mimarının bilinmediğinden söz etmekte ve İstanbul'un en büyük eserlerini ve

bütün saray ve kasırlarını yaptıkları sanılan Balyan ailesinin bu kasırda çalışmamış olduklarını ifade etmektedir (Koçu, 1966, s.2657-2660). Tülay Artan ise, Beykoz Kasrı'nın mimarının Nigoğos ve Sarkis Balyan olduğu ve inşaatının 1855'de başladığını belirtmiştir (Artan, 1994, s.199,200). Stefan Kalfa'nın 1850 yılına ait istidasından plan ve uygulamanın Stefan Kalfa'ya ait olduğu ve onun tarafından yürütüldüğü ayrıca inşaatın oldukça ilerlediği anlaşılmaktadır.

Dolmabahçe ve Ortaköy (Büyük Mecidiye) Camileri'nin inşaatının da Stefan Kalfa tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir. Bezmialem Valide Sultan tarafından yaptırılan Dolmabahçe Camii ve Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılan Ortaköy (Büyük Mecidiye Camii) Dolmabahçe Sarayı'ndan önce başlanıp saraydan sonra bitirilmiştir. Bu camiler için Karabet Kalfa ile İstefan Kalfa'ya ödemede bulunarak her ikisinin de inşaat hesabı aynı zamanda kapatılmıştır. Bu iki Ebniye-i Hümayun Kalfası'na ödemede bulunulmasına dair 1270 tarihli arşiv belgesine göre, Dolmabahçe Camii'ne Ortaköy Camii'nden daha az masraf yapılmıştır. 1269 tarihli bir başka arşiv belgesinde ise Ortaköy Camii inşaatına 1266 (1849-1850)'da başlanıldığı, inşaatın başlangıçta Artin Kalfa tarafından yürütüldüğü, daha sonra Stefan Kalfa'ya devredildiği belirtilmektedir. Belgede o tarihe kadar ne miktar masraf yapıldığı ve karşılığının nerelerden sağlandığı da ayrıntılı şekilde kaydedilmektedir. Sekiz parçadan oluşan bu belgeden birinde İstefan Kalfa "Hacı İstefan Kalfa" şeklinde isimlendirilmiştir (Cezar, 1998, s.327).

1821 yılında yanan Heybeliada Aya Triada Manastır ve kilisesi Patrik IV. Germanos'un girişimiyle yeniden ve daha görkemli bir şekilde Hacı Stefan tarafından inşa edilerek Ortodoks din adamı yetiştirmek için Ruhban Okulu olarak 15 Eylül 1844 yılında eğitim ve öğretime açılmıştır. Kilisenin sağ duvarının kenarında mermer üzerindeki kitabede, padişahın kalfası Hacı Stefan gözetiminde ve onun memurları Andon Kalfa, Hacı Kosta, İoanni, Sotiri tarafından bu inşaat işinin gerçekleştirildiği yazmaktadır. Ancak daha sonra 1894 depreminde yıkılan okul binası yeniden yapılacaktır (Tuğlacı, 1992, s.31). Stefan Kalfa ayrıca 1857 yılında Heybeliada'da çarşı içindeki Bizanstan kalma eski kilisenin yerine Aya Nikola kilisesini inşa etmiştir (Gülen, tarihsiz, s.39)*.

Ortanca kardeş Hacı Dimitri'nin de Babıali'nin inşaatı sırasında emeğinin olduğu bilinmektedir. Manuil Gedeon Hacı Dimitri'yi sakin bir insan iyi bir aile babası olarak tanımlar, Aristidi adında bir oğlu olduğundan ve Babıali'de tercüme bürosunda çalıştığından

* Gülen, kitabında Stefanos Kaytanakis'den saray kalfası "Stafoni Raytanaki" olarak söz etmektedir.

daha sonra da Osmanlı İmparatorluğu'ndan Avrupa'daki bir çok şehre elçi olarak gönderildiğinden söz eder (Gedeon, 1935, s.76).

Üçüncü kardeş Hacı Savas ise ufak tefek ve özel inşaat işlerinde çalışırdı. Hacı Savas Kaytanagis 1850'de Trakya tarafında olduğunu bildiğimiz ve Rumların Maditu(?) dediği bölgede kendi adıyla anılan bir okul inşa etmiştir. Bu okulu orta okul seviyesine getirmeyi amaçlayarak fizik ve kimya dersleri için labarotuvuar malzemesi almış ancak okulu orta okul seviyesine getiremediğinden aldığı tüm malzemeleri Fener'deki Kırmızı Mektebe hediye etmiştir (Gedeon, 1935, s.77).

23 Şevval 1266/ 1 Eylül 1850 yılına ait bir iradede (BOA, İrade Dahiliye Sıra no:13020) Vasil Kalfa'nın Selimiye Kışlası'nın inşasından sorumlu olduğundan ve Tophane-i Amire'de kendisi tarafından yapılan ebniye (Tophane Kasrı), Tersane-i Amire Hastanesi ve Denizcilik Okulu'nun iyi şekilde inşasından ve hizmetlerinden dolayı üzerinde tuğra olan bir fesle ödüllendirildiğini görmekteyiz. Mehmet Ali adındaki bir kişi tarafından sadrazama yazılan ve padişah tarafından da onaylanan bu ödüllendirmenin, kalfanın hangi yapıları yaptığını tespit etmemizi kolaylaştırması açısından aşağıda Mehmet Ali isimli kişi tarafından yazılan kısmı verilmiştir.

“Maruz-ı çaker-i keminelidir ki”,

“Selimiye Kışla-i Hümayunu ebniyesine memur Vasil Kalfa kulları zikr olunan Kışla-i Hümayunun hüsn-i inşasına ve emr-i metanet ve rasanetine güzel say ve gayret etmekde olduğu misillü Tophane-i Amire'de marifetiyle yapılmakta olan ebniyenin ve Tersane-i Amire Hastanesi ile Mekteb-i Bahriye'nin dahi matlub vecihle hüsn-i tanzim ve inşasına sadıkane çalışıp çabalamakta olmasına mebni saye-i şevket vaye-i hazret-i padişahide meşhud olan ikdam ve gayretinin semeresini görmek ve emsali beyninde mucib-i mübahat ve mefharet olmak üzere bazı emsali gibi merkum kullarının dahi fes üzerine tuğra-yı garra-yı hazret-i şehriyari vazı imtiyazına nailiyeti münasib gibi mutalaa olunmuş olmakla muvafık-ı irade-i seniyye-i Sadaret-penahiler buyurulur ise ol vecihle müsaade-i celile-i asifaneleri şayan buyurulmak babında emr ve ferman hazret-i men lehülemrindir. Mehmet Ali”

Selimiye Kışlası'nın yapımında çalıştığı bilinen bir başka mimar da William James Smith'dir. 21 Cemaziyelevvel 1264/26 Nisan 1848 yılına ait Meclis-i Vala'nın Selimiye Kışlası'na “Mösyö İsmet'in” mimar tayinine ve maaşına dair bir kararı bulunmaktadır (BOA, İrade Meclis-i Vala, Sıra no:2976) daha sonra 24 Rebiulevvel 1267/ 27 Ocak 1851'de Hariciye

bölümüne ait bir başka evrakta ise mimar “İsmit’in” tayinine karar verilmiştir (BOA, İrade Dahiliye’nin Hariciye bölümü, Sıra no: 3567). Anlaşılacağı gibi William James Smith 1264 ve 1267 (1848/1851) yılları arasında Selimiye Kışlası’nın inşaat çalışmalarıyla ilgilenmiş olmakla birlikte 1266/1850 yılındaki bu belgeden ve Vasil Kalfa’nın ödüllendirilmesinden Selimiye Kışlası’nın inşaat faaliyetlerinde esas emeği geçen Vasil Kalfa olduğu tespit edilmiştir. Afife Batur, kışlanın III. Selim, II. Mahmud ve Abdülmecid dönemlerindeki yapımlarının mimarı olarak Krikor Balyan’ın adının geçtiğinden ve Krikor Balyan’ın bu dönemdeki mimari etkinliğinin bu savı doğrular nitelikte ve yoğunlukta olduğundan, ancak henüz bu bağıntıyı kanıtlayan bir belge bulunamadığından ve binanın köşelerindeki kulelerin de Abdülmecid dönemindeki bu yenileme sırasında yapıldığından sözetmektedir (Batur, 1994, s.515,516). 1850 yılına ait bu belgeden inşaatın Abdülmecid döneminde Selimiye Kışlası’ndaki inşaat faaliyetlerinin Vasil Kalfa tarafından yürütüldüğü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, William James Smith’in henüz tasarımlarını belgeleyen çizimleri de bulunamamıştır (Can, 1993, s.180).

Vasil Kalfa için layık görülen taltifin bir sebebi de yukarıda sayılan ve “Tophane’de marifetiyle yapılmakta olan ebniye” olarak sözü edilen ve Tophane semtinde o tarihte inşa edilebilecek tek yapı olan Tophane Kasrı olmalıdır. Ancak Cengiz Can, Tophane Kasrı’nın İngiltere Elçiliği binasının inşaatı için 1848’de İstanbul’a gelen Selimiye Kışlası’nın yapımında çalışan ve 1851’e kadar burada kalarak Osmanlı yönetimi için önemli yapılar yapan İngiliz mimar William James Smith tarafından inşa edildiğinden ve 1851’de inşaatı devam eden yapının Abdülmecid’in yaptırdığı kasır ve sarayların ilk örneği olduğundan sözetmektedir. Tophane Kasrı’nın özellikle cephe mimarisi açısından Mimar Smith’in diğer yapılarından farklılık gösterdiğini de belirten Cengiz Can, 1847’de Gaspare Fosatti tarafından tasarlanan Baltalimanı Sahilsarayı’na önemli ölçüde öykünen bir model olduğunu, 1851’de inşaatının devam ettiğini ifade etmektedir (Can, 1993, s.185). Büyük olasılıkla inşaatın başında durma görevi Mimar Smith’e verilmiş olmakla birlikte, asıl yapım görevinin Vasil Kalfa tarafından yürütüldüğü belgedeki ifadelerden ve Vasil Kalfa’nın ödüllendirilmesinden anlaşılmaktadır.

Vasil Kalfa tarafından inşa edilen ve Bahriye Hastanesi olarak ismi geçen diğer yapı ise bugün Kasımpaşa’da İstanbul Deniz Hastanesi adıyla bilinmektedir. 1264/1848 yılına ait bir belgede Vasil Kalfa’dan önce inşa edilmek istenen bu hastanenin ikinci keşif değeri olan dokuzbin kese akçe üzerinden Artin Kalfa’ya ihale edildiği de görülmektedir (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:9557). Ancak inşaat Artin Kalfa tarafından gerçekleştirilmemiştir. 1899 yılında

Rumeli, Batum, Kırım'dan gelen göçmenler ile İstanbul ahalisi ve Kıptilerden oluşan yetmişaltı kişilik bir gurup insanın birlikte oturdukları yirmiiki adet haneden sağlık kurallarına aykırı olarak ikamet etmeleri sebebiyle çıkartılmış ve çoğunluğunu göçmenlerin oluşturduğu bu kişilere yeni evler inşa edilmesi gerekmiştir. Münakasa neticesinde bu görev iki bin üç yüz elli kuruş masrafla Vasil Kalfa'ya bırakılmıştır. Sarıyer Demirciköy civarı, Sarıyer Garibler ve Kavak'daki arsalarla inşa edilmesi uygun görülen evlerin, çizilen projeye uygun olarak yapılması istenmiştir. Evler az masrafla, zeminden yarım arşın derinliğinde bodrumlu ve bir kattan ibaret olarak tasarlanmıştır (Ergin, 1995, s.3898,3899).

Abdülmeccid döneminde saray mimarı olarak çalışan Hacı Kostı Maltezaki 1857 yılında Tatavla'da bugün Sefa Hamamı olarak anılan Pervititch'in 1925 yılındaki planında Kiryakidis Hamamı olarak geçen tek kubbeli ve 17 kurnalı küçük bir hamamı inşa ettirmiştir. Ayrıca Panagotis Kalfa ve Mise Dimitrios Frangias ile birlikte Tatavla'daki Ayios Athanasios Kilisesi'nin plan ve yapımını üstlenmiştir (Türker, 1998, s.39).

Daha önce sözettiğimiz 1790 ve 1800'lerin başında aktif olduğunu bildiğimiz Yorgi Kalfa'dan başka 11 Rebiülevvel 1275/ 19 Ekim 1858 tarihli bir iradede İstanköy ceziresi limanının tamiri işinde çalışan Tatavlalı Yorgi şeklinde ismi geçen bir kalfanın maaş ve harcırahına dair bir irade bulunmaktadır. Sadrazam tarafından yazılan kısmı şöyledir (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:27577):

“Atufetli efendim hazretleri”

“İstanköy Ceziresi Limanı'nın ikmal ve tesviyesi için mukaddema yapıp mevcut bulunan iki adet sandığın tamiri ve müceddeden dahi iki adet sandık inşasıyla icab eden mahallere batırılıp levazımat-ı sairesinin itmamı zımında Tatavlalı Yorgi Kalfa'nın işe mübaşereti gününden itibaren şehriye üçbin kuruş maaş ve ol mikdar harcırah tahsisi ve itasıyla tayini (...)”.

“M”

Belgenin geri kalan kısımları başka kişilerin tayini ve maaşıyla ilgili olarak devam etmektedir.

23 Ramazan 1277/5 Nisan 1861 yılında Meclis-i Vala'ya ait bir belgede yine Yorgi Kalfa'nın hesaplarına dair bir irade bulunmaktadır (BOA, İrade Meclis-i Vala, Sıra no:19891). 21 Safer 1278/ 28 Ağustos 1861 yılında ise Darülfünun ebniyesi kalfası olan Yorgi Kalfa'nın

hesaplarına ait başka bir irade de ise şunlar yazmaktadır (BOA, İrade Meclis-i Vala, Sıra no:20203):

“Atufetli efendim hazretleri”

“Darülfünun ebniyesinin duvarcısı Yorgi Kalfa'nın inşa etmiş olduğu ikinci ve üçüncü katları duvarlarından dolayı dermiyan eylediği matlubatının terfiki zımmında Meclis-i Vala dairesinde teşkil kılınan komisyondan yapılmış olan mazbata üzerine Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye'den kaleme alınan mazbata manzur-ı meali mevfur-ı hazret-i padişahi buyurulmak için melfufuyla beraber arz ve takdim kılındı mealinden müsteban olduğu vecihle ebniye-i mezkurenin alt kat duvarlarının kontrato mucibince beher arşını onikişer kuruş hesabıyla inşa olunmuş ise de eşya-yı muktezeyinenin zamanıyla istihzar olunamamasından ve esbab-ı saireden naşi üst kat duvarlarının o baha ile yapılması kabil olamayacağı ve beher arşına üçer kuruş zammıyla onbeşer kuruşdan hesap olunması mutedil ve münasip olacağı bu hususa malumatı olan kalfalar tarafından beyan olunmuş ve miktar zamma kendisi dahi muvafakat eylemiş olmasıyla ve merkumun bu babda haklı görünerek zammı gösterilen fiyat dahi muvazene-i sahiha üzerine kararlaştırılmış bulunmasıyla hazinece hesabı o fiyat ile birru'ye gayr-i ez mehuzat ne mikdar alacağı çıkar ise tesviyesi hususunun Maliye Nezareti celilesine havalesi tezekkür olunmuş ise de ol babda her ne vecihle irade-i seniyye-i cenab-ı mülükane müteallik ve şeref sudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkimine ibtidar olundu efendim”.

1275/1858,1277/,1278/1861 yıllarına ait bu iradelerde söz edilen Yorgi Kalfa'nın aynı kişi olması mümkündür. Ancak 1790-1800 yıllarında aktif olan ve Büyükdere'de oturduğunu tahmin ettiğimiz Yorgi Kalfa'nın bu kadar geç dönemlere kadar aktif olamayacağı nedeniyle farklı dönemlerde yaşamış iki farklı Yorgi Kalfa'dan söz etmek mümkündür. Bunların dışında Annuaire Oriental'de 1900 yılında çalıştığını bildiğimiz Yorgi Kalfa ve 1901-1902 yıllarında aktif olan Hacı Yorgi isimli bir başka kalfa daha mevcuttur. 13 Mayıs 1893 yılına ait bir gazete haberinde, “Yedikule'de kain Rum hastanesindeki nisa dairesinin tesvii için görülen lüzum üzerine ebniye kalfaları tarafından takdim edilen resimler meyanında Hristafidi Yorgi kalfanın resmi Patrik efendi ile mütevelliler tarafından rehin-i takdir almış olmakta resm-i mezkur mucibinde inşaata ibtidar edilmesi kararlaştırılmıştır. İnşaat-ı mezkurenin masarifi bin beşyüz lira raddesinde tahmin edilmektedir” (Ayşe Şen, 1993, s.261) şeklinde çıkan bir yazıda ebniye kalfası olarak ifade edilen Hristafidi Yorgi kalfanın Annuaire Oriental'de ismi

geçen Yorgi kalfalardan hangisi olduğu kesin olmamakla birlikte tarih olarak en yakın dönemde 1901-1902 yıllarında aktivite gösteren Yorgi kalfa olması muhtemeldir.

Tanzimat'tan sonra bulaşıcı hastalıklarla mücadele için kurulan tahaffuzhanelerden biri de Kartal'da kurulmuştur. Kartal tahaffuzhanesi Hristo Kalfa tarafından inşa edilmiştir (25 Rebiülahir 1268/ 16 Şubat 1852) (BOA, İrade Meclis-i Vala, Sıra no:7951).

Ayrıca Yalı Köşkü'nde inşa olunan ambar ve karakolhane müteahhidi Anesti ile Mühendis Nazif'in "nefilerine" ait iradeden (5 Cemayizelahir 1277) Anesti adında bir başka kalfa ismine rastlanılmıştır (BOA, İrade Meclis-i Vala, Sıra no:19552). Bu inşaat faaliyeti sadece Yalı Köşkü'ndeki ambar ve karakolhane inşasına ait faaliyetler olmayıp, bir çok kez çeşitli kişiler tarafından çeşitli binalar için yapılmış keşifleri ve rüşvet olayı sebebiyle Anesti'ye ceza verilmesini ve Meclis-i Vala tarafından Mühendis Nazif'e soruşturma açılmasına yolaçan bu davayı çözümlmek için gerekli yazışmaları da kapsayan oldukça kabarık bir dosyaya sahiptir. Yalı Köşkü'ne inşa olunacak karakolhanenin müfredat keşfini yapan kalfalar şunlardır: Yani veledi Todori, Mıgırdiç, Hacı Dimitri, Menas (yada Minas), Bedros, Şonsoli Todori. Yalı Köşkü'nün elbise deposu, ambarı, karakolhanesi, kurşun memuru dairesi ve bekçi Mehmet Ağa'ya mahsus kahve dükkanının o zamana kadar yapılan mahalleri dışında ek olarak inşa edilecek binalar için yapılan keşifte ismi geçenler ise şunlardır: Hacı Stefan, Ohannes Kalfa, Küçük Ohannes, Hristo oğlu Panayot, Bedros, Senekerim Kalfalar. Yalı Köşkü'nün eşya ambarına ahşap parmaklık inşası için yapılan bir başka keşifte ise Hacı Mıgırdiç, Todori, Vartan, Hacı Dimitri Kalfaların isimleri geçmekte ve yine Yalı Köşkü'nde nöbetçi karakolhanesi koğuşları ve zabıta odalarının keşfinde ise iki farklı guruba iki ayrı keşif yaptırılmıştır. İlk keşifteki kalfalar şunlardır: Menas (yada Minas), İstiradi, Ufacık Ohannes, ikinci grupta olanlar: Hacı Mıgırdiç, Vartan, Dimitri ve Todori Kalfalar. Bu dosya içerisinde 8 Rebiulahir 1276/5 Kasım 1859 yılında bu konuyla ilgili bir yazışmada ebniye kalfalarından Mıgırdiç, Vartan, Dimitri, Todori tarafından Dar-ı Şura'ya gönderilen dilekçeden ebniye kalfalarından bazılarının açılan ihalede en az bedelle (münakasa) inşaat işini gerçekleştirebileceklerini öne sürerek bu inşa ve tamirat görevini üstlendikleri, ancak daha sonra askeriye binalarının tamiratında usulsüzlük yaptıkları anlaşılmaktadır. İşin doğruluğu da detaylı olarak araştırılarak bu kalfaların erkan-ı harbiyeden bir subayla birlikte Yalı Köşkü'nün tamir olan eşya anbarıyla, nöbetçi karakolhanesi ve bekçi odası tekrar keşif ettirilmiş ve iki adet imzalı defterde de belirtildiği gibi üçyüz otuzyedibin dokuzyüz yirmiiki buçuk kuruşa ticaret nezareti celilesi tarafından üstte adı geçen kalfalara bu inşa görevi bırakılmıştır. Gerçekte bu yapıların tamir masrafının biryüz altmışyedibin seküzyüz

otuzbuçuk kuruş olduğu, ancak bundan fazla olarak yirmibeşbin kuruşa ferş olunan ızgara döşemelerin tamiri yarıda bırakılarak bu paranın tamir edilmesi gereken diğer bir yapı olan anbara sarfedildiği, paranın anbar tamirata masrafından tenzil edilmesi gerekirken tenzili yapılmadığı ve bir kez daha bu paranın kalfalar tarafından alındığı anlaşılmaktadır. Bu olayın delillere dayanarak doğrulanması ve Hazine-i Celile'ye birbiri ardı sıra hesaba uymayan masrafların ulaşması üzerine bundan sonra münakasa yoluyla (en az bedelle yapı inşa etme) inşa ve tamir işlerine kesinlikle güven duyulmaması gerektiği de ilave edilerek yazı bitirilmiştir. İsmail Efendi, Latif ve Kadri Beylerin imzalarının bulunduğu bir raporda Yalı Köşkü'nde inşa olunan anbar ve karakolhaneden dolayı Mühendis Nazif ile Anesti Kalfa hakkında komisyon tarafından devam eden soruşturma ile ilgili sunulan mazbatadan söz edilerek açıklamaların yeterli olmaması sebebiyle tekrar bu söz konusu raporun hazırlandığı belirtilmiştir. Raporda ayrıca Anesti Kalfa'nın bu yapıyı münakasa ve ticaret amacıyla aldığı buna rağmen bu yapının ilk keşif defterinde yapılacak iş ve kerestenin cinsinin değiştirildiği oysa belirtilen şekilde olmasının şart koşulduğu halde ikinci keşifte bunların tümünün farklı olduğu ifade edilmiştir. Keşif defterlerinde de, komisyonun hazırladığı resmi belgede de ölçümlerin ve kereste cinsinin istenilenden farklı olmasının bu iş için sorumlu olan Nazif Efendi ve Anesti Kalfa'nın cezalandırılması için yeterli delil olarak kabul edildiği vurgulanmıştır.

Dosyadaki bir başka yazışmada, 6Cemayizelahir1277/20Aralık1860'da Yalı Köşkü'nde anbar ve karakolhaneyi yapma görevini üstüne alan Anesti Kalfa ve Mühendis Nazif Efendi beşer sene kalebendlik cezasına çarptırılmışlardır (kürek cezasına mahkum edilmiş). Ancak belgenin devamında suçun tekrar tetkik edilmesi üzerine ve ebniye kalfalarının götürü olarak yaptıkları işlerde hile ve rüşvetin çok sık olduğu belirtilerek, kalfaların kar ve temettularını da bu yolla sağladıkları ifade edilmiştir. Bu olay Devlet-i Aliye'nin zararına yapılmış olmakla birlikte Anesti'nin bu yapıyı ortak olarak Nazif Efendi ile yaptığı ve suçu sabit olmasa da Nazif Efendi'nin de rüşvet taraflısı olduğu için kanunun 47. bendine göre her ikisinin de bu kalebendlik cezasının üçer sene müddetle Bursa'ya sürülmeleri cezasına çevrilmesine karar verilmiştir.

Beyoğlu Bidayet Mahkemesi riyasetinin tezkiresinde Saray-ı Hümayun Zülvecheyn dairesi hademesi Hacı Ahmet Efendi'den alacağı sebebiyle müracaatlarda bulunan ve Pangaltı'da

ikamet eden Stelyo Kalfa'dan* sözedilmektedir (BOA,YMTV, Dosya no:118, Sıra no:101).
Belge şu şekildedir:

“Mabeyn-i Hümayun Cenabı Mülükane Başkitabet-i Celilesine

Atufetli Efendim Hazretleri”

“Pangaltı'da Bayır Sokağında 15 numaralı hanede mukim İstelyo Kalfa Veled-i İstirati tarafından Sarayı Hümayun hademesinden Hacı Ahmed Efendi zimmetinde inşaat bedelinden dolayı gayr-i ez istifa alacağı olan yüz adet lira-yı Osmaninin mea faiz istihsali hakkında Beyoğlu Bidayet Mahkemesi Birinci Hukuk Dairesi ba-arzuhal ikame-i dava olunmuş olmakla mahkemece bir güne muamele icra olunmaksızın 6 Şubat 1310 tarih ve 921 numaralı ariza-i acizanemle arz ve istizan edilmişti müddei-i merkum herbar müracaat etmekte olduğundan bizzarure tekiden arz ve istizanına cüret kılındı ol babda emr ve ferman hazret-i menlehü'l-emrindir”.

“28 Şevval 1312 /24 Nisan 1895

Beyoğlu Bidayet Mahkemesi Reis-i Evveli”

II. Abdülhamid'in başmabeyn katibi Süreyya Paşa'nın Nişantaşı'ndaki konağı ve kısa bir süre sadrazamlık yapan Tunuslu Hayrettin Paşa'nın sadaret görevi bitiminde Süreyya Paşa'nın çok yakınında inşa ettirdiği konağının 1896 yılında planları çizilerek tamir gerektiren yerleri tespit edilmiştir. Nişantaşı'ndaki konakların tamirini üstüne alan kişilerin isimleri Ebniye-i Seniye Kalfası Nikolaki, Ebniye-i Anbarı mühendisi Yorgaki, Emlak-i Hümayun mühendisi esseyid Saffet bin Mehmed olarak geçmektedir (Artan, 1992, s.18). Nikolaki Kalfa'nın bir iradede Yıldız Sarayı'ndaki tüfengi ağalara ait bir binayı inşa ettiği şu belgeden anlaşılmaktadır (BOA, YMTV,Dosya no:48, Sıra no:7):

“Devletli Efendim Hazretleri”

“Yıldız Sarayı şevket ihtivayı alisinde tiyatro ve meşkhanesi karşısında tüfengi ağalara mahsus olmak üzere ba-irade-i seniyye Nikola Kalfa marifetiyle mabeyini hümayunca inşa edilmekte olan iki kat ebniyenin enkaz bahasından maada otuzsekizbin yediyüz beş kuruş masarıfla husule geleceği akdemce verilen keşf-i evvel defterinde gösterilmiş ise de esna-yı inşaatda şeref sadır olan emr ve irade-i seniyye-i hazreti padişahiye imtisalen keşf-i mezkur haricinde olarak alt kat pencereleri üzengisinden yukarı ve üst katın dahi yarım metre

* Pervititch Haritası'nda Sıraselviler civarında bulunan kagir bir apartmanın ismi Stelyo Kalfa apartmanı olarak geçmektedir, ancak bu kişiye ait olup olmadığı kesin değildir (Pervititch, 2000, s.109).

irtifainın tezayüd etmesinden ve delikli tuğla ve harc yerine çimento kullanılmasından naşi keşf-i evvel masarifinden fazla olarak onbirbin kuruş sarfiyat vukubulmuş olduğundan işbu fazla mebalığın dahi keşf-i evvelde gösterilen sarfiyat üzerine zam ve ilavesi karin-i sani-i cenab-ı şehriyari canibinden varid olan 21 Kanunısanı 1306 tarihli tezkirede işar kılınmış olmasına nazaran emr ve ferman-ı hümayunı cenab-ı cihandari her ne vecihle şeref-sünuh ve sudur buyurulur ise mantuk-ı celiline tevfiik hareket olunacağı muhat-ı ilm-i ali buyuruldukda emr ve ferman hazret-i mem lehü'l-emrindir”.

“2 Receb 1308 /12 Şubat 1891

Nazır-ı Hazine-i Hassa Ferid”

Bu yapının Arnavut tüfekçiler koğuşu olması muhtemeldir. Zekiye Sultan’ın Kuruçeşme’deki yalısının tamirat ve inşaatıyla ilgili 13/1/1312/25Mart1896 yılına ait keşif defterlelerinde yine Ebniye ve Seniye kalfası Nikolaki ve bu kez Ebniye Seniye Anbarı mühendisi Osman Mehmet’in isimleri geçmektedir (BOA, YMTV, Dosya no:100, Sıra no:24). 24 Rebiulahir1318/20Ağustos1900 yılında ise Cevdet Paşa’nın Bebek’teki yalısının tamiri ile ilgili olarak Hazine-i Hassa nezaretince sunulan keşif defterinde Nikolaki kalfa ve Emlak-u Hümayun mühendisi Esseyid Saffet bin Mehmet ismi ile tekrar karşılaşılmıştır (BOA, YMTV, Dosya no:205, Sıra no:115).

13 Cemaziyelahir 1316/ 29 Ekim 1898 yılına ait bir iradede Rumelihisarı’nda bulunan Durmuş Dede Türbesi’nin tamirine ait bir belgede ebniye kalfalarından İlya (İlia, İliadis) Kalfa’nın adı geçmektedir. Bu dergaha ait bir fotoğrafın ve İlya Kalfa tarafından çizilmiş bir projenin de olması yapı ile ilgili çeşitli karşılaştırmaların yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Tekke binalarının 19.yy’a kadar geçirmiş olduğu aşamalar bilinmemekte, ancak Şeyh Hasan Zarifi Efendi Türbesi’nin 19.yy’ın ilk çeyreğinde yenilenmiş olduğu mimari özelliklerinden anlaşılmaktadır. Tevhidhane, harem, selamlık ve mutfak birimlerini barındıran ana bina ise 1898’de, ebniye kalfalarından İlya Kalfa tarafından yeniden inşa edilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki çizimler 1898’de yeniden inşa ettirilen ana binanın zemin kat ve üst kat planlarıyla giriş (doğu) cephesinin görünüşünden oluşur (Şekil Ek1.2). Bu yapıda, daha önceki bir takım temel özelliklerinin korunduğu, ancak çok daha düzenli ve simetrik bir planlamaya girildiği dikkat çeker. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki çizimin yanısıra Encümen Arşivi’nde bulunan 1938 tarihli bir fotoğrafta (Resim Ek1.1), ayrıca eski kartpostallarda da görülen doğu cephesi kagir bir subasman üzerine oturur (Resim Ek1.2). Kat arası silmesiyle ikiye ayrılmış olan cephe, gizli dereleri örten geniş bir saçak silmesiyle son bulur. Dikdörtgen pencerelerin sıralandığı cephede hiçbir bezemeye rastlanmaz. Üst katın

çıkımlarında üçgen alınlıkların varlığı, ayrıca cephenin yalınlığı, ampir üslubun, 19.yy sonlarında sivil mimaride hala devam eden etkileriyle açıklanabilir. İlya Kalfa'nın eseri olan bu tarikat yapısında, dış görünümüne egemen olan Avrupalı havaya rağmen geleneksel tasarım şemalarının yaşatılması dikkati çekmektedir. Ayrıca Durmuş Dede Tekkesi, tasarımıyla olduğu kadar cepheleriyle de çağdaşı ve komşuları olan yalıları andırmakta, geç dönem ahşap İstanbul tekkelerinin biçimlenmesinde sivil mimarinin ve çevre dokusunun ne denli etkin olduğunu kanıtlamaktadır. Tekkelerin kapatılmasının ardından kısmen mesken olarak kullanılan tekke 1938'den sonra Bebek-Rumelihisarı Yolu'nun genişletilmesi sırasında yıktırılmıştır (Tanman, 1998, s.186-188).

BOA'da tespit edilen bir başka isim Altunoğlu Andon Kalfa'dır. "Büyük bendin" inşaatı Evkaf Nezareti tarafından münakasaya konularak yüz seksenbir bin kûsur kuruşla Altunoğlu Andon Kalfa'ya ihale edilmiştir (BOA, YA.HUS, Dosya no:291, Sıra no:58). Belge şöyledir:

"Babıali Daire-i Sadaret Amedi-i Divan-ı Hümayun 2989"

"9 Şaban 1311 tarihli tezkire-i hususiye-i senaveri ile arz olunduğu vecihle isabet efza-yı sünuh ve sudur olan emr ve ferman-ı hümayun-ı hazret-i hilafet-penahi hükm-i alisine tevfikân Bendi Kebir seddinin iki metre terfii inşaatının münakasasına ibtidar olunması ve inşaat kimin uhdesinde kalır ise ol babda nezaret eylemek için Mösyö Bertiyeye riyasetinde bir heyet-i mahsusa tertib ve memur edilmesi evkaf-ı hümayun nazırı paşa hazretleriyle karalaştırılmış olduğu cihetle bugün nazır-ı müşarun-ileyden alınan tezkirede inşaat-ı mezkurenin indelmünakasa yüzseksenbirbin kûsur kuruş ile Altun Oğlu Andon Kalfa uhdesinde kalmasına mebni Mart ibtidasında ameliyat başlanılmak üzere emr-i ihalenin icra kılındığı bildirilmiş ve bu hususa nezarete memur olacak heyet-i mezkureye meclisi idare-i evkaf azasından Kaşif Efendi ve bir de muhasebe katibi tayin edildiği nazır-ı müşarun ileyhin işarından müsteban olunarak cümle-i irade-i seniyye-i cenab-ı padişahiden olduğu üzere Dersaadet mühendislerinden bu heyet refakatinde bulunacak zatın intihabı dahi Şehremaneti Celilesine yazılmış olduğuna ve inşaatın kemal-i süratle icrasına müteallik nazır-ı müşarunileyhe vesaya ve ihtarâtı ifa olunarak bendlere ait sair hususatın da ber mantuk-ı emr ve ferman-ı hümayun peyder pey mukteziyatı arz-ı atabe-i ulya kılınacağına binaen südde-i seniyye-i şahaneye arzı mütemenna bulunmuş ve tezkire-i mezkure melfufatıyla takdim olunmuştur efendim".

"23 Şaban 1311/1 Mart1894 İcraat ve suver-i maruzanın karin-i tensib-i ali olduğu cevaben tebliğ edilmiştir".

“25 Şaban 1311/3 Mart 1894

Sadrizam ve Yaveri Ekrem Cevad”

Sultan II.Abdülhamit döneminde gene Tatalı olan Vasilaki Ioannidis Kalfa (1821-1903) saray mimarı olarak çalışmıştır, sarayın restorasyonunu yapma işi kendisine verilmiştir. Vasilaki İoannidis Marki Kalfa'nın ailesinden gelmektedir (Gedeon, 1935, s.76).

Bugün Kuzey Deniz Saha Komutanlığı olarak kullanılan, yapımına 1863 yılında başlanan Kasımpaşa'daki Bahriye Nezareti binasının mimarı da Vasilaki Kalfa ve birlikte çalıştıkları bilinen Anastas Kalfa ile Serkis Balyan'dır. İki katlı yapı, uzun kenarı Haliç kıyısına paralel yerleştirilmiş, kareye yakın dikdörtgen bir kütleyle sahiptir. Kıyıdan, önde bir tören alanı bırakacak şekilde geri çekilmiştir. Ortasında, uzun eksenini ana kütleyle dik kesen, camla örtülü dikdörtgen bir iç avlu yer alır. Yapı genel hatlarıyla, çağdaş diğer bir çok örnekte olduğu gibi, klasist bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ancak bütünü oluşturan elemanlar tek tek incelendiğinde, oryantalist bir etkinin ağırlıkta olduğu gözlenir. Örneğin at nalı, dilimli ve soğan biçimli kemer gibi Osmanlı mimarlığı dışındaki İslam ülkeleri sanatında kullanılan üç ayrı biçim, bu yapıda çok sayıda tekrarlanmıştır (Saner, 1998, s.70,71).

5 Zilkade 1283/ 11 Mart 1867 tarihinde Vasilaki Kalfa inşa ettiği büyük havuz sebebiyle ödüllendirilmiştir. Bu ödüllendirilmenin gerekçeleri arasında, havuzun inşaatını ekonomik bir şekilde çözümlenmesi, işinin ehli olması, yüz seneden beri ecdadının ve kendisinin Tersane-i Amire hizmetinde görevli olması ve Avrupa'ya giderek orada mesleki anlamda bilgilerini arttırması sayılabilir. Ayrıca kendisinden önce rütbe-i saniyeye uygun görülen Stefan Kalfa'ya da gönderme yapılarak taltife uygun görüldüğü ifade edilmiştir (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:38988). Belge şöyledir:

“Atufetli efendim hazretleri”

“Derdest-i inşa olan havuz-ı kebirin mimarlığında müstahdem Vasilaki erbab-ı hüner ve marifetden ve yüz seneden beri ecdadı ve kendisi Tersane-i Amire hizmetinde müstahdem olarak ve muma-ileyh bir aralık Avrupa'ya dahi giderek ikmal-i malumat eylemiş ve bu kere havuz-ı mezkurun görülen lüzum üzerine baş tarafından az masrafla yirmibeş kadem temdidine çare bularak ibraz-ı hüner eyleyip Tersane-i Amire'nin hidemmat-ı mimariyesinde daimi suretle böyle birinin istihdamı labüd bulunmuş idiğinden ebniye kalfalarından Stefan Kalfa'nın uhdesine rutbe-i saniye mütemayizi tevcih buyurulduğu gibi taziyane-i şevk ve gayreti olmak üzere muma-ileyhin uhdesine dahi rütbe-i saniye tevcihi ile taltifi hususuna dair tezkire-i aliyeye-i kapudanı arz ve takdim kılınmış olmakla ol babda her ne vecihle emr ve

ferman-ı hazret-i mülükane şeref-sünuh ve sudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim”.

Osman Hamdi Bey müze müdürü olduğu zaman Çinili Köşk'te bazı tamirler yapılmış köşke üstten sızan suyu engellemek amacıyla üzerine malta taşı döşenmesine karar verilmiştir, bu görev Andon Kalfa'ya verilirken, binanın zemininin çimento ile döşenmek suretiyle tamir edilmesi görevi de Vasilaki Kalfa'ya verilmiştir. 47600 kuruşluk bir masraf yapılacağı ve kış sebebiyle tamiratın birinci kısmından vazgeçilerek, zemin ve sakıf tamiratının birbuçuk ayda yapıp bitirilmesine dair padişahın irade istihsal edilmiştir. Ancak tamirat sırasında yapılan masraf, 47600 kuruşluk keşif miktarını 18000 kuruş aştığı gibi ayrıca 15000 kuruşluk daha tamirat icrası gerekmiştir. Bütün bu masrafların ödenebilmesi için ise 28 rebiülevvel 1299 (17 şubat 1882) tarihli yeni bir onay alınmıştır (Cezar, 1971, s.192).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Yıldız Esas Defteri içinde (BOA,YEE Defter no: 1027'den 1078'e kadar incelenmiştir) tümü 4 Nisan 1299/16Nisan1883 yılında hazırlanan Yıldız Saray kompleksi içinde tamir ve inşaat masraflarını içeren 1027'den 1078 numaraya kadar düzenlenmiş masraf defterlerinde Vasilaki Kalfa tarafından inşa ve tamir edilen yapılar şunlardır: 1028 ve 1029 numaralı masraf defterlerinde, Harem-i Hümayun dairesine ilaveten müceddeden inşa olunan ebniye masrafı, Harem-i Hümayun dairesine mahsus müceddeden inşa olunan kiler ebniyesi, Harem-i Hümayun dairesiyle bazı mahallerin tamirat masrafı, Harem-i Hümayun ağaları dairesiyle tüfenkçi koğuşu ebniyesi, Atik kiler dairesi tamiratı masrafı, Mabeyn-i Hümayun dairesinin iktiza eden mahalleri tamiratı, Mabeyn ve Harem-i Hümayun daireleri beytine ilaveten muhafaza duvarları, Bir kat olarak mücedden inşa olunan harem-i hümayun dairesi, Kiler ebniyesi üzerine ilave olunan ebniye masrafı, İki kat olarak müceddeden inşa olunan harem-i hümayun dairesi, Yıldız Saray-ı Alisi bahçesi derununda çit kasr-ı hümayunu, Ağalar dairesiyle matbah ve eczahane ve teferruatı masarısı, Kadın efendilere mahsus inşa olunan mutfak masrafı, Ateşlik ittisalinde inşa olunan helalar masarısı, Ağalar dairesinin bazı mahalleri tamiratı masrafı, Kapıcılara mahsus inşa olunan oda masrafı, Yıldız Saray-ı Alisinde inşa olunan nöbet mahalleri, Yıldız Sarayı Alisi civarında Mirahur Paşa hazretlerine mahsus daire inşası, Kahveci başıya mahsus inşa olunan ebniye masrafı, Haznedar usta hazretlerine mahsus inşa olunan oda masrafı, Kuşluk ittisalinde kilere mahsus anbar masrafı, Atik kuşluk ebniyesinin daireye tahvili masrafı, Civarı mezkurde inşa olunan arpalık ebniyesi masrafı, Civarı mezkur ahırın gezinti örtüsüyle hazine odası masrafı, Mahal-i mezkurde inşa olunan şair anbarı, Civarı mezkurda leylek kümesinin hademe odasına tahvili, Kezalik güvercinlik ebniyesinin has ahıra tahvili, Namazgah tamiratıyla ittisalinde inşa olunan

ahır masrafı, Müceddeden inşa olunan nöbetçi kulübesi masrafı, Civarı mezkurda karakolhane tamiri, Civarı mezkurda su makinesi mahallinde icra olunan inşaat masrafı, Kelplere mahsus mahalde vukubulan tamirat masrafı, İnşa olunan arabalık ebniyesi masrafı, Civarı mezkurda bahçe derununda inşa olunan havuz masrafı, Mahall-i mezkurda inşa olunan tavuk kümesi masrafı, Mahall-i mezkurda inşa olunan güvercinlik ebniyesi masrafı, Kuşçulara mahsus inşa olunan oda masrafı, Saray-ı mezkurda inşa olunan narlık mahalli, Civarı mezkurda inşa olunan muhafaza kapıları masrafı, İki bab güvercinlik ebniyesi inşası, Mecidiye Cami-i Şerifi ittisalinde müceddeden inşa olunan paşa dairesi, Çırağan Sahil Sarayı alisi civarında inşa olunan deniz hamam masrafı, Çadırlar derununda kerevetler inşası, Yıldız Saray-ı Alisi Mabeyn ve Harem-i Hümayun vesairede perakende inşaat masrafı, Balmumcu civarında asakir-i muaveyene mahsus mutfak ve sarnıç inşası, Mahall-i mezkur asakir-i mezbureye mahsus iki kıta sundurma inşası, 1030 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı alisi koltuk kapısı haricinde inşa olunan daire masrafı, 1031 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı Harem dairesinde misafirhane yapımı, 1032 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı'ndaki katiplik dairesi yapımı, 1033 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı bahçesinde inşa olunan iki kuşluk ve kebab kuyusu yapımı, 1034 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı Harem-i Hümayun dairesinin önünde inşa edilen fıskiye, 1035 Yıldız Sarayı içindeki cephanelik kiler ve fırın binası yapımı, 1036 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı bahçesindeki Şeyh Efendilere mahsus daire ile harem-i hümayun binası ve duş mahalli yapımı, 1037 numaralı masraf defterinde, Yıldız Sarayı yatak dairesinde inşa olunan misafir dairesi, 1038 numaralı masraf defterinde Yıldız sarayı bahçesinde Çadır Kasrı'nın yapımı, 1039 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı yatak dairesindeki tamir, 1040 numaralı masraf defterinde Çırağan Sarayı tamirâtı, Beşiktaş Saray-ı Hümayunu yatak odası, şömine inşaatı ve demir kepenklerin yapımı, 1041 numaralı masraf defterinde Maslak Kasrı alisinde yedi defa yapılan tamirat, Balmumcu çiftliğinde yapılan inşaat, 1042 numaralı defterde Kağıthane'deki Çağlayan Kasrı'nın tamirâtı, Maçka Kadın Efendi Hazretleri'nin Devlethane-i Aliyeleri'nin tamirâtı, Beylerbeyi'nde kain Tiriyal Hanım'ın sahilhanesinin tamirâtı için düzenlenmiş keşif defteri, 1043 numaralı defterde, Malta Kasrı hümayunun muhafaza duvarı ve su haznesi masrafı, 1044 numaralı masraf defterinde Çırağan sahil sarayı şehzade dairelerinin tamiri, 1045 numaralı defterde Çırağan Sarayı'nın mabeyn ve harem-i hümayun dairelerinde inşa olunan siper duvarı, 1046 numaralı masraf defterinde Nişantaşı'nda kurenay hazret-i şehriyari saadetli Osman Bey efendi hazretlerinin konağının tamirâtı, 1047 numaralı defterde, Kuruçeşme'de Hayreddin Paşa'nın sahilhanelerinin tamirâtı, 1048 numaralı masraf defterinde Malta Kasrı'nın iki defa tamiri tutarı, 1049 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı civarında

asakir-i şahaneye mahsus baraka, mutfak ve su taksimi, 1050 numaralı masraf defterinde Levent çiftliğinde inşa olunan kasrı ali ebniyesi ve teferruatı, 1051 numaralı masraf defterinde Topkapı Sarayı'nda kurşun tamirâtı ve inşaat masrafı, 1052 numaralı masraf defterinde Çırağan Sarayı'nın çatısının yüz kuruş masrafla kurşun tamirâtı, 1053 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı'nda cephe boya ve harici, namazgah taşı vesaire masrafı, 1054 numaralı masraf defterinde Beşiktaş'da Acıçeçme nam mahalde Akar-ı Seniyye'den 13 ve 14 numaralı hanelerde vuku bulan inşaat, 1055 numaralı masraf defterinde Beşiktaş Sarayı'nın çatısı ve bazı rıhtımlarının tamiri, 1056 numaralı masraf defterinde yıldız Sarayı tebdil eskisi dairesi, 1057 numaralı masraf defterinde Yıldız Şale Kasrı karşısında inşa olunan lak(?) masrafı, 1058 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı içinde ahır ve üstüne marangozhane inşaatı, 1059 numaralı masraf defterinde Şale Kasrı Hümayunu'nda inşa olunan fiskiyeli havuz, 1060 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı bahçesinde Paşa dairesi inşaaşı, 1061 Darülsaade Ağası dairesi vs. tamirâtı, 1062 numaralı defterde, Yıldız Sarayı hümayunun dağ tarafında inşa olunan barut mahzeni, 1063 numaralı masraf defterinde Kütüphane yanında limonluk ebniyesi inşaaşı, 1064 numaralı masraf defterinde Mecidiye Camii'sinin pencere panjurlarının yapımı, 1065 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı has ahır kapısı ve duvarlarının tamirâtı, 1066 numaralı masraf defterinde Beşiktaş muhafızı Hacı Hüseyin Paşa'ya ait konak binası ve teferruatı, 1067 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı içinde Tüfenkçi koğuşu bitişiğindeki kagir ahır ebniyesi ile çimento döşemesi, 1068 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı bahçesinde inşa olunan dere havuzları bent mahalleri, 1069 numaralı masraf defterinde ve 1070 numaralı defterde, Kağıthane civarında üç bin dokuzyüz yetmişyedi kuruş yirmi paraya ahır inşaatı, 1071 numaralı masraf defterinde Asakir-i Şahane barakalarına mahsus abdesthanelerin inşaatı, 1072 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı alisi derununda demir soba ve kaskan yapımı ile Akasya Kasrı yapımı, 1073 numaralı masraf defterinde Yıldız Sarayı alisinde Sultan kapısı ittisalinde mutfak ve tatlıhane ve kiler ebniyesi inşaatı, 1074 numaralı masraf defterinde Sadabat civarında inşa olunan kasrı-ali ve teferruatı masrafı, 1075 numaralı masraf defteri Yıldız Sarayı civarında barakalar karşısında zabitan dairesi, 1076 Yıldız Sarayı alisi nezdinde Şale Kasrı hümayunu inşaatı Yıldız Sarayı içindeki Asakir-i Şahane barakaları tamirâtı, 1077 numaralı defterde Şale Kasrı'nın karşısındaki kütüphane-i hümayun ve muhafaza duvarı kapılarının yapımı", bu inşaat ve tamiratlarla ilgili düzenlenmiş tüm bu masraf defterlerindeki Vasilaki Kalfa'nın mühüründen bu tamiratlarla ve inşaatlarda çalışmış olduğu belgelenmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 27 Safer 1305/13 Kasım 1887 yılına ait Vasilaki Kalfa tarafından inşa olunan Kasrı Hümayun'un keşif defterlerine kaydı yapılmadığından, kaydına

dair nezaret tezkiresi ve suretleri ile ilgili bir belgenin mevcut olduğu katalogtaki özet kısmından anlaşılmış, ancak belgeyi içermesi gereken zarfın içi boş çıkmıştır (BOA,Y.PRK.MBC, Dosya no:6, Gömlek sıra no:80). Bu sebeple yapının nerede inşa edildiği ve hangi yapı olduğu kesin olmamakla birlikte, Kasrı Hümayun denilen bu yapının, yapılış tarihi açısından Maslak Kasırları olarak bilinen yapı grubunun içindeki Hümayun Kasrı olması mümkündür*. Bunun dışında Yıldız Sarayı içindeki Yeni Köşk de Vasilaki İoannidis tarafından yapılmıştır. Sarayın en güzel yapılarından biri olarak tanımlanan Yeni Köşk'ün tavanlarını bezeyen natürmotların ve dört mevsimin resmi olan büyük kompozisyonların dönemin ünlü sanatçısı Şeker Ahmet Paşa tarafından yapıldığı bilinmektedir. Arşiv fotoğraflarından görüldüğü kadarıyla Neorönesans bir cephe düzenlemesi mevcuttur. Tüm mobilyası Paris'den özel olarak Münir Paşa tarafından seçilip getirilen Yeni Köşk daha sonra yanmıştır (Batur, 1998, s.98).

Abdülhamid'in at cinsinin islahı hakkında 1888 yılında verdiği muhtıralarda iyi cins hayvan yetiştirilmesine katkısı olması sebebiyle Kağıthane Yokuşu'nun sağ tarafından Okmeydanı'na kadar olan dağların üzerindeki düzlük alanda sergi ve panayır yeri yapılması ve her sene nisan ayının yirmisinden, haziranın onuna kadar bu sergi ve panayırın devam etmesi istenmiştir. Muhtırada ayrıca, bu yapıların Vasilaki Kalfa tarafından yapılmalarının uygun görüldüğü şu sözlerden anlaşılmaktadır: "Bu binaların yapımı için Ticaret Nazırlığı'nda becerikli mühendis, kalfalar bulunmakta ise de, Vasilaki Kalfa oldukça zengin ve işçilerini de kendisine itaata alıştırmıştır. Ötede beride her hizmette kullanılarak inşa ettiği büyük ve küçük binalarda sahiplerini ve devleti memnun etmekte olduğu da bilinmektedir. Başka kalfaların onbeş günde yapabilecekleri bir binayı yedi günde inşaaya muvaffak olduğu pek çok kerre görüldüğünden, işbu sergi binası onun vasıtasıyla yapılacak olursa kısa bir zamanda ve istenilen nitelikte yapıp hükümete teslim edeceği bellidir". Harita ile gösterilerek inşa olunacak binalar ise şu şekilde tarif edilmiştir: "İnşa olunacak binalar hiç olmazsa yüz metre uzunlukta ve otuzbeş-otuzaltı metre eninde üç metre yükseklikte, çatısı da dört metre olmalıdır. Binanın yanlarının yarısı camlı olmalı, hava ve ışık alması için de binanın dört yanı pencere olmalıdır". Bu söz konusu olan yapılarla sergi ve ahırların bütün masrafları yaklaşık olarak onbeş bin lira tahmin edilmektedir. Ayrıca devletin mali durumu böyle bir masraf yapmaya elverişli olmamakla birlikte gelecekte elde edilecek kazancın bu masrafın on kat fazlası olacağına da dikkat çekilmektedir. Bu konuya bağlı olarak yazılmış beş maddelik diğer

* Afife Batur ile yaptığım görüşmede, Yıldız Sarayı içinde Kasrı Hümayun adı ile adlandırılan bir yapı olmadığını ve muhtemelen yapılış tarihi açısından Maslak Kasırları içindeki Kasrı Hümayun olabileceğini ifade etti.

bir muhtıradı hara için tavsiye olan yerin haritasının alınıp ve yapılması gereken binaların Vasilaki Kalfa'ya çizdirilerek arz ve takdim edilmesi yinelenmiştir (Hocaoğlu, 1998, s.224,227).

20/2/1310/2 Mayıs 1894 yılında Darülaceze binası inşaatı için açılan ihaleye katılanlar arasında Andon ve Ohannes Kalfaların dışında Vasilaki Kalfa ve oğlu Yanko Bey de bulunmaktadır (BOA, YMTV. Dosya no:67 Sıra no:37). 1/2/1310/13 Nisan 1894 yılına ait bir belgede ise adı geçen Andon Kalfa'nın Babıali kalfası olduğu ve yedi milyon kuruşa inşaatı gerçekleştirebileceğini ifade eden bir yazısının olduğu tespit edilmiştir (BOA, YMTV Dosya no:66 Sıra no:3). Sağlam ve israfa mahal bırakılmadan yapılması istenen Darülaceze binası inşaatı için sunulan teklifler neticesinde binanın yapımının Ohannes Kalfa'ya verilmesine karar verilmiş ancak Meclis-i Hazine Dairesi azası Hüsnü Bey tarafından bu karara itiraz edilerek bu yapının daha ucuza mal edilebileceği vurgulanmıştır (26/2/1310/8.5.1894) (BOA, YMTV Dosya no:67 Sıra no:81). 19/3/1310/31 Mayıs 1894 yılında Sadaret'e ait bir belgede Darülaceze binasının münakasa neticesinde Vasilaki Efendi'ye ihale edildiği anlaşılmaktadır (Y.A.Hus.Dosya no:265, Sıra no:109).

Babıali

Daire-i Sadaret

Amed-i Divan-ı Hümayun

529

“Darülaceze ebniyesinin masarır-ı inşaiyesi tekrar münakasa edilerek Vasilaki Efendi Hazretleri uhdesinde beşmilyon sekizyüz ellibir kuruş ile takarrur etmiş ve başka talib olmayıp müşarun-ileyhin dahi şayan-ı itimad ve emniyet bulunmuş olduğu Dahiliye Nezareti Celilesi'nden bildirilmekle irade ve fermen buyurulduğu halde Meclis-i Mahsus-ı Vükela'dan ale'l-usul mazbatası tanzim ve takdim kılınacağıının hak-i pay-i hümayun-ı şahaneye arzı mütemannadır efendim”.

“19 Rebiulevvel 1310/28 Eylül 1308

Sadrazam ve Yaver-i ekrem Cevad “

“Mucebince ifayı muktezası cevaben tebliğ olunmuştur”.

“21 Rebiulevvel 1310

Abdi memlukleri Süreyya”

Müteahhidliği Ohannes Kalfa'ya verilen bu binanın yapımının sonradan ne sebeple Vasilaki Kalfa'ya verildiği bilinmemektedir. 27/4/1310/9 Temmuz 1894 tarihli yine Sadaret'e ait bir belgede Darülaceze binasının yapımı için bir Fen Komisyonu oluşturulmuş bu komisyon tarafından bir keşif defteri hazırlanmıştır. Bu komisyonun üyeleri arasında Evkaf-ı Hümayun kalfası Yuvan (İoan), Ohannes Kalfa ve Vasilaki bulunmaktadır. Darülaceze binasının yapım masraflarını karşılamak amacıyla Milli Sergi düzenlenmiş (28/11/1310/9Şubat1895) ve bu sergiden elde edilen paralar binanın yapımında kullanılmıştır (BOA, Y.A.Hus. Dosya no:275 Sıra no:120). 18/3/1313/30Mayıs1897 yılında Darülaceze binasının inşaatının sona erdiğini binanın fotoğraflarının Hariciye Nezareti tezkiresi ile takdim edilmesinden öğrenmekteyiz (BOA,Y.A.Hus. Dosya no:336 Sıra no:28). Ayrıca, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Darülaceze'ye ait iki adet geniş kapsamlı albümden yapının çeşitli bölümlerinin ilk durumlarını görmek mümkündür (Resim Ek1.3 ve Resim Ek1.4).

Uygulanan proje ise o yıllarda saray başmimarı olan Yanko Bey tarafından tasarlanmıştır. Darülaceze dikdörtgen arsa üzerine kurulmuş yapılar topluluğudur. Proje, basit, sade fakat akılcı bir yerleşme düzeni öngörmüştür. Darülaceze'nin aynı biçim ve boyutlu pavyonları, sade prizmatik bir yapısı olan iki katlı kagir yapılardır. Kaba taş örgülü duvarları ve mermer söveli pencereleri ile sağlam ve işlevsel bir yapı imgesi sunarlar. Pavyonların aynı oluşunun maliyeti azaltıcı ve inşaatı hızlandırıcı etkisinin yanısıra bu imgenin oluşturulmasında da payı olmalıdır. Darülaceze'nin üç dine ait ibadet yapılarına yer vermesi kurumsal özelliklerinden biridir. Darülaceze yapı topluluğunun içinde kilise, cami ve havra bulunmaktadır (Resim Ek1.5 ve Resim Ek1.6). Kilise ve havra beşik tonozlu sade yapılardır. Kilise ve havranın içerde yarım daire kesitli olan tonozları dışarda geniş ve yayvan tek bir tonoz örtü altında birleştirilmiştir. Kilise için patrik tarafından altı adet Neobizans üsluplu ikon yollanmış ve resim atölyesi direktörü R. P. Georges ikonları mimar Vasilaki ile birlikte yerleştirmiştir (Batur, 1994, s.555,556).

14 Rebiulevvel 1318/14 Temmuz 1900 yılına ait Trabzon vilayetinde Rize kasabası dahilinde Vasilaki Kalfa ile tüccar Vasilaki Serakyoti Bey tarafından bulunan çinko madeninin işletilmesinin askeri yönden bir mahzuru olup olmadığı ile ilgili Orman Maadin ve Ziraat Nezareti'nin müracaatlarına karşılık seraskerliğin tezkiresi bulunmaktadır (BOA, YMTV, Dosya no:204, Sıra no:94). Vasilaki Kalfa'nın bu talebi kabul edilmiş olacak ki 12/1/1326/4 Şubat 1911 yılında bu çinko madeninin işletilmesi için Vasilaki Kalfa'nın mirasçılara ihale edilmiştir, mirasçıları olarak gözüken kişilerin isimleri ve akrabalık dereceleri şunlardır: İbratonbet(?) Dimitri (eşi), Yanko İoannidis (oğlu), Dimitri İoannidis (oğlu), Artimia

İoannidis (kızı), Marika İoannidis (kızı) ve Marşan (Marika'nın eşi, Vasilaki'nin damadı), Polia İoannidis (kızı). Vasilaki'nin varislerinden başka, sağlığında ortak olarak madeni işlettikleri Vasilaki Serakyoti Bey'e de madeni işletme hakkı tanınmaya devam etmiştir (BOA, Y.A.Res., Dosya no:153, Sıra no:38).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Yıldız Tasnifi içerisinde 1903 yılına ait Vasilaki Kalfa'nın bazı inşaat işi alacaklarının ödenmesine dair varislerinin talepleri ile ilgili bir belge ve Vasilaki Kalfa'nın oğlu Yanko Bey ile diğer varislerin Hazine'den alacaklarına dair bir dilekçe de mevcuttur (BOA, YMTV (1903-1905), Sıra no:1597-1709). Ayrıca Sedat Hakkı Eldem, Yeniköy Köybaşı Ağaçalı mevkinde Vasilaki Kalfa'nın zarif bir yalıya sahip olduğundan söz etmektedir (Eldem, 1979, s.186).

Vasilaki Kalfa'nın kendi cemaati için yaptığı en önemli yapılar ise İoakimion Kız Lisesi (1884), Taksim Aya Triada Kilisesi (Resim Ek1.7), Zappeion Kız Lisesi'dir (1885). Zappeion Kız Lisesi'nin açılışı 9 Temmuz 1885'dir. Konstantin Zappas tarafından tüm masrafları karşılanarak yapılan okul, Aya Triada Kilisesi'nin kendi mülkü olan bahçeye inşa edilmiştir (Resim Ek1.8). Vasilaki Kalfa Tatavla'daki Ayios Dimitrios Kilisesi'nin bahçesinde gömülüdür (Türker, 1998, s.38).

Üstte Darülaceze binasının yapımı için kurulan fen heyetinde sözü edilen Yuvan Kalfa tarafından çizilmiş olan Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Plan Proje Kataloğu'nda (BOA, PKK Sayfa no:1048) 34x57.5 cm boyutlarında bir yapının caddeden görünüşü mevcuttur (Dündar, 2000, s.132). Yuvan Kalfa ile bir başka bilgi de 5 Temmuz 1289/1873 yılında Çırağan Sarayı rıhtımlarını inşa ettiği ile ilgilidir. Yuvan Kalfa'nın sarayın rıhtımında yaptığı iş ve ücreti şu şekilde anlatılmıştır: 166 arşınx18 arşın (125.80mx13.60m) boyutlarındaki bir bölümde; taranmış olan deniz zemininde sal batırıp gerektiği kadar kazık çakılmasıyla siyah büyük taş tomruklardan dizilip üzerine bir kat daha sal indirilmesiyle sudan yarım zir'a daha aşağıda olacak şekilde rıhtım zemini yapılmıştır. Büyük siyah taş tomrukların üst yüzlerinde kavallı büyük demir kenet ve kurşun dolgulu bağlantı yapılacağı belirtilmiştir. Bu taş zemin altına 9 arşın (6.80m) derinliğinde Filyos meşe ağacından gerektiği kadar ızgaralı, büyük kırma taşlı ve katkısız saf kumlu harçla sağlam bir rıhtım yapılması ve üzerine benzer nitelikte çimento harcıyla döşeme olarak sıva yapılmasının maliyeti ise 229.900 kuruş olarak verilmiştir (Seçkin, 2001, s.14).

Padişah başmimarlığı görevinde bulunan Yanko (Gianko) İoannidis yine uzun süre padişah başmimarlığı yapan Vasilaki İoannidis'in beş çocuğundan biridir. Annuaire Oriental'e (Doğu

Yıllığı) göre ilk olarak 1896 yılında padişah başmimarlığı görevine getirilmiştir. Diğer taraftan Annuaire Oriental'de ayrıca, 1897-1928 arasında faaliyet gösterdiği de ifade edilmiştir (Kuruyazıcı, 1999, s.72). Aynı kaynakdan, Yanko'nun 1901'de Nezaret mimarlığı, 1903-1904'te Bahriye Nezareti'nin Fenerler İdaresi nezdinde delegeesi ve Makina Mühendisliği Bürosu Müfettişi, 1905-1920'de Bahriye Nezareti'nin Fenerler İdaresi nezdindeki delegeesi (Kuruyazıcı, 1999b, s.52) ve 1905'de Tersane-i Amire Fabrikası Resimhanesi başmimarlığı (Kuruyazıcı, 2000, s.76) görevlerini yerine getirdiğini de öğrenmekteyiz. 13/1/1314/25 Mart 1898 yılına ait bir belgede ise Bahriye Nezareti ikinci mimarı olan Yanko Bey'in terfisi ile ilgili Bahriye Nezareti'nin bir tahriri mevcuttur (BOA, YMTV, Dosya no:143, Sıra no:35). Daha sonra Yanko Bey'in müfettişliği sırasında teftiş sırasındaki masraflarının karşılanmasına dair 16 Cumadelula 1325/27 Haziran 1907 tarihli bir belge ile (BOA, YMTV, Dosya no:281, Gömlek no.84) yine aynı yılda Yanko Bey'in Tersane-i Amire sermimarlığı ve müfettişlik görevlerinden alınmasına dair bir kayıt BOA'da bulunmaktadır (BOA, YMTV, Dosya no:299, Gömlek no:122). Aynı yıl bu müfettişlik vazifesine Tersane-i Amire ser mutemedi kaymakam Ahmet Naim Bey tayin edilmiştir.

23Rebiulahir1312/22 Ekim1894 yılında porselen, fayans ve fağfuri imal etme sebebiyle imtiyazı Mimar Yanko Bey'e verilen fabrikanın kurulması için Silahtarağa'da bulunan bir arazinin tahsis edilmesi ile ilgili olarak Hazine-i Hassa Nezareti'nin isteği üzerine arazinin keşfi yapılmış ve bir harita hazırlanmıştır (BOA, YMTV, Dosya no:107, Sıra no:20) (Şekil Ek1.3). Porselen, fayans ve fağfuri üretimi için inşa edilecek bu fabrikanın 40 sene süreyle imtiyazı Yanko Bey'e verilmek istenmiştir. Fabrikanın inşa edilecek yer seçiminde ise Beykoz Kasrı civarında Hünkar İskelesi'nde bulunan taş rıhtımın üst kısmında 6721 metrelik arsa uygun görülmüştür. Ancak, arsanın şirkete verilmesi kararı üzerine Hazine-i Hassa Nazırı Mihail(?) tarafından kaleme alınan bir belgede bu karara itiraz edilmiştir. Sözü edilen arsanın üzerinde Beykoz Kasrı Hümayunu'na ait ahır ve bazı yapıların bulunması ayrıca bu yapıların Abraham Paşa'dan satın alınan çiftliğe giden yolun başında yer almış olmaları ve kasır için gerekli oldukları da öne sürülerek bu arsanın kağıt fabrikası için bile uygun olmadığı ifade edilmiştir. Yazının devamında porselen fabrikasının tesisi için Silahtarağa ve Alibeyköy taraflarında kağıt fabrikası civarında Umur mevki denilen alanda uygun mahaller önerilmiştir. Hünkar İskelesi'ndeki alanın ise 1721 metreden ibaret olduğu vakıf arazisinden fabrika için gerekli olabilecek alanın kira ile tutulsa bile bu arsanın sahil kısmının burayı keşf için getirilen mühendis tarafından fabrika inşaatı için yeterli olamayacağını söylemesi sebebiyle fabrikanın Hünkar İskelesi civarında inşa edilmesinin uygun olmadığı vurgulanmıştır. Bu

konu ile ilgili olarak araştırmalar sırasında başka belgelere rastlanılmamış olması fabrikanın inşa edilmesi ile ilgili son kararın ne olduğu konusunda kesin bir fikir edinilmesini zorlaştırmaktadır. Fabrikanın keşfi için hazırlanan haritanın alt kısmındaki tarih 13 Teşrinievvel 1310/25 Ekim 1894 yılına aittir. Haritada yn verilmediği için Silahtarağa'da imtiyazı Yanko Bey'e verilecek olan bu fabrikanın yeri ana hatlarıyla Sünnet Köprüsü olarak ifade edilen köprü, Kağıthane deresi, Kağıthane'den Silahtarağa'ya giden yol ile vrenlenmiş olarak ifade edilebilir.

14 Rebiulahir 1320/20 Temmuz 1902 yılına ait Berlin'de bir hastahane inşaasına dair plan ve yazışmaların olduğu bir dosya içinde (BOA, YEE 406 numaralı defter) Vasilaki Kalfa tarafından zilmif olduğu üzerindeki mühürden anlaşılan vaziyet planı (şekil Ek1.4), bodrum kat planı (şekil Ek1.5), zemin kat planı (şekil Ek1.6) ve birinci kat planı (şekil Ek1.7) ile oğlu mimar Yanko tarafından hazırlanan ve suluboya ile renklendirilen n cephe (şekil Ek1.8) iziminden oluşan hastahaneye ait projeler mevcuttur. Ancak yeşil kumaş kaplı bu dosyanın n kapağında, n cephe ve arka kapağında n cepheyi de içine alan perspektif çizimlerinin orjinal fotoğrafları ise Mimar Kemaleddin'e aittir. Vasilaki Kalfa'nın çizdiği plana ve Yanko'nun çizdiği giriş cephesine pek sadık kalınmayarak hazırlanmış bu izimler Berlin'deki hastane projesi için Kemaleddin Bey tarafından bir tasarım alternatifi sunulduğunu ortaya koymaktadır. Yanko'ya ait iki sayfalık inşaat masrafları ve keşfi ile Kemaleddin Bey'in hazırladığı bir keşif ve keşif raporu dosyadan çıkan belgeler içinde mevcuttur. 14 Rebiulahir 1320/20 Temmuz 1902 yılına ait Berlin Hastanesi dosyasının içindeki Hazine-i Hassa nazırı Ohannes tarafından kaleme alınan bir yazıdan Vasilaki Kalfa'nın oğlu Yanko Bey Hazine'ye davet edilerek padişahın iradesi kendisine sunulmuş ve Alman imparatorunun uygun bulduğu dikdörtgene yakın arsaya hastane inşaası için tebliğde bulunulduğu anlaşılmaktadır. Çok kısa sürede gerçekleşmesi ve keşif bedeli olarak da ondokuzbin beşyüz ondokuz lira tahmin edilmiş olan bu yapının cephe tezyinatı için Hereke civarından getirtilecek taşlara da Yanko Bey'in nezareti istenmektedir. Yanko Bey, bir nüshasının kendisinde kaldığı diğerini ise Hazine-i Hassa'ya verdiği raporda yapıyı nasıl inşa edeceğine dair çeşitli açıklamalar yapmıştır. 7 Cumadelahire 1320/10 Eylül 1902 yılına ait Hüseyin, Ahmet İzzet b., Sakızlı Ohannes, Mehmed Halis b. Abdullah'ın imzalarıyla ve mühürü okunamayan bir kişinin daha bulunduğu başka bir yazışmada ise Yanko Bey'e yirmiikibin iki yüz seksen Osmanlı lirası teklif edilerek yapının inşa edilmesi istenmiştir, ancak Yanko Bey yüzde on fazlası verilmedikçe bu yapıyı inşa edemeyeceğini söylemesi üzerine ebniye seniyye anbarı müdürü Nazım Paşa'yı bu inşaatın başında geçici bir süre için görevlendirerek, kiş mevsimi yaklaşması da gözardı edilmeyerek Mimar Kemaleddin Bey ve

Nazım Paşa'nın Berlin'e gönderilmesi düşünülmüştür. Bu dosyanın dışındaki, Hazine-i Hassa Nazırı Ohannes tarafından kaleme alınan bir başka belgeden Mimar Yanko Bey'e Berlin Hastanesi'nin inşası için ilk taksit olarak üçbin lira verildiği, ancak inşaatı gerçekleştirmekten vazgeçmesi üzerine 25 Rebiulahir 1320/31 Temmuz 1902'de bu paranın kendisinden geri alındığı anlaşılmaktadır (BOA, YMTV Dosya no:232 Gömlek no:151).

Vasilaki tarafından çizilen 1/500 ölçekli vaziyet planında doğuda Berlin'deki Monbijou Sarayı'nın bahçesi ile projelendirilmiş fakat inşa edilmemiş bir yol ve köprü*, kuzeyde Ziegel Caddesi ve Berlin Üniversitesi, batıda Artillerie Caddesi ve güneyde Spree ırmağıyla çevrili düzgün olmayan dikdörtgen bir alanın güneydoğu köşesinde Alman imparatoru tarafından tahsis edilen bir arsa üzerinde Berlin (Hamidiye) Hastanesi konumlanmaktadır. Hastane, 'T' planlı bir yapı olarak tasarlanmış, onun kuzeydoğusundaki yapının üzerinde ise "1 Mayıs 1902 yılında müceddeden inşasına mübaşeret edilecek olan poliklinik" (1902 yılında inşasına başlanacak olan poliklinik) şeklinde bir tanımlama yapılmıştır.

Simetrik olarak tasarlanan hastanenin birinci kat planında, dışarıdan büyük merdivenlerle ulaşılan giriş holününün açıldığı doğu yönündeki ilk oda, kapıcı odası ve yanında buharcılara mahsus bir oda, giriş holününün açıldığı batı yönündeki ilk oda bekleme odası onun yanında muayenehane bulunmaktadır. Giriş holünden ulaşılan ana koridorun doğu ucunda, bir vestibülden daire müdürü ve elbise odasına giriş, batı ucunda ise simetrik olarak yine kareye yakın bir planın içinde çözümlenmeye çalışılmış bir vestibülden salon ve kütüphane, dahili tabibin odası ve labarotuvara giriş mevcuttur. Koridorun köşelerinden dışarıyla bağlantıyı sağlayan iki mermer merdiven tasarlanmış koridorun merkezindeki merdivenin doğu yönünde eczane ve tuvaletler batı yönünde ise ofis ve yine tuvaletler konumlandırılmıştır. Merdiven sahanlığından açılan bir kapıyla bu kez ana koridora dik bir koridorla doğu ve batıda iki odayla, kuzeyde hizmetkarlar koğuşuna ulaşılmaktadır. İkinci kat planında ana koridorun doğu ucu kadınlar koğuşu, batı ucu ise erkekler koğuşuna ayrılmış, odaların tümünde oniki yatak, kirli çamaşırların indirilmesi için bir "oluk" (çamaşır bacası) ve lavabo tasarlanmıştır. İki hasta koğuşunun arasına ise, sırasıyla hemşire odası, hususi hasta odası, nekahat dönemine giren erkek ve kadınlara ait iki ayrı oda ve yine hemşire odası konumlandırılmıştır. Merdivenin doğu tarafında, banyo ve tuvaletler, batı tarafında ilaç istihzar (hazırlama) odası ve tuvaletler yerleştirilmiştir. Merdiven sahanlığından açılan koridorun ucunda ameliyathane, doğusunda alet odası, batısında cerrah aletlerinin bulunduğu oda mevcuttur. Bodrum kat

* Bu köprü ve sokak daha sonra gerçekleştirilmiştir. Bkz. Karl Baedeker, Deutsches Reich, Leipzig, 1936, s.1'in önündeki harita: "Berlin II innere Stadt".

planında, üç mahzen, iki kiler, kalorifer ve banyolar için termosifon odaları yer almaktadır. Yanko tarafından tasarlanmış olan ön cephe ise Osmanlı Mimarisi özelliklerinden daha çok Oryantalist üsluptadır. Planların çizim ve tasarım kalitesine oranla cephenin oldukça ilkel olduğu da söylenebilir.

Osmanlı İmparatorluğu tarafından Berlin’de bir hastane inşa edilmesi kararının Osmanlı İmparatorluğu ile Almanya arasındaki siyasi ilişkilerin iyi olduğu bir döneme rastlaması tesadüfi değildir. 19.yy sonlarında dünyanın en büyük başkentlerinden birine dönüşen Berlin’de Hamidiye Hastanesi’nin inşa edilmesi ile ilgili çalışmalara başlamadan sadece dört yıl önce 1898 yılında II. Wilhelm’in imparatorluğu ikinci kez ziyareti ve imparatorun bu ziyaret anısına itafen inşaatına 1899 yaz aylarında başlanan ve Berlin Hastanesi’nin inşasına karar verilmeden bir yıl önce 27 Ocak 1901 günü II. Wilhelm’in doğum gününde açılışı yapılan Alman Çeşmesi’nin (Batur, 1994, s.208,209) iki imparatorluk arasında dostluğu pekiştirmesi ve yeni kuşaklara bir armağan olarak bırakılması amaçlanmış olmalıdır. Berlin Hastanesi’nin de aynı amaçla inşa edilmek istenmesi ya da Alman Çeşmesi’ne karşılık Almanya’da da bir Osmanlı Hastanesi kurulmasına karar verilmiş olması muhtemeldir. Projelerinin varlığına rağmen gerçekleştirilememiş olan bu oniki yataklı Berlin (Hamidiye) Hastanesi yabancı bir ülkede padişahın şevkat ve merhametini simgeleyen ve prestij amacıyla yapılmak istenen bir yapı olarak gözükmekle birlikte, belgelerden de anlaşılacağı gibi maddi zorluklar sebebiyle yapımından vazgeçilmiş olması olasılığı büyüktür (Şenyurt, 2001, s.120-123).

1894 depreminde hasar gören Yedikule’deki Balıklı Hastanesi’ne bağlı olan yetimhanenin üst katı tamamen çökmüş daha sonra da mütevellî heyeti tarafından tamir ettirilerek tek katlı hale getirilmiştir, ancak Andreas Ziggros isimli hayırsever ölümünden önce yetimhanenin Balıklı Hastanesi’nden uzağa taşınmasını şart koşarak 15.000 Osmanlı lirası bağışlamıştır. Yetimhane 1901’e kadar Balıklı’da kalır, daha sonra Ioannis Hocapulos’un girişimiyle Heybeliada’da Hristos manastırı tepesinde Avrupalı bir şirket tarafından otel olarak yaptırılan fakat işletilemeyen bir binanın alımına karar verilir (Kasanova, 1905, s.95-100), Yetimhane’nin bu konağa yerleşmesine izin veren imparatorluk buyruğu (6 Temmuz 1902), saray mimarı Yanko İoannidis tarafından doğrudan Patrikhane’ye bildirilmiş (7 Temmuz 1902 The Levant Herald and Eastern Express’den aktaran Godoli ve Barillari,1997, s.215) 21 Mayıs 1903’de ise yetimhanenin açılışı olmuştur.

Yanko Bey'in ayrıca, 23 Ramazan 1308/2 Mayıs 1891 yılına ait bir iradede ikinci rütbeden Nişan-ı Ali-i Osmani aldığı anlaşılmaktadır. Belgenin tümü şöyledir:

“Maruz-ı çaker-i keminelidir ki”,

“Memur oldukları hidematın hüsni ifasınca meşhud olan ikdamlarına mebni mimar saadetli Yanko Bey'e ikinci rütbeden nişan-ı ali osmani ve mutemed Hüsnü Efendi'ye dahi beşinci rütbeden nişan-ı mecidi itası Bahriye Nezareti celilesinin tezkire-i maruzası üzerine şeref-sadır olan irade-i seniyyi cenabı padişahi iktizayı alisinden bulunmuş ve nezaret-i müşarun-ileyhaya da malumat verilmiş olmakla ol babda emr ve ferman hazret-i veliyyülemrindir”.

“Serkatib-i hazreti şehriyari Süreyya”

26/5/1311/ 7 Ağustos 1895'de Sadaret'e ait bir belge Kozlu'da çıkan kömürün süratle ulaştırılabilmesi ve Zonguldak'ta bir liman tesisi için Yanko Bey'e ruhsat verilmesinden sözetmektedir (BOA, Yıldız Sadaret Resmi Maruzatı Sıra no:730 Dosya no:68 Gömlek no:24). 2/8/1311/14 Ekim 1895'de ise Ereğli Zonguldak limanı inşaatının imtiyazı Yanko'ya verilmiş ve aynı yıl 4 Kasım 1895'de bu inşaaı istenen limanın temeli atılmıştır (BOA, YMTV Dosya no:91 Sıra no:46). Bu sebeple Yanko Bey taltif almıştır (BOA, YMTV Dosya no:90 Sıra no:8). Mustafa Cezar, 18 Kasım 1874 yılına ait Şark gazetesinde Serkis Balyan'ın Ereğli'ye giderek incelemelerde bulunduğuna kırk bin liralık harcamayla bir rıhtım inşası başlattığına dair bir haberden sözetmektedir (Cezar, 1971, s.117). Bununla beraber, limanın yapımı Serkis Balyan tarafından gerçekleştirilmemiş olacak ki limanın inşaatının imtiyazı Yanko'ya verilmiştir. Bir başka belgede ise, Zonguldak limanı ve hem de Ereğli maden ocaklarının işletilmesinin 3/14/1326/4 Temmuz 1900 yılında yabancı bir şirkete verilmesine dair bir mazbata mevcuttur (BOA, YA.RES Dosya no:155 Sıra no:18).

Ancak daha sonraki yıllarda yazılmış belgeler bu kararın değiştiğini göstermekte ve liman ile maden ocaklarının işletilme haklarının kime verileceği konusunda devletin kararsızlık içinde olduğunu doğrulamaktadır. 21/4/1316/4 Temmuz 1900 yılında Sadaret'e ait diğer bir dosyada, Zonguldak Limanı'nın inşa ve işletilmesi için Yanko Bey'e verilen imtiyazın ve Ereğli kömür madeninin işletilmesinin Şirket-i Osmani ünvanıyla bilinen Fransız şirketine verilmesiyle ilgili yazışmalar ve bu satışın gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkabilecek sonuçları kapsayan belgeler mevcuttur (BOA, Yıldız Esas Evrakı Sadrazam M. Kamil Paşa Evrakına Ek2 Dosya no:86/32 Sıra no:3154). Bahriye Nezareti'nin bir tezkiresinde daha sonra bu liman için harcanacak paranın karşılığında tahvil yoluyla borçlanmaya gidilmiş ve bu tahville ilgili

alınacak verginin istisna edilmesi kararlaştırılmıştır (11Şevval1318/1Şubat1901). İnşaatın başlamasından dokuz sene sonra 3/11/1320/16 Ocak 1905'de bir fırtına yüzünden Ereğli limanı ve rıhtımı inşaatı harap olmuş (BOA,YA.RES Dosya no:119 Sıra no:33) bu sebeple limanın tekrar yapılması görevinin yine Yanko'ya verilmesi istenmiştir (BOA,YA.RES Dosya no:123 Sıra no:9).

5/12/1313/17 Şubat 1898 yılında Yanko Bey tarafından çizilmiş bir projenin üstünde (Şekil Ek1.9) Fransızca olarak yazılmış başlıkta şu ifade yer almaktadır: "Plan pour la situation des Batiments de la propriete de S. Altesse le Grand Vezir" (BOA, YAHUS. Dosya no:352 Sıra no:22). "Grand Vezir" olarak söz edilen kişi büyük olasılıkla II. Abdülhamid döneminde bir çok kez sadrazamlık görevi yapmış olan ve Abdülhamid'in girişimde bulunduğu yol, köprü, ve Anadolu demiryollarının yapımı gibi işlerde Abdülhamid'in önemli destekçisi ve yardımcısı olan Sadrazam Said Paşa'dır. Nitekim arşivdeki iki belge bunu doğrular niteliktedir. Bu belgelerden biri Hazine-i Hassa Nazırı Ohannes tarafından kaleme alınan 25 Rebiulahir 1320/31 Temmuz 1902'de Yanko Bey'in inşa ettiği fakat parasını alamadığı bazı yapılarla ilgili bilgiler içermektedir. Bu belgeye göre Yanko Bey içinde Sadrazam Said Paşa'nın evinin de olduğu" kurena-yı hazret-i şehriyariden Mehmed ve Emin Bey Efendiler, merhum Mahmud Bey'in konağı, hastane barakaları ve ahır ebniyesinin inşaat ve ilave masrafları" olarak beşyüz yetmiş bin yediyüz doksan iki kuruş istemiş fakat bu para Hazine-i Hassa'ca çok "fahiş" bulunmuştur. Her hafta on beş bin kuruş verilerek yüzyirmibin yediyüz doksan iki kuruşun "tenzil" edilmesi ve dörtyüz elli bin kuruşun ise "tesviyesi" istenmiş bu duruma Yanko Bey'in de rıza gösterdiği belirtilmiştir (BOA YMTV Dosya no:258 Gömlek no:209). Ancak, ilk başvurunun sonuçsuz kalması üzerine 10 Safer 1322/26 Nisan 1904 yılında yine Ohannes tarafından imzalanmış bir başka belgede bu kez Vasilaki Kalfa adına varisleri (eşi, üç kızı, iki oğlu) başvuruda bulunarak aynı yapıların Vasilaki tarafından inşa edildiği belirtilmiş ve beşyüz yetmiş bin yediyüz doksan iki kuruşun ödenmesi için tekrar talepte bulunulmuştur. Buradan anlaşılacağı üzere Yanko Bey bu yapıların tamirat ve inşaat işini babası Vasilaki ile yapmıştır (BOA, YMTV Dosya no:259 Gömlek no:81). Sadrazam Said Paşa'nın evinin tamirat ve inşaat işi 1898 yılında yapıldığına göre 1902 ve 1904 yılındaki bu iki belgeden inşaat masraflarının altı senelik gecikmeye rağmen "fahiş" bulunması ve ödemelerin taksitlere bağlanması imparatorluğun ne denli ekonomik sıkıntı içinde olduğunu doğrular niteliktedir. Yanko Bey'in hazırladığı Sadrazam Said Paşa'ya ait ev planının iç kısmına yerleştirilmiş Fransızca yazılmış küçük lejantta mavi, kırmızı ve siyah olarak içleri boyanmış plan bölümlerinin yeniden inşa, ilave veya tamir olup olmadıklarının ayırımının yapılması sağlanmıştır. Binalar, duvarlar ve mevcut binalara yapılan ekler kırmızı

ile, maliyet hesabı yapılan bölümler mavi ile, mevcut yapıların ise siyahla boyandığı belirtilmiştir. Yanko Bey tarafından çizilen projenin üzerindeki başlıktan çeşitli boyutlardaki bu pavyonların dönemin sadrazamının konutuna ait ek yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Yaver, çavuş, telgraf, şifre ve hademe için şale şeklindeki daireler, selamlık dairesi ve harem dairesini selamlığa bağlayan yol Yanko Bey tarafından inşa edilmiş, mutfak ve arabalık ise tamir edilmiştir. Projeyi içeren bu dosyanın içerisinde ayrıca bir masraf pusulası da mevcuttur. Yanko Bey tarafından hazırlanan bu küçük masraf pusulasında yapılan tamir ve inşaatların masraflarının dökümleri yapılmıştır (YA. HUS Dosya no:352 Sıra no:22).

Bahriye Nazırı tarafından kaleme alınan 29 Cumadelahire 1322/ 10 Eylül 1904 tarihli bir belgede İzmit Tersanesi'nde haritası Mimar Yanko Bey tarafından yapılan ve yüzer bir havuz inşa edilmesi ile ilgili konuyu içeren yazıda (BOA, YMTV Dosya no:263 Gömlek no:198), İzmit Tersanesi'nde yeni usullere uygun olarak büyük gemileri içine alabilecek hacimde bir havuz inşa edilmesi ve bu görevin Alman ya da başka milletlerden ihtisas sahibi kişilere ihale edilmesi 16 Rebiulevvel 1322 tarihli tezkirede ifade edilmiştir. Havuzun inşasına uygun görünen yerin haritasının düzenlenmesi için izin alan Mimar Yanko Bey ile birlikte inşaiye mir livalarından Latif Paşa, Erkan-ı Harbiye-i Bahriye'den Binbaşı Sıtkı Efendi, kaptan ve mülazım-ı evvel Kemal, inşaiyeden Kolağası Dimitraki Efendiler mazbata düzenleyerek tersanenin merkezinde büyük bir havuzun hafriyat ve inşasına uygun olmaması sebebiyle deniz tarafından yararlanılmasının gerekeceğini ve bu şekilde de inşaatın çok masraflı ve güç olacağını belirtmişlerdir. Yapılan çizimler göz önüne alındığında tersane önünde denizin sığ bulunması nedeniyle büyük gemilerin en fazla binbeşyüz kadem mesafeye kadar yanaşabileceği ve tersaneye yakın bir noktada büyük "kilez" deresinin denizi devamlı doldurmasının havuzun yapılmasını engelleyici bir başka mahsur oluşturduğu da ifade edilmiştir. Bahriye Nezareti tarafından bu havuzun Avrupa'daki özel fabrikalarda "ileri fenne" göre inşa edilen ve onbeş bin tonluk büyük harp gemilerini içine almaya elverişli bulunan bir yüzer havuz olarak inşa edilmesi istenmiştir. İmalat komisyonu tarafından yazılan bir başka raporda yüzer havuzun çelik saçtan imal edilmesi durumunda, temizleme ve boyama işlemlerinin yapılmasının gerekli olduğundan, aksi halde zamanından evvel kullanılamaz hale gelebileceği ve onbeş bin ton ağırlığındaki gemiyi de içine alması zor olacağını ifade edilmesi üzerine belgede İzmit Tersanesi'nde ne yüzer ne de sabit bir havuzun yapılmasının mümkün olamayacağı sonucu vurgulanmıştır.

Yanko Bey'in Silogos'un yanında bir evi bulunmaktaydı, ayrıca evine bahçeye bakan bir pencere açabilmek için Silogos'un bahçesini de satın almak istemiştir (Tsilenis, 2000, s.171).

Tsilenis'in söz ettiği bu ev muhtemelen Beyoğlu'nda bugünkü Topçekenler sokağında yer almaktaydı. Beyoğlu Balo Sokağının sonunda bulunan (günümüzde mevcut olmayan) karakol binası da Yanko Bey tarafından inşa edilmiştir (Duhani, 1984, s.88).

Yıldız Sarayı'nın Yeni Köşk, Acem Köşkü, Şale Köşkü, Talimhane Köşkü gibi köşklere ile sair köşk ve yapı toplulukları da Abdülhamit zamanında meydana getirilmiştir. Bu inşaat devresinde Serkis Balyan'ın inşaat etkinliğinin olmadığı söylenebilir. Çünkü mimar Yanko ve İtalyan mimar Raimondo D'Aronco'nun buradaki inşaatla önemli paylarının olduğu bilinmektedir. Bir süre Abdülhamit'in baş mimarının Yanko, ikinci mimarının Raimondo D'Aronco, baş mühendisinin de Andrea Berthier olduğu görülmektedir (Cezar, 1971, s.120).

Said N. Duhani kitabında Yanko Bey'in Amirallik ve Hazine-i Hassa Baş Mimarlığı görevlerinde bulunduğu ve Yanko Bey'in İstanbul'dan ayrılarak Paris'e sığındığı ve orada vaktini "kağıt oyunları" ile geçirerek Fransız Gazetesi "Excelsior" da anılarını kendi adıyla imzalayarak altına "Türkiye Sultanı Hazretlerinin mimarı" diye modası geçmiş ünvanını da ekleyerek yayınladığını ifade etmiştir (Duhani, 1990, s.114). Oldukça önemli görevlerde bulunmuş Yanko Bey'in Paris'e neden sığındığı ile ilgili bilgimiz olmamakla birlikte, 25 Şaban 1304/19 Mayıs 1887 yılına ait bir evrakta inşa ettiği bir kaç bina için alacağını bir hesap cetveli ile bildirmesinden sonra bu rakamın oldukça fazla olduğu belirtilerek tekrar kontrol edilmesi istenmiştir (BOA, YMTV, Dosya no:26, Sıra no:60).

Görevinden "affıyla terkinin" istenmesi de belki zorunlu bir gidişin sebebi olabilir. Görevini terketmesi ile ilgili belge şöyledir (BOA, YMTV, Dosya no:299, Gömlek no:122):

"Nezaret-i Umur-ı Bahriye

Devletli Efendim Hazretleri"

"Mimar Yanko Bey Tersane-i Amire sermimarı ünvanıyla Hazine-i Bahriye'den altıbin üçyüz kuruş maaş ve bir Mirliva tayinatı ve müfettiş namıyla da Fenerler idaresinden elli lira aylık almak da ise de Tersane-i Amire sermimarlığı yirmibeş seneyi müteceviz bir müddetden beri Ferik Hüsnü Paşa'nın uhdesinde bulunduğu gibi müşarun-ileyh Yanko Bey'in zaten sefaîm mimarlığında hiçbir vukufu olmayıp ebniye mimarlığı için de saye-i Fuyuzvaye-i cenabı padişahide müşarun-ileyh Hüsnü Paşa'dan maada Tersane-i Amire'de yetmiş erbabı fen ve ihtisasdan bir hayli umera ve zabitan mevcut fenerler idaresinde dahi kontrol memuru sıfatıyla cihet-i bahriyeden bir zabıt müstahdem olması cihetiyle her iki dairece müşarun ileyh

Yanko Bey'in vücuduna ihtiyaç olmadığından ve Hazine-i Celile'nin şu muzayakalı zamanında hiç bir işi olmayan bir adama müstevfa maaş ve tayinat verilmesi münasib olamayacağından müşarun-ileyhin hizmetten affıyla terkin-i kaydı ve maaş tayinatının Hazinece tasarruf edilmesi varid-i hatır-ı acizi olmakda ise de emr ve irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenahi her ne vecihle şeref-sünuh ve sudur buyurulur ise mantuk-ı münifi infaz olunacağı muhatı ilmi ali buyuruldukda ol babda ve her halde emr ve ferman hazreti veliyyülemrindir".

"16 Cumadelula 1325/27Haziran1907

Bahriye Nazırı Hüseyin"

Şehremaneti kalfalarından Tanaş Kalfa'ya sanayi madalyası itasına dair belgeden Tanaş isimli bir kalfanın da ismine ulaşmaktayız*.

"Devletli Efendim Hazretleri

Meşahid olan hüsn-i hizmetine mebni Şehremaneti Celilesi kalfalarından Tanaş Kalfa'ya bir kıta sanayi madalyası itası hakkında Dahiliye Nezareti Celilesi'nin tezkiresi arz ve takdim kılınmakla ol babda her ne vecihle irade-i seniyye-i hazret-i hilafet-penahi şeref-müteallik buyurulur ise manzur-ı celili infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senaveri takdim kılındı efendim".

"16 Zilhicce 1324//30Ocak1907

Sadrazam Ferid"

2 Cumadelahire 1324/ 24 Temmuz 1906 tarihli şadaret evrakında Kantar Emaneti'nde mühendis Mehmet Ali gözetiminde gerçekleştirilecek Kadıköy iskelesi tamiri için verilen keşif defterinde bu tamirin gerçekleşmesi için çeşitli kişiler tarafından sunulan bedeller mevcuttur. Bu ihaleye katılan kişiler arasında Fener'de ikamet eden Dimitri Kalfa, Gedikpaşalı Serkis Donikyan Kalfa'nın isimleri bulunmakta ve 13600 kuruş bedelle bu işi yapma hakkı Dimitri Kalfa'ya verilmiş gözükmektedir ayrıca Koska'da Musalla yokuşu 11 numarada ikamet eden Manuel Kalfa'nın ismi Dimitri Kalfa'nın kefilisi olarak geçmektedir (BOA, YA.RES, Dosya no:138, Sıra no:3). Belge şöyledir:

"Devletli Efendim Hazretleri"

"Dahiliye Nezareti Celilesinden bilvürud Şura-yı Devlet'e havale olunan tezkire üzerine Maliye dairesinden bitanzim leffen arz ve takdim kılınan mazbata Kadıköyü'nde mukaddema

*BOA, Yıldız Sadaret Maruzat Evrakı, Sıra no: 3744.

inşa ve belediyeye terk olunan iskelenin telatüm-i emvacdan harap olarak bunun oralara yanaşmakta bulunan merakib-i bahriyece fevaidi olmasına mebni keşf ve münakasası mucebince onüçbin altıyüz kuruş sarfiyla irade-i mahsusa müdür ve mühendisinin nezaretleri tahtında olarak ihaleten inşası ve meblağ-ı mezkurun sene-i haliye inşaat ve tamirat-ı umumiye tertibinden tesviyesi hususunun Şehremaneti Celilesine tebliğinin nezaret-i müşarun-ileyhaya havalesi lüzumu gösterilmiş olmakla ol babda her ne vecihle irade-i seniyyei cenabı hilafet-penahi şeref-sudur buyurulur ise mantuk-ı alisi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim”.

“2 Cumadelahire 1324//24Temmuz1906

Sadrazam Ferid”

Kadıköy İskelesi'nin yapımı ile ilgili olarak hazırlanan projede Müteahhid Kalfa Dimitri ve Şehremaneti Celilesi ... Kantar İdaresinde Memur Mühendis olduğu anlaşılan ancak mührü silik olduğu için adı okunamayan bir kişinin daha ismi bulunmaktadır. İskelenin ön görünüşü ve yan görünüşü çizilmiş projenin sağ bölümünde ise “İşarat-ı Mahsusa” başlığı altında küçük notlar alınarak yapılacak iş açıklanmaya çalışılmıştır. Okunabildiği kadarıyla yazılanlar şunlardır: “Kilyos kırışından kazıklar”, “Kilyos biçmesinden taban ve kuşaklar”, “Bartın yollamasından döşemesi”. Açıklamalar arasında “Kadıköy Vapur İskelesi'nin üst tarafında inşa olunacak iskelenin resm-i musattahı ve mukattahıdır”, “Rıhtım ile vapur iskelesi ve meydanı kroki tarzında tersim edilmiştir”, “Mikyası 1/100 ve 1/50” olarak ifadeler bulunmaktadır (Şekil Ek1.10).

11 Safer 1326/14Mart1908'de Baba-yı Atik Emlak-i Hümayun idaresindeki Kura-yı Seniyye'de inşa edilen camiinin müteahhidi İstimat Kalfa'nın (Stamatius) taltifi ile ilgili bir belgede de şunlar yazmaktadır:(BOA, YMTV, Dosya no:307, Gömlek no:40).

“Devletli Efendim Hazretleri”

“Baba-yı Atik Emlak-ı Hümayun İdaresi dahilindeki kura-yı seniyyede müberrat-ı seniyye-i cenabı padişahiye ilaveten inşa ettirilen cevami-i şerife ile mekatibin inşaat müteahhidi İstimat Kalfa'nın emr-i münakasa ve inşaatda hüsn-i hizmeti görülmesi cihetiyle atfet-i seiyye-i cenabı mülükaneye sezavar bulunduğu irade-i mezkureden işar kılınmış olmakla muma ileyhe bir kıta sanayi madalyası inayet ve ihsanıyla saye-i lutufvaye-i hazreti padişahide istihsal-i mesruriyeti makrun-ı müsade-i seniyye-i cenabı tacdari buyurulur ise mantuk-ı münifinin infazıyla su-yı aciziye de ibnası babında emr ve ferman hazreti men lehü'l-emrindir”.

Yıldız Arşivi'nde 1903 ve 1909 yılları arasında rastlanan yabancı mühendisler Andrea Berthier'nin dışında şunlardır: Kolan Efendi (İtalyan Ser Mühendis), Baracyan (Hüdavendigâr Baş Mühendisi), Nekri (Ser Mühendis). Ayrıca gene Yıldız Arşivi içerisinde mimar Sinnimar'a yazılmış bir yazıda Sultan Abdülhamit'in inşa ettirdiği yeni posta ve telgraf dairesi için düşünülen tarih kıtalarından sözetmektedir. 16/2/1312 yılına ait bir kararda deprem yüzünden zarar gören askeri binaların tamir görevi Vallaury ve D'Aronco'ya verilmiş ve bu sebeple de bu mimarlara maaş tahsisi uygun görülmüştür (BOA, YMTV, Dosya no:102, Sıra no:120).

4.2 Tersane'de Çalışan Mimarlar ve Kalfalar

16.yy'da donanma gemilerinin yapımı Osmanlı İmparatorluğu'nda kadrosu genişleyen tersane teşkilatı tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu sebeple tersanede donanma inşa edenler de "tersane kalfası" ya da "tersane mimarı" olarak ifade edilmiştir. Bu mimar ya da kalfalar kendi cemaatlerinin ihtiyacı olan kilise, ev veya okul yapımında da görev almışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Rum kalfa ve mimarlar devletin ayırdığı çeşitli kadrolarda görev almış olmalarına rağmen bazı durumlarda bu kadrolardan herhangi birinde görevli bir mimar ya da kalfanın başka bir kadroda da hizmet gördüğü gözden kaçmamaktadır. Bu konuda kesin bir ayırım yapmak oldukça güçtür. Örneğin, Vasilaki İoannidis'in gerçekte Tersane baş mimarı olmasına rağmen, resmi yapıların yapımında ve onarımında özellikle de Yıldız Sarayı kompleksi içindeki yapıların yapımı ve onarımında çalıştığı tespit edilmiştir. Benzer durum Vasilaki İoannidis'in oğlu Yanko İoannidis için de geçerlidir. Yanko İoannidis Bahriye Nezareti'ndeki mimarlık görevini sürdürürken aynı zamanda resmi yapıların inşası için açılan ihalelere babası ile birlikte katılmış ve bazı yapıların müteahhidliğini üstlenmiştir. Bu örnekleri tez kapsamı içinde çoğaltmak mümkündür. Bu sebeple bu başlık altında BOA'nin belgelerinde Tersane kalfası ve mimarı olarak belirtilen kişilerin tüm etkinlikleri genel olarak incelenmiştir.

Marki Kalfa (1759-1858), 1802'de Babiali binasının genişletilmesi çalışmalarında bulunmuştur (Gedeon, 1935, s.74).

BOA'daki kayıtlarda tersanede dülger kalfası olduğu ve 21Ramazan1271/ 7 Haziran 1855'de tekaüdüğe ayrılması ile ilgili belgede (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:20814) şunlar yazmaktadır:

"Atufetli efendim hazretleri"

“Tersane-i Amire Müsteşarı atufetli efendi hazretlerinin manzur-ı ali buyurulmak üzere takdim olunan taktirinde Tersane-i Amire dülger kalfası Marki Kalfa müsin olup işine devam edemediğinden ve emekdar ve atıfet-i seniyyeye sezavar olduğundan merkumun maaş-ı mahsusunun nısfı olan üçyüz yetmişbeş kuruşla gösterilen tarihten itibaren tekaüdlüğünün icrası zımında icrayı icabı inha kılınmış ise de ol babda her ne vecihle emr ve ferman-ı hazret-i padişahi müteallik buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyenıyla tezkire-i acizi terkim kılındı efendim”.

Marki Kalfa'nın kendi cemaati için yaptığı en önemli yapı Galata'daki bugünkü Büyük Balıklı Han'ın yerinde olan Balıklı Rum Hastanesidir. Rum Patriği IV. Kirillos ile Babıali tercümanlarından Yakovos Argiropulos'un destekleri ve Galata Rum Cemaatinin maddi katkılarıyla Marki Kalfa'ya yaptırılan hastane binasının 1813'de inşaatı tamamlamıştır. 1 Ocak 1814'de hizmete girmiştir. Bu olayın anısına hazırlanan büyük mermer kitabe halen Büyük Balıklı Han'ın iç kısmında görülmektedir (Resim Ek1.9).14 Şubat 1839'da Yedikule'deki Balıklı Rum Hastanesi'nin daha geniş alana ve elverişli koşullara sahip olması sebebiyle bu hastane kapatılmış daha sonra da yıkılarak yerine 1875'de inşaatı tamamlanan bugünkü Büyük Balıklı Han yapılmıştır (Türker, 2000, s.52)

Marki Kalfa Patrikhane kayıtlarında 1824 yılında Patrikhane karma meclisinin üyesi olarak gözükmektedir (Gedeon, 1935, s.74) (karma meclis; Patrikhane'de din adamlarının ve din adamı olmayanların oluşturduğu bölüm). Orhan Türker, Marki Kalfa'nın Aynalıkavak Kasrı'nı inşa ettiğinden söz etmektedir (Türker, 1998, s.27), ancak BOA'da buna ait herhangi bir kayıta rastlanmamıştır. Tatavla'daki (bugünkü Kurtuluş) muhteşem konağını okul yapılmak kaydıyla Rum cemaatine bağışlamıştır. Bir dönem Kurtuluş'daki bugünkü Dev Süleyman Sokağı, Marki Kalfa Sokağı olarak anılmıştır (Türker, 1998, s.10). Tatavla'lı olduğu için Tattavla'daki Ayios Dimitrios Kilisesi'nin bahçesinde gömülüdür (Türker, 1998, s.38).

Tersane mimarlarının çalışma koşullarında ifade edilmesi gereken nokta tayin edilen mimara “tayinat” denilen ücret dışında erzak ya da erzak bedelinin verilmesi durumudur. 14 Şevval 1230/19 Eylül 1815 yılında Tersane'de baş mimar olarak Nikola faaliyet göstermiştir. Ancak, tersane emini Ahmet Vahit Efendi tersane baş mimarlığı için Nikola'nın yeterli olmadığına karar vermiş ve Nikola tersane baş mimarlığı görevinden alınmıştır. Nikola'nın yerine ise mühendishanede ikinci halife olan Seyid Mustafa Efendi baş mimar olarak atanmıştır (BOA, Cevdet Bahriye Sıra no:6595). Tayinat olarak ise Nikola'ya yağ ve pirinç verilmiştir. Bir

başka belgede ise tayinat ile ilgili şunlar geçmektedir: 20 Muharrem 1236/28 Ekim 1820'de Biga'da yapılmakta olan bir firkateynin yapımında görevli olan mühendis Mehmet Ali ve Balabanoğlu mimar Dimitri'nin tersaneye gönderilmeleri sebebiyle bu göreve Manol isminde bir Rum mimar tayin edilmiştir. Manol'e yüz kuruş ücret ve otuz beş kuruş tayinat verilmesi kararlaştırılmıştır [BOA, Cevdet Maarif (Katalog no:109), Sıra no: Belirsiz].

Tatavlılı tanınmış Tersane mimarı Komninos Kalfa 1804 yılında Beyoğlu'daki Aya Panagia kilisesini inşa etmiştir, 1821 yılında Mora İsyanı'nın İstanbul'da yarattığı karışık ortamda idam edilenler arasında ismi geçmektedir (Türker, 1998, s.27).

Tersane'de çalıştığını bildiğimiz Dimitri Kalfa'nın isminin geçtiği 1270/1853 yılına ait bir iradede Galata'da inşa edilecek olan gümrük binası ile ilgili olarak (BOA, İrade Meclis-i Vala, Sıra no:7956) "Gümrük ebniyesinin keşif ve kontratosundan noksan şarf olunmuş olan eşyadan dolayı on üç bin kuruşun Kalfa Dimitri yeddine verilen suretin yekunundan tenziline" şeklinde bir ifade mevcuttur. 15 Rebiulevvel 1276/15 Ekim 1859 yılına dair diğer bir irade de ise şunlar yazmaktadır (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:29368):

"Atufetli efendim hazretleri"

"Tersane-i Amire sınıf-ı sani mimarlarından direkçi başı muavini Dimitri Kalfa'nın uhdesine kolağalık rütbesi tevcihiyle asakir-i bahriye-i şahane esnafı silkine idhal olunduğu cihetle yerine mahsus olan maaş ve tayinatıyla marangoz posta kalfalarından Ali Osman Kalfa'nın sınıf-ı mezkure kayd ve idhali hususuna dair Tersane Müsteşarı saadetli efendi hazretlerinin bir kıta tavriri manzur-ı ali buyurulmak üzere arz ve takdim kılınmış olmakla ifayı muktezasının efendi-i müşarun-ileyhe havalesi hakkında her ne vecihle emr ve ferman-ı hazret-i padişahi müteallik ve şeref-sudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim".

Reşat Ekrem Koçu 19. yüzyılın ilk yarısında Tersane hizmetinde bulunduğunu tahmin ettiği Dimitri Kalfa'nın bir gemi kalfası-mimarı olduğunu, Gemlik'de Tasrifiye Kapak Kalyonu'nu inşa etmiş olduğunu, hayatı hakkında başka bilgiye sahip olmadığını ifade eder (Koçu, 1966, s.4591). Dimitri Kalfa'nın yukarıda ismi geçen Balabanoğlu Dimitri ile aynı kişi olması muhtemeldir.

26 Zilkade 1255/ 31 Ocak 1840 tarihinde Tersane'de tamirat baş mimarı olarak maaşına zam yapıldığı ile ilgili bir irade de Manol (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no:269) ve 1862 ve 1863

yıllarında Tersane’de bina inşaatından görevli Yorgi Kalfa adında bir başka Rum mimarın adına rastlanmıştır (Köksal,2001, s.28).

4.3 Serbest Mimarlık Bürolarında Çalışan Mimarlar *

Bu bölümde ele alınan mimarlar önceki iki kategoriden farklı olarak, resmi yapılardan çok, zengin mal sahiplerine yaptıkları apartmanlar ve işhanları ile ön plana çıkmaktadırlar. Ancak zaman zaman bazı mimarların aynı anda hem devlet dairelerinde hem de kendi bürolarında çalıştıkları da tespit edilmiştir. Dolayısıyla, az da olsa resmi yapıların yapımında da görev aldıkları görülmektedir. Serbest çalışan Rum mimarların çeşitli semtlerde kendilerine ait büroları bulunmaktadır. Bazıları akrabaları (kardeş ya da baba) ile birlikte, bazıları ise ortak çalıştıkları kişilerle aynı büroyu kullanmışlardır.

Adamantidis,Viktor Petros (Resim Ek1.10): Viktor Adaman 1880 de İstanbul’da doğdu. Babası Petraki Adamantidis kendi döneminin ünlü kalfalarındandır. Adaman 1896’da yani 16 yaşında Galatasaray Lisesi’nden 1900 yılında yani 20 yaşında Ecole special d’Architecture Paris den mezuniyet diplomalarını almış ve 1901’de Paris Güzel Sanatlar Akademisi’ne devam etmiştir. Ancak annesi eve dönmesini istemiş, fakat Adaman dönmemekte kararlı olunca aydan aya gönderilen para kesilmiş ve bunun sonucunda da Adaman bir taraftan çalışıp bir taraftan da eğitimine devam etmiştir. Sene sonu tatilini geçirmek için İstanbul’a geldiğinde hem tatilini geçirmek hem de ailesini ikna etmek niyetindeyken, aile baskısı üstün çıkmış ve 21 yaşındayken Duyun-u Umumiye ve Tıbbiye yapılarının mimarı Vallaury’e çıraklıkla mesleki faaliyetine başlamıştır. Bu çıraklık dönemi ancak bir sene devam etmiştir. 1902 yılında yani 22 yaşında Dimitrios Petsillas, Odisseus Pouskoullou ile (Mimari Proje ve İnşaat Mütahhithliği) şirketini kurdu. Bir zaman sonra Osman Fıtrı’nin de katıldığı bu şirketin bürosu Galata’da Büyük Millet Hanı’nda açıldı. Bu büro Adaman’ın ölümünden biraz önceye kadar devam etti. Adaman mimarlık mesleğinde daha çok tatbik ve inşa alanında faaliyet göstermiştir. Melek Sineması’nın salonunu (bugün Emek Sineması) 45 günde yenilemiştir. Ayrıca yıllarca çeşitli idare heyetlerinde ve komisyonlarda çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın ortalarında Adaman’ın iş yönünden problemleri vardı ve 1946 yılı ilkbaharında 66 yaşındayken kalbinden rahatsızlandı. Büyükkada’daki evinde dinlenmeye çekilmiş ancak maddi güçlükleri sebebiyle kitaplarını satmak istediğini Türk Yüksek Mimarlar Birliği’ne bildirmiş, ayrıca Büyükkada’daki evinin katlarını kiraya vermek zorunda kalmıştır. Adaman

* Serbest Mimarlık Bürolarında Çalışan Rum Mimarların tasnif edilişi soyadlarına göre alfabetik sıraya konarak yapılmıştır.

18 Ocak 1948 yılında vefat etmiştir. Mimar olarak yarattığı veya taahhüden tatbik ve inşa ettiği yapılar şunlardır: İstiklal Caddesi no:27 Taxim Palas (Resim Ek1.11) (Harita Ek2.1 Sıra no:20), İstiklal Caddesi no:146 Luvr Apartmanı (Harita Ek2.1 Sıra no:19) eklektik cepheleri ile sokaktaki diğer yapılarla benzerlik gösterir. Gölcü çeşme fabrikası, Yüksek Kaldırım'daki çeşitli dönemlerde Majestik, Astorya, Sancak isimleri ile anılan sinema, Kazım Özalp villası inşaatı, Salih Bozok villası inşaatı, Emirgan Muhlis Erdener villası inşaatı, Yeşilköy hava alanı inşaatı, Galata'da Ankara Hanı'dır (Harita Ek2.2 Sıra no:21). Edhem Eldem Galata Voyvoda Caddesi 16 numaralı Ankara Hanı'nın inşa tarihini 1911-1912 olarak vermiş ve cephe düzeni bağlamında 1909 yılında aynı cadde üzerinde inşa edilen Assicurazioni Generali Han'la çarpıcı bir benzerlik sergilediğini ifade etmiştir. Bu han yaklaşık olarak 1920'de çizildiği tahmin edilen bir sigorta planının da Lorando Han adıyla anılmaktadır, 1940'dan sonra hanın ismi Ankara Hanı olarak değiştirilmiştir (Eldem, 2000, s.250). Adaman'ın çalıştığı bilinen diğer yapılar şunlardır: Beşiktaş camii restore işi, İpek Sinema salonu inşaatı, Beşiktaş tütün deposu proje ve inşaatı (Balmumcu, 1948, s.46,47) ki, bu yapının Beşiktaş'da iki ayrı tütün deposundan hangisi olduğu tespit edilememiştir. 17 Ağustos 1957 yılında Serencebey Yokuşu'nda yer alan bir tütün deposunun yandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında 11 Eylül 1961 yılında Hayrettin İskelesi'nde çıkan yangında bir başka tütün deposunun daha yandığı bilinmektedir*. Üsküdar Şemsipaşa tütün deposu inşaatı (Şekil Ek1.11), Beyazıt Meydanı'ndaki havuz inşaatı, Tekel'in Tekirdağ şarap fabrikası, İkinci Vakıf Hanı inşaatı, Edirne garı inşaatı, sonradan ismi Emek olarak değiştirilen Melek Apartmanı ve Melek Sineması salonu, Yıldız Teknik Okulu binası (bugün Mimarlık Fakültesi) inşaatı (Balmumcu, 1948, s.47) ve Dimitri Petsillas ile birlikte yapmış olduğunu üzerindeki imzalarından anladığımız Beyoğlu Asmalımescit Sokak S. Önay Apartmanı no: 19-21'dir (Harita Ek2.2 Sıra no:6). Yüksek Mimarlar Birliği'nin kayıtlarından (Mimarlar Birliği 1940, s.88) Adaman'ın adres olarak verdiği Beyoğlu Bayram Sokaktaki 46/5 Adaman Apartmanı (Resim Ek1.12) (Harita Ek2.1 Sıra no:2) olarak geçen apartmanı da Adaman'ın yapmış olması ve orada bir dönem ikamet etmiş olması kuvvetle muhtemeldir, ayrıca babası Petraki Adaman'dan Viktor Adaman'a geçen Büyükkada Maden, Çınar Sokaktaki 17 numaralı ev oldukça bakımsız olması sebebiyle Viktor Adaman tarafından yeniden inşa edilmiştir (Tuğlacı, 1995, s.194). Adaman'ın ölmeden önceki son günlerini burada geçirdiğini bilmekteyiz (Balmumcu, 1948, s.47) (Ayrıca bkz. Resim Ek1.13 ve Resim Ek1.14).

* Düünden Bütüne Beşiktaş, Beşiktaş Belediye Başkanlığı, İstanbul Ekim 1998, s.24.

Adamantidis, Petros: Viktor P. Adamantidis'in babasıdır. Döneminin önemli kalfalarındandır. Yeniköy'deki Halim Paşa yalısını inşa etmiş ve o tarihlerde depremde hasara uğrayan Mısır Çarşısı'nı tamir etmiştir (Balmumcu, 1948, s.46). Petros Adamantidis aynı zamanda Abdülaziz'in üç şehzadesinden biri olan Yusuf İzzeddin'in Çamlıca'daki konağını da inşa etmiştir. Üç katlı bu ahşap konağa iki kollu dökme demirden yapılmış Barok merdiven ve merdivenin ulaştığı sayeban ve bu bölümü taçlandıran üçgen alınlık gibi bazı dekoratif elemanlarla sade cephe düzenine farklı bir karakter kazandırılmıştır. Konak tümüyle geç dönem Osmanlı evlerinin özelliklerini taşır (Artan, 1992 s.36).

Ağaoğlu (muhtemelen Agaliadis, Agadis), Thomas (Resim Ek1.15): 1904 yılında 531 diploma numarası ile Sanayi-i Nefise Mektebi'nden (Güzel Sanatlar Akademisi) mezun olmuştur. 1909-1932 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.91). 1940 yılı Mimarlar Birliği'nin kayıtlarına göre mimar Büyük Millet Han no:38 Galata adresinde görünmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.87).

Alvanopoulos, Aleksandros: 1921 yılındaki büro adresi Yağkapanı Sokak, no:15, Mustafa Hilmi Hanı, oda:5'dir (Kuruyazıcı, 1999a, s.43). 1922 yılında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.91) 1924 yılına ait Cihangir, Altınbilezik Sokak, no:11'deki apartmanın üzerindeki Alvanopoulo&C... şeklindeki imzadan bu apartmanı ortakları ile birlikte inşa etmiş olması muhtemeldir (Harita Ek2.2 Sıra no:3).

Alvanopoulos, Stavros: (Ad ve soyadı yapının üzerinde yazıldığı şekildedir) 1912-1915 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.91). Tepebaşı'nda Çatmamescid Sokak, no: 11'deki apartmanın mimarı (Resim Ek1.16 ve Resim Ek1.17) (Harita Ek2.1 Sıra no:7).

Amiradikis, Theodoros: (baba adı: Mihail) 1905 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun oldu. 1906-1908 arası Kahire'de bir müteahhidlik firmasında çalışmıştır. 1908-1915 Mısır Demiryolları Şirketi'nde, 1916-1917 arası Bahriye Nezareti'nde ve 1917'den itibaren Pire Belediyesi'nde mimar olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Andreadis, Othon Efendi: (baba adı:İosif) 1320/1904 senesinde Sanayi-i Nefise Mektebi Fenn-i Mimari bölümünden ikinci derecede mezun olmuş ve gümüş maarif madalyası ile ödüllendirilmiştir (BOA, YMTV, Dosya no:297, Gömlek no:144). İstanbul'da inşaat kontrolörlüğü ve Evkaf Nezareti'nde teknik danışman olarak görev yapmıştır. Yunanistan'a göç ettikten sonra Trakya İskan Müdürlüğü'nde mimar olarak daha sonra da Komotine'de büro kurarak serbest olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138). Annuaire Oriental'e göre

1912-1921 yıllarında, Yunanistan Teknisyenler Odası kayıtlarına göre 1904 yılında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.91).

Dimitrakopoulos, A. F.: (Ad ve soyadı yapının üzerinde yazıldığı şekildedir) 1902-1922 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.93). *Annuaire Oriental*'de "Diplomalı mimarlar, proje ve inşaat taahhütleri" şeklinde verilen ilanda G. Emmanouilides ile 1905-1908 yılları arasında önce Ada Han'ı 14 numaralı odada daha sonra 12 numaralı odada ortaklıklarını sürdürmüş oldukları görülmektedir. 1909'da ortaklıklarını sürdürmüşler ancak büro adreslerine ulaşılammıştır. 1910'da Konstantin Galatis (Galatzi, Galatti) ile Galata Kılıçalı Paşa (Mumhane) Sokak, no:79, Nomicos Hanı, 23 numaralı odada ortak çalışmışlardır. 1911 yılında Velisarios Makropoulos ile Galata Helvacı Sokak, Hastane Hanı'nda Velisarios Makropoulos 45 numaralı odada, A.F. Dimitrakopoulos ise 43 numaralı odada gözükmektedir. 1912-1913 yıllarında ise aynı handa 45 numaralı odada çalışmışlar ancak ortak olup olmadıkları tespit edilememiştir (Kuru yazıcı, 1999a, s.42,44). Lambridis evi olarak anılan Büyükkada Maden Selvili Cami Sokağı 6 numaralı iki katlı bahçeli ahşap ev (Tuğlacı, 1995, s.327) ile Beyoğlu Çukurluçeşme Sokak, no: 2'deki evin mimarıdır (Resim Ek1.18) (Harita Ek2.1 Sıra no:23). Burgazadalı olan A. Demetrakopoulo daha sonra Yunanistan'a göç etmiştir (Tuğlacı, 1995, s.327).

Devetziadis, Euangeles N.: (Ad ve soyadı yapının üzerinde Evangelos N. Deveciadis şeklindedir). Beşiktaş, Köyiçi Caddesi no: 54'deki 1914 yılında yapıldığını üzerindeki mermer levhadan öğrendiğimiz iki katlı evin mimarıdır (Resim Ek1.19). Bu mimarın da ismi elimizdeki listelerde bulunmamaktadır.

Dimadis, Konstantinos: (Ad ve soyadı BOA'daki mimarın kendi yazdığı ve imzaladığı makbuzlardan) 19.yy'ın ikinci yarısında faaliyet gösteren Konstantinos Dimadis Yunan vatandaşıdır. Ailesinde de mimarlık mesleğini yapan çok sayıda mimar bulunmaktadır. 1874 yılına kadar öğrenim metropolitlerin evinde yapılmakta olduğundan, bir ruhban okuluna ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple, Rum öğrencilerin okul ihtiyacını karşılamak üzere bir okul inşa etme fikri gelişmiştir. Tsilenis'e göre 1874-1875 yılları arasında büyük olasılıkla okul yapılması için bir yarışma açılmış ve bu yarışmada Dimadis'in projesi kabul edilmiştir. Okul inşa edilecek yer için Fener semti seçilmiş ve Fener Erkek Lisesi olarak isimlendirilen okulun temeli 30 Ocak 1880'de atılmıştır (Tsilenis, 1998, s.100-112). Sancaktar Yokuşu'nun sonunda bulunan Fener Erkek Lisesi kırmızı tuğladan, süslü, 19. yy'ın modasına göre yapılan, mimari Eklektisizm örneği büyük bir yapıdır. İlber Ortaylı bu yapıyı ulusal ya da bölgesel bir

mimari anlayışının ürünü olmayan, Viyana’da, Orta Avrupa’nın bazı şehirlerinde, hatta Avusturya işgalinden sonra Saray-Bosna’da rastlanan yapıların bir benzeri olarak ifade etmektedir. “Bizantino-morik” olarak isimlendirdiği bu tarzı ne Bizansla ne de Kuzey Afrika ve Endülüs mimarisiyle ilgisi olmadığını da belirtmektedir (Ortaylı, 1995, s.106). 1887-1900 yılları arasında etkinlik gösteren mimar, 1872 yılında Yeniköy’deki Rum İlkokulunu (Eski Zografeion kız okulu) (Resim Ek1.20), 1880 yılında Edirne Helen Erkekler Okulu, 1885 Edirne Zappeion Kız Okulu’nu inşa etmiştir. Edirne’deki bu iki okulun inşa edilmesi sırasında oğlu Nikolaos Dimadis babası Konstantinos Dimadis’in yardımcısı olarak görev almaktadır. Yazdığı bir mektuptan Yunanistan Mesolongi’deki metropolitlik kilisesi ile G. Vulgaraki ve Pashos İoannoulis’in Selanik’teki konutlarının projesini yapmış olduğunu öğreniyoruz. Bunun dışında Yunanistan’da inşa ettiği bilinen yapısı Volos’taki Sarafopoulos’un evidir. Dimadis’in ayrıca biri patrikhane merkez papaz mektebi, diğeri 1880 yılında sinoda sunmuş olduğu Heybeliada Ruhban Okulu olmak üzere uygulanmamış iki projesi mevcuttur (Tsilenis, 1998, s.100-112). BOA’da saray için yaptığı inşaat işleri ile ilgili olarak kendi elyazısıyla Rumca tuttuğu çok sayıda makbuz bulunmuştur (BOA, Yıldız Esas Evrakı Envanteri C.1 Dosya no:22 Gömlek no:34) (Resim Ek1.21). 1901 yılında ölmüştür, nerede gömülü olduğu bilinmemektedir (Tsilenis, 1998, s.100-112).

Dimadis, Nikolaos: (Ad ve soyadı alıntı yapılan kaynaktan) Konstantinos Dimadis’in oğlu Nikolaos Dimadis 1908-1912 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.93). Burgazada’daki Aya İoanni kilisesinin yeniden yapımını gerçekleştirmiştir. Colonas’a göre Nikolaos Dimadis bu kilisede tarihselciliğin kişisel bir yorumunu yapmıştır (Colonas, 1999, s.374). Burgazada Çınarlı Sokağı’nda Panciri evi olarak bilinen, eşine ve kendine ait 30 numaralı üç katlı bahçeli ahşap bir eve sahipti. Bu ev daha sonra oğlu Aleko Dimadis’e geçmiştir (Tuğlacı, 1992, s.260).

Dimopoulos, Hristos: (1882-1962) Büyükkada Çankaya Caddesi 76 numaralı Ferdinand Paşa Köşkü, Bahçelerönü Sokak no:12 Dikmen Evi, Yılmaz Türk Caddesi no:5 Bukardos Evleri, Kesedar Sokak no: 4-6 Bukardos Evleri, Yahşi Bey Sokak no:8 Mahmud Ekrem Bey Yalısı, Nizam Caddesi no: 1 Cevahirci Evi, Kadıyoran Caddesi no:14 Kazım Paşa Köşkü (İdeal Otel ve Pansiyon), Nevzat Bey Sokak no:6-8-10 Taşçıoğlu Evleri’nin mimarıdır (Tuğlacı, 1995, s.32). Elimizdeki mevcut listelerde mimarın ismine rastlanmamıştır.

Eksertzis, İoannis: (baba adı: Vasilios) 1912 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Paleo Falero'daki hava alanının proje uygulamasını yapmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Epivatinos, Panagiotis: (baba adı:Athanasios) 1907 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1907-1925 arası İstanbul ve Atina'da serbest çalışmıştır. Yunanistan'a göç ettikten sonra 1925-1926 arası göçmenleri iskan kurulunda mühendis olarak, 1926'dan sonra kendi bürosunda serbest olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Bürosunun Ksanthi'de olduğu bilinmektedir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Euthumiadis, Hristos (Resim Ek1.22): Mimarlar Birliği kayıtlarına göre büro adresi Hıdıroğlu Han no:11 Galata'dır, ayrıca kayıtlarda "ehliyetnameyi haiz" ifadesi yer almaktadır (Mimarlar Birliği, 1940, s.82).

Falieros, Stamatis: (Ad ve soyadı alıntı yapılan kaynaktan) 1905-1928 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.98). Karaköy'deki Ayios İoannis Ton Hion kilisesinin narteksini 1853 yılında Abdülmecit'in izniyle mimar Matzini ile birlikte ayrı bir bölüm olarak yapmışlardır. Sakız Adalı Rumlar tarafından Ayios İoannis Kilisesi olarak tanınan bu kilise Kemeraltı ve Necatibey Caddeleri ile Vekilharç ve Sakızcılar Sokaklarının oluşturduğu dörtgen içinde bulunmaktadır. Kilise içerisinde Matzini ve Stamatis Falieros tarafından inşa edilen narteksin özelliği çatı üzerindeki aydınlık feneridir. Narteksin üzerinden silindirik şekilde yükselen, çepeçevre küçük pencere ve üzeri küçük kubbeli bu aydınlatma unsurları kilisenin dış görünümüne diğer kiliselere göre farklı bir mimari özellik katmaktadır. Kilise günümüzde Süryani cemaatinin ibadeti için kullanılmaktadır (Türker, 2000, s.39).

Fardis, Dimitrios: (Ad ve soyadı yapının üzerinde Demetre Fardis şeklinde yazılmıştır) Şişli, Kırağı Sokak, no: 36, Bahar Apartmanı ve no: 38 İkbal Apartmanı'nın (Resim Ek1.23) mimarı (Harita Ek2.3 Sıra no:2). 1901-1928 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.98).

Fotiadis, Periklis D. (ΦΩΤΙΑΔΗΣ, ΠΕΡΙΚΛΗΣ Δ.) (Resim Ek1.24): (Rumca yazılış Zografyan Lisesi'nin cephesinden alınmıştır) Helen Filoloji Cemiyeti'ne göre 1894-1903, Annuaire Oriental'e göre ise 1896-1929 yılları arasında etkinlik gösterdiği anlaşılmaktadır (Tsilenis, 2001, s.98). P. Fotiadis, Marmara Adaları'ndan İstanbul'a yerleşen bir Rum ailenin çocuğu olarak 1859'da İstanbul'da doğmuştur. Babası Dimitri Fotiadis edebiyatla uğraşan ve İstanbul Rum Edebiyat Derneği'nin üyesi olan faal bir kişiydi. Erkek kardeşi Foti Fotiadis de

İstanbul'un tanınmış mimarları arasına girmiştir. İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebi'ni bitiren Perikles Fotiadis, 1886'da mimar olarak çalışmaya başlamıştır. Fotiadis ilk büyük sınavını Beyoğlu'ndaki Zografeion Rum Erkek Lisesi binasının projesini hazırlamakla vermiştir (Şekil Ek1.12). Pera'da bulunan Panagia Rum Okulu'nun yönetim kurulu, okul binasının eksikliği ve artan öğrenci kapasitesinin karşılanamaması gibi sebeplerle yeni bir okul binası yaptırılmasına karar verince, 1890 yılının Şubat ayında bir proje yarışması açılmıştır. İşi oldukça ciddi tutan yönetim kurulu bir yandan İstanbul'da yaşayan Rum mimarları bu proje yarışmasına katılmaya çağırırken; öte yandan da en uygun projeyi seçme görevini Atina Teknik Üniversitesi'nin profesörlerinden oluşturulan seçici kurula vermiştir. Okul projelerinde binanın yeri, ışık, güneş ve temiz hava alma durumu, ısıtma sistemi, öğrenci sayısına göre uygun kullanma alanlarının oluşturulması gibi mimari unsurlar bu dönemde Avrupa ülkelerinde olması gereken çözümler olarak kabul edilmektedir. Ancak, Osmanlı başkenti İstanbul'da bu ilk uygulamalardan birisi olacaktır. Sonuçta yarışmaya dokuz Rum mimar, her biri ayrı bir rumuz kullanarak katılmıştır. Seçici kurul "Anaksagoras" rumuzu ile yarışmaya katılmış olan projeyi birinci seçmiştir. Zarf açıldığı zaman, bu rumuzun mimar Perikles Fotiadis'e ait olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu proje, şartnameye uygun olarak kısıtlı bir arsa üzerinde, istenilen özellikleri içeren, Neoklasik üsluplu, çağdaş bir okul binasını öngörmektedir (Resim Ek1.25). Mekteb-i Sultani'nin hemen yanında yükselerek 19 Eylül 1893 günü Rum Patriği Neofitos Efendi'nin takdisleri ile açılan yeni okula, en büyük maddi yardımı yapmış olan Epirli Rum banker Hristaki Zografos'un anısına "Zografeion" adı verilmiştir. Dönemin İstanbul Rum basını okul binasını çok beğenmiş ve yapıyı "Zografeion'un cephesi Atina'daki Parthenon ve Thision Tapınakları'nın dor tarzı sütunlarını anımsatıyor" şeklinde yorumlamıştır. O sıralarda 34 yaşında olan Perikles Fotiadis İstanbul Rum cemaatinin dikkatlerini çekmiştir. Perikles Fotiadis'in İstanbul'daki ikinci anıtsal yapısı Kumkapı semtindeki Aya Kiryaki Rum Kilisesi'dir. 1893-1900 yılları arasında tamamlanan bu kilise, İstanbul'un alışagelmış Rum kilisesi modellerinden çok farklı bir özelliğe sahiptir. Arsa üzerindeki kod farkı sebebiyle yapay bir teras üzerine Neo-Bizans tarzı denebilecek bir üslupla inşa edilmiştir. İç planı ise; Küçük Ayasofya Camii gibi rotunda planlıdır. Bina cephesinde kullanılan tuğlalarla Bizans'a göndermeler yapılmıştır (Türker, 1999a, s.30).

Periklis Fotiadis Rum cemaatine ait önemli yapıların mimarlığını yapmıştır. Bunların başında Heybeliada Ruhban Okulu (1895) gelmektedir. 1894 depreminde büyük hasar gören Heybeliada'daki eski ahşap okul binası depremden üç gün sonra içlerinde Fotiadis'in de bulunduğu, Kampanakis, Vasilaki ve Kokolidi isimli bir grup mimar tarafından ziyaret edilmiş ve bu mimarlar tarafından binanın oturulmaz duruma gelmiş olması sebebiyle

tamamen yıktırılması gerektiği beyan edilmiştir (Tuğlacı, 1992, s.179). Daha önce mevcut olan bina, İstanbul’u büyük ölçüde etkileyen 28 Haziran 1894 depreminde kullanılmaz hale gelince, yeni bir bina yapımı için proje yarışması açılmıştır. M. Vlasiadis, A. Kakulidis, K. Dimadis, D. Kalvokoresis gibi Rum mimarların da katıldığı yarışmada Periklis Fotiadis’in projesi yine birinci seçilmiştir. 22 Mayıs 1895 günü temeli atılan bina 6 Ekim 1896’da büyük törenle açılmıştır. Heybeliada’nın çamları arasında yükselen sınıfları, kütüphanesi, yemekhanesi, reviri, öğretmen odaları ve büyük tören salonu ile bu okul kısa zamanda Ortodoks Teoloji eğitimi konusunda dünyanın bir numaralı okulu olmuştur. Havadan bakıldığı zaman okul binası “II” (P) harfi şeklindedir. Bunun sebebinin, Perikles Fotiadis’in okulun yapımına en büyük maddi desteği sağlayan banker “Pavlo” Stefanovik Skilitsis’in adının baş harfini ölümsüzleştirmek istediğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu binanın cephesinde de artık bir Yunan tapınağı girişini hatırlatan sütunlu bir anıtsal kapı ön plandadır (Türker, 1999a, s.30).

Periklis Fotiadis, 1896 yılında Cibali Ayakapı’da iki katlı ve ahşap Rum mahalle okulu Zafirapulos Eğitim Kurumlarını inşa etmiştir (Türker,1999, s.30). 1896’da Cibali’de daha önce var olan Aziz Nikola kilisesi karşısında bulunan eski okulların yıkılıp Rıdvan Paşa’dan izin alınarak yeni bir okulun yapılması istenmiştir. 32.5m uzunluk, 10.5 m genişlik, 11.5m yükseklik için izin verilmiştir. Bu iş için Stefanos Zafirooulos para vermiş ancak verilen paranın azlığı sebebiyle Fotiadis hem bu işten para almamış hem de maliyeti düşürmek için okulu ahşap bir bina olarak inşa etmiştir. İnşaatin yapımını ise Spiro Valsamaki üstlenmiş ve bu iş için hiçbir para talebinde bulunmamıştır. 20 Haziran 1896’da başlayan inşaat aynı yılın 11 Ekiminde bitirilmiştir. 1057.24 Lira tutan inşaat masrafının 1038 Lirasını Zafirapulos bağışlamış ve bu bağışın karşılığı olarak da bu okullara Zafirapulos Eğitim Kurumları denmiştir. Bu ahşap bina bodrum kat, giriş katı, birinci kattan oluşmaktaydı. 24 Kasım 1896’da açılış töreni yapılan okulda eğitime 28 Ekim 1896’da başlanmıştır. Yapıldığı döneme ait iç mekanları ile ilgili bilgilere sahip değiliz. İçinde ana okulu, kız okulu, erkek okulu vardı ancak okul daha sonra organizasyon değiştirmiş dört sınıflı bir okula çevrilmiştir. Haliç sahilini düzenleme çalışmaları sırasında okul yıkılmıştır (Kesisoglou-Keristinou, 1998, s.148,149).

Fotiadis’in inşa ettiği diğer yapılar: Yedikule’deki (Kontoskali) Panagia ve Marasleion (1901) (Resim Ek1.26), Galata Okulu (Resim Ek1.27) (Harita Ek2.2 Sıra no:20), Patrikhane’nin Eugenideion binası (Harita Ek2.1 Sıra no:8) (Colonas, 1999, s.374), Balıklı Rum

Hastanesi'nin bir bölümü, Kandilli'de Evgenidia Rum İlkokulu, Taksim Aya Triada Kilisesi'nin avlusundaki Evgenidio Aşevi'dir.

Bu yapıların içinde Galata Okulu 1903 yılında Kemeraltı caddesi üzerinde inşa edilmiş beş katlı, Neoklasik bir yapıdır. Okul önce erkek öğrencilere tahsis edilmişti ve altı yıllık ilkokul bölümü ile üç yıllık orta okul bölümü bulunmaktaydı. Okul Galata Ticaret Okulu ya da Galata Cemaati Ticaret Okulu olarak isim yapmıştır. Günümüzde sadece anaokulu bölümündeki birkaç öğrenciyle eğitimi sürdürmektedir (Türker, 2000, s.66).

Fotiadis'in konut olarak inşa ettiği yapılardan bazılarını tespit etmek mümkün olabilmektedir. Fotiadis tarafından inşa edilen Boğaz'da Vahdettin'in veliahtlığı döneminde ikamet ettiği köşkün (Türker,1999a, s.30), muhtemelen Vahdettin'in padişahlığına kadar kapalı bir hayat yaşadığı Çengelköy'deki büyük konağı olması mümkündür (Çetiner,1998, s.6). Bu konak daha önceleri Köçeoğlu bahçesi ve köşkü olarak anılmaktadır. Ancak daha sonra Vahdettin'in şehzadeligi döneminde ikametine ayrılmıştır, yapı bugün restore edilerek devlet konukevi olarak kullanılmaktadır (Aysu, 1994, s.486). Pera'da Emir Nevruz Çıkmazı'ndaki Aya Panagia Kilisesi'nin yakınında, İstiklal caddesi üzerindeki Panagia Apartmanı'nın (Resim Ek1.28) (Harita Ek2.1 Sıra no:38) 1898 yılında çizilmiş olan planın üzerinde Fotiadis'den başka Galarti, Kampanaki ve Kioupetzoglou'nun (Küpecioğlu) imzaları bulunmaktadır (Tsilenis, 1999, s.244). Büyükada Sabuncakis Köşkü* (Tuğlacı, 1995, s.396) ve Rum Filoloji Cemiyeti binasının üst katı (Tsilenis, 1999, s.242) Gümüşsuyu, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya Sokak, 34 numaradaki Ekselsiyör Apartmanı da (Pervititch, 2000, s.103) Fotiadis tarafından inşa edilmiştir (Resim Ek1.29) (Tsilenis, 1999, s. 234). Periklis Fotiadis ayrıca İstanbul dışında da faaliyet göstermiştir, 1922'den önce, Bursa Evgenidio Rum İlkokulu, Bandırma Rum Okulu, Tekirdağ Theodoridia Rum Okulu'nu inşa etmiştir (Türker, 1999a, s.30).

Pera'nın zengin ailelerinin yapıları olması, yazılan kaynaklarda tam adreslerinin verilmemesi, sadece Pera'da bulduklarının ifadesi ile yetinilmiş olması ve aynı ailenin Pera'da birden fazla konuta sahip olmaları gibi sebepler Fotiadis tarafından inşa edilen konutların bazılarının yerlerini yaklaşık olarak tespit etme durumunu ortaya çıkarmıştır. Pera'da, Fotiadis tarafından Mavrogordato ailesi için yapılmış olan apartmanın ise (Colonas, 1999, s.376) yine muhtemelen bugünkü Santral Han'ın yerindeki ve 1956'ya kadar Beler Oteli olarak kullanılan apartman olması mümkündür (Tuğlacı, 1995, s.195). Diğer taraftan Mavrogordoto ailesinin

* Tuğlacı, Periklis Fotiadis'in Atina Üniversitesi'nde profesör olduğundan söz etmektedir, ancak Fotiadis yaşamı boyunca böyle bir görevde çalışmamıştır.

Pervititch haritasında Sıraselviler'de bugün sağlam durumda bulunan bir apartmanları daha mevcuttur ki (Pervititch, 2000, s.109) bu yapılardan hangisinin Fotiadis tarafından yapıldığını bulmamızı güçleştirmektedir. Sıraselviler caddesindeki Krespi Apartmanı'nın yerinde ise (Pervititch, 2000, s.109), bugün yeni bir apartman inşa edilmiştir. Baron Testa'ya ait olduğunu bildiğimiz ve Fotiadis tarafından inşa edilen diğer bir apartmanında (Colonas, 1999, s.376) bugün Korsan Çıkmazı olarak bilinen ve eski ismi Testa Çıkmazı olan sokak içinde olması muhtemeldir. Fotiadis'in Zarifi ailesi için yapmış olduğunu bildiğimiz ve Pera'da olan diğer bir apartman daha bulunmaktadır (Zarifilere ait diğer iki apartmanın mimarının Dimitrios Panagiotidis olduğunu bilmekteyiz, bkz. Panagiotidis, Dimitrios maddesi). Bu yapı Duhani tarafından Meşrutiyet caddesi üzerinde eski Turing Oteli binası olarak tarif edilmiştir (Duhani, 1984, s.40,41), ancak bu yapısında muhtemelen Fotiadis tarafından yapıldığını söyleyebiliriz.

Periklis Fotiadis 1892'de Beyoğlu, Faikpaşa Sokağı 13 numarada, 1913'de Cihangir Soğancı Sokağı 17 numarada bulunan Fotiadis Apartmanı'nda, 1922'de Beyoğlu Hocasade Sokağı 60 numarada ikamet etmiştir (Türker, 1999, s.30). 1915 yılında çekilen bir fotoğraftan Fotiadis'in ayrıca Büyükkada'da da bir yazlık evinin olduğu bilinmektedir (Tsilenis, 1999, s.240) 1923 yılında Cumhuriyetle birlikte İstanbul'daki çalışma koşullarının değişmesi üzerine Türkiye'den ayrılmaya başlayan Rum aydınları kervanına Periklis Fotiadis'de katılmış; 1924'te 65 yaşındayken Yunanistan'a göçetmiştir. Yunanistan'da ilerlemiş yaşına rağmen Sağlık Bakanlığı'nın teknik ve inşaat bölümünün başına müdür tayin edilmiştir. Böylece Periklis Fotiadis Yunanistan'ın bir çok yerinde yapılması planlanan devlet hastanelerinin projelerine de imzasını atmıştır. Mimar Periklis Fotiadis, 1959 yılında 100 yaşındayken Atina'da ölmüştür (Türker, 1999, s.30). (Fotiadis'in Büyükkada'da inşa ettiği yapılar için bkz. Georgios Simota Kalfa maddesi).

Genidounias, Aleksandros D.: A. Genidounias, K. Kiriakidis ile ortaklığını bitirdikten sonra (bkz. Genidounias'ın çalışmaları ve ortaklığı için Kiriakidis maddesi) 1914 yılında E. Faracci ile aynı handa ve odada çalışmıştır ancak ortak olup olmadıkları tespit edilememiştir. 1915'den 1921'e kadar Annuaire Oriental yayımlanmadığı için "Yenidünya'nın" bu arada ne yaptığı bilinmemektedir ancak 1920'de aynı handa başka bir odada gözükmektedir (Kuruyazıcı, 1999a, s.43,45). 1931 yılı Arkitekt Dergisi'nin ilk sayısında Türk Güzel Sanatlar Birliği Şubesinde kayıtlı mimarların isim listesinde "Yenidünya'nın" da ismi geçmekte adresi ise Bağdat Caddesi , no.158 Feneryolu olarak gözükmektedir (Arkitekt, 1931, Sayı:1). Şevki Balmumcu Viktor Adaman için Arkitekt dergisine yazdığı yazıda 1929'daki Mimarlık

Kongresi'ne giden üç kişiden sözetmektedir. "Bunlar: Adaman, Sarrafyan ve Yenidünya'dır". 1948 yılına ait bu dergide Genidounias'nın Yunanistan'a gittiği de belirtilmiştir (Balmumcu, 1948, s.46).

Georgiadis, Dimitrios: (Ad ve soyadı yapılarının üzerinde Demetre Georgiadis şeklinde yazılmıştır) Dimitrios ve Stefanos Georgiadis kardeşleri Galata Okçu Musa Caddesi no:15 (Harita Ek2.2 Sıra no:6) ve Beyoğlu Meşrutiyet Caddesi no: 126'daki iki apartmanından tanıyoruz. Her iki yapıda da İtalyan Liberty floreal üslubun natüralizmini Belçika ve Viyana kökenli geometrik çözümlmeleri ile karıştırarak cephelerde karmaşık bir Art Nouveau süsleme tarzı geliştirmişlerdir. Meşrutiyet Caddesi 126 numaralı apartmanda (Resim Ek1.30) (Harita Ek2.2 Sıra no.8) giriş kapısının her iki tarafındaki gül kabartmaları alışıla geldiği gibi şekillenmiştir. Buna en yakın örnek olarak Botter Apartmanı'nın giriş kapısındaki gül kabartmalarını hem yer hem de biçim açısından gösterebiliriz. Bu çiçek motifleri floreal üslubun örnekleri gibi gözükürken çıkmanın her iki yanında dairesel formların içinden geçen düşey bantlar Viyana kökenli bir yaklaşımın ifadesidir. Ayrıca birlikte yaptıkları Beyoğlu Turnacıbaşı Sokak no: 41 (Harita Ek2.1 Sıra no:3) ile sadece D. Georgiadis tarafından yapılan Beyoğlu Kumbaracı Yokuşu no: 115'deki Kumbaracı İşhanı (Harita Ek2.2 Sıra no.4) ve Mahmutpaşa Yokuşu ve Vasıf Çınar Sokaklarının kesiştiği köşedeki, 98-100 numaralı han alan taraması sonucunda tespit edilmiştir (Resim Ek1.31).

Georgiadis, Panagotis: 1938 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nden 537 diploma numarası ile mezun olmuştur (Mimarlar Birliği, 1940, sayfa numarası yok).

Georgiadis, Stefanos: (Ad ve soyadı yapının üzerinde Stefan Georgiadis şeklinde yazılmıştır) Stefanos Georgiadis 1909-1929 yılları arasında etkinlik göstermiştir. 1923 yılına ait olduğu üzerinde yazılan tarihten anlaşılan Beyoğlu, Çukurcuma, Faikpaşa Yokuşu no:44-46'daki apartmanı inşa etmiştir (Resim Ek1.32) (Ayrıca bkz. Demetre Georgiadis maddesine).

Giakas, Ath.: (Ad ve soyadı yapının üzerinde Ath. Yakas olarak yazılmıştır) Sıraselviler Caddesi, no:54'teki apartmanın (Resim Ek1.33) (Harita Ek2.1 Sıra no:28) mimarı. Yapı 1912 yılında yapılmıştır ve Pervititch Haritası'nda Stavro Yakoymapoulo Apartmanı olarak geçmektedir (Pervititch, 2000, s.109). Mimar, 1911-1922 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Kuruyazıcı, 1999, s.73). Soyadları aynı olması sebebiyle akraba olduğu tahmin edilen Apostol Yakas ile birlikte 1910-1913 yılları arasında ortak oldukları bilinmektedir (Kuruyazıcı, 2000, s.75).

Giotopoulos, Konstantinos: (baba adı: Mihail) 1908 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Selanik'te serbest olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Haralampidis, Nikolaos: (baba adı: Prodremos) 1903 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Mimari tasarım, uygulama ve müteahhidlik faaliyetlerinde bulunmuştur. Atina'ya göçettikten sonra burada büro kurmuştur (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Havatzopoulos, M.: (Ad ve soyadı yapının üzerindeki yazılıştan alınmıştır) 1900-1904 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.98). Sıraselviler Caddesi no: 89 daki binasında (Resim Ek1.34) Grek Mimarisinin tüm özelliklerini seçebilmek mümkündür (Harita Ek2.1 Sıra no:12). Tek katlı cumbası ve onun üstünü örten üçgen alınlıklı çatısı ve gene Grek Mimarisi'nin özelliklerinden olan akroter ve antefiks gibi mimari elemanların kullanımı tarihçi üsluba sıkı sıkıya bağlılığı gösterirken, cumbanın alt kot seviyesinden tüm cepheyi saran Antik Mimariye ait meandr motifi ve ikinci kat pencerelerinin üzerindeki Rönesans tarzı küçük çıkımlar eklektik üslubun iyi birer ifadesidir.

İliadis, Vlasios: (baba adı: Stefanos) Ecole Speciale d'Architecture Paris'den 1906 yılında mezun olmuştur. 1906-1910 arası Kozlu kömür madeni teknik müdürlüğünde çalışmış, 1910-1922 arası İstanbul'da mimari tasarım ve müteahhidlik yapmıştır. 1924-1927 arası Makedonya İskan Müdürlüğü'nün teknik departmanında görev almış, 1927'den itibaren Yunanistan Sosyal Yardım Bakanlığı'nın Makedonya bölgesindeki müdürlüğünde yeniden inşa kontrolörü olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

İoannidis, Anastasios: (baba adı: Mihail) 1914 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1914-1919 arası Harbiye Nazırlığı'nda ve İstanbul Genel Gayrimenkul Şirketi'nin teknik büro müdürü olarak görev yapmıştır. Yunanistan'a göç ettikten sonra 1922-1924 arası Selanik'te bir şirketin teknik büro müdürlüğü görevini üstlenmiştir. 1923-1927 arası Sosyal Yardım Bakanlığı Makedonya müdürlüğü, 1927-1929 arası kendi bürosunda, 1929-1933 arası Makedonya Genel İdaresi'nin okul binaları ile ilgili hizmet biriminde mimar olarak görev yapmıştır. 1933'den itibaren ise serbest olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

İoannidis, Hristou (Resim Ek1.35): 1935 yılında, 480 diploma numarası ile Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1940 yılı Mimarlar Birliği'nin kayıtlarına göre mimarın adresi Ihlamur Nar Sokak no:54 Beşiktaş olarak gözükmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.82).

İordanidi, Hristou (Resim Ek1.36): 1936 yılında 504 diploma numarası ile Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1940 yılı Mimarlar Birliği'nin kayıtlarına göre mimarın büro adresi Minerva Han no: 2/48 Galata olarak gözükmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.82).

Kaftanzoglou, Lyssandros: (Ad ve soyadı alıntı yapılan kaynaktaki şekliyle yazılmıştır) Helen Filoloji Cemiyeti'nin planları Atinalı mimar Lyssandros Kaftanzoglou tarafından çizilmiştir (1872) (Colonas, 1999, s.374). Ancak uygulanmamıştır.

Kallinoglou, Vasilios: 1907 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1909-1925 arası Evkaf Nezareti Teknik bölümünde proje ve araştırma yapmıştır. Bayındırlık Bakanlığı'nda(?) görev yapmış ve Mersin, Adana, Erzurum belediye binaları, çeşitli kamu binaları ile yol yapım çalışmalarında bulunmuştur. Daha sonra Ankara, Erzurum demiryolu hattında mühendislik görevindeyken aynı zamanda İstanbul'da serbest mimar olarak faaliyet de göstermiştir. Yunanistan'a göçeden Kallinoglou 1925-1927 arasında göçmenleri iskan kurulunda kontrolör mühendisi olarak Kavala ve Ksanthi'de çalışmalarda bulunmuştur. 1927 yılından itibaren serbest mimar olarak faaliyet göstermiştir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Kampanakis, Patraklos: Annuaire Oriental'e göre 1889-1922 yılları arasında, Helen Filoloji Cemiyeti kayıtlarına göre 1888 yılında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.94). Belçika Konsoloslugu'nun mimarıdır (Harita Ek2.1 Sıra no:11). Belçika Konsoloslugu girişteki dorik kolonların üzerine oturan üst kat balkonunun üzerini örten üçgen alınlıklı örtüsü ve balkonun önündeki dorik sütunların hizasında devam eden iyonik sütunları ile Neo-grek üslup özelliklerini taşımaktadır (Resim Ek1.37). Mimar Kampanakis'in inşa ettiği tiyatro binaları da bulunmaktadır. Pathe isimli Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi 17 numaralı eski tiyatronun daha sonra Belediye, Anfi, Asri ve Ses sinemaları olarak ismi değiştirilmiştir. İstanbul Şehremaneti (sonraki adı ile İstanbul Belediyesi) bu sinemanın sahibi iken Pathe Film şirketi işletmeciliğini yapmıştır. Aşağıda daha önce yapılmış kışlık tiyatroya karşılık amfi şeklinde inşa edilmiş olduğu için bir dönem adı "amfi" olarak anılmış, ayrıca üstü açık olduğu için Yazlık Tiyatro olarak da isimlendirilmiştir (Üsdiken, 1999, s.169). Bina 1889 yılında açık hava tiyatrosu olarak yapılmış, ertesini yıl yandığı için 1892 de tekrar inşa edilmiştir. Said N. Duhani bu yapıyı Belediye amfiteatr olarak nitelemekte ve Abdülhamit devrinde, İstanbul Şehremini Rıdvan Paşa tarafından mimar Kampanakis'e yaptırılmış olduğundan söz etmektedir. Duhaniye göre "Kampanaki arsanın bir bölümünden zekice yararlanarak belki tuhaf ama geniş görünüşlü bir salon inşa etmiş, ayrıca artistik buluşlarını açığa vurmaktan haz duyan Kampanaki, suflör deliğini açık bir kitap şeklinde yapmıştır" (Duhani, 1984, s.38).

1905’de Mimar Kampanakis tiyatronun çıkışını yukarıya, Kallavi Sokağı’nın karşısına almış ve tiyatro salonu 1200 kişiye hizmet verebilecek bir duruma getirilmiş ayrıca yeni yapı üstü kapalı olarak inşa edilmiştir. Tiyatronun kapalı hale getirilmesi için 1700 lira harcanmış, tiyatroya yerleştirilen 1200 adet koltuk, Fransa’daki Vesbecker firmasına özel olarak yaptırılmıştır. Binanın sahneye inen sağ ve sol koridorları üzerindeki yan cephelere büyük boyda pencereler, Kampanakis’in planına göre özellikle bırakılmıştır. Bu pencereler bir süre sonra önce perdeyle daha sonra da tahtalarla boydan boya kapatılmıştır (Üsdiken, 1999, s.169). 1908 den 1942 ye kadar (bazı aralıklar hariç) sinema olarak kullanılan yapı sonra tekrar tiyatroya çevrilmiştir. 1958 de tamir edilemeyecek kadar eskidiği gerekçesiyle yıktırılmış bugün ise yerinde Tüyap İstanbul Sergi Sarayı bulunmaktadır.

Beyoğlu İstiklal Caddesi no: 140 Halep Hanı’ndaki Eski Varyete Tiyatrosu sonra Royal, Fransız ve İdeal Sineması olarak anılan yer Şehir Tiyatrosu komedi kısmı ve Ses Sineması olarak da kullanılmıştır. Hanın inşa tarihi 1885 sinemanın tiyatro olarak inşa edilmesi ise 1904 yılında Kampanakis tarafından olmuştur. Tiyatronun yönetimini devralan Ramirez, Kampanakis ile beş yüz liraya anlaşarak burayı gerçek bir tiyatro haline getirmiştir. Tiyatroya yetmiş loca yapmış, yangına karşı güvenlik önlemleri almıştır. Çok geniş çıkışlar, fuaye ve sigara salonları inşa edilmiş ve tiyatro yaklaşık olarak Dormen Tiyatrosu dönemindeki şeklini almıştır (Üsdiken, 1999, s.178).

Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi no:15’de sonradan Şehir Tiyatrosu dram kısmı olan yer Modern Sineması olarak da anılmıştır. Sahibi İstanbul Şehremanetidir. Sinema olarak kullanıldığında ise Ch. Varian tarafından işletmeciliği yapılmıştır. Yapı 1890 yılında inşa edilmiştir. 1970 de kısmen, 1971 de tamamen yanmıştır. Yerine İstanbul Sergi Sarayı yapılmıştır (Gökmen, 1991, s.26).

Udine arşivinde bulunan içlerinde Raimondo D’Aronco’nun da bulunduğu Galata’daki mescit projesi için önerilen dört projeden biri de Kampanakis’e aittir. Kampanakis’in 1903 yılında tasarladığı mescit projesinde kaşkemerli pencerelerin ve soğan kubbenin de ortaya koyduğu gibi, oryantal seçmeciliğe sıkı sıkıya bağlı bir üslup kullanılmıştır (Barillari ve Godoli, 1997, s.106)*. Aynı yıl Sanayi Nefise Mektebi’nin yıllık öğrenci sergisinde Malumat Dergisi’nde anlatılanlardan P. Bello, G. Mongeri ve L. Valeri ile birlikte mimarlık bölümü eserleri arasında Kampanakis’in de projeler, mimari resimler, maketler, iç mimari konusuna

* Ezio Godoli, Diana Barillari, a.g.e., s.106. Alıntı yapılan sayfada Kampanaki’nin aynı oryantalist tarzı Aya Triada Kilisesi’nde gösterdiğinden sözedilerek bu kiliseyi Kampanaki’nin yaptığı vurgulanmaktadır. Ancak Aya Triada Kilisesi Kampanaki tarafından değil Vasilaki İoannidis tarafından inşa edilmiştir.

girebilecek plan ve projelerden meydana gelen 45 parçalık eser sergilediğini öğreniyoruz (Cezar, 1971, s.424). Ayrıca, 1904 yılında Fener Erkek Lisesi'ne bir spor salonu inşa etmiştir (Türker, 2001,s.63).

Karagiannis, İoannis (ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ, Ι.): (Rumca yazılış kapının üst kotundaki yazıdan alınmıştır) 1910-1913 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.94). Sıraselviler Caddesi üzerindeki 1903 yılında Karagiannis tarafından inşa edilmiş olan 87 numaralı apartmandan (Resim Ek1.38) (Harita Ek2.1 Sıra no:13) mimarın Annuaire Oriental'e göre etkinlik gösterdiği yıllardan daha önce de faaliyetlere başlamış olduğu anlaşılmaktadır. Mimar yapının merkezi cumbası ile alışlagelmiş cephe şemalarından birini tekrar etmiş ancak lir biçimi yatay çizgi bantları ile birleştirerek süsleme düzenlerinde alışılmışın dışında çözümlerin arayışına girmiştir (Godoli ve Barillari, 1997, s.150). Pencerelerin alt ve üstlerinde eğrisel çizgilerle birlikte kullanılan çiçek motifleri yapıya Art Nouveau üslubu özelliğini kazandırmıştır.

Karatzas, K.: (Ad ve soyadı alıntı yapılan kaynaktan) Tarlabası Ayios Konstantinos kilisesinin mimarı (Colonas, 1999, s.374).

Katakuzinos, Kotzo: 1909 yılında Büyükkada'da doğan Kotzo Katakuzino, Nikolaki Kalfa'nın oğlu, Georgios Kalfa'nın torunudur. Babası ve dedesi Adalar'ın en eski kalfalarından olup çok sayıda evlerin yapımında emekleri geçmiştir. Büyükkada Rum İlkokulu'nu bitirdikten sonra kalfalığa başlayan Kotzo Katakuzinos, Hristo Dimopoulos, Abdurrahman Hancı, Asım Mutlu ve Elio Ventura gibi mimarların Ada'da gerçekleştirdikleri yapıların kalfalığını yapmıştır (Tuğlacı, 1995, s.33). (Hristo Dimopoulos'un Büyükkada'da inşa ettiği yapılar için bkz. Hristo Dimopoulos maddesi).

Kefala, Nikolaos: Büyükkada Maden Kefil Sokak no:11-13 Dimitrioğlu Evi ve Nevruz sokak no:12 Kefala Evi'nin mimarı (Tuğlacı,1995, s.32)

Kefala, Georgios: Büyükkada Maden Kefil Sokak no:11-13 Kefala İkiz Evleri'nin mimarı (Tuğlacı, 1995, s.32).

Kiriakidis, Konstantinos P.: (Ad ve soyadı yapının üzerindeki yazılıştan alınmıştır) (baba adı: Panagoti) Bugün İstanbul'da az sayıda yapısı bilinen ve üzerinde mimar ad yazıtı olan Art Nouveau üsluplu yapıları, Konstantinos Kiriakidis'in (1881-1942) üslupsal özelliklerini ayırt etmemize olanak vermektedir. Ana hatlarıyla kariyerine ulaşabildiğimiz Rum

mimarlardan biridir. Atina'ya göçtüğü 1922 yılına kadar İstanbul'da çalışmıştır. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nden 1901'de mimarlık diplomasını almadan, henüz öğrenciliği sırasında katıldığı, aralarında daha sonra birlikte çalışacağı Aleksandros D. Neokosmas Genidounias'ın da bulunduğu diğer okul arkadaşları ile beraber, "Büyük Tren İstasyonu" konulu bir akademik yarışmada, 1900 yılında birincilik ödülüne layik görülmüştü. Paris'teki L'Ecole Special d'Architecture'de uzmanlaşma döneminden sonra, ailesinin Pera'daki Levanten halk ile iyi ilişkileri sayesinde, Kiriakidis genç yaşta hızlı bir profesyonel atılım yapmıştır. The Oriental Advertiser-Le Moniteur Oriental Gazetesi'nin yayınladığı 1906 tarihli nişanlanması ile ilgili haber, mimara bir çok iş sağlayacak ailesinin sahip olduğu repütasyonu doğrulayan önemli bir veridir. Atina Teknisyenler Odası'nın arşivindeki özgeçmişine ait bir belgeden alınan çok kesin olmayan bilgilere göre, İstanbul'daki ikameti boyunca Kiriakidis, altmış kadar apartman, Pera'da bir otel, Elhamra Sinema ve Tiyatrosu'nu, Fatih Belediyesi'ni, iki hastane, çeşitli okul binaları (aralarında Rum Patrikhanesi'ninki de vardır), iki merkezi mezbaha yapmıştır (Godoli ve Barillari, 1997, s.148). Atina Teknisyenler Odası'ndan Kiriakidis'in inşa ettiği ifade edilen Elhamra Sinema ve Tiyatrosu ile ilgili bilgi Mustafa Cezar tarafından da doğrulanmaktadır (Cezar, 1998, s.391). İstiklal Caddesi'ndeki Elhamra Sinema ve Tiyatrosu 1922 yılında açılmış ve Kiriakidis ile Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından birlikte inşa edilmiştir. Elhamra Hanı mukarnaslı konsollar, sivri kemerler, geometrik düzenlemeli balkon korkulukları, üst katlarda çıkıntılı saçaklı revak düzeni, ufak kabaralar, kavsaralı mihrabiyeleri andıran cephe nişleri, özellikle de alt kısımlarda Mağrip mimarisini anımsatan, üstündeki başlıklarıyla "stelaktitli" Osmanlı sütun başlığıyla yaklaşım içinde olan sütunları ile, İslam-Türk öğeler ağır basan Eklektik bir yapıdır. Elhamra Hanı Birinci Ulusal Mimari akımını temsil eden yapılardan sayılmamaktadır. Osmanlı klasiğinin bir kısım öğelerinin eklektisist bir davranışla algınaşı söz konusudur (Cezar, 1998, s.391). Godoli ve Barillari'ye göre ise Elhamra Hanı Oryantalist esintili bir mimaridir. (Godoli ve Barillari, 1997, s.150).

Atina Teknisyenler Odası tarafından elde edilen belgede Kiriakidis tarafından inşa edildiği ifade edilen diğer bir yapı da mezbahadır. Bununla ilgili olarak Osman Nuri Ergin'in İstanbul Şehreminleri isimli eserinde, İstanbul Şehreminlerinden Cemil Paşa tarafından İstanbul'da bir mezbaha yapılması için bir girişimde bulunulmuş olduğu belirtilmiştir. Cemil Paşa mezbaha yapımı için Sütlüce'de bulunan ve askeriyeye ait mühimmat hangarlarını üç sene müddetle ve az miktarda kira ile tutup 250.000 sarfiyla binada tadilat ve inşaatı başlatmıştır. Mezbahaya ait ve temele konan kitabede çeşitli meslek gruplarından kişilerle birlikte Mimar Frankya ve Mimar Kiriakidis'in de adı geçmektedir. Ancak Kiriakidis'in bu yapının yapımında çalışıp

çalışmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Çünkü 4 Rebiulevvel 1338/27 Kasım 1919'da Sütlüce Mezbahası'nın Mimar Vedat Bey tarafından hazırlanan projeye bağlı olarak gerçekleştirileceği ifade edilmektedir (Ergin, 1996, s.336).

Kiriakidis'in inşa ettiği bazı Art Nouveau özelliklerin görüldüğü yapıtları arasında en çok uğraş gerektireni, İskender Caddesi, Büyük Hendek Sokağı, Şişhane Sokağı ve Okçu Musa Caddesi arasındaki düzgün yamuk dörtgen bloğa oturan Frej Apartmanı (Resim Ek1.39) (Harita Ek2.2 Sıra no:10) olmuştur (Godoli ve Barillari,1997, s.148).1905 yılında Beyrutlu Selim Hanna Freige için yapılmıştır. Binanın yapımı dört yıl sürmüştür. Oldukça büyük bir servetin sahibi olan Hanna Freige bu apartmanın ikinci katında ikamet etmiştir (Cezar, 1998, s.233). Binanın dış yüzeyi Malta'dan getirilen taşlarla kaplanmış,merdiven mermerleri ise İtalya'dan ithal edilmiştir*. İstanbul konut yapılarındaki olağan çıkma hacimler teması, burada, alışılmamış derecede aşırı bir gösteriş versiyonu ile sunulmuştur. Frej Apartmanı, 19.yy Beyoğlusu'nda, Hıristiyan cemaati zenginlerinin servetleri ve yaşam seviyelerinin ne durumda olduğunu gösteren bir eser özelliğine sahiptir.

Diğer bir eseri de 1906 yılında yapıldığı tahmin edilen ve Genidounias ile birlikte yaptığı kapının sağ üst kotunda yer alan taşın üzerindeki ad yazıtından tespit edilen Beyoğlu İstiklal caddesi 401-403 nolu apartmandır (Harita Ek2.2 Sıra no:12). Burada, cephenin ortasına sıralanmış ve yanlarına balkonlar yerleştirilmiş cumbaları ile, aynı devre ait çoğu konutta ortak olan kompozit bir şema tekrarlanmıştır. Bu apartmanın giriş katındaki aslında antikacı olan dükkan ahşap işlerindeki zerafet ile Fransız modellerini anımsatmaktadır. Özgün camlarının değiştirilmesine karşın günümüze hayli korunarak ulaşmıştır. Genidounias ile birlikte yapmış oldukları diğer yapılar Beyoğlu Yeniçarşı caddesi 52 numaralı Venulahi Apartmanı (Goethe Inst.) (Resim Ek1.40) (Harita Ek2.1 Sıra no:4), Sultanhamam Aşirefendi caddesindeki Türkiye Hanı (Resim Ek1.41) ve Beyoğlu Mis sokak 18A'daki apartmandır (Harita Ek2.1 Sıra no:30). Aleksandros D. Neokosmas Genidounias ve Kiriakidis 1901-1903 yılları arasında Galata Kara Mustafa Sokak no 71, Köçeoğlu Hanı, 6 numaralı odada ortak olarak çalışmışlar, 1904-1905 yılları arasında yine Galata'da ismi tespit edilemeyen başka bir handa çalışmaya devam etmişler, 1906-1911 yılları arasında Köçeoğlu Han 6-7 numarada, 1908'den başlayarak ise 7-8 numaralı odalarda gözükmetedirler. 1912 ve 1913 yılları arasında Kiriakidis aynı adreste tek başına çalışıyor gözükmele birlikte, 1914 yılında ise Genidounias'ın Galata Banka Sokak St. Pierre Hanı 14 numaralı odada Emile Faracci ile birlikte oldukları kayıtlıdır, ancak ortak olup olmadıkları bilinmemektedir (Kuruayazıcı, 1999a,

* A-Z İstanbul Cadde ve Sokak Klavuzu 1 Galata-Beyoğlu, TTOK,1993,S.26.

s. 45). Kiriakidis'in bir başka tasarımının da 31 Mart Olayı sırasında şehit düşenlere bir anıt yaptırılması için açılan yarışmaya sunduğu anıt projesi olduğu bilinmektedir. 1909 Nisan ayında açılan bu yarışmaya dönemin ünlü mimarlarından Kemalettin, Vedat, Muzaffer Beyler, Konstantinos Kiriakidis yabancıardan Alexandre Vallury katılmışlardır. Birincilik ödülünü Muzaffer Bey almıştır (Sözen,1996, s.28). Kiriakidis'in bu anıt için önerdiği tasarıma ulaşamamıştır.

1926'dan itibaren Atina'da serbest çalışan Kiriakidis, Atina Agiou Georgios İthakis Kilisesi ve Helen Amerikan koleji ve birçok apartman inşa etmiştir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Klarafidis (Klarasafidis de olabilir), Georgios: (Ad ve soyadı yapının üzerinde George Clarafides şeklinde yazılmıştır) Galata, Büyükhendek Sokak, no: 7'deki apartmanın (Resim Ek1.42) (Harita Ek2.2 Sıra no:14) mimarı. 1896-1900 yılları arasında etkinlik göstermiştir. *Annuaire Oriental*'de mimarın ismi "Chryssaphides, Georges" olarak geçmektedir. (Kuruyazıcı, 1999, s.71).

Klonaridis, Kleovoulos: (Ad ve soyadı mimarın bir yapısının üzerinde C. Clonarides şeklinde de yazılmıştır) (baba adı: Georgios) 1900 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Mimari projelerin yapımı ve uygulaması üzerine çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138). Sıraselviler, Liva Sokak, no:7'deki apartmanı M. Vlassiades ile birlikte inşa etmişlerdir (Harita Ek2.1 Sıra no:29). Çatısı yıkılmış olan yapının içi boştur ve harap haldedir. Yunanistan Teknisyenler Odası'na göre 1900 yılından itibaren (Tsilenis, 2001, s.94), *Annuaire Oriental*'e göre 1909-1927 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Kuruyazıcı, 1999, s.71). Aynı zamanda A. Giakas ile 1908 yılında Galata Helvacı Sokak Hastane Hanı 44 numaralı odayı paylaşmışlardır. Ancak ortak olup olmadıkları tespit edilememiştir (Kuruyazıcı, 1999a, s.94). Beyoğlu Sıraselviler Abdullah Sokak 4 numaralı Hurşitbey İşhanı'nda (Resim Ek1.43) (Harita Ek2.1 Sıra no:9) "E. Faracci, C. Clonarides'in" imzalarının bulunduğu taşın üstünde aynı zamanda bu kişilerin mühendislik eğitimi aldıklarını da gösteren "Ingenieurs Architects" ifadesi yer almaktadır. Yapıya kat ilaveleri yapılmış olmakla beraber yapının orjinalinde var olduğunu düşündürülen dalgalı bir saçağa sahiptir. Çıkma yapan cephenin iki yanında kadın başı heykelinden uzayan düşey bantlar Art Nouveau üslubuyla düzenlenmiş cephelerde çok sık kullanılan motiflerdendir, ancak bu yapının cephesinde ilginç olan bir başka unsur çıkmanın birinci kat penceresinin sağında ve solunda yer alan ve yukarıdaki bantlara karşılık gelen iki noktadan geçmeli bileziklerdir. Taştan oyularak yapılmış olmasına rağmen kişide demirden yapılmış izlenimi vermektedir.

Klonaridis, Tarlabası Sakızağacı Sokak, no:59 Sakız Apartmanı'nın da mimarıdır (Resim Ek1.44) (Harita Ek2.1 Sıra no:18). Atina'ya göç ettiği bilinen Klonaridis Atina'da da kendi bürosunda mimarlık faaliyetlerine devam etmiş, Selanik'teki Siritaki Konağı'nı inşa etmiştir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Konstantinidis, G.: (Ad ve soyadı yapının üzerinde C. Constantinidis olarak yazılmıştır) 1909 yılında etkinlik göstermiştir (Kuru yazıcı, 1999, s.72). Beyoğlu Çukurcuma, Çubukcu Çıkmaşı, no: 1'deki (Resim Ek1.45) (Harita Ek2.1 Sıra no:6), Pervititch haritasında "Constandinidi apartmanı" olarak görünen yapıyı B.G.Papazoglou ile birlikte inşa etmiştir. G. Konstandinis'in kendi evi olduğu apartmanın isminden anlaşılmaktadır.

Koulouthros, Georgios.: (Ad ve soyadı yapının üzerinde yazıldığı şekildedir) Beyoğlu, Galipdede Caddesi, no: 48, Adamopulo Han (Harita Ek2.2 Sıra no:9) ile Kallavi Sokağın İstiklal Caddesi ile kesiştiği köşedeki 268 numaralı yapının mimarı (Resim Ek1.46) (Harita Ek2.1 Sıra no:36). 1896-1922 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.95). Koulouthros'un kendi mülkü olduğu ve kendisinin inşa ettiği tahmin edilen bir apartman Pervititch haritalarında Tarlabası'nda Pelesenk Sokak ve Kireçhane Sokağın kesiştiği noktada gözükmemektedir (Pervititch, 2000, s.111). Haritada yapının üzerinde "Geo. Kulutrus" ifadesi yer almaktadır. Ancak alan taraması sırasında yapının bulunduğu yere gidilemediği için bugünkü durumu bilinmemektedir.

Kotzampasoulis, Eftim S. (ΕΥΘ Σ. ΚΟΤΣΑΠΙΑΣΟΥΛΗΣ): [(Mimarın adının ve soyadının Rumca yazılışı yapının üzerinde yazıldığı şekildedir bkz. (Resim Ek1.47)] Beyoğlu, Meşelik Sokak'ta Aya Triada Kilisesinin karşısında 1880 doğumlu E. S. Kocapasualis tarafından yirminci yüzyılın başında inşa edilmiş 10 numaralı apartman 2000 yılının başında onarılmış olup, elli metre karelik 11 adet suitten oluşan Triada Residence Apart Otel olarak kullanılmaktadır (Resim Ek1.48) (Harita Ek2.1 Sıra no:16). Kotzampasoulis, 1921-1922 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.95).

Kouremenos, Vasilios: (baba adı: Marko) Paris Ecole Nationale des Beaux Arts'dan mezun oldu. 1905-1910 arası mimari tasarım ve uygulama alanında çalıştı. Boston, San Fransısko ve Dublin'deki Kraliçe Viktorya anıtının tasarım ve uygulamasını yapmıştır. 1905-1910'da Paris'de serbest olarak çalıştığı sırada eğitim kurumları, apartman ve köşk gibi bir çok eserlerinin olduğu bilinmektedir. 1910-1915 arası İstanbul'da serbest olarak çalışmış aynı dönemde Atina'da bir kütüphane ve Atina Bankası'nı inşa etmiştir. 1915-1917 arası Atina'da Ulaştırma Bakanlığı'nda kamuya ait yapıların inşasında görev almıştır. 1918-1920 arası

Edirne'de teknik hizmetler müdürü ve 1922'den itibaren ise Atina'da serbest olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bilinen yapıları arasında: Sakızdası bankası, Stathatou'nun anıt mezarı, Paleon Patron Germanu anıtı sayılabilir. 1924-1927 arasında Atina Akademisi'nde öğretim görevlisi ve Centrale des Architectes'in üyesidir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Kovas, G.: (Ad ve soyadı yapının üzerinde yazıldığı biçimdedir) Arnavutköy Üvez Sokak no:3'de 1921 tarihli 4 katlı K.Stavridu Apartmanı'nın mimarı (Resim Ek1.49). 1921 yılında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.94).

Kristidis, Stavros: Belçika Liege Akademisi'nden mezun olan Stavros Kristidis'in aynı zamanda Güzel Sanatlar Mimari Şubesi'nden olduğu bilinmektedir (Mimar, Sayı:1, s.20).

Ksenaki, Stilianos: (baba adı: Efstratios) 1919 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Serbest çalışmış, İstanbul ve Atina'daki bir çok yapının proje ve kontrolörlüğünü üstlenmiştir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Ladopulos, E. G. (ΛΑΔΟΠΥΛΟΣ, E. Γ.): [(Rumca yazılış yapının üzerindeki esas yazılıştır bkz. (Resim Ek1.50)] Cihangir Boğazkesen Caddesi ve Defterdar Yokuşu'nun kesiştiği yerdeki apartmanın mimarıdır (Resim Ek1.51) (Harita Ek2.2 Sıra no:3). Elimizdeki listelerde adına rastlanmamıştır.

Laggas, Markos G. (M. ΛΑΓΓΑΣ): (Rumca yazılış, yapılarının üzerinde yazıldığı şekildedir) Beyoğlu ilçesinde Sütlüce'de yer alan Sütlüce mezbahası içlerinde M. Laggas'ın da bulunduğu Osman Fitri, Ahmed Burhaneddin isimli üç mimar tarafından inşa edilmiştir. Yapının inşa tarihinin 1923 olduğu tahmin edilmektedir. Mezbahanın yapımında kullanılan çelik strüktürlerle tuğla ve kiremit gibi yapı malzemeleri yurt dışından getirilmiştir. Yapıldığı yıllardan bu yana İstanbul'un en büyük et kesim yeri olan mezbaha et kesim merkezinin buradan taşınmasıyla bir süredir yalnızca dağıtım merkezi olarak çalışmaktadır (Salman, 1994, s.119). Ayrıca, 1892 yılında yaptığı ve yakın zamanda restorasyon geçirdiği tahmin edilen Tarlabası Kalyoncukulluğu Sokak, no: 91'deki apartman (Resim Ek1.52) (Harita Ek2.1 Sıra no:1) ve Karaköy PTT binası (Resim Ek1.53 ve Resim Ek1.54) (Harita Ek2.2 Sıra no:17), Fotiadis ve Kl. İvraki ile birlikte inşa ettiklerini mimarların 1919 yılında çizmiş oldukları proje üzerindeki imzalarından anladığımız Beyoğlu Topçekenler Sokağı'ndaki Helen Filoloji Cemiyeti binası mimarın yapıları arasında sayılabilir (Tsilenis, 1999, s.242). Helen Filoloji Cemiyeti'nin faaliyetleri 1861 yılında Ağa Hamam Sokağı'ndaki Yunan Konsolosluğu'nda başlamış daha sonra cemiyet, Beyoğlu Topçekenler Sokağı'na taşınmış ve

yapı bir dönem Adliye binası olarak da kullanılmıştır (Duhani, 1984, s.105). Topçekenler Sokağı 18/A ve 22 nolu apartmanların arasında yer almış olan Filoloji Cemiyeti'nin bugün mevcut olmayan binasının arsası otopark olarak kullanılmaktadır (Resim Ek1.55) (Ayrıca bkz.Perpinianis maddesi).

Lamprinos, Konstantinos: (baba adı:Lambros) 1907 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun oldu, 1907-1922 arası İstanbul Belediyesi'nde ve aynı zamanda serbest olarak çalıştı. Bina, yol, liman yapımı ve şehre su dağıtan şebekelerin kurulmasında görev yaptı. Yunanistan'a göç ettikten sonra 1923-1925 arası Yunanistan Halkideon Belediyesi'nde mimar, 1925'den sonra Atina'daki bürosunda serbest olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Laskaris, Kaludi: Büyükkada Nizam Caddesi no:71'de Sakızlı Kazım Paşa tarafından 1911 yılında inşa edilen Splendid Oteli'nin mimarıdır. Otel daha önce varolan Giacomo Oteli'nin yerine inşa edilmiştir. Kaludi Laskaris'in ismi Kuruyazıcı ve Tsilenis'in listelerinde bulunmamaktadır (Aykut, 1994, s.119).

Latsu(ou), M.: (Ad ve soyadı yapının üzerinde yazıldığı şekildedir) Mısır Çarşısı yanı Tahmis Sokak no.74 Kurukahveci Mehmet Efendi Hanı'nın mimarı (Resim Ek1.56) (Harita Ek2.4 Sıra no:6). Tsilenis ve Kuruyazıcı tarafından hazırlanan listelerde ismine rastlanmamıştır.

Lemontzioglou, G.: (Ad ve soyadı alıntı yapılan kaynaktaki gibidir) Tatavla'nın tanınmış mimarıdır. 1900 yılında seksen yaşının üstünde vefat etmiştir (Türker, 1998, s.79).

Lokmage(mez)z, Simeon (Resim Ek1.57): 1900 yılında, 105 diploma numarası ile Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1940 yılı Mimarlar Birliği'nin kayıtlarına göre mimarın adresi Cedidiye Sokak no:13 Pangaltı olarak gözükmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.86).

Makridi Kalfa: Sarayda çalıştığı ile ilgili olarak bilginiz olmayan ancak İstanbul'un Anadolu yakasında etkinlik gösteren Makridi Kalfa Kalamış'da Kocabaş Arif Paşa köşkünün mimarıdır. Günümüzde mevcut olmayan bu yapı Dr. Müfid Ekdal tarafından Kalamış'dan Fener'e giden yolun ilk dönemecinin sol tarafında geniş bir arazi içinde üç katlı beyaz ahşap bir köşk olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, yapının bahçenin gerisinde inşa edildiği ve bina ile

cadde arasında ise kestane, çam ve ihlamur ağaçlarının var olduğu belirtilmektedir (Ekdal,1997, s.313).

Makropoulos, Velisarios (Belizaire): (baba adı: İoanni) Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1890-1908 yılları arasında Evkaf Nezareti ve Maliye Bakanlıkları'nda, 1900-1902 arası Anadolu Demiryolları Şirketi'nde mimar olarak çalışmıştır. 1908-1910 arası Abdülhamid'in mimarı olarak, 1910-1922 yıllarında İstanbul'da kendi bürosunda serbest mimarlık yapmıştır. 1922'den sonra ise Atina'da kendi bürosunda çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138). Makropoulos ayrıca Kadıköy Aya Triada Kilisesi'nin mimarıdır (F.D., 1905, s. 159-163). Yarışma sonucu kiliseyi yapmaya hak kazanmıştır. Yunanistan Teknisyenler Odası kayıtlarına göre 1889, Annuaire Oriental'e göre 1902-1914 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.96).

Manousos, G.: (Mimarın adı ve soyadı yapının üzerinde G. Manoussos şeklinde yazılmıştır) 1921-1922 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.96). Beyoğlu, Meşrutiyet Caddesi'ndeki bugünkü Esbank binası eski Bristol Oteli'nin mimarı (Harita Ek2.2 Sıra no:15).

Maurodoglou, Apostolos: (Ad ve soyadı mimarın yapılarının üzerinde Apostol Mavrodoğlu şeklinde yazılıdır) Annuaire Oriental kayıtlarına göre 1927- 1928 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.96). Ancak Şişli Etfal Sokak no:6'daki yapısı 1922 yılında inşa edilmiştir (Harita Ek2.3 Sıra no:1). Mimarın diğer yapıları arasında yirminci yüzyılın başlarında yapıldığı tahmin edilen Kurtuluş Caddesi üzerinde 27 numaralı Ülkü Apartmanı ile 25 numaralı Şahin Apartmanı yanyana iki ayrı apartman olup cephesi tek bir apartman cephesi gibi tasarlanmıştır (Resim Ek1.58) (Harita Ek2.3 Sıra no:3). Aynı mimarın 1923 yılında inşa ettiği Nişantaşı Şair Nigar Sokak'ta Ölmez Han (Resim Ek1.59) (Harita Ek2.3 Sıra no:7) ve Şişli, Zafer Sokak'ta 15 numaralı Uğur Apartmanı (Harita Ek2.3 Sıra no:4) tespit edilmiştir. Maurodoglou'nun Gümüşsuyu İnönü Caddesi üzerinde 59 numaralı Hamit Bey Apartmanı da dikkate değerdir (Harita no:1 Sıra no:15).

Mauromatis, Ahileas. N. (MAYPOMATHE, A.N.): (Ad ve soyadı yapının üzerinde rumca yazıldığı şekildedir) (baba adı: Nikolaos) 1904 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1904-1922 arası İstanbul'da serbest mimar olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138). Fener'de Sadrazam Ali Paşa Caddesi'nde Patrikhane'ye ait şimdi muhasebe ve toplantı salonlarını içinde bulunduran binanın mimarıdır (Resim Ek1.60). Ethnika Filanthropika Katastimata (Hayırseverler Derneği) derneğinin mimarlığını yapmıştır. Annuaire Oriental'e

göre 1908-1910, Yunanistan Teknisyenler Odası kayıtlarına göre 1904 yılında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.96). 1923 yılında Yunanistan'a göç etmiştir ve adresi Korintos olarak kayıtlıdır. Yunanistan'da 1923-1926 arası mimar Vasilios Kouremenos ile birlikte serbest çalışmış ve Evangelismos adında şifahane kurmuş, 1929-1930 arası Kalampaka Veriye arası demiryolu binalarını inşa etmiş, 1930'dan itibaren Korint depreminde zarar görenler için kurulan organizasyonda mimar olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Melagios, Vasilios: (baba adı: Luka) 1913 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1914-1918 yılları arasında İstanbul'da Bahriye Nezareti'nin teknik bölümünü, İstanbul Belediyesi ve sultan sarayları mimarı olarak görev yapmıştır. 1918-1925 arası serbest olarak çalışmış, Yunanistan'a göç ettikten sonra 1925-1931 arası ise Makedonya İskan Genel İdaresi'nde çalışırken aynı zamanda Seres vilayetindeki okulların yeniden inşasında müfettişlik yapmıştır. 1931'den itibaren Selanik'te kendi bürosunda faaliyet göstermiştir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Melidis, İo. (İoannis) G. (ΜΕΛΙΔΗΣ, ΙΩ. Γ.): Yapının üzerinde mimarın ismi Rumca yazıldığı şekildedir. Elimizdeki listelerde mimarın ismi mevcut değildir. 1899 yılında yapılan yapı Karaköy sahil kısmı Yemeniciler Caddesi, no:15'dedir (Resim Ek1.61) (Harita Ek2.2 Sıra no:18).

Meparlos,(ΜΕΠΛΑΡΟΣ,): Mimarın adı yapının üstünden tamirat çalışmaları yapılırken silinmiştir, sadece soyad okunabilmektedir (Resim Ek1.62). Tsilenis ve Kuruyazıcı tarafından hazırlanan listelerde ismine rastlanmamıştır. Bugünkü Kurtuluş Gençlik Kulübü olarak bilinen yapının mimarıdır (Resim Ek1.63) (Harita Ek2.1 Sıra no:37). Bu yapı 1896 yılında yapılmış ve Proodos Derneği binası olarak kullanılmıştır. 6 Nisan 1896'da Tavra'da Rumlar tarafından kurulan İraklis isimli jimnastik kulübü İstanbul'da kurulan ilk spor kulübü olarak bilinmektedir. Atina'da 1906 yılında yapılan Olimpiyatlara buradan katılımlar olmuştur. Cumhuriyet döneminde "Kurtuluş Gençlik Kulübü", "Kurtuluş Spor Kulübü" gibi isimler alan İraklis Jimnastik Kulübü 1923'den sonra Meparlos tarafından inşa edilen Proodos Derneği binasına yerleşmiştir. Yapının arkasında bulunan Sir Basil Zaharof'un para yardımı ile yaptırılan "Zaharofio" adlı salon, İstanbul'un en eski kapalı spor salonlarından biridir. Yapı 6-7 Eylül 1955 olaylarında büyük zarar görmüştür (Türker,1998, s.53,72).

Milonas, Simeon: (baba adı:Dimitrios) 1907 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1909-1914 arası Mısır Kahire'de Din İşleri Bakanlığı'nda, 1917-1919 arası Atina Belediyesi'nde, 1920-1924 arası Ulaştırma Bakanlığı ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nda, 1929-

1931 arası Makedonya İskan Müdürlüğü'nde mimar olarak faaliyet göstermiştir. 1924-1929 arası ve 1931'den sonra serbest çalışmış ve Selanik'te yaşamıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Mitso Kalfa: Feneryolu, Gazi Muhtar Paşa Çıkmazı'nda Şekerci Hacı Bekir Müessesesi'nin başşekerci kalfası ve mutemedi olan Sadık Efendi isimli kişinin köşkü 1904 yılında Mitso Kalfa adlı bir Rum kalfa tarafından inşa edilmiştir. Bu ahşap köşk önü balkonlu, beş odalı ve mutfak dışarıda fakat eve bitişik olarak yapılmıştı (Ekdal, 1997, s.354).

Mpirdas, Anastasios: (babası: Dimitrios) 1910 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Yunanistan'a göç ettikten sonra Selanik'te proje ve uygulama alanında serbest olarak çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Paleologos, Leonidas: (Dimitrios) 1913 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Yunanistan'a göç ettikten sonra Selanik'te serbest çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Panagiotidis, Dimitrios: (Mimarın adı ve soyadı yapının üzerinde Demetre Panoyitides şeklinde yazılmıştır) Tel Sokak, Zarifi Apartmanı, no:6 (Resim Ek1.64) (Harita Ek2.1 Sıra no:21) ve Pembe Çıkmazı, no: 4, Zarifi Apartmanı (Harita Ek2.1 Sıra no:31) mimarı. Abdülaziz'in son yılları ile II. Abdülhamit'in ilk yılları arasında (1871-1881) şöhretinin ve zenginliğinin altın çağını yaşayan Georgios ve Eleni Zarifi'nin Beyoğlu'ndaki bu iki apartmanın mimarlığını yapmıştır. (Yorgo Zarifi Rum bankerlerle oluşturduğu Şirket-i Umumiye-i Osmaniye adlı finans kuruluşu ile saraya borç veren bir bankerdir aynı zamanda İstanbul'un Atlı Tramvay Şirketinin de sahibidir). Dimitrios Panagiotidis ayrıca Eminönü Sultanhamam Caddesi no:24'de (Resim Ek1.65) bugünkü TekstilBank olarak kullanılan yapının mimarıdır (Harita Ek2.4 Sıra no:5). 1904-1921 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.96).

Panagiotis, Georgiadis: 1938 yılında, 537 diploma numarası ile Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olmuştur (Mimarlar Birliği, 1940, sayfa numarası yok).

Pappas, Konstantin (Pandelidu): (sadece Pandelidu ismi mezar taşının üzerinden alınarak yazılmıştır) 1902-1932 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.96). Müfit Ekdal Kadıköy isimli kitabında Pappas'dan Pape Kalfa olarak söz etmektedir (Ekdal, 1997, s.36). Mimar K. P. Pappas Moda'da Fazıl Paşa Sokağı'nın köşesindeki evde ikamet etmiştir. Orta boylu ve sakallı mimarın Janin isimli biri öz, Jermen isimli diğeri üvey iki kızı vardı ve

ilk eşi İtalyan'dı. Janin'in, İzmir'de yaşayan Hügeunot İngilizleri'nden (Fransız asıllı İngiliz) Giraud ailesinin bir üyesi ile evlendiği bilinmektedir. Edmund Augustin Delaiere, 1793-1907 yılları arasında Ecole des Beaux-arts'da okuyan yedi Türkiyeli (liste par residences Turquie) öğrenciyi şöyle sıralar: Farra, Pappa, Thadadjan, Vallury, Vedat Bey, Zenop, Zipcy (Öğrenci, 1998, s.86). Pınar Öğreci tarafından Hasanpaşa Kadıköy Rum Ortodoks mezarlığında yer alan (Öğrenci, 2001, s.31) Pappas'ın mezar taşının* üst kısmında bulunan "İkogenia G. Pandelidu Pappa" ailesi yazısı bulunmakta ve alt bölümde "Georgios Pandelidu Pappa (1833-1898), Eleni G. Pappa (1844-1898), Anthi G. Pappa (1870-1883) ve son olarak da Constantin G. Pappa (1868-1931)" ismi geçmektedir. Pappa'nın kartvizitlerinin birindeki yazılışlardan Konstantin isminin kısaltılmışı olarak Rumcada olmayan ancak latin alfabesinde kullanılan "C" harfi, aile ismi olan Pandelidu isminin kısaltılmışı olarak da "P" harfini görebiliriz. Diğer bir kartvizitinde ise yine aile ismi olan ve "G" harfi ile başlayan bir kısaltma (muhtemelen Georgios), Pandelidu isminin kısaltılışı "P" ve soyadı "Pappa" yazılmıştır. Her iki kartvizitinde ünvanı Fransızca "architecte" olarak verilmiştir (Öğrenci, 2001, s.31). 19.yy'da kartvizitlerde ismin Latin harfleriyle, mesleğin Fransızca olarak yazılması sıkça önerilen bir yazım şeklidir (Meriç, 2000, s.123).

Daha önce sözünü ettiğimiz Pappas'ın Moda'da ikamet ettiği ev yıkılmıştır, ancak yanındaki Mağripli evi olarak bilinen ve Kenan Mağripli ve ailesinin oturduğu evin mimarı da K. P. Pappas'dır. Bahçe içinde bulunan kagir yapı, yükseltilmiş bir zemin kat, bodrum kat, birinci kat ve çatı katından oluşur. Dikdörtgenler prizması şeklindeki konuta, sokağa açılan dar cepheden girilir. Merdivenli girişte çift kanatlı kapıdan rüzgarlığa, oradan dikdörtgen formundaki hole ulaşılır. Odalara dağılım holden sağlanır. Bodrum katta harap durumda bulunan dairesel hamam yıkılmış yerine üç oda wc grupları yapılmıştır. Çatı katı yeniden düzenlenmiştir (Öğrenci, 1998, s.106).

K. P. Pappas tarafından Moda'da yapılan Arif Sarıca Paşa Köşkü kesme taştan yapılmış, beş katlı bir yapıdır. Birinci Dünya Savaşı'nda İstanbul işgal edildiği zaman, İngilizlerin müsaadesiyle konak boşaltılarak Ermeni Okulu yapılmıştı. İki yıldan fazla okul olarak kullanılan binanın içindeki kıymetli mobilyalar yıpranmış, bir kısmı da yok olmuştur. İşgal kuvvetleri gidince Ermeni Okulu da kapanmıştır. Arif Paşa ailesi tekrar binaya taşınmış ve bütün mobilyaları yeniden sağlamak gerekmiştir. Arif Sarıca Paşa II. Abdülhamit döneminde sarayın doktoruydu ve bu konak halen Arif Sarıca Paşa ailesinin mülkü olup Kadıköy'ün

* Pınar Öğrenci, İstanbul Dergisi, sayı:36, sayfa: 26'da Pappa'nın mezar taşının üzerindeki isimlerden Yorgo Pappa'nın C.P. Pappa'nın babası, Eleni'nin annesi ve Anti'nin de kızkardeşi olabileceğini söylemektedir.

ayakta kalabilen birkaç binasından biridir (Ekdal, 1997, s.50). Sarıca Ailesi, köşkün inşaatını takip eden yıllarda (1903-1906) oldukça geniş olan ailenin bir kısmının ikametini sağlamak ya da kiraya vermek üzere yine Moda'da Ağabey ve Ruşen Ağa Sokakları'nın köşesinde Arif Paşa Apartmanı'nı yaptırmıştır (Ekdal, 1997, s.49,50). Pappas'ın tasarımında yapıyı özgün kılan yanı, giriş holüne açılan, üzeri metal konstrüksiyonlu camla örtülü aydınlık boşluğudur (Öğrenci,1998, s.87).

Pappas'ın bilinen en büyük ölçekli yapısı Elmadağ Caddesi üzerindeki Arif Paşa Apartmanı'dır (Harita Ek2.1 Sıra no:33). İki bloktan oluşan yapının dört ana girişi vardır. Avlunun köşelerine doğru simetrik olarak tasarlanan merdivenler, salyangoz formu ve mermer işçiliği ile oldukça etkileyicidir. Hizmetli sirkülasyonu ana merdivenlerden değil, konut birimlerinin mutfak ya da hollerine açılan üç ayrı servis merdiveniyle sağlanmıştır (Öğrenci, 2001, s.29).

Kapının yanındaki imzasından Pappas tarafından yapıldığı anlaşılan Beyoğlu Faikpaşa Yokuşu no:9'daki apartmanın (Resim Ek1.66) (Harita Ek2.1 Sıra no:5). Art Nouveau üsluplu cephesinde yapının başlangıç ve bitişini simgeleyen zemin ve dördüncü katlar bezeme elemanlarıyla vurgulanmıştır. Bu vurgu zemin katta, rustik taş dokusu, konsollar ve kat silmesi ile, dördüncü katta ise pencere kenarlarındaki bitki motifleri, madalyonlar ve cepheyi taçlandıran barok çatı silmesi ile sağlanmıştır (Öğrenci, 2001, s.31).

Pappa'nın Moda'daki birçok yapıda imzası vardır. Doktor Antipa'nın 1921 yılında Beyoğlu Alyon Sokak no: 21 deki evinde otururken Moda Burnu'ndaki villası yine Pappa tarafından yapılmıştır villa zevkli bir mimariye sahip olup cephesi dar gibi görünse de arkaya doğru büyük ve kullanışlıdır. Alt kattaki mutfağı, bahçeye bakan serası özenilerek yapılmıştır. Doktor Antipa'nın Moda'daki villasında ne kadar oturduğu bilinmiyor. Ancak çoğunlukla Yunanistan'da yaşadığı ve orada öldüğü bilinmektedir. Çeşitli kişiler tarafından kiralanan köşk daha sonra Tokyo Sefiri Ferit Tek'e satılmış ancak daha sonra bir harabe haline dönmüştür (Ekdal, 1997, s.36).

Moda Lütfü Bey Sokağı'nın köşesindeki apartmanın bulunduğu yerde Frederici'lerin evi vardı. Bu evde Pappa tarafından yapılmıştır (Ekdal, 1997, s.36).

Moda'da Yusuf Kamil Paşa Sokağı'nda, Anglikan Kilisesi'nin karşısında birbirinin benzeri yanyana yapılmış iki kagir ev, 1895-1900 yılları arasında Dowson isimli bir İngiliz tarafından Moda'da pek çok bina yapmış olan Pappas'a bu binaları inşa ettirmiştir. Bu

yapıların birinde kendisi diğesinde oğlu oturmuştur. Binalar çok özenilerek yapılmış, bütün malzeme Avrupa'dan getirilmişti. Pencereler, kapılar, merdivenler en iyi tahtalardan yapılmış, ahşap cilası sürülerek bırakılmış, boyanmamıştı. İçeri girildiğinde ahşabın sıcaklığı hissedilirdi ayrıca pancurlar yeşil boyanmıştı. Ancak bu kadar özenilerek yapılan bina da ne Dowson ne de oğlu fazla oturdular. Evi satıp İngiltere'ye gittiler. Elden ele geçen yapı 1965 yılında James Whittall'e geçmiş ancak binada bir çok değişiklikler yapılmıştır. Panjurları kaldırılmış, dış görünüşünde göze çarpan bir gelişme olmamasına rağmen, içinin özelliği kısmen kaybolmuştur. James Whittall'ün mülkiyetinde 20 yıl kaldıktan sonra Barış Manço'ya satılmıştır. Barış Manço döneminde aslına uygun olarak restore edilen yapı tekrar Pappas'ın eseri olarak geri dönmüştür. Dowson'un oğlu için yapılan diğeri yapı 1903 yılında Necip Çayser'e satıldı ancak Necip Çayser'in ölümü üzerine hisseler dağılarak ev 1967'de yıkılarak yerine 38 daireli bir apartman yapıldı. Böylece ikiz evlerden birisi yok olurken, diğeri ayakta kalmıştır (Ekdal, 1997, s.44).

Mimar Pappas'ın günümüze kadar gelemeyen yapılarından biri Moda Burnu'ndaki Mano Palas'dır. 1900'lerin başında gazeteci Celal Ezine'nin babası Mahmut Bey'in yaptırdığı köşk iki katlı ahşap bir yapıdır. Uzun yıllar otel olarak kullanılan köşk yanmış, arazisi üzerinde apartmanlar inşa edilmiştir (Ekdal, 1997, s.44).

K.P.Pappas tarafından tamir edilen Galata'daki Şark Han, Mahmud Nedim Bey ile Takouhi ve Michel Nouridijan tarafından alınan arsaya Michel Nouridijan tarafından inşa edilmiştir. 1917'de kurulmuş olan İtibar-ı Milli Bankası olarak kullanılan bu binanın altına 1920'lerde İstanbul Zahire Bankası taşınmıştır. Şark (L'Orient) Sigorta Şirketi 1924'de binanın yarısını Mahmud Nedim Bey'den, ertesi yıl ise diğeri yarısını Nouridijan'lardan satın alarak bu projesini gerçekleştirmiştir. 1925 yılında Mimar Guilio Mongeri gözetiminde müteahhit K.P.Pappas'a binanın cephesini tamir ettiren bu şirket aynı senenin sonuna doğru buraya taşınmış ve 1927'de aynı kişilere zemin katında önemli tadilatlar yaptırmıştır (Eldem, 2000, s.112).

Papazoglou, B. G.: [Mimarın adı ve soyadı yapının üzerinde B.G.Papazoğlu olarak yazılmıştır bkz. (Resim Ek1.67)]. Mevcut listelerde B.G.Papazoğlu'nun ismine rastlanamamıştır. K.Kontantinidis ile birlikte Çubukcu Çıkmazı no:1'deki yapıyı inşa etmişlerdir. Ayrıca, 17 Temmuz 1288'de Basiret gazetesinde yayınlanan bir haberde 1873 yılı Viyana Sergisi'ndeki Osmanlılara ayrılan Osmanlı sanayi ve ürünlerinin sergilendiği daireyi inşa görevini üstlenen "Yorgi Papazoğlu" olarak ifade edilen bir kişiden sözedilmektedir

(Cezar, 1971, s.492). Bu söz konusu kişinin B.G.Papazoglou olması ihtimali büyüktür. Yorgi isminin Rumca karşılığının Georgios olduğu düşünüldüğünde mimarın isminin içindeki 'G' kısaltması bunu bir ölçüde kesinleştirmektedir.

Partalis, F.: (Ad ve soyadı yapının üzerinde yazıldığı şekildedir) Cihangir, Güneşli Sokak, no:44, Yeşil Palas Apartmanı'nı Apostol Pistikas ile birlikte yapmışlardır. Elimizdeki listelerde adına rastlanmamıştır.

Pasadaios, Aristeidis (Resim Ek1.68): 1912 yılında Heybeliada'da doğmuştur. Zografeion Lisesi'ni bitirdikten sonra, 1931-1936 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık eğitimi görmüş, 1936 yılında, 500 diploma numarası ile mezun olmuştur. 1940 yılı Mimarlar Birliği kayıtlarına göre mimarın adresi Adapalas Oteli Heybeliada olarak gözükmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.80). 1949-1953 arası İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümü sanat enstitüsünde eğitim gördükten sonra Atina Politeknik'de doktorasını vermiştir. Çalıştığı alan "Biçim ve Üslup", Doktora tezinin konusu ise "İstanbul'da Adı Bilinmeyen İki Bizans Anıtı"dır. Mimarının estetik teorisi, sanat felsefesi ve estetik açıdan sanat fenomeni, Hıristiyan sanatı üzerine çalışmaları bulunmaktadır. 1947 yılında Heybeliada Ruhban Okulu'nda Hıristiyan sanatı ve estetiği adlı dersi okutmak üzere öğretmen olarak atanmıştır. 2 Temmuz 1970'de Zürih'de Zürih Üniversitesi Felsefe Fakültesi arkeoloji enstitüsünde İstanbul'daki Bizans Yapıları ve Bizans Sanatı üzerine Fransızca bir konferans vermiştir (Anon., 1998, s.372-375). Nişantaşı, Hüsrev Gerede Caddesi, no: 75/1'deki Tozan Apartmanı'nda ikamet eden Aristeidis Pasadaios aynı zamanda bu yapının da mimarıdır (Resim Ek1.69) (Harita Ek2.3 Sıra no:5). Apartman 1954 yılında yapılmıştır. Patrikhane'de de mimar olarak çalışan Pasadaios 1941 yılında yanan Fener Rum Patrikhanesi'nin merkez binasını 1980'lerin sonuna doğru aslına uygun olarak inşa etmiştir (Şekil Ek1.13). Betonarme olarak inşa edilen yapının cephesi ahşapla kaplanmıştır ve 17 Aralık 1989'da törenle açılışı yapılmıştır (Türker, 2001, s.35). Ayrıca, Pasadaios'un 1915 yılında Heybeliada Kılavuz Sokağı'nda 27-29 numaralı iki katlı bir eve sahip olduğu da bilinmektedir (Tuğlacı, 1992, s.112).

Pashalis, G.: (Ad ve soyadı alıntı yapılan kaynaktan) Arnavutköy'deki Rum Ortodoks Mezarlığı'nın yanından geçen Kökardı Sokağı'ndaki Profitis İlias Mezarlık Kilisesi 20 Haziran 1871 yılında mimar G. Pashalis tarafından inşa edilmiştir*.

* Dünden Bugüne Beşiktaş, Beşiktaş Belediye Başkanlığı, İstanbul 1998, s.215.

Perpinianis, Antonios N.: (Mimarın yapılarının üzerindeki imzalardan adı ve soyadı Antoine Perpignani şeklinde okunmaktadır). Gazeteci Erol Dernek Sokak, Hanif Apartmanı, no: 11'deki yapı (Harita Ek2.1 Sıra no:26) (Pervititch Haritasında "Perpignani Apartmanı" olarak geçen yapı), Sadri Alışık Sokak (Eski adı Ahududu Sokak), no: 25'deki yapı (Harita Ek2.1 Sıra no:27) ve Tel Sokak no:47'deki yapıları Markos Laggas ile birlikte inşa etmişlerdir (Resim Ek1.70). Perpinianis, Kyklades (Kikladlar : Ege Denizinde Yunan takımadalarıdır) kökenli, Fransız uyruklu, Paris diplomalı, Fransız Konsolosluğu mimarıydı (Duhani, 1984, s.22). Daha öncesinde ise 1889-1891 yılları arasında Cibali Tütün Rejisi mimarı olarak görev yapmıştır (Kuruyazıcı, 1999, s.54). BOA'da bulunan bir belge, 20 yy başında Çırağan Sarayı'nda geniş kapsamlı bir onarıma gereksinim olduğunu ve "Dersaadet Fransa Sefaretnamesi kalfası Antoine Perpinianis" tarafından 1321/1905 tarihinde hazırlanmış bir onarım raporunun bulunduğunu göstermektedir. Raporda saray yapıları tek tek ele alınarak mevcut durumları ve yapılması gereken onarım kalemleri ayrıntılı olarak verilmiş ve ayrıca Çırağan Sarayı'nın 1/1000 ölçekli Vaziyet Planı ile Saray, Harem ve Ağalar binaları 1/500 ölçekli olarak çizilmiştir. Perpinianis ayrıca onarımla korunamayacak durumda olduğu için yıkılmasının daha doğru olacağını ve çinilerinin sökülerek başka bir yerde ve başka bir köşkte kullanılmasını önerdiği Çinili Köşkün bir çini deseninin rölövesini de renkli olarak çizmiştir. Ancak sonraki tarihlerde bu onarımın ne kadarının gerçekleştiğine ilişkin kesin bir bilgi elde edilememiştir (Seçkin, 2001, s.17). Perpinianis'e gönderilen bir başka yazıda Fransa'nın Dersaadet Sefiri Konstan'ın Beyoğlu'ndaki Fransa Sefaretnamesine giden yolu Sultançayırı'nın kırmızı toprağıyla yaptırmak istediği ile ilgili bir belge bulunmaktadır (BOA,YMTV, Dosya no:252, Gömlek no:58).

"Hazine-i Hassa-i Şahane

Aded:615

Fransa Devleti fahimesinin Dersaadet Sefiri asaletli Konstan canibleri Beyoğlu'nda kain Fransa sefarethanesine giden yolu Boğaziçi'ndeki emlaki hümayundan Sultaniye Çayırı'nda mevcut kırmızı toprak ile tesviye ettirmek arzusunda bulduklarından bahs ile mahall-i mezkurdan lüzumu mikdar toprağın ahzine müsade itası mezkur sefarethane Mimarı Mösyö Pirpinani tarafından varid olan tezkirede beyan olunmuş olmasına nazaran emr ve ferman-ı hümayunı cenabı padişahi her ne vecihle şeref-müte'allik buyurulur ise mantukı celiline tevfiik hareket olunacağı maruzdur ol babda emr ve ferman hazreti men lehülemrindir".

"15 Receb 1321/24 Eylül 1319/7.10.1903

Nazırı Hazine-i Hassa Ohannes"

Goad Planı 1924 Pafta 39'da "Perpignani Apartmanı" olarak geçen Beyoğlu Turnacıbaşı Sokak'taki yapı ise günümüzde mevcuttur, ancak Said N. Duhani (Duhani, 1984, s.89) Perpinianis ailesinin Beyoğlu'nda eski adıyla Alyon Sokağı yeni adıyla Gazeteci Erol Dernek Sokak'ta Perpinianis ve Laggas tarafından yapılan ve Pervititch haritalarında "Perpignani Apartmanı" olarak geçen apartmanda (Pervititch, 2000, s.106) ikamet ettiğini belirtmektedir.

Petsillas, Dimitrios N.: (1880-1935) 1906-1932 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.97). 1935 yılının Arkitekt dergisinde çıkan ölüm ilanında şunlar yazmaktadır: "Güzel Sanatlar Birliği mimari şubesi üyelerinden mimar Dimitri Peçilas ölmüştür. Dimitri Güzel Sanatlar Akademisi'nden 1900 yılında mezun olmuş ve bugüne kadar yurdumuzda bir çok binalar vücuda getirmiş bir mimardır. Bütün hayatınca dürüst ve namuslu bir insan olarak yaşamıştır. Kederli ailesine ve Güzel Sanatlar Birliği'ne taziyetlerimizi bildiririz" (Arkitekt, 1935, Sayı:9, s.278). Petsillas'ın Viktor Adaman ile birlikte yaptıkları kapının yanındaki mermer levhadaki imzalardan anlaşılan Beyoğlu Asmalımescit Sokağı no:19-21'de S. Önay Apartmanı mimarın alan taraması sırasında tespit ettiğimiz yapısıdır (Resim Ek1.71) (Bkz. Adamantidis maddesi).

Psaltis, Alfredos: (baba adı: İoanni) 1894'de Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Edirne, Kahire, İstanbul, Selanik'deki çeşitli yapıların tasarımcısı ve müteahhidi olarak faaliyet göstermiştir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Pirpiniası İoannis: (baba adı: Euanggeles) 1900 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Tasarım, kontrolörlük ve müteahhidlik yapmıştır. Atina'da bürosu bulunmaktadır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Pistikas, Apostolos: (Resim Ek1.72) (İsim ve soyad yapılarının üzerinde yazıldığı şekildedir) 1911 yılında, 747 diploma numarası ile Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olmuştur. Tsilenis'in düzenlediği listede mimarın adı Apostolos Kosmas Pistikas olarak geçmektedir (Tsilenis, 2001, s.97). Ancak Apostolos Pistikas ve Kosmas Pistikas'ın farklı kişiler olduğu tespit edilmiştir. Apostol Pistikas Sanayi-i Nefise Mektebi'nden 1911 yılında mezun olmuştur. Kosmas Pistikas ise 1909 yılında mezun olmuştur ve Kosmas Pistikas 1922'den sonra Yunanistan'da, Apostol Pistikas ise 1940'ların başında Türkiye'de faaliyet göstermiştir. Gümüşsuyu İnönü caddesi üzerinde A. Mauradoglou'nun inşa ettiği apartmanın çok yakınında yüksek mimar olan A. Pistikas'ın 55 numaralı Marmara Apartmanları (Harita Ek2.1 Sıra no:14). Art Nouveau üslup ve tarihselciliğinin birarada kullanıldığı bir başka örnektir. Pistikas'ın daha geç dönemlere tarihlenebilecek diğer yapıları arasında Cihangir

Güneşli Sokak'ta 44 numaralı Yeşil Palas Apartmanı (Resim Ek1.73) (Harita Ek2.2 Sıra no:1) ile Sıraselviler Meşelik Sokak'taki 22-24 numaralı Pistikas Apartmanı sayılabilir (Harita Ek2.1 Sıra no:7). A. Pistikas'ın 1940'ların başına kadar çalışmalarını sürdürdüğünü Arkitekt Dergisi'nden öğrenmekteyiz (1941-1942). İstanbul'da Bahçekapı, Büyük Postane Caddesi'nde, 1930'ların sonlarında yanan Atabek Hanı'nın yerine yapılan bina A. Pistikas'ın eseridir (Şekil Ek1.13) (Harita Ek2.4 Sıra no:8). Bina 586 metrekare bir saha üzerinde inşa edilmiş olup yapısı betonarme iskelet, duvarlar dolgu tuğladır. Zemin katı eski yapıda olduğu gibi kumaş ve manifatura mağazası olarak düzenlenmiştir. Bina beş kat olarak tasarlanmış olup, bir de bodrumu vardır. Fındıkçılar sokağına bakan cephede zemin kat eskisi gibi inşa edilmiş, diğer katlar üç buçuk metre geri çekilmiştir. Bu suretle binanın mağaza kısmı diğer katlardan daha geniş yapılmıştır. Hanın planları Arkitekt dergisinde yayınlanmıştır (Pistikas, 1941-1942, s.151,152,153). Aynı dergi Prof. Sedad Hakkı Eldem, Prof. Emin Onat, P. Bonatz, Doçent Kemali Söylemezoğlu, eşi Harika Söylemezoğlu ve A. Pistikas'ın Türkiye'yi temsilen Lausanne şehrinde Beynelmilel Mimarlar Kongresi'ne katıldığı haberini de vermektedir (Arkitekt, 1948, Sayı:5-6, s.140).

Pistikas, Kosmas: (baba adı: Nikolaos) 1909 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1909-1922 arası Türkiye'de bulunmuştur. 1909-1912 Anadolu Demiryolları Şirketi'nde ve 1914-1915'de İstanbul'daki Siemens Schukert adlı şirkette mühendis olarak görev yapmıştır. 1912-1914, 1915-1918, 1921-1922 yılları arasında serbest mimarlık yapmış, Osmaniye Büyük Telsiz İstasyonu yapı kompleksini inşa etmiştir. 1919-1921 arası Sağlık Bakanlığı'nda mühendis olarak görev yaparken Gelibolu ve Çanakkale'de yapılar inşa etmiş, 1922'den sonra ise Yunanistan'da faaliyet göstermiştir (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Pouskoullou, Odiseus: (baba adı: Apostolos) 1903 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Mimari tasarım, uygulama ve müteahhidlik yapmış, Atina'ya göç ettikten sonra burada da büro kurmuştur (Tsilenis, 1997, s.131-138). (Bkz. Adamantidis maddesi)

Ranos, Evangelos (Resim Ek1.74): 1911 yılında 248 diploma numarası ile Sanayi-i Nefise Mektebi'den mezun olmuştur. 1922-1928 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.97). 1920-1921 yılları arasında Sirkeci Yangın Çıkmazı, Ufak Han oda 8'de Mehmed Nail ile ortak çalışmışlardır (Kuruyazıcı, 1999a, s.43). Mimarlar Birliği'nin 1940 yılı kayıtlarına göre mimarın adresi Agopyan Han no:5 Galata olarak gözükmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.87) .

Ratzi, Aristidi: Karaköy Kemeraltı Caddesi no:8-10-12'deki Büyük Balıklı Han'ın mimarı (Resim Ek1.75). 1 Ocak 1814'de Marki Kalfa tarafından inşa edilen Büyük Balıklı Hastanesi'nin yıkılmasından sonra (bkz. Marki Kalfa maddesi) yerine Aristidi Ratzi tarafından Büyük Balıklı Han inşa edilmiş ve yapı 1875 yılında tamamlanmıştır. Rumlar tarafından To Ethniko Hani (Milli Han) olarak tanımlanan bu yapı günümüzde de Balıklı Rum Hastanesi Vakfı'na ait olarak kullanılmaktadır (Türker, 2000, s.52). Hanın planı ortasındaki avlu ve dört tarafındaki galerilerden oluşmaktadır. Üç taraftaki galerilere sabitlenmiş çeşitli yıllara ait kitabeler hanın geçmişi ile bilgiler vermektedir (Resim Ek1.76) (Harita Ek2.2 Sıra no:19).

Rizos, Thrasivoulos: (baba adı: Rizos) 1908 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1908-1923 arası Türkiye'de mimarlık yapmıştır. Fabrika, mahkeme, tiyatro, hastane, eski anıtların restorasyonu ve yeniden yapımı gibi görevlerde proje ve uygulamaları bulunmaktadır. Trakya'daki Türk askeri demiryollarının müfettişliğinde baş mühendis olarak görev yapmıştır. 1927-1930 arası Girit'de serbest mimarlık yaptığı sırada binalar inşa etti ve ana su şebekelerinin kurulması çalışmalarında bulundu. 1930-1932 arası Yunanistan Eğitim Bakanlığı'nın teknik müdürlüğünde mimar olarak çalıştı. 1932'den sonra Atina'daki teknik bürosunda proje ve uygulama alanında serbest mimar olarak faaliyetlerini sürdürmüştür (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Roumpens, Maksimilianos: (baba adı:Erikos) 1912 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. Yunanistan'a göç ettikten sonra serbest mimarlık yapmış, tiyatro, sinema, okul ve Selanik'teki yangın bölgesindeki yapıların inşasında çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Sakalakis, Nikolaos G.: Mimarın, 2 Mayıs 1953'deki Embros gazetesindeki ölüm ilanından 3 Mayıs 1953'de Aya Triada Kilisesi'nde Pazar günü saat ikide yapılacak cenaze törenini, Feriköy'de yaşadığını, Feriköy cemaatine sunduğu birçok hizmetlerinin olduğunu ve ayrıca St. Stilianidis ile birlikte 17 odalı, merkezi ısıtmalı Feriköy Rum İlkokulu'nu inşa ettiğini öğrenmekteyiz (Embros Gazetesi, 2 Mayıs 1953, s.3) (Resim Ek1.77) (Harita Ek2.3 Sıra no:8).

Samsunidis, Vasil: 1913 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1940 yılı Mimarlar Birliği'nin kayıtlarına göre mimarın adresi Mandra Sokak Pangaltı olarak görülmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.87).

Simeonadis, Simeon (Resim Ek1.78): 1934 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nden 473 diploma numarası ile mezun olan Simeon Simeonidis'in diploma projesi 1934 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olan diğer öğrencilerle birlikte *Arkitekt Dergisi*'nde yayınlanmıştır (Şekil Ek1.14). 1934 senesi diploma projesinin konusu proje jürisi tarafından Bağdat'da inşa edilecek Türk Elçiliği binası olarak kararlaştırılmış ve proje şartları olarak da istenen koşullar sefaretname, merasim, sefir ikametgahı ve müstahdem kısmının oluşturulması ayrıca sıcak bir ülkede inşa edilecek olması sebebiyle yapay havalandırma faktörünün de gözönüne alınması olarak belirlenmiştir (Arkitekt, 1934, Sayı:9-10). 1940 yılı Mimarlar Birliği kayıtlarına göre mimarın adresi Cevizlik Vapur İskele Caddesi no:42 Bakırköy olarak gözükmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.86).

Simuhin, Konstantin (Resim Ek1.79): 1944 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olmuştur (Mimarlık, 1944, Sayı:5, s.29).

Simota, Georgios: (1882-1965) Kadıyoran Caddesi'nde yer alan 62 numaralı evde doğan Georgios Simota Kalfa, Büyükkada Rum İlkokulu ve Zografeion Lisesi'ni bitirdi. Mimar Perikles Fotiadis'in yanında deneyim kazanan Georgios Simota Kalfa önce kendi evini, sonra da Maden'deki Yılmaz Türk Caddesi 23 numaralı Sabuncakis Köşkü ve Kanzuk Evlerini inşa etmiştir. Perikles Fotiadis ile birlikte Büyükkada'da inşa ettiği bazı yapılar ise şunlardır: Büyükkada'da Çankaya Caddesi 56-58 numarada bulunan Azaryan Köşkü'nün planları Perikles Fotiadis'e çizdirilmiş Georgios Simota Kalfa tarafından inşa edilmiştir. Büyükkada'da 19.yy'ın ikinci yarısında bugünkü Akil ve Celal Muhtar Sokakları'nı kapsayan genişçe arazide, İtalyan uyruklu Korpi (Cibali un fabrikasının sahibiydi) tarafından Perikles Fotiadis ve Georgios Simota kalfaya üç ahşap köşk yaptırılmış ancak sonradan bu köşklere biri yanmıştır (Tuğlacı, 1995, s.33).

Tsilenis, Dimitrios (Resim Ek1.80): 1880-1959, Sanayi-i Nefise Mektebi'nden 1903 yılında mezun olmuştur. Ailesi 19. yy'ın sonlarına doğru Kapıdağı yarımadasının kuzeydoğusunda bulunan ve eski adı Muhanya olan bir köyden İstanbul'a göç etmiştir. Babası Vasilios Tsilenis isimli bir kalfadır. (Mezarı Balıklı Rum Mezarlığı'ndadır) Kesin olmamakla birlikte Kumkapı'daki Panagia Elpida isimli kilisenin mimarı olduğu söylenmektedir. Kumkapı Tavası Süleyman Mahallesi, Telli Odalar Sokağı'nda ikamet etmiştir. Taksim Meydanı Sıraselviler Caddesi no:25'deki Taner Palas (Resim Ek1.81) (Harita Ek2.1 Sıra no:34), Nuruosmaniye Camiisi'nin yakınında Tavukpazarı Sokağı ile Atik Ali Paşa Medrese Sokağı köşesindeki Harika Han, no:20 (Harita Ek2.4 Sıra no:7), Halaskargazi Caddesi 307 numaralı

Ak Apartmanı (bu apartman Stamatiyadis ailesine aitti) (Resim Ek1.82) (Harita Ek2.3 Sıra no:6) ve Burgazada'daki dört çocuğu için yapmış olduğu ve daha sonra bunları varlık vergisi sebebiyle 1942 yılında satmak zorunda kaldığı evler mimarın bilinen yapıları arasındadır. Mimarın Burgazada Mehtap Sokak'ta bir yazlık evi mevcuttur*.1940 yılı Mimarlar Birliği kayıtlarına göre mimarın adresi Yeniyol Sokak no:9 Burgazada olarak gözükmektedir (Mimarlar Birliği, 1940, s.80).

Tsouvalas, İoannis(?): (Soyadı yapının üzerinde yazıldığı gibidir). Elmadağ, Turna sokak no: 2'deki apartmanın mimarı (Resim Ek1.83) (Harita Ek2.1 Sıra no:32). Apartmanın yapış tarihi 1912 olarak gözükmektedir. Yapının üzerinde mimarın ismi üzerine yazıldığı taşın kırılması sebebiyle okunamamaktadır. Tsilenis'in Annuaire Oriental'den oluşturduğu listede mimarın isminin birkaç değişik yazım şekli mevcuttur. İoannis Tsouvalas 1903-1914, İoannis Tsouvalis 1906, A. (I.N.) Tsouvalas 1900-1921 gibi değişik tarihlerde değişik şekillerde yazılmıştır (Tsilenis, 2001, s.98).

Tziotis, Petros: (baba adı: Nikolaos) 1900 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. İstanbul ve Atina'da çalışmalar yapmış, ayrıca Atina'da bürosu bulunmaktaydı (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Tzompvidas, D. M.: Boğazkesen Caddesi ile Birinci Set Sokağı'nın kesiştiği köşedeki 70 numaralı apartmanın mimarı (Resim Ek1.84) (Harita Ek2.2 Sıra no:2). Yapının üzerinde mimarın ismi "M.D. Chompvidas" olarak geçmektedir. Metin Sözen, M.D. Tzompvidas'tan M.D. Çurvidas olarak söz etmektedir (Sözen, 1996, s.21).

Tzonis, Aleksandros: (baba adı:Konstantinos) 1901 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1924'e kadar İstanbul'da serbest çalışmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Vasileiadis, Dimitrios Th. (ΔΗΜΗΤΡΙΟΤ, Θ. ΒΑΣΙΛΑΔΗΣ): (Rumca ad ve soyadı yazılışı çeşitli yapılarında yazıldığı şekildedir) Serdar-ı Ekrem Sokak, no:14'deki apartman (Resim Ek1.85) (Harita Ek2.2 Sıra no:15), Beyoğlu İstiklal Caddesi no:346-348 numaralı Suriye Pasajı'nın (Harita Ek2.2 Sıra no:22) ve Eminönü Aşirefendi Caddesi'ndeki 61 numaralı hanın

* Mimarın torunu Mimar Savas Tsilenis ile 9 Mayıs 2001'de yaptığım yazışmalardan yazılmıştır. Bay Savas Tsilenis, dedesinin Büyükkada vapur iskelesinde çalıştığı gibi bir rivayetin olduğunu ve Akila Minas'ın Büyükkada isimli kitabında sayfa 171'de dedesi Dimitrios Tsilenis'in Joseph Boudouy'un 1867 yılında Büyükkada'da satın ldiği deniz kıyısının rıhtımını düzenlediğini ve dedesinin vapur iskelesi inşasını yaptığını yazdığını ifade etmiştir, ancak bununla ilgili kesin bir delil olmadığını da eklemiştir.

mimarı (Resim Ek1.86) (Harita Ek2.4 Sıra no:4). 1913-1914 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.92).

Vasileiadis, Theoharis: (Ad ve soyadı yapının ön cephesinde yer almamaktadır dolayısıyla, yapının Tarakçılar Hanı sokağına bakan cephesinde bulunmaktadır). Cephenin üzerindeki yazılış şöyledir: “Theochari et Demetre Theochari Basillades”. Eminönü Mahmutpaşa Yokuşu ile Tarakçılar Hanı Sokağın köşe yaptığı yerdeki İstanbul Yeni Çarşı isimli hanın mimarıdır (Resim Ek1.87a ve 1.87b) (Harita Ek2.4 Sıra no:2). Hanın ismi Pervititch haritalarında “Abud Efendi Hanı” olarak geçmektedir (Pervititch, 2000, s.149). Abud Efendi Suriye’den gelen zengin bir tüccardır. Theoharis Vasileiadis, 1909-1912 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.92). Üstte sözüedilen Dimitrios Th. Vasileiadis ile akrabalık derecesi bilinmemektedir.

Vikgas, Vasil (Resim Ek1.88): 1912-1981, yaşamı Yeniköy’de geçen mimar Yeniköy Avusturya Sefarethanesi’nin yanındaki evde 1949 yılına kadar yaşamıştır. Babası Sakızadalı Rumlardan olan Vasil Vikgas ilkokulu önce Yeniköy Rum İlkokulu’nda daha sonra Boyacıköy Rum ilkokulunda tamamlamış, liseyi ise günümüzde eğitim vermeyen Tünel’deki Fransızca ağırlıklı Rum Lisesi’nde bitirmiştir. Resim yapmaya olan ilgisi sebebiyle etrafındakilerin de teşvikiyle Akademi’nin mimarlık bölümüne girmeye karar vermiş ancak kadronun dolu olması sebebiyle iç mimaride bir sene okuduktan sonra beş yıl kadar mimarlık eğitimi alarak 1937 yılında, 520 diploma numarası ile yüksek mimar olarak Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olmuştur. Uzun süreli bir askerlikten sonra evinin bir bölümünü büro olarak kullanmış ve Sedat Hakkı Eldem’le birlikte birçok çalışmalar yapmıştır. Sağlığında Yeniköy Güzelleştirme Derneği’nin de üyesi olan mimar hayır için yaptığı inşaat etkinlikleriyle de Yeniköylü’ler tarafından hatırlanmaktadır. Oğlu Bay Laki Vikgas tarafından iyi şekilde muhafaza edilen çok sayıda projelerinin arasında Necip Akar’ın sahip olduğu Profay Fabrikası, İlkay Bilgiç Yalısı, Cemil Akar Yalısı, Cemil Akar Arı Bisküvileri Fabrikası (Şekil Ek1.16), İstinye’deki şimdi olmayan Abdullah Lokantası, Bomonti Linoteks Fabrikası, Yeniköy’deki Bilgişin Yalısı, Ambarlı Baler Oteli, Yılmaz Akar’ın Radyolin Fabrikası, Necati Bolkan inşaatındaki bazı tadilatlar, Cemil İpekçi yalısı, Sedat Hakkı Eldem’in Yeniköy’deki villasının inşaatı sayılabilir. Bebek Narlıyan Apartmanı projesi de bulunmakla birlikte bu apartmanı inşa ettiği kesin olarak tespit edilememiştir. Ayrıca Rumelihisarı Abdurrahman Açıkalin yalısını yapmış ancak bir gemi kazası sebebiyle, çarpan geminin yalıya verdiği hasar yine Vasil Vikgas tarafından tamir edilmiştir. Sabri Toprak Emirgan’daki villa projesi, Olga Vam Vaku’nun Tarabya Kaydırak sokaktaki evi, Topağacı

Ihlamur sokaktaki Topağacı Apartmanı, Nadir Nadi'nin yalı dairesinin tadilatı, Kadıköy Metropolitliği'nin restorasyonu, Yeniköy Rum İlkokulunun restorasyonu, Patrikhane binasındaki restorasyonlar ve son olarak da Recaizade Hancıoğlu Yalısı'nın kaba inşaatını tamamlamış ancak sağlığı elvermediği için bu yalıyı bitirememiştir*.

Vladikas, Harilaos: (İsim ve soyad yapının üstünde yazıldığı biçimdedir) Tarlabası, Sakızağacı Sokak, no:77'deki apartmanın mimarı (Resim Ek1.89a ve Resim Ek1.89b) ve (Harita Ek2.1 Sıra no:35). Helen Filoloji Cemiyeti'ne göre 1903, *Annuaire Oriental*'e göre, 1908-1929 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.92).

Vlasiadis, Mihalis: (Mimarın adı ve soyadı yapının üzerinde M. Vlassiades şeklinde yazılmıştır). Vlasiadis Helen Filoloji Cemiyeti kayıtlarına göre 1903 (Tsilenis, 2001, s.92), *Annuaire Oriental*'e göre 1905-1906 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.92). (Ayrıca mimarın çalışmaları için bkz. Klonarides maddesine).

Zahariadis, Georgios: (baba adı: Ksenofon) 1896 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. İstanbul'daki bürosunda proje tasarımcısı ve uygulamacı olarak çalışmıştır. Bir yarışma sonucu Kadıköy Aya Triada Kilisesi'nin restorasyonunu yapmaya hak kazanmıştır. İstanbul dışında Mısır'da İskenderiye Belediye binalarının yapımı ve yine Mısır'da yeni demiryolu ("Basse Egypte") yapımını gerçekleştirmiştir. Yunanistan'da üç yıl süreyle kamuya ait inşaatlarda ve mübadillerin yerleştirilmesi ile ilgili kurulda mahallelerin kurulmasında mimar olarak görev almıştır. Atina'ya göç ettiği bilinen Zahariadis'in Atina'nın Kallithea semtinde bürosu bulunmaktaydı. Yunanistan'da milli bankanın teknik destek binasını inşa etmiş ve borsa binasında kontrolör mimar olarak görev yapmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

Zannos, Kleantthis: 1880-1883 yılları arasında etkinlik göstermiştir (Tsilenis, 2001, s.93). 1870 yangınında yok olan Naum Tiyatrosu'nun yerine 1876'da Cite de Pera binası (şimdiki Çiçek Pasajı) Kleantis Zannos tarafından inşa edildi (Resim Ek1.90) (Harita Ek2.1 Sıra no:39). Zengin bir Rum iş adamı olan Hristaki Zografos Efendi'ye ait olan bu binanın yaklaşık 4600 metrekare kullanım alanı vardı. Binanın zemin katı ticari amaçlı kullanıma ayrılmıştı: Anıtsal giriş kapısının iki yanında iki büyük dükkan bulunuyordu. İçeride ise on dokuz küçük dükkan Grand Rue'yü yandaki sokağa bağlayan iç galerinin iki tarafında yer alıyordu. Avludan yukarı katlara çıkan mermer merdivenler, beş, altı hatta yedi odalı geniş

* 7 Nisan 2001'de mimarın oğlu Bay Laki Vikas ile Yeniköy'deki evinde yaptığımız görüşmelerden.

daiirelere açılmaktaydı. Cite de Pera, dairelerde akan su ve apartman boşluklarına varıncaya kadar her yerde gazla ışılandırma gibi, Avrupa apartman hayatının tüm konforlarına sahipti. Ayrıca bodrumda her dairenin kullanımına ait özel odun ve kömür depoları ayrılmıştı. La Turquie'ye göre binanın tarzı "Rönesans ile Yunan bileşimi" olarak tasvir ediliyor ve Osmanlı mimarisinde bir dönüm noktası olarak görülüyordu (Çelik, 1998, s.109-111).

Ziko, Nikolaos: Kuzguncuk İcadiye Caddesi Agios Pantelemion Rum Ortodoks Kilisesi ilk olarak 1831 yılında yapılmış, 1872'de yanmış, 1890'da Mimar Nikolaos Ziko tarafından tekrar yapılmış ve 1892'de açılmıştır. Bu kilisenin çan kulesi ise daha yakın bir dönemde, 1911 yılında Konyalı Andon Hüdaverdioğlu tarafından yaptırılmıştır (Bektaş, 1991, s.91).

Zoiros, Aleksandros: Mimari etkinlik yılları 1913-1915 olarak görünen Aleksandros Zoiros (Tsilenis, 2001, s.93), Doktor Aleksandros Zoiros Paşa'nın oğludur. Zoiros Paşa Bosna-Hersek cephesindeyken doğan Aleksandros, 20. yy'ın başlarında Münih'tedir. 24-25 yaşlarında bir mimari öğrencisi olan Aleksandros Zoiros (Aleksandros ismi kısaltılarak Aleko olarak da kullanıldığından alıntı yapılan kaynakta isim Aleko olarak geçmektedir) ile ilgili bilgilere babasının şahsi mektuplarından ulaşabilmekteyiz. Almanya'da mimari eğitimi alırken pansiyonda kaldığı Aleksandros'un borcunu ödememesi sebebiyle babasının 29 Ekim 1906'da pansiyon sahibi Frau İriesch'e gönderdiği mektuptan anlaşılmaktadır. Ayrıca, pansiyon sahiplerinin dışında, kitapçılara da borçlanmıştı. Maximilian Platz'daki sahaf ve antikacı Dr. H.Lüneburg'dan kitap almış ve borcu 400 mark gibi yüksek bir meblağa ulaşınca İstanbul'daki babasına mektup yazılarak ödenmesi istenmiştir. Bunun dışında Aleksandros Zoiros'un inşa ettiği binalar tespit edilememiştir (Hatemi ve Sarı, 1986, s.327).

Zoumpoulidis, Nikolaos: (baba adı: Haralampos) 1908 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuştur. 1908-1910 arası Evkaf Nezareti'nde mimar olarak çalışmış, 1910-1912 arası Berlin Technische Hochschule'de eğitim görmüştür. Berlin Botanik bahçesinin mimarının yanında çalışmıştır. 1912-1914 arası Evkaf Nezareti'nde müfettiş olarak, 1915-1917 arası Yunanistan'daki Volos Belediyesi'nde mühendis olarak faaliyet göstermiştir. 1917-1919 arası Yunanistan Milli Bankası Teknik bölümünün müdürü A. Mpalano'nun yardımcılığını yaptıktan sonra 1920'den itibaren müdür olarak görev yapmıştır (Tsilenis, 1997, s.131-138).

5. 1800-1950 YILLARI ARASINDA RUM MİMARLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI

5.1 İstanbul'da 19.yy'da Rum Mimarların Çalışma Koşulları

19. yy ve erken 20. yy başlarında ithal edilen mimari üsluplar Osmanlı ülkesinde mimarinin yozlaşması ve çöküşü olarak algılandı ve Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarma çabalarına koşut olarak Osmanlı mimarisini "kurtarmak" için de çözümler gündeme geldi. BOA'da II. Abdülhamit dönemine ait "Milli Sanayi Nefise'nin inkişafı ve İmkanların Tedarikine dair İmzasız Umumi Layiha" başlığını taşıyan tarihsiz bir belgede Osmanlı mimarisinin son durumu değerlendirilmektedir. Bu belgeye göre, Osmanlı mimarisi Rum ve Ermenilerin eline geçtiğinden beri bir kriz içindedir. 1603 yılında Eminönü'nde yapılan Yeni Cami, özgün Osmanlı mimarisinin son örneği olarak görülmekte ancak Nuruosmaniye ve Laleli camileri, "rokay tabir olunan Fransız tarz-ı mimarisi" kullanıldığı için kötü örnek olarak gösterilmektedir. Osmanlı mimarisindeki çöküşe ise Müslüman mimarların yerini alan çoğunluğu Gayrimüslim kalfaların sebep olduğu belirtilmektedir. Montani Efendi ve Boğos Şaşıyan Efendi'nin, padişah emriyle 1873 Viyana Sergisi için hazırladıkları, "Usul-i Mimari-i Osmani" adlı çalışmanın "Tarihi Özet" kısmında, en önemli anıtsal eserlere kısaca göz atıldıktan sonra, Osmanlı mimarisindeki çöküş dile getiriliyor ve Fransız mimar, mühendis ve sanatkarların etkileri Osmanlı mimarisini yozlaştıran etmenler olarak ele alınıyordu (Çelik,1998, s.119,120).

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne paralel olarak mimarlığın çöküşü olarak tanımlanan bu tabloda Osmanlı mimarisinin bozulmasına sebep olarak gösterilenlerden biri Gayrimüslim kalfalar ve mimarlar diğeri ise yabancı mimarlar ya da mühendislerdir. 19. yy ve 20. yy'da çalıştığını tesbit ettiğimiz Rum mimarların ne kadarının mimarlık diplomasına sahip olduğu bilinmemektedir, ancak bilinen gerçek, Türklerin bu dönemlerde mimarlık mesleğine pek fazla iltifat etmediğidir. Bu dönemde Türkler, devlet memurluğu ve askerlik gibi mesleklere daha fazla önem vermiş dolayısıyla bu noktada çıkan mimar boşluğunu da Gayrimüslimler kapatmıştır. Küçük bir istatistik vermesi açısından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belge bu konunun daha iyi algılanmasını sağladığından önemlidir. 7/6/1311/19Ağustos1895 yılında iftihar madalyasının Sanayi-i Nefise madalyasına "tahviliyle" bu madalyanın ancak güzel sanatlarda "liyakat ve kudret ibraz ve ispat edenlere" verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (BOA, Y.A.Hus. Dosya no:286 Sıra no:50). Mimarlık dalında 1320/1904 senesine ait mezunlar arasında Ermenak Efendi birincilikle mezun olmuş ve altın madalya almıştır, aynı yıl Othon Anderyadis Efendi ikincilikle mezun olmuş ve gümüş madalya almıştır. 1321/1905

yılında Mehmed Asım Efendi birincilikle, Boşnakyan Efendi ikincilikle mezun olmuştur. 1322/1906 yılında ise Spiros Efendi birincilikle, Yervant Efendi ikincilikle mezun olmuştur. Mimarlık bölümünden mezun olanların biri dışında tümü Gayrimüslimdir. Oysa, Fenn-i Tersim ve Fenn-i Hak bölümlerinden aynı yıl mezun olan aynı sayıda kişinin biri dışında hepsi Türktür.

Bu dönemde mimarlık mesleğini sürdürenler arasında, diplomalı olanların yanısıra, ya bir mimarın yanında yetişmiş ya da tek başına kalfalıktan kendi kendine yetişerek mimarlık yapmaya başlamış kişiler olması muhtemeldir. Mimarların biyografilerine tam olarak haiz olamamızdan bunun kesin bir ayırımı yapmamız da güçtür, ancak dönemin şartlarını da gözönünde bulundurduğumuzda bunun o dönem için pek de önemli olmadığını görmek güç değildir. Çünkü Ecole des Beaux Artes gibi dönemin gözde okullarından diplomalı mimarların [(Paris Ecole Nationale des Beaux Artes'dan mezun olan ilk Türk mimarı 1933 yılında mezun olan Rükneddin Kazım Güney'dir ve dolayısıyla bu döneme kadar buradan mezun Türk mimar yetişmemiştir (Arkitekt, Sayı:3, s.3)] İmparatorluğa geri dönüp mimarlık mesleğini icra ederken halk tarafından isimlerinin sonuna “Kalfa” ünvanının ilave edildiği de bir gerçektir [K.P.Pappas, Pape Kalfa gibi,* ayrıca K.P.Pappas Osmanlı mimar ve Mühendis Cemiyet'nin de yedek üyesidir. Bir başka örnek, Çırağan Sarayının tamiri için keşif defteri hazırlayan Fransız Konsolosluğu mimarı ve Fransa'dan diplomalı Antonios N. Perpinianis'in isminin Antuvan Kalfa olarak geçmesi gibi (BOA,Yıldız Esas Defteri, no:497, sıra no:745)]. Sadece mimara kalfa ünvanının yakıştırılması sorunun önemli bir boyutu olarak algılanmasa da aslında arkasındaki sebep Alexandre M Raymond'un da ifade ettiği gibi mimarlık mesleğinin bir uzmanlık alanı olarak algılanamayışı ve her şeyden önce malsahiplerinin maddi çıkarlarını ön planda tutarak bu konuda daha esnek davranabilecek olan kalfaya her istediklerini yaptırabiliyor olmaları sebebiyle idealist mimarı çok da ciddiye almamaları sorunu olarak gözükmektedir. A.M.Raymond bu durumu şöyle ifade eder (Raymond, 1908, s.92): “Rahatsız olduğunuz zaman doktora koşmuyor ve bir davada menfaatlerimiz tehlikeye düşünce avukata müracaat etmiyor muyuz? İnşaat yaptırırken neden bir mimara başvurulmamalı? İhtisas çalışmalarına ihtiyaç gösteren tıp ve hukuk ilminin sorunlarını anlama konusunda sıradan bir insanın yetersizliği kabul edilmesine karşılık herkes kendisini bir duvarcıya emretmeğe ve metreyi kullanmaya yeterli sanıyor”. İstanbul da dahil olmak üzere İmparatorluk'da hakim olan bu düşüncenin az sayıdaki diplomalı mimarın işini güçleştirdiği açıktır.

* Müfid Ekdal Kadıköy isimli kitabında, s.36'da K.P.Pappas'dan Pape Kalfa olarak sözetmektedir.

Alexandre Raymond malsahibinin mimar ile olan usule aykırı bağları olarak başlık attığı yazısını şu şekilde sürdürür (Raymond, 1908, s.92): “İlk olarak bir gayrimenkul inşa ettirmek isteyen Bay (X...) ele alalım. Malsahibi kendisinin inşaat üzerinde sözsahibi olduğu iddiasını elden bırakmayarak, sırasıyla iki, üç mimarı davet eder. Herbirine ayrı ayrı düşündüğü binanın bölümleri ile ilgili bir kroki verir, harcamayı düşündüğü parayı bildirir ve görüşmenin sonunda en sevimli tebessümüyle “Ben ne mimar ne de mühendisim fakat işten anlarım” der. Birkaç gün sonra planlar getirilmiştir; bunlar uzun uzadıya tartışılır ve malsahibi bütün etüdüleri gözden geçirmek üzere elinde tutar. Kalfa Andon tesbit edilen günde gelir, beraberce tercih edilen planın üzerinden bir kopya çıkarılır ve bilfiil çalışmaya başlanır; diğer taraftan artık faydası kalmamış planlar mimarına iade edilir. Eğer kazaen zavallının biri emeğinin ücretini istemek gafletine düşerse malsahibi tarafından kabul edilmek fırsatını bulamaz, ancak Andon usta vasıtasıyla üzerine birkaç çizgi çizilmiş bir kağıt parçası için gelip para istemenin çok küstahlık olduğunu işitir”. Raymond ayrıca Roma kanunlarında bile mimarın aldığı paranın “remuneratio honorarium” olarak ifade edildiğini ve mimarın ücretini ödemekten ve planları mimara yaptırıp, inşasını yaptırmaktan kaçınan birçok malsahibinin evlerini tamamlayabilmek için ipotek ettirdiklerini de vurgulamaktadır.

Mimarın aynı zamanda müteahhit olması durumunda ise malsahibi ile ilgili sorunlar daha farklıdır. A.M.Raymond bu kez de mimarın planlarını beğenen malsahibinin fiyat konusu belirlenirken metrekare üzerinden pazarlık ettiğini ifade etmektedir. Raymond bundan şu şekilde sözeder (Raymond, 1908, s.96): “...Dikkat edilirse inşa edilen bütün bina satılış üzerinden hesap ediliyor; bu çok kusurlu bir usuldür. Burada metraj ve takribi keşif söz konusu değildir. Nihayet kontratlar imzalanmış ve çalışmalara başlanmıştır. Malsahibi hergün şantiyeyi ziyarete gelir; fakat yalnız başına gelerek ayrıntılarda mimarla anlaşacağına yanında daima çoğu nasihatçı olan birkaç arkadaşı, meslekdaşı getirir. Bu suretle bitmez tükenmez münakaşalar başlar: şu duvar fena yapılmış, bu pencere büyük olmuş, bu bölmeyi kaldırmalı vs. vs... mantık ve inşa kaidelerine uymayan ve mimara, kızgınlık getiren fikirler, planın hiçbir çizgisine bağlı kalmayarak yapılan değişiklik, tadil ve varyantlardan sonra, müteahhit-mimar kesin hesabı malsahibine takdim eder. Hesabın tam olarak ödenmesi nadirdir. Malsahibi toplam miktarını indirecek bahaneler bulacaktır. Mimar malsahibinin hayal gücüyle yarattığı fikirlerini tatbik etmemiş, altı ya da sekiz aylık bir mesai ve yorgunluk sarfetmiş, malsahibinin yakın dostları tarafından taciz edilmiş, malzeme tüccarıyla işçilerin gübültüleriyle meşgul olmuş ve çoğunlukla sermayesinin bir kısmını vermiştir. Malsahibi ile anlaşmazlık içinde olan mimar Yunan ve Roma devrinden farklı olarak evin dostu ve akrabası sayılmamaktadır” (Raymond,1908, s.96).

Raymond'a göre hata belediye makamlarıyla mimarlara aittir. Belediyelerin kusuru, bürolarında her çeşit kalfa müracaatını kabul ile inşaat ruhsatı vermesindedir. Meslek üzerinde zayıf bilgisi, çok kere okuma ve yazması bile olmayan kalfa, mimarın haklarını çiğnemekte, kendini onlarla aynı seviyede görmekte, ancak ismen bir plan olan planı hazırlatıp kabul ettirmektedir. Raymond, ayrıca 19.yy'daki durumu şöyle özetlemektedir: "Eğer bugün payitahtta ve vilayet merkezlerinde, sokakların ortalarına inşaat yapılıyor, binalar daha tamamlanmadan harabelere benziyor, sıhhi tesisat sağlık kurallarına aykırı olarak yerleştiriliyor ve güzel sokaklarımız karışık cephelerle bir stil kargaşası içinde lekeleniyorsa buna şaşmamak gerekir" (Raymond, 1908, s.96).

1906 yılında Ticaret ve Nafia Nezareti, Danıştay'a, inşaat sektörüne hakim kalfa sayısını sınırlama görevini vererek mimarlık mesleği ile ilgili sorunları çözmeye çalışmıştır. Kalfalar tarafından inşa edilen binalar yeterince sağlam olmadıklarından kenti güzelleştirmek amacıyla onaylanmış projelerin gerçekleşmesini de engelleyebilir ve toplumsal güvenliği tehlikeye sokabilir gerekçesiyle kalfaların teknik bilgilerini kanıtlamak için Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki yapı bilgisi teori sınavlarına girmeleri ve bir sertifika almaları istenmektedir. Akademi'den mezun olan mimarların azlığı ve inşaat etkinliklerinin fazlalığı sebebiyle kalfalara mesleklerini uygulama yasağı getirilmediği de görülmektedir (Barillari ve Godoli, 1997, s.135).

19 yy'dan önce halkın konut ihtiyacını çeşitli kalfalar karşılamış ve iyi yetişmiş kalfaları ve mimarları saray elinde bulundurmuştur. 19.yy'da mimarlık diploması alan kişilerin halkın ve özellikle de zengin kesimin hizmetine girmesi önemlidir. Bu değişim Tanzimat'a kadar tüm inşaat faaliyetlerinin devlet elinde toplanmasının sona ermesi ve yerine kar ilkesine dayalı özel sektör hareketinin oluşması olarak tanımlanabilir. 19. yy'da halkın hizmetinde çalışabilecek bir grup mimar kagir apartmanlar inşa ederek ihtiyaca cevap vermişlerdir. Bu bağlamda, Pera'da Rum mimarlar tarafından imzalanan yapıların büyük çoğunluğunun zengin malsahiplerinin sosyal statülerini ifade etme aracı olan prestij yapıları olmaları muhtemeldir. Galata ve Pera'nın dışında Kumkapı, Samatya, Yedikule gibi Rumların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde alan taraması sırasında imzalı yapıya rastlanmaması da bu durumu destekler niteliktedir. Bazıları da mimarların kendilerine ait apartmanlarıdır. Her iki durumda da yapıları inşa edenin mimar olmasının ayrıcalığının vurgulanması hem kalfa ile mimar arasındaki farkı vurgulamak hem de yapının inşası sırasında kalfa kullanan mal sahibi ile mimar kullanan malsahibi ayırımını yapma sebebi olabilir. Çünkü mimar, muhtemelen zengin mal sahibininin para kaygısı olmaksızın tüm yeteneklerini ifade edebileceği bir ortamda çalışma

şansını sağlamaktadır. Belki de bu mimarların, imzalama alışkanlıkları Fransa'dan gelen bir alışkanlık olmakla birlikte, her yaptıkları binayı imzalamama sebebini de teşkil ediyor olabilir. Ayrıca *Annuaire Oriental*'de (Doğu Yıllığı) bazı diplomalı mimarların, diplomalı olduklarının ifade edilmesi, çoğunlukla mimari faaliyetleri ellerinde bulunduran diplomasız mimar ya da kalfalardan ayrılması için özellikle belirtilmiş olabilir. Örneğin A. Dimitrakopoulos & G. Emmanouilides 1905-1908 Galata, Ada hanı, 12 numaralı odada gözükmeyle birlikte yanındaki not dikkat çekicidir, “diplomalı mimarlar; proje, inşaat taahhütleri” (Kuruyazıcı, 1999a, s.41) günümüzde bir mimarın zaten bir mimarlık okulundan diploma almış bir kişi olması sebebiyle tekrar diplomalı olarak belirtilmesine gerek olmadığı açıktır, ancak 19. yy ve 20.yy koşullarında diplomalı mimarla, diplomasız mimar arasında bu ayrımın yeni yeni yapılmaya başladığını ve mimarların, kalfalardan ayrılma çabası içinde olduklarını görüyoruz. Ayrıca kimi zaman da yapıların üzerindeki imzalardan diplomalı mimarın mühendislik nosyonlarını da ifade etme gereğini hissettiklerini görebiliriz. Emile Faracci ve Kleovoulos Klonaridis'in birlikte inşa ettikleri Beyoğlu Sıraselviler Abdullah sokak 4 numaralı Hurşitbey İşhanı'nda mimarların mimarlık eğitimi dışında mühendislik eğitimi aldıklarını da gösteren “Ingenieurs Architects” ifadesi altında mimarların isimleri yazmaktadır. Dönemin özelliklerini kitaplarında en iyi ifade eden Said N. Duhani Kampanakis'in inşa ettiği açık hava tiyatrosunu anlatırken mimarın tiyatro binasının inşa edilmesi sırasında arsadan zekice yararlandığından, suflör deliğini açık bir kitap şeklinde tasarladığından ve mimarın artistik buluşlarını ortaya çıkarmaktan haz duyduğundan sözetmektedir (Duhani, 1984, s.38). Duhani'nin bu ifadelerinden mimarlık eğitimi alan Kampanakis'in bu tasarımının sıradan bir kalfanın yaptığı işlerden ayrılabilirdiği iyi bir biçimde anlaşılmaktadır. Bu tanımlama, tümü olmasa da 19.yy'da İstanbul'un önde gelen bazı Levanten, Gayrimüslim ve Türk ailelerin, mimari tasarım yetisinin mimarla kalfa arasındaki en önemli farkı oluşturduğunun ayrımına vardıklarını ortaya koymaktadır.

Eylül 1324/1908 yılında kurulan “Osmanlı Mimar ve Mühendis Cemiyeti” mimarların ve mühendislerin bir birlik içinde toplanması ve her iki mesleğin kurumsallaşması için atılmış önemli bir adımdır. Bu cemiyetin Mimar Kemaleddin Bey tarafından kurulduğu 15 Ağustos 1908'de mimarın kendi imzası ile çıkan *Tanin Gazetesi*'ndeki haberden anlaşılmaktadır. Başlangıçta yirmibir üyesi olan cemiyete bu tarihte üye olan onbir mimardan sadece üçü Türk, diğerleri Gayrimüslim mimarlardır. Türk mimarlar Kemaleddin, Vedat ve müze müdürü Halil Ethem Bey'lerdir. On mühendis üyenin yalnızca ikisi Gayrimüslim diğerleri ise Türklerden oluşmaktaydı. Mühendis Hulusi Bey başkanlığındaki ilk yönetim kurulunda, Boyacıyan Efendi ile Vedat Bey'in başkan yardımcılığı, Kemaleddin Bey, Karakaş Efendi ve

Ziya Bey'in katiplik, Refik Bey'in kütüphane ve evrak memurluğu, Sait Bey, Papa Efendi, Ethem Bey, Adamantides Efendi'nin yedek üyelik ve Aslan Efendi ile Mustafa ve Talat Beylerin denetçilik yaptıklarını yine bir gazete ilanından öğrenmekteyiz. Kuruluşundan bir yıl sonra, onbeşi mimar kırksekiz üyesi olan örgüt, Birinci Dünya Savaşı sonunda, büyük bir olasılıkla 1919'da dağılmıştır (Yavuz, 1981, s.17).

19.yy'da Rum kalfaların ve mimarların malsahipleri ile olan çalışma koşullarının dışında, devletle olan çalışma koşulları da incelenmesi gereken diğer bir konudur. Kalfaların çalışma koşullarına ait fikir verebilecek en erken örnek 1804 yılına ait ve Beyhan Sultan'ın Arnavutköy'deki sahilsarayını inşa eden Todori Kalfa'nın ve oğullarının vergiden muaf tutulmaları ile ilgilidir (BOA, Cevdet Saray, Sıra no:5805). Bu konuyu destekleyen 8 Rebiülahir 1228/10 Nisan 1813 yılına ait bir başka belge de ise Sarayı atik ve cediddeki su dolaplarının demir kısımlarının tamirinin yine Todori Kalfa'ya bırakıldığı ve Todori Kalfa'nın bunun karşılığında cizyeden muaf tutulduğu ifade edilmiştir. 1805 yılına ait diğer bir hükümde Üsküdar'da inşa ettiği Selimiye Cami'sindeki hizmetlerinden dolayı Foti Kalfa, oğulları ve iki hizmetkari vergiden muaf tutulmuş, ayrıca Foti Kalfa'nın kayığına, beygirine ve kisvesine kimse tarafından dokunulmaması için uyarıda bulunulmuştur (BOA, Cevdet Maliye Sıra no.25245). Rum kalfaların yaptıkları işin karşılığında para almak yerine cizyeden muaf tutulma yoluyla da faaliyetlerini sürdürdüklerini bu belgeler iyi bir şekilde ifade etmektedir (BOA, Cevdet Saray, Sıra no.4945).

19.yy'ın ortalarında devlet tarafından yaptırılan yapılara ve açılan ihalelere katılarak göreve talip olan kalfalar bu dönemde çoğunlukla inşaat faaliyetlerinin en ekonomik şekilde çözümlenmesine bağlı olarak ödüllendirilmektedir. Vasilaki Kalfa'nın büyük havuz inşaatı sırasında çalışmalarını gösteren ve taltife layık görülmesindeki sebebi ifade eden sözler şunlardır: "havuzun baş tarafının az masrafla yirmibeş kadem temdidine çare bularak ibraz-ı hüner etmiş olduğundan ve Tersane-i Amire'nin hidemat-ı mimariyisinde daimi suretle böyle birinin istihdamı labüd bulunmuş idiğine binaen (...)" Vasilaki ayrıca ailesinden bazı kişilerin aynı mesleği icra etmesi ve gayretli çalışmaları sebebiyle de taltife layık bulunmuştur (BOA, İrade Dahiliye, Sıra no.38988). Vasilaki Kalfa ve oğlu Yanko Bey Tersane mimarı olarak görev yapıyor olmakla birlikte Tersane dışında çeşitli inşaat faaliyetlerini de ihalelere katılarak ve resmi yapıların yapımında görev alarak sürdürmüşlerdir. Bir başka belgede ise Darülaceze binasının yapımı için açılan ihalede özellikle yapının israfa mahal bırakılmadan sağlam bir bina olarak inşa edilmesi belirtilmiştir. Aynı zamanda ihaleye katılan kişilerin de belirtildiği belge de bu ihaleye Vasilaki Kalfa, Yanko Bey, Ohannes Kalfa, Andon Kalfa'nın

katıldığı ve ihaleyi Ohannes Kalfa'nın kazandığı görülmektedir (BOA, YMTV, Dosya no:67, Sıra no:37). Ancak Meclis-i Hazine Dairesi azası Hüsni Bey tarafından bu karara itiraz edilerek daha az fiyatla bu yapıyı inşa edeceğini bildiren bir takriri mevcuttur (BOA, YMTV, Dosya no:67, Sıra no:81). Anlaşılabileceği gibi mimarların böyle bir yapı için getirdikleri çözümler, yapının üslubu, ya da önerilerin istenene cevap verip veremeyeceği gibi mimari problemler üzerinde durulmaksızın, tamamen binanın yapımı sırasındaki parasal sorunlar ön plana çıkmaktadır. Aynı sorun pahalıya mal olması sebebiyle Stefan Kalfa'ya Beykoz Kasrı'nın inşaatından el çektirilmesi ile ilgili yazışmalarda ortaya çıkmaktadır. Stefan Kalfa projesini çizdiği kasrın inşasına para almaksızın sürdürme isteğini padişaha gönderdiği istidasında belirtmiştir (BOA, İrade Dahiliye Sıra no.12903). Böyle bir durum saray mimarları için mimari tasarım açısından bağlayıcı bir rol teşkil ediyor olabilir.

Onarımlar sırasında ise ilk keşiften sonra yapılan kontratla kalfa işe başlamaktadır. İşin bitiminden sonra ikinci keşif yapılır. İlk keşifte belirtilenden daha az para harcanması durumunda kalfaya verilecek paradan indirim yapılır, daha fazla para harcadığının ortaya çıkması durumunda ise kalfa haklı görülürse aradaki fark telafi edilir. 1853 yılında Dimitri Kalfa'nın inşasını üstlendiği gümrük binasının “keşif ve kontratosunda” belirtilenden daha az malzeme harcanması sebebiyle “kalfa yeddine verilen bir yük onüç bin bu kadar kuruşun tenzili” ile ilgili bir belge bu uygulamayı oldukça iyi ifade ederken, diğer taraftan Darülfünun ebniyesi duvarcısı Yorgi Kalfa'nın inşa etmiş olduğu ikinci ve üçüncü kat duvarlarını farklı fiyatlara mal etmiş olması Meclis-i Vala kararına bağlanmıştır (BOA, İrade Meclis-i Vala, Sıra no:20203). Karar şu şekilde ifade edilmiştir: İkinci kat duvarını kontrato dahilinde beher arşını onikişer kuruşa” inşa etmiş olmasına rağmen üst kat duvarlarını gerekli malzemeyi alamaması ve amele ücretlerinin fazlalaşması gibi sebeplerle “onsekiz yirmi kuruşdan” inşa ettiğini ifade etmesi üzerine yeni bir keşif için bu konuda bilgi sahibi diğer kalfalar getirilmiştir. Meclis-i Vala kararınca ayrıca Yorgi Kalfa'nın da rızası alınarak üst kat duvarlarının onbeş kuruşdan hesap edilmesi kararlaştırılmıştır. Malzeme fiyatları ve amele ücretlerinin kısa süre içindeki artışı da dikkat çekicidir. Ahmet Refik 18.yy'da dülgerlerin ve işçilerin maaşlarının devletçe belirlendiğinden ve bundan daha fazla bir ücret talep edemeyeceklerinden de söz etmektedir (Refik, 1998, s.59). 19.yy'daki ücretlerin bu hızlı artışı devletin ekonomik problemlerinin de bir ifadesidir.

5.2 İstanbul'da Cumhuriyet Döneminde Rum Mimarların Çalışma Koşulları

1908'den sonra güçlenen 1. Ulusal Mimarlık dönemi etkilerini Cumhuriyet sonrasında yönetimlerin bu üslubu desteklemesiyle göstermiştir. Bu akımın uygulayıcıları arasında Kemalettin ve Vedat Bey ilk sırada gelmektedir. Dünyadaki yeni gelişmelere bir oranda kapalı gözükten bu ortam, her konuda ulusal bilincin oluşmasına çalışan anlayışa uygun gelişmiştir. Bir yandan Cumhuriyet'le birlikte ivme kazanan modernleşme ya da Batılılaşma hareketi, öte yandan ulusallaşmanın zorunlu kıldığı yeni kimlik kurgusu ikilemi içinde mimari etkilenmiştir (Tanyeli, 1999, s.28). Bu ikilem Cumhuriyet öncesi mimarlığı ki 19.yy hariç tutularak yapılmaya çalışılan Osmanlı ve Selçuklu mimarilerine sahip çıkma isteği, ve modern mimarinin gereklerine uyularak yapılan ancak yine de geçmişten kopamayan ve geleneksel mimarinin yararlarını da kesinlikle gözardı edemeyen bir anlayış olarak gözükür. Mimarlığın ulusal bilinç yaratma isteği ile mimaride geçmiş değerlerin kullanılması yeğlenerek, seçmeci bir yöntemle yaklaşılan Selçuklu ve Osmanlı dönemi mimarilerini yansıtan çeşitli yapı elemanları örnek alınarak yapıların cephelerinde kullanılmıştır. Bu tip bir yaklaşım da yapılardaki cephe mimarisini ön plana çıkarmaktadır.

1935 yılının dokuzuncu sayısındaki Arkitekt dergisindeki "Duyumlar" başlıklı yazının (Arkitekt, 1935, Sayı:9, s.277,278) maddeleri arasında serbest mimarların kazanç vergileri köşesinde Güzel Sanatlar Birliği üyeleri tarafından oluşturulan, Abdullah Ziya, Zeki Sayar, Adamantidis, Avadis Sarrafyan ve Jan Tülbentçi'den oluşan komisyonun bir aylık çalışması sonucunda mimarların mesleki ehliyetleri ve dirayetleri dikkate alınmaksızın, sırf iş ve kazanç vaziyetleri incelenerek bir sınıflama yapılmıştır. Diğer meslek sahipleri gibi mimarın da maktu kazanç vergilerinin tayini görevi 2851 numaralı kanunla Güzel Sanatlar Birliği'ne bırakılmıştır. Birliğin hazırladığı raporda çeşitli hususlar da gözönüne alınarak mimarlar bir sınıflamaya tabii tutulmuşlardır. Bu hususlardan biri 1035 sayılı kanuna rağmen diplomasız kişilere ruhsatname verilmesi ve kalfalara üç kata kadar yapı yapma hakkını tanıyarak mimarların kazancına mani olunmasıdır. Diğer hususlar ise elektrik, su, yol mühendislerinin yapı ruhsatnamesi alarak yapı yapma hakkını ellerinde bulundurmaları ancak mimarlardan başka sadece yapı yapma hakkının inşaat mühendislerine yapı ruhsatnamesinin verilmesinin gerektiği ve büro sahibi mimarların daha önceleri vilayetlerin ve devletin birçok proje ve mimari işlerini ücret karşılığında yapmak suretiyle bürolarını çalıştırırken yeni nafia teşkilat kanunun bütün devlet yapıları projelerinin Nafia Bakanlığı'nda yaptırılmasını gerektirdiğinden, proje ve kontrol ile geçinen mimarların zor ve dar bir kazanç sahası içinde kaldığı açıkça görüldüğü ile ilgilidir

Yazı şu şekilde devam etmektedir: “Bugün kanunlar ile mimarlara tahsis edilmeyen mimarlık sahasında müstevlilerin mevcudiyeti, diğer ihtisas sahiplerinin mimari işler yapmaları belediyelerin lakaydı ve ihmali, ecnebi mimarların serbestçe çalışmaları, devlet projelerinin mimarlara yaptırılmaması gibi engeller diplomalı mimarları hayatlarını kazanmak için yapı müteahhitliğine sevketmektedir. Bugün memleketimizde mimarlık ederek hayatını kazanan tek bir meslektaşımız yoktur”. Yazının son bölümünde ise şunlar yer almaktadır: “Serbest meslek erbabı için tarhedilen maktu kazanç vergisi ise mesleki müktesebat ve san’atı yüzünden para kazananlara ait bir vergi olduğundan yalnız mimarlık ederek hayatını müreffeh bir surette kazanan bir mimar halen memleketimizde mevcut olmadığından komisyonumuz uzun incelemelerden sonra yukarıdaki sebepleri esas tutarak mimarları sınıflandırmış ve ancak fevkalade sınıfa girebilecek kazanç temin eden kimsenin maalesef mevcut olmadığına karar vermiş olduğunu saygılarımızla bildiririz” (Arkitekt, 1935, Sayı:9, s.277,278).

Kazançlarına göre mimarları dört sınıfa ayıran raporda birinci sınıfa girenlerin isimleri* şöyledir: Zühtü Başar, Seyfi Arıkan, (Panagotis) Yorgiadis, Sedat Hakkı, Tahsin Sermet. İkinci sınıf mimarlar: Abdullah Ziya, Abidin Mortaş, Arif Hikmet, Ahmat Burhanettin, Aram Bardizban, Aram Şekerci, Avadis Sarrafyan, Apostol Pistikas, Dimitri Çilenis, Hüsnü, İbrahim, Jan Tülbenççi, Sırrı Bilen, Muzaffer Tolum, Toma Ağaoğlu, Vahram Krizep, Torkum Çubukçu, Yahya Ahmet, Zeki Sayar, İstapan Aratan, Nihat Vedat, Hasan Adil. Üçüncü sınıf mimarlar: Arif Şayla, (Aleksandros N.) Yenidünya, Viktor Adamantidis., Alaattin, Bekir İhsan, İstapan Papazyan, Herant Karyolacı, Anriko Konsoli, Zeki Kemal, Osep Basmacı, Piyer Tülbenççi, Rebi Tevfik, Simon Lokmagöz, Şevki Balmumcugil, Mehmet Vedat, İstapan Kalfaoğlu, Şinasi. Dördüncü sınıf mimarlar: Armanak Astarçı, Agop Çırak, Berç, İstepanyan, Muzaffer Hasan, Röne Haik, (Simeon) Simonidis, Tahir, Torkum Setyan, Vangel Ranos, İzzettin Nuri, Mecit, Nurettin. Görüldüğü gibi birinci sınıfa giren mimarların sayısı toplam beş kişi olmakla birlikte sadece bir kişi Rum’dur (Panagotis Georgiadis) Yorgiadis. İkinci sınıfa giren üç Rum mimar gözükürken Apostol (Apostolos) Pistikas, Dimitri Çilenis (Dimitrios Tsilenis), Toma Ağaoğlu, üçüncü ve dördüncü sınıflarda ise Türk mimarlara göre Gayrimüslim mimarların sayılarının daha fazla olduğu görülmektedir. Üçüncü sınıfa giren Rum mimarlar: A.N. Yenidünya (Aleksandros Genidounias), Viktor Adamantidis, Simon Lokmagöz (Simeon Lokma(ge)mez) dördüncü sınıfa girenler ise Simeon Simonidis, Vangel (Evangelos) Ranos’dur (Arkitekt, 1935, Sayı:9, s.278). Raporda da belirtilen hususlardan dolayı mimarların hayatlarını kazanmalarındaki güçlükler açıktır. Gayrimüslim

* İsimler alıntı yapılan kaynaktaki gibidir, Rum mimarların isimlerinin parantez içindeki yazılımları bana aittir.

mimarlar da aynı sorunlarla karşı karşıya kalmakla birlikte Türklere göre daha alt sınıflarda yoğunluk kazanmış durumda olmaları Türk mimarlara göre paylarına düşen kazancın eskiye oranla azaldığını göstermektedir. 19. yy'a göre Rum mimarların sayılarında da azalmaların olduğu açıktır. Örneğin, 1923 yılında İstanbul Trakya ve Anadolu'daki nüfus mübadeleleri sonucunda 31 Rum mimar Yunanistan'a göç etmiştir. Bu mimarların Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olduğunu 1934 yılındaki Yunanistan Teknisyenler Odası'nın yıllığından görmekteyiz (Tsilenis, 2000, s.166).

18 Mart 1926 tarihli ve 788 sayılı Memurin Kanunu'nun 4. maddesinde, "Memur olabilmek için aşağıdaki şartları haiz olmak lazımdır" denildikten sonra, maddenin "a" fıkrasında "Türk olmak" şartı konulmuştur. Bu kanunla, etnik kimlik açısından Türk olmaları mümkün olmayan Gayrimüslim T.C. vatandaşlarına, eğitim ve becerileri ne kadar gelişkin olursa olsun, devlet memuriyetinin yolu kapanmıştır (Aktar, 2000, s.121). 1940 yılı Mimarlar Birliği'ne ait kitapçıkta 207 mimarın 93 tanesinin devlet hizmetinde çalışan mimarlar oluşturmaktadır. Bunlar Belediye, Nafia ve Fen heyeti, Okul, Fabrika ve Kolordu mimarlarıdır ki bu görevlerin hiçbirinde Gayrimüslim mimarları görmemiz mümkün değildir. Sadece 1945 yılında Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri'de yüksek mimar olarak görevli Torkum Çubukcu'nun adına rastlanmıştır*. Viktor Adamantidis gibi Yeşilköy hava limanının inşaatını gerçekleştirme fırsatı da her Rum mimar için geçerli değildir, bununla birlikte Viktor Adaman'ın da 1940'larda maddi güçlüğü düşerek kitaplarını satmak zorunda kaldığını bilmekteyiz (Balmumcu, 1948, s.47). Rum mimarların devlet sektöründe çalışma şanslarının olmaması ve en çok çalışma alanları olarak görülebilecek kendi cemaatlerinin inşaat işlerinin de çeşitli dönemlerde göçler sebebiyle Rum nüfusun göçetmesine bağlı olarak azalmasıyla çalışma alanları da daralmıştır. 19.yy'daki Avrupa mimarisinin yeniliklerini takip ederek İstanbul'da uygulamaları gibi bir öncü rol oynamış olmaları 1930'larda artık pek bir önem taşımamaktaydı, çünkü zaten hemen hemen bu dönemdeki tüm Arkitek dergilerinden de görülebileceği gibi devlet işleri ve tüm yenilikler Avrupa'dan getirilen yabancı mimarlar tarafından gerçekleştiriliyordu. Yabancı mimarlara duyulan tepki 19 yy'da Osmanlı mimarisini yozlaştırdıkları öne sürülen Gayrimüslim kalfalara duyulan tepkinin yerini almış ve gene 19. yy'da Rum ve Ermeni mimarlar tarafından dışarıdan gelen mimari yenilikler artık doğrudan dışarıdan getirilen yabancı mimarlar vasıtasıyla hem okulda mimarlık öğrencisi yetiştirmesi hem de devlete ait binaları inşa etmeleri beklenerek gerçekleştirilmekteydi.

* Mimarlık Dergisi (1945), Türk Yüksek Mimarlar Birliği, S:6, s.23. Ayrıca, Torkum Çubukcu Rum değildir, ancak örnek teşkil etmesi açısından metinde verilmiştir.

Zeki Sayar, Arkitekt dergisindeki Yabancı Mimar Problemi!.. başlıklı yazısında (Sayar, 1946, s.201,202) yabancı mimar problemini çeşitli şekillerde incelemiştir. Sayar İngiltere ve Amerika'dan örnek göstererek bu ülkelere kabul edilen mimarların çalışma şekillerinin çeşitli şartlara bağlandığından ancak Türkiye'de ise bakanlıkların ve devlet müesseselerin yaptıracağı projeler için, özel tavsiyelerle ve özellikle sefaretlere vasıtasıyla mimari meziyet ve kabiliyeti memlekete ne dereceye kadar uygun olduğu bilinmeyen herhangi bir şöhreti davet ettiklerinden söz etmektedir. Bu mimarların yetişme ve ekol bakımından birbirlerine bile yabancı olmaları sebebiyle gerek mimarlık eğitiminde gerekse uygulama sahasında bunun zararlarını şehirlerimizin ve özellikle de Ankara'nın çektiği ifade edilmektedir. Yazının genelinde yabancı mimar çalıştırmanın belli kurallara bağlanması en azından devlet projelerinde Türk mimarının yabancı mimar ile müştereken çalışma imkanının verilmesi ve yabancı mimarların sadece eğitim alanında çalıştırılmasının daha yerinde olacağı vurgulanmıştır. Anlaşılacağı gibi sadece Gayrimüslim mimarlar değil, aynı zamanda Türk mimarların da yabancı mimar problemi, kalfalara inşaat ruhsatı verilmesi ve serbest mimarlık bürolarının devlete iş yapamaması gibi sebeplerle iş alanı oldukça daralmıştır.

19. yy'dan beri inşaat faaliyetleri devam eden, çoğu zamanda dönemin mimarlarından tepki toplayan Gayrimüslim kalfaların inşaat faaliyetleri de 4 Haziran 1932 yılında TBMM'de kabul edilen 2007 sayılı kanunla noktalanmaktaydı. Ayhan Aktar'ın "Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında" başlığı altında tam metnini yayınladığı bu kanunun birinci maddesinde belirlenen bazı mesleklerin sadece Türkler tarafından yapılması gerektiğinden sözedilmektedir. Bu kanunun birinci maddesi kapsamında Gayrimüslimlerin Osmanlı İmparatorluğu döneminde en çok faaliyet gösterdikleri seyyahlara tercümanlık, borsalarda mübayaacılık, simsarlık ve devlet inhisarına tabi maddelerin satıcılığı gibi mesleklerin olması da dikkat çekicidir. Ayrıca, bu kanuna göre konumuz bağlamında sayılan mesleklerin arasında "inşaat, demir ve ahşap sanayii işçilikleri ve alelumum amelelik gibi meslekler ve devlete ve vilayetlere merbut müessesat veya belediyeler ile bunlara merbut tesisat hizmetleri" bulunmaktadır (Aktar, 2000, s.120). Görülebileceği gibi, bu kanunla inşaatlarda çalışan Gayrimüslim kalfa-çıracak gibi kişilerin de çalışma faaliyetleri sona ermektedir. Bundan daha önce nüfus mübadelesi sebebiyle "usta-kalfa" olarak anılan kişilerin göçmeleri özellikle Anadolu'da inşaat sektörünü ellerinde bulundurmaları sebebiyle boşluk yaratmıştır. R. Kaplanoğlu'nun Bursa'da ve civarında yaptığı mülakatlardan Rum ve Ermenilerin inşaat sektörünü ellerinde bulundurmaları sebebiyle, Bursa'yı terk etmelerinden sonra yapı yapacak kişilerin boşluğunun hissedildiği anlaşılmaktadır (Aktar, 2000, s.50). Zeki Sayar başka bir söyleşide, 1930'larda Türk mimarların sayıca azlığına dikkat çekerek

İmparatorluk döneminde Türklerin serbest mesleklere karşı pek fazla eğilimi olmadığından bunun yerine devlet memurluğu, askerlik gibi mesleklerle daha fazla ilgilendiklerinden sözetmektedir. Cengiz Bektaş'da aynı konuya değinerek Türklerin, askere gittikleri için süreklilik isteyen işlerde çalışmadıklarından ve bu sebeple Cumhuriyetin başında yapı yapmanın bilinmemesinden sözetmektedir. Kentlerde, mübadeleyle gelen ve geldiği yerde yapıcılıkla uğraşmış kişiler (özellikle Balkanlar'daki Türkler, geldikleri yerde de yapıcılıkla uğraşıyor; çünkü askere alınmıyorlardı) ayrıca, getirilen, göçen ustalar ya da onların yanında, ya da daha önce Rum ustaların yanında yetişen Türk Ustaları işleri yürütüyorlardı (Bektaş, 2000, s.28).

1930'lardaki dış politikadaki değişiklikler, Türkiye'de daha önce varolan kozmopolit yaşam tarzının büyük ölçüde tasfiye edilerek kültürel planda içe kapanmaya ve yabancılara karşı tepkinin oluşmasına son derece uygun bir zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda mimarlık alanındaki etkileri de zaman zaman Mimar dergisinde 19. yy'da Gayrimüslim ve yabancılar tarafından yapılan yapıları eleştiren makaleler şeklinde kendini göstermektedir. Ötekileştirmenin bir başka boyutu olarak ortaya çıkan bu yaklaşıma en iyi örnek, 1934 yılında Mimar dergisi'de Abdullah Ziya'ya ait "Sanatta Nasyonalizm" başlıklı makaledir (Mimar, 1934, Sayı:2, s.52). Makalede şu ifadeler yer almaktadır: "...Milling'in, ressam Valeri'nin hayrülhalefleri türemiştir. Türk memleketi bu ecnebilerin memlekete yadigar bıraktıkları, Kirkor ve Toma kalfaların eline geçmiştir." "...Hayrülhalefi Toma kalfa da Beyoğlu'nu inşa etti. Bugün Beyoğlu; taşında, toprağında bile bir tek Türk kemiği bulunmayan karanlık yabancı bir labrenttir, Toma kalfa aynı akıbeti Cihangire de hazırlıyor". Beyoğlu'ndaki yapıları sadece kalfalara mal eden bir yaklaşımla yada azınlık gurubundan mimar diplomasına sahip kişiler çıkmadığına inanan bir önyargıyla, geçmişteki faaliyetleri sebebiyle Gayrimüslim ve yabancı mimarlara duyulan tepki, sadece yapıları bir araç gibi kullanılarak ifade edilmiş ve ötekileştirilmiştir. Dolayısıyla 1930'lar ve 40'lardaki bu yaklaşım geçmişte faaliyet gösteren Gayrimüslim mimarlara yada kalfalara da olsa 1930 ve 40'larda faaliyet gösteren Gayrimüslim mimarların faaliyet alanlarını ileriki dönemlerde kısıtlayıcı bir yaklaşım gibi görünmektedir.

Abdullah Ziya'nın bu makalesi Türkiye'de az da olsa mimarlığın uzmanlık alanı olduğunun farkına varılmaya başlandığı 19.yy'dan, ulus devlet bilincine gelinceye kadar dinsel, toplumsal ve siyasal yapılardan bağımsız olarak kavramlaştırılmayan mimarlığın bir yansıması gibi gözüktür. 1930'ların içe kapalı dış politikasına bağlı gelişen bu fikirler İkinci Ulusal Mimarlığı'nın hakim olduğu 1940'larda da etkili olmuş, Türkiye'nin 1950'lerdeki dışa

açık politikası gereği Türkiye’de dış yardım akışı, çeşitli uluslararası örgütlerden yabancı uzmanların danışman olarak gelişi ve “uluslararası mimari üsluplar”ın Türkiye’de kendini göstermeye başlamasıyla birlikte değişmeye başlamıştır. Bu konuya iyi bir örnek vermek gerekirse, 1930 ve 1940’larda devlet destekli bir ulusal üslubu savunmuş olan Sedad Hakkı Eldem gibi bir mimarın bile konumunu değiştirdiğini, Türkiye’de uluslararası üslubun en yetkin örneklerinden sayılan ve tasarımını Skidmore, Owings ve Merrill firmasının yaptığı İstanbul Hilton Oteli’nin yapımında (1952) yerli danışman/tasarımcı mimar olarak çalıştığını belirtmek yeterlidir (Bozdoğan, 1999, s.126).

1942 yılında Varlık Vergisi gibi bir uygulamanın da yürürlüğe konması ötekileştirmeyi destekleyen bir başka uygulamadır. Bu uygulamayla, Gayrimüslim mimarların çalışma alanları sınırlanmış kent içi taramalarda da Rum mimarların etkinlik gösterdiğini tesbit ettiğimiz ve Gayrimüslim nüfusun yaşadığı bölgelerde (Eminönü, Sirkeci, Karaköy, Beyoğlu, Adalar) gayrimenkul satımı hızlanmıştır. Varlık Vergisini ödemek için satılan gayrimenkullerin %67.7’sini Müslüman-Türk gurup satın almıştır. Dolayısıyla bu bölgelerde artık farklı etnik kökenlerden insanların yavaş yavaş göçettiğini izlemek mümkündür (Aktar, 2000, s.205).

Cengiz Bektaş’ın 1977 yılında 72 yaşındaki Anadoluhisari’nda yaşamış Eyüp Usta ile yaptığı söyleşiden şehrin işlek semtlerine göre daha tenha ve köy havasını içinde bulunduran Anadoluhisari’nda 1950’lerin ikinci yarısında Rum mimarların çalışmalarına devam ettiğini anlıyoruz. Eyüp Usta, müşterilerin kalfa ya da mimar vasıtasıyla kendisini aradığından götürü veya metre hesabı çalıştıklarından ve Anadoluhisari’nda Rum mimarların olduğundan Türk mimarın ise çok az olduklarından, mimarların yaptıkları işlerden %1-2 aldıklarından ve mimarlardan çok kalfaların tanındığından söz etmektedir. Nüfus mübadelesine kadar Müslümanların inşaat işleri ile uğraşmadıkları ancak mübadeleden sonra Atatürk’ün evinin yapımı için bile dışarıdan usta, onlarla birlikte işçi getirildiğini biliyoruz. İstanbul gibi Rumların kalabildiği yerlerde Eyüp Ustanın söylediklerinden de anlaşılabilceği gibi Rum ustalar işlerini sürdürürler ama elbette sayıları yeterli değildir (Bektaş, 2000, s.7,8). Ancak, sadece mübadelelenin göçü zorunlu kıldığı yerlerden başka İstanbul’da da iş alanlarının daralması ve değişen çalışma koşulları sebebiyle Rum mimarların ya da kalfaların da göç etmekten başka çıkış noktaları yok gibi gözükmektedir.

Nüfus mübadelesi ile başlayan, 1942 Varlık Vergisi uygulaması, 6-7 Eylül 1955 olayları ve 1964 Karanamesi ile İstanbul Rumları’nın sınır dışı edilmesi gibi Türk dış politikasına

endekli gelişmeler sonucunda Rum mimarların gelecek ile ilgili umutları ve en önemlisi sayıları ve etkinlikleri azalmıştır.

6. RUM MİMARLARIN MİMARİ ve ÜSLUPSAL TERCİHLERİ

Annuaire Oriental'de 1880-1929 yılları arasında kayıtlı serbest mimar olarak çalışan ve sayıları otuzu geçmeyen Türk mimar bulunmaktadır (Kuruyazıcı, 1999, s.71-73). Bu dönemde inşaat etkinliğinin büyük ölçüde Rumlar ve Ermenilerde bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Diplomalı veya diplomasız tüm bu kişiler dünyada hakim olmuş mimari akımların etkilerini yapılarına yansıtmişler ve bu bağlamda da modernleşmeye çalışan bir toplumun çağı yakalama isteğini de mimarilerinde vurgulamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'dan önce mimari faaliyetlere getirilen sınırlamalar Tanzimat Fermanı ile birlikte bir birikimin sonucu olarak mimariye yansımıştır. Bu dönemde Rum toplumu, İstanbul'un bir çok yerinde yeni kiliseler inşa edebilmenin yanı sıra, dini mimaride farklı plan tiplerine ve yeni üslup arayışlarına da yönelmiştir. Yeni kilise yapımları ile kiliselerin sayısı artarken, yeni mimari anlayışların uygulanabilmesi, dini mimariyi önemli ölçüde farklılaştırmıştır. Fotiadis tarafından inşa edilen Kumkapı Hagia Kyriake ve Panagia Kiliseleri'nin mimarisi, bu arayışların yansıtıldığı örneklerdir. Yeni dönemde kısa zamanda görülen değişim; gerek plan tipleri ve yapım tekniğinde, gerekse bezemede önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu bağlamda Rum Ortodoks Kiliseleri hem Bizans'tan hem de Osmanlı'dan farklılaşan mimarisi ile kendine özgü olmuştur (Karaca,1986, s.322).

Etnik grupların yaptığı bu yapılara etnik kökenlerinin yansıtıldığı inancı da 1930 ve 1940'lı yıllardaki mimarlık anlayışında bir tepki olarak gözükmektedir. Gayrimüslim mimarların üslup tercihlerinde etnik kökenlerinin etkili olduğu ve mimarilerinde bunların yansıtıldığı fikri ilk bakışta doğruymuş gibi gözükmele birlikte yapıların tümü dikkate alındığında bunun pek de doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Vasilis Colonas (Colonas, 1999, s.374) çeşitli etnik-dinsel topluluklar tarafından yeğlenen mimari yönelişlerden farklı olarak, Neoklasik mimarinin Rum topluluğun üyeleri tarafından talep edilmesinin stil birliği getirmesinden ayrıca neoklasik yaklaşımın çağdaş Rum mimarisini temellendirmesinin bir ideolojik amaç olduğundan söz etmektedir

Rum mimarların kendi cemaatlerine ait okul veya dernek gibi yapılarda neoklasik akımın özelliklerinden daha yoğun faydalanmış oldukları gerçektir. P.Fotiades tarafından inşa edilen Zografeion Lisesi ya da Helen Filoloji Cemiyeti'nin cepheleri incelendiğinde bu kanı doğrulanabilir. Ancak bu bağlamda K. Dimadi'nin Fener Erkek Lisesi ya da Yeniköy'deki Rum İlkokulu hangi noktaya konulmalıdır? Kırmızı tuğladan kale görünümünde olan bu yapılar ulusal ya da bölgesel bir mimari anlayışın ürünü değildir. Colonas'a göre bu yapı

Ortaçağ mimarisinin bazı morfolojik özelliklerini yansıtmaktadır (Colonas, 1999, s.374). Dimadi'nin tespit edebildiğimiz birbirine benzer bu iki okul binası Fotiades tarafından inşa edilen Zografeion Lisesi ya da Vasilaki İoannidis tarafından inşa edilen Zappeion Kız Lisesi ile benzerlik göstermez, bu sebeple Rum mimarlar da kendi içlerinde çeşitli üslup tercihleri yaparak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bazen bir mimarın farklı dönemlerde yapılmış farklı üsluplarda binalarına rastlamak mümkündür. Bu sebeple bir mimarın tek yapısıyla üslupsal tercihini belirlemek çok doğru sonuçlar vermemektedir. 19. yy sonu ve 20.yy başında İstanbul'da etkili olan bir çok mimari akımın etkilerini görmek mümkündür. 1911 yılında GSA'dan mezun olan A.Pistikas'ın Gümüşsuyu İnönü caddesi, Marmara apartmanı Art Nouveau üslubunu yansıtan bir örnek olurken daha geç dönemlerde inşa ettiği tahmin edilen Cihangir, Yeşil apartmanı ya da Meşelik sokak Pistikas apartmanı sade cepheleriyle mimarın dönemin özelliklerini yansıtmaya isteğini de ifade etmektedir. Mimarın 1920'lere doğru etkisi azalan Art Nouveau akımının son zamanlarıyla Art Deco ve modern mimariye geçişteki ara dönemde müşterilerin de isteklerine bağlı olarak tasarımlarını şekillendirdiği de düşünülebilir.

Diğer taraftan Gümüşsuyu, İnönü Caddesi'nde sırasıyla, Hirant Abrahamyan (Ayaspaşa Apartmanı), A. Mauradoglou (Hamitbey Apartmanı) ve A.Pistikas (Marmara Apartmanı) isimli ikisi Rum ve biri Ermeni, üç mimarın yapısını yanyana gözlemlediğimizde, etnik kökenlerini ifade etmesi bağlamında üslup ayırt etmek mümkün olmaz. Bunlar sadece tüm dünyada etkili olan, Art Nouveau ya da tarihselci mimari akımların yansımasıdır. Aynı şekilde M. Havatzapoulo'nun Sıraselviler caddesi no:87-89'da inşa ettiği cumbasının üzerindeki üçgen alınlıklı çatısı, meandr motifleri ile akroter ve antefiks gibi Grek mimarisinin özelliklerinden olan mimari elemanlardan oluşan apartmanı da bir Rum mimarın yapısı olması olasılığını kolaylıkla akla getirirken aynı cadde üzerindeki İ.Karaghiannis'in inşa ettiği apartman lir desenini yatay çizgi bantları ile birleştirerek süsleme düzeninde olağan dışı çözümlerin arayışına girmiştir (Godoli ve Barillari, 1997, s.150). Stefanos Georgiadis'in tek başına Çukurcuma Faikpaşa yokuşu, 44-46 numarada 1923 yılında inşa ettiği apartman pencere üstlerindeki alışılmış bitkisel motifleri ve cumbasıyla Dimitrios Georgiadis ile birlikte inşa ettiği Art Nouveau apartmanlar kadar dikkat çekici değildir. Georgiadis kardeşlerin inşa ettiği Art Nouveau apartmanların dışında Tarlabası Sakızağacı caddesinde H. Vladikas tarafından inşa edilen ve cephesinde geometrik motiflere sahip olan apartman ilgi çekicidir. Beyoğlu'na göre mimarların imza attıkları yapıların daha az olması sebebiyle Tarlabası sürpriz bir mekan olarak gözükmeyle birlikte Rum mimarların mekan ve üslup tercihlerini sınırlamadığını da göstermektedir. Anlaşılacağı gibi Rum mimarlar dönemin moda mimari üsluplarının imkan verdiği sonsuz repertuvardan faydalanmışlardır. Godoli ve Barillari'ye

göre G. Konstantinidis, K.P. Simotas, A.Demetrakopoulo ve K.P. Pappas gibi Rum asıllı diğer mimarların az sayıdaki önemli yapıtı masraftan kaçınılmış, yaratıcılıktan uzak, seçmeci-tarihçi cephelerde, Art nouveau motifleri parça parça düzenlenmiş, müşterilerin gereğinden fazla süsleme düşkünlüklerini ve spekülatif eğilimlerini tatmin eden bir uygulama düzeyinin üstüne çıkamamıştır (Godoli ve Barillari, 1997, s.150).

Artan'a göre (Artan, 1992, s.37), "İstanbul'da yetişmiş gerek Gayrimüslim mimarlar, gerekse Levanten mimarların batı formlarını taklit ile Batı kökenli mimari üslupların yoğun biçimde kullanımını yaygınlaştırmaya yönelik bir misyonla hareket etmiş oldukları fikri inandırıcı gelmemektedir. İstanbul'da faaliyet gösteren her iki guruptaki mimarların Kuzey Afrika veya Hindistan'da sistemli bir araştırma ile özgün bir söylem yaratmaya çalışarak Batı'nın çıkarlarına geçerlilik ve inandırıcılık kazandırmaya çabalayan koloniyel mimarlar olmadıkları açıktır". Çok değişik sayıda müşteri kitlesine seslenmek zorunda olmaları ve mal sahiplerinin mimarlara getirdikleri ekonomik sınırlamalar da gözönüne alındığında tüm bu mimarların cemaatleri içinde hissettikleri etnik kökenlerini mesleki faaliyetleri sırasında ortaya çıkararak mimariye yansıtmaları da 19.yy mimari faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ortamda zor gibi gözükmemektedir. Örneğin: K.P.Pappas yapıları arasında işverenden kaynaklanan farklılıklar vardır ki, bunlar daha çok cephe düzenlemelerinde ortaya çıkar. Üstleri eğrisel ya da düz biten ve kilit taşları ön plana çıkan kapı ve pencereler, taş cephe kaplaması ve iyonik başlıklı sütunlar ile Pappas, Sarıca Ailesi için yaptığı yapılarda benzer cephe elemanlarını kullanmıştır. Mr. Dowson için yaptığı ikiz evin cephesinde sıvasız tuğla kullanarak İngiliz mimarisine gönderme yaparken, yine aynı bölgede Celal Ezine'nin babası Mahmud Bey için yaptığı evin cephesinde ahşap, Rum olan Dr. Andrea Antipa için yaptığı kagir evde ise kesme taş dokusu şeklinde derzlenen sıva kullanmıştır (Öğrenci, 2001, s.31). Pappas gibi tüm Gayrimüslim mimarlar İstanbul'da yaşayan Avrupalılar için de 19. yy Avrupası'nda geçerli olan üslupları kullanmışlardır. Dolayısıyla aslında 19. yy'da mimari faaliyetleri ellerinde bulunduran Gayrimüslim mimarların tüm bu yapı faaliyetleri imparatorluğun Batı'ya açılma politikası bağlamında, yapıyı yaptıranın Avrupalı üsluplardaki istekleri ve çağın belirledikleri doğrultusunda gelişmiştir. Tsilenis nüfus mübadelesi sonrasında İstanbul'dan Yunanistan'a göç eden Rum mimarlar için İstanbul'daki mimari çalışmalarının Yunanistan'daki müşteri kitlesini etkilemek için iyi bir referans teşkil ettiğinden sözetmektedir (Tsilenis, 2000, s.166-172).

Rum mimarlar İmparatorluk için tasarladıkları yapılarda da ürünlerini Osmanlı dünyasının yüzlerce yıl boyunca geliştirdiği değerlerle yorumlayarak vermeye çalışmışlardır. Zaten

Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan, yüzyıllar boyunca süre gelen ve İmparatorluğun simgesi olan bazı mimari öğelerin Gayrimüslim mimarları etkilememesi sözkonusu olamaz. Ancak, yapılan tasarımlar Osmanlı mimarisi özelliklerinden çok oryantalist etkiler vermektedir. Galata'da yapılması planlanan bir mescit için Kampanakis tarafından yapılan bir projede (Barillari ve Godoli, 1997, s.106) Osmanlı mimarisinde yer almadığı halde mescitin çatı örtüsünün soğan kubbe olarak tasarlanması imparatorluğun simgesi haline gelen bazı mimari öğelerin abartılarak verilmesinden daha öteye gitmemektedir. Benzer şekilde Yanko Bey'in Berlin'de inşa edilmesi istenen hastane için yaptığı cephe çiziminden orta kütleli giriş bölümü olması sebebiyle taç kapı görüntüsünde öne çıkarılması, alt kat pencerelerinin üstündeki mukarnaslar ile dikdörtgen pencereler ve giriş kapısının önündeki ve alt kat pencerelerinin arasındaki korent başlıklı sütunlar karışık bir cephe ve acemice yapılmış bir oryantalist üslup denemesidir (BOA, YEE, Defter no:406). Sarkis Balyan dışında iki Rum mimar olan Anastas ve Vasilaki Kalfa'nın yapımını gerçekleştirdiği bugün Kuzey Deniz Saha Komutanlığı olarak kullanılan Kasımpaşa Bahriye Nezareti binası da oryantalist bir yapıdır. At nalı, dilimli ve soğan biçiminde kemerleri ile Osmanlı Mimarlığı dışındaki İslam ülkeleri sanatında kullanılan üç ayrı biçim bu yapıda çok sayıda tekrarlanmıştır (Saner, 1998, s.70). Oryantalizm de Rum Mimarların bir çok tasarımını, herhangi bir batılı üslup gibi etkilemiştir. Doğu kaynaklı batı orjinli bir akım olan Oryantalizm, batılı olmayı hedeflemiş doğulu bir ortamda yarım yüzyıllık bir zaman dilimi içerisinde Rum Mimarların sadece devlete ait yapılarda kullandıkları bir üslup olmanın ötesine giderek Vasilaki Kalfa tarafından 1880 yılında inşa edilen Aya Triada Kilisesi'nde de etkilerini göstermiştir.

1930'larda mimarların içinde bulunduğu mimarlık ortamının sıkıntıları yanında üslup problemi ve geçmiş mimari etkinlikleri sorgulayan yazılar da dönemin mimarlarını meşgul etmiştir. 19.yy'a kadar Osmanlı mimarisinin başarısı ve güzelliği ancak 19. yy'ın mimari etkinliklerini küçümseyen yaklaşımlar dönemin Arkitekt dergilerinde sıkça görülür.

Mimar M. Vedat'ın 1931 yılında Mimar Dergisinde yayınlanan apartman projesinin altına yazdığı İstanbul İkametgahları başlıklı makalesinde şunlardan söz etmektedir: "Bizim de garp medeniyetinde iltihak etmemiz lüzumu hissölunduğu zaman bizim için yeni olan bu medeniyetin, garpta nasıl inkişaf ettiğini, neden ibaret olduğunu anlayamadan, zahiren freng benzemek için, asırların mahsulü ve pek zarif olan milli mimarimizin, zevk ve kıymeti takdir edilmeyerek, garp mimarisinin heves edilmişti". (Vedat, 1931, s.323) Avrupa'da da çeşitli eleştiriler alan bu dönem mimarlığının yıllar geçmesine rağmen Türkiye'deki mimarlık dergilerinde sürekli küçümşenen bir bakış açısıyla değerlendirilmesi çeşitli sebeplere

bağlanabilir. 1930'lardaki bu tepkinin sebebi, Osmanlı İmparatorluğu'na çok uzak olan ve görsel olarak da halkın alışmadığı mimari süsleme elemanlarının dışarıdan getirilerek Osmanlı mimarisine entegre edilmesi, ya da olduğu gibi uygulanmasının getirdiği rahatsızlığın devam etmesidir.

Gerçekte, Gayrimüslimler tarafından gerçekleştirilen bu yapılar buldukları kentin yapılarıdır ve bunları o kentin doğal görünümünün bir parçası olarak kabul etmek gerekir. 19. yy tüm Avrupa'da tarihselciliğin ağır bastığı, geçmiş üslupların tekrarı olması sebebiyle eleştiri almış ve yeni tekniklerin bulunması ve modern mimariye geçiş için çeşitli arayışlar sürmüştür. Her ülkeyi etkilediği gibi Osmanlı İmparatorluğu'na da dışarıdan gelen bu üslupların uygulayıcıları mimarinin "çöküşünü" hazırlamış olarak kabul edilmişlerdir. Her ülkede olması sebebiyle, 19. yy mimarisine olan tepkiler olağan karşılanabilir, ancak Türkiye'de bu tepkilere ülkenin özel koşullarının etkisiyle milliyetçi bir antipati de eşlik etmiş gibi gözükmemektedir.

7. RUM MİMARLARIN ÇALIŞMA BÖLGELERİNİN KENTSEL DAĞILIMI

Belediye kayıtlarının yetersizliği nedeniyle Rum Mimarlar tarafından inşa edilen yapılar çoğunlukla cephelerindeki ad yazıtlarından tespit edilmeye çalışılmış ve bu yöntemle bağli olarak alan taramaları yapılmıştır. Tespit edilen yapıların %45'i alan taraması sonucunda %55'i ise kaynak taramaları sonucunda bulunmuştur. Rum mimarların yapılarının %65'i devlete ait yapılar, %35'i kendi cemaatlerine ait kilise, okul ve dernek gibi kamusal yapılardır. Beyoğlu, Galata, Karaköy, Şişli, Eminönü, Samatya, Kumkapı, Adalar, Boğaz'ın her iki yakası, Fener, Balat semtlerinde yapılan alan taramaları sonucunda yoğun biçimde ad yazıtı ile karşılaşılan semtlerden Beyoğlu, Galata-Karaköy, Şişli, Eminönü için haritalar düzenlenerek, harita üzerinde yapıların yerleri işaretlenmiştir. Kaynak ve alan taramaları sonucunda Rum mimarların yapılarının %50'si Beyoğlu, %28'i Galata-Karaköy'de, %12'si Eminönü'nde, %10'u Şişli'de bulunmaktadır. Beyoğlu ilçesinin Tarlabası semtinde geçmiş dönemlerde yıkılan yapıların içinde ad yazıtı olan bazı yapıların var olabileceği düşüncesi, Rum mimarlara ait daha pek çok yapının olabileceği olasılığını akla getirmektedir. Balat, Fener ve Samatya civarında yapılan alan taramalarında ad yazıtı olan binaların sayılarının az ya da hiç olmaması gibi sebeplerle harita düzenlenmemiştir. Rumlar'ın Beyoğlu'ndan önce yoğun biçimde yaşadıkları Fener, Balat ve Samatya gibi semtlerin günümüze gelene kadar büyük değişiklikler geçirmeleri ve 19. yy'da Rum nüfusun Beyoğlu'nda yaşamayı tercih etmesi gibi sebepler ile Rum mimarların Beyoğlu'nda inşa ettikleri yapılarda ad yazıtı yazmada diğer semtlere göre daha fazla titizlendikleri göz önünde tutulduğunda bu semtlerde Rum mimarların hangi yapıları inşa ettiği ile ilgili kesin verilere sahip olunamamaktadır. Adalar'da ise az sayıda yapının tespit edilebilmiş olması, ahşap yapıların çoğunlukta olması ve mimarların kagir yapılara ad yazıtı yazmayı tercih etmiş olmaları gibi nedenlerle bu bölge için harita düzenlenmemiştir. Harita düzenlenmemiş olması Rum nüfusun yoğun olarak yaşadığı bu semtlerde Rum Mimarların faaliyet göstermediği anlamına gelmemektedir. Daha önce de belirtildiği gibi harita üzerindeki yer gösterimi tamamen mimar ad yazıtı ve kaynaklar esas alınarak değerlendirilmiştir. Bu semtlerde Rum Mimarlar tarafından inşa edildiğini tespit edemediğimiz daha bir çok yapının olması olasıdır (Bkz. Ek2 Haritalar).

8. SONUÇ

19. yy'dan başlayarak 20. yy'ın ortalarına dek, en azından başlatıcı bir etmen olan Tanzimat Fermanı'nın Gayrimüslimlere verdiği çeşitli özgürlük ve olanakların sonucunda Ermeni ve Rum azınlığın Türkler'den farklı olarak bazı meslek gruplarında yoğunlaşması ve bu iş kollarından birinin de mimarlık ve inşaat kalfalığı olması dikkat çekicidir. 19.yy öncesinde de Gayrimüslim kalfaların inşaat faaliyetlerinin azımsanmayacak çapta olduğunu bilmekteyiz. Ancak asıl yoğun olarak faaliyet gösterdikleri dönemin 19.yy'ın tümü ve 20. yy'ın ortalarına kadarki aralıkta olduğu belgelerle tespit edilerek kesinleştirilmiştir. Gerek, devlet ve saray hizmetinde gerekse, 19.yy'ın sonuna doğru mimari bürolar kurarak inşaat alanında özel sektör hareketinin öncülüğünü yaparak faaliyet göstermiş olan İstanbul'daki Rum mimar ve kalfaların adlarının ve yapılarının tespit edilmesi bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır. Eldeki bilgilerle Rum mimarların isim listesi hazırlanmıştır. Sözü edilen dönem içerisinde imparatorluktaki moderleşme çabalarına bağlı olarak Rum mimarların değişen mimarlık faaliyetlerinin neler olduğunun incelenmesine çalışılmış, bununla birlikte beliren toplumsal ve ideolojik değişikliklere koşut olarak, değişen çalışma koşullarının mimarlık faaliyetlerine etkisi ve Rum mimarların sayıca azalmaları ile sonuçlandığı tespit edilmiştir.

Rum mimar ve kalfaların etkinlikleri ana hatlarıyla resmi yapıların inşası, tersane mimarlığı, serbest mimarlık büroları olmak üzere üç bölümde toplanabilmektedir. Bu iş alanlarının arasında kesin bir ayırım yapılamamakta resmi yapıların yapımında çalışan bir mimar ya da kalfanın aynı zamanda tersanede ya da serbest olarak devlete ait olmayan yapıların yapımında çalıştıkları belirlenmiştir. Kendi içlerinde büyük nefer, tüccar kalfa, tersane kalfası gibi çeşitli ayırımların yapıldığı bu kalfalar eksiltme yoluyla devletin açtığı çeşitli ihalelere katılarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Rum kalfaların aynı zamanda kendi cemaatleri için de kilise okul gibi yapıların yapımında faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Rum mimarların üslup tercihleri bağlamında da eğitim gördükleri okulların verdikleri bilgiler doğrultusunda dönemin moda olan mimari üsluplarını uyguladıkları belirlenmiştir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nu yurt dışında ya da yurt içinde temsil eden yapıların tasarımında çoğunlukla oryantalist etkileri göz önünde tutmuşlardır. Rum mimarlar kendi cemaatleri için yaptıkları kilise ya da okul gibi binalarda çoğunlukla Neoklasik akımı tercih etmişlerdir. Ancak, 19.yy boyunca İstanbul'da Neoklasik akımın sürekli uygulayıcıları olmaları mümkün olamamıştır. Çünkü, bu dönemin şartlarını İstanbul'un kozmopolit yapısı karmaşıktır. Dolayısıyla, Levanten, Gayrimüslim ve Türk olmak üzere üç ana

gurubun mimari anlamdaki istekleri ve çağın şartları mimari üslup problemini sadece Neoklasik akım yoluyla çözümlenmeye elverişli değildir. Bu sebeple P. Fotiadis'in dışındaki tüm mimarlar Cumhuriyet öncesi ve sonrasında farklı dönemlerde farklı üslupta yapılar inşa etmişlerdir. P. Fotiadis ise 1923 yılında İstanbul'dan göç edene kadar Neoklasik akımın İstanbul'daki en etkili uygulayıcısı olarak gözükmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Hassa Mimarları Ocağı'nın kapanmasından sonra serbest çalışan Rum mimarların İstanbul'daki zengin levanten ve azınlık elitinin oluşturduğu zevk ve tercihler bağlamında Avrupa'daki akımların Türkiye'de uygulanmasında öncü rollerden birini oynadıkları söylenebilir. Ayrıca, Gayrimüslim mimar ve kalfaların halkın konut yapımına ve tamirine ait isteklerini karşılamada da önemli bir misyon yüklendikleri tespit edilmiştir. Rum kalfa ve mimarlar İstanbul'da kagir yapım tekniğinin ilk uygulayıcılarıdır.

Taranan belgeler sayesinde bugüne kadar Balyan ailesine ve kimi levanten mimarlara mal edilen bazı yapıların da Rum kalfalara ait olduğu ortaya çıkmıştır. Balyan ailesinden herhangi bir kişinin belli bir dönemde saray mimarı olması ya da faaliyet göstermesi o dönemde inşa edilen tüm yapıların Balyan ailesine mal edilmesine sebep olmakta bu yaklaşımda devlete ait yapıların mimarlarının yanlış bilinmesine yolaçmaktadır. Ermeni ya da Rum kalfaların saray yapılarının inşasında ve tamirlerde bir ekip çalışması içinde oldukları, ihaleye açılan bazı işler için ise tüccar kalfa adı verilen bu kalfaların hizmet verdikleri belgelerle doğrulanmıştır. Devletin 19.yy sonu ve 20.yy başında giderek zorlanan ekonomik koşulları yüzünden yapıların ucuza mal edilmesinin üzerinde durulduğu ve çoğu zaman bir kalfa tarafından yapımına başlanan bir yapının aynı kişi tarafından bitirilmediği örneğin Ermeni bir kalfaya verilen bir işin daha sonra Rum kalfaya verildiği belirlenmiştir. Dolayısıyla yapıların inşasında emeği geçen kalfa ve mimarların inşaat faaliyetlerini tamamlayıp tamamlayamadıklarının belgelerden takip edilmesinin güç olduğu görülmüştür. Ayrıca Ermeni mimarların sadece Balyan ailesinden ibaret olmadığı ve Rumlarla birlikte Ermeni kalfa ve mimarların da aynı ölçüde faaliyet gösterdikleri belgeler yoluyla ortaya çıkmış olduğu göz önüne alınırsa, Ermeni mimar ve kalfaların inşaat faaliyetlerinin araştırma bekleyen bir konu olarak ayrıca incelenmesi önerilebilir.

Cumhuriyet döneminde, değişen iş koşulları ve mübadele nedeniyle Rum nüfusun azalmasıyla birlikte Rum mimar ve kalfaların da etkinliği küçülmüştür. Artık 19.yy'daki gibi Avrupa kökenli yenilikleri takip eden bir rollerinin kalmadığı, çalışma koşullarının daraldığı

ve yerlerini 1930'lerden başlayarak neredeyse tümüyle Türk mimarların almaya başladığını görmekteyiz.

KAYNAKLAR

- Ağır, A., (1994) , “Simeon Kalfa”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 6: 559-560.
- Aktar, A., (2000), Varlık Vergisi ve ‘Türkleştirme’ Politikaları, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Anon., (1998), “Aristeidis Pasadaios”, İ İera Theologiki Sholi Tis Halkis, Ekdotikos Oikos Adelfon Kyriakidi, Thessaloniki, 372-375.
- Artan, T., (1993), “Topkapı Sarayı Arşivi’ndeki Bir Grup Mimari Çizimin Düşündürdükleri”, Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-5, 15-19.
- Artan, T., (1992), “Vallaury Mimarisinin Çok-Sesli Repertuar Zenginliğini Yeniden Yorumlama İhtiyacı”, Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-5, 36-39.
- Artan, T., (1994), “Beykoz Kasrı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 2:199-200.
- Artan, T., (1998), “Beşiktaş SahilSarayı”, Dünden Bugüne Beşiktaş, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Artan, T., (1998), “Beyhan Sultan SahilSarayı”, Dünden Bugüne Beşiktaş, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Augustinos, G., (1997), Küçük Asya Rumları Ondokuzuncu Yüzyılda İnanç, Cemaat ve Etnisite (Çev., D. Evcı), Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Aykut, P., (1994), “Splendid Oteli”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 7:40.
- Aysu,Ç., (1994), “Çengelköy”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 2:486.
- Balmumcu, Ş., (1948), “Viktor Adaman (1880-1948)”, Arkitekt Dergisi 17: 46-47.
- Barillari, D. ve Godoli, E., (1997), İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları, YEM Yayınları, İstanbul.
- Batur, A., (1994), “Alman Çeşmesi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 1: 208-209.
- Batur, A., (1994), “Darülaceze Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi :555-556.
- Batur, A., (1994), “Selimiye Kışlası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 6:357-358.
- Batur, A., (1998), “Yıldız Sarayı”, Dünden Bugüne Beşiktaş, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 98.
- Bozdoğan, S., (1999), “Türk Mimari Kültüründe Modernizm: Genel Bir Bakış”, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 126.
- Bozkurt, G., (1989), Gayrimüslim Vatandaşların Hukuki Durumu (1839-1914), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- Bektaş, C., (1992), "Kuzguncuk", İstanbul Dergisi(2):91
- Bektaş, C., (2000), Mimarlığımızın Cumhuriyeti, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, İzmir.
- Can, C., (1993), İstanbul'da 19.Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Cezar, M., (1971), Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi, Türkiye İş Bankası A.Ş. Kültür Yayınları: 109, İstanbul.
- Cezar, M., (1995), Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi,C.1, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayını, İstanbul.
- Cezar, M., (1998), XIX. Yüzyıl Beyoğlu'su, Akbank, İstanbul.
- Colonas, V.S., (1999), "Osmanlı İmparatorluğu Kent Merkezlerinde Gayrimüslimler Tarafından Kamusal ve Özel Mekanların Oluşturulması: 19.Yüzyıl Sonlarında İstanbul'daki Rum Mimar ve Misyonerler", Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "Uluslararası Bir Miras" Kongresi, 25/26/27 Kasım 1999, İTÜ Taşkışla, İstanbul, 372-378.
- Çelik, Z., (1998), 19 Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Çetiner, Y., (1998), Son Padişah Vahdettin, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Demirtzi, D.E., (1998), İeros Naos tou Agiou Dimitriou Kouroutsese, Thessaloniki (Selanik).
- D., F., (1906), "Ta egkenia tou en Halkidon İerou Naou Tis Agias Triadas" (Kadıköy Aya Triada Kilisesi), İmerlogion tou Etous, Konstantinopoli, 1905.
- Duhani, Said, N., (1984), Eski İnsanlar Eski Evler, T TOK, İstanbul.
- Duhani, Said, N., (1990), Beyoğlu'nun Adı Pera İken (Çev., N. Önal), İstanbul Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.
- Dündar, A., (2000), Arşivlerdeki Plan ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. ve XIX. Yüzyıl), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2480 Yayınlar Dairesi Başkanlığı Osmanlı Eserleri Dizisi/21 Ankara.
- Ekdal, M., (1997), Kadıköy, Kadıköy Belediyesi Yayını, İstanbul.
- Eldem, E., (2000), "Ankara Hanı", Bankalar Caddesi Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi, Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi.
- Eldem, S., H., (1979), Boğaziçi Anıları, Aletop Alarko Eğitim Sistemleri A.Ş., İstanbul.
- Emre, N., (1937), "Ahmet Refik'in Türk Mimarlar Adlı Eseri Hakkında", Arkitekt, 11-13.
- Ergin, O. N., (1995), Mecelle-i Umur-ı Belediye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul.

Ergin, O. N., (1996), İstanbul Şehreminleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul.

Eyice, S., (1994) , “Davud Paşa Sarayı”,Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 3: 9.

Gedeon, M., İo., (1935), “Kalfadan Anastasis”, Engiklopediakon İmerologio 1935, Der. S. N. Zervoglou, 73-78.

Gökmen, M., (1991), Eski İstanbul Sinemaları, İstanbul Kitapları Yayınları, İstanbul.

Görgülü, S.,T., (1991), İstanbul’da Tarihi Süreç İçerisinde Azınlıkların Yaşadıkları Bölgelerde, Mülkiyetle İlgili Sorunların Binalardaki Fiziksel ve İşlevsel Etkilerinin İrdelenmesi, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Gülen, (Tarihsiz), Resimlerde Heybeliada, Ergül Ltd. Şt. İstanbul (Taksim Atatürk Kitaplığı).

Hatemi, H. H. ve Sarı, N.,(1986) Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi: 324.

Hocaoğlu, M., (1998), İkinci Abdülhamid’in Muhtıraları (Belgeler), Kamer Yayınları, İstanbul.

Karaca, Z., (1986), İstanbul’da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Kazanovas, L.,G., (1905), “To En Prigkipo Ethnikon Orfanotrofeion”, Ethnika Filantropika Katastimata en Konstantinopoli İmerologio tou etous.

Kesisoglou, M., (1998), Enoria tis Agias Konstantinoupoleos Tzimpeli (Cibali), İdrima Meizonos Ellinismou, Athina.

Koçu, R., E., (1966), “Beykoz Kasrı”, İstanbul Ansiklopedisi, C.5, s.2657-2660, Koçu Yayınları, İstanbul.

Koçu, R.E., (1966), “Dimitri Kalfa”, İstanbul Ansiklopedisi, C.8, s.4591, Koçu Yayınları, İstanbul.

Köksal, T. G., (2001), “Haliç Tersaneleri”, İstanbul Dergisi (39):27-32.

Kuruyazıcı, H., (1999), “İstanbul’un Unutulmuş Mimarları”, İstanbul Dergisi (28): 68-73.

Kuruyazıcı, H., (1999a), “İstanbul’un Unutulmuş Mimarları 2”, İstanbul Dergisi (29): 41-45

Kuruyazıcı, H., (1999b), “İstanbul’un Unutulmuş Mimarları 3”, İstanbul Dergisi (30): 52-54.

Kuruyazıcı, H., (2000), “İstanbul’un Unutulmuş Mimarları 4”, İstanbul Dergisi (34): 73-76.

Kuruyazıcı, H., (2001), “Unutulmuş İki Mimar, Yok Olmuş Bir Bina”, İstanbul Dergisi (36): 21-24.

Küçük, C., (1985), “Millet Sistemi ve Tanzimat”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, 4:1023.

Meriç, N., (2000), Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi adab-ı muaşeret, Kaknüs Yayınları Kızkulesi Kültür Merkezi, İstanbul.

Moltke, H., (1999), Moltke'nin Türkiye Mektupları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Ortaylı, İ., (1974), Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler (1840-1878), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.

Ortaylı, İ., (1995), İstanbul'dan Sayfalar, İletişim Yayınları:225, İstanbul Dizisi 13, İstanbul.

Öğrenci, P., (1998), 19. Yüzyıl Özgün Konut Tipleri Bağlamında Sarıca Ailesi Yapıları, Mimar C. Pappas ve Arif Paşa Apartmanı, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Öğrenci, P., (2001), "Mimar Constantin P. Pappa", İstanbul Dergisi(36): 25-32.

Palmer, A., (1995), Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi (Çev., B. Çorakçı Dişbudak), Sabah Kitapları, İstanbul.

Pervititch, J., (2000), Sigorta Haritalarında İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı AXA Oyak, İstanbul.

Pistikas, A., (1941-1942), "Ata Atabek Hanı", Arkitekt Dergisi(7-8): 151.

Raymond, A., (1908), Notes Pratiques et Resumes su l'art du constructeur en Turquie, Typo-Lithographie Centrale I. Della Rocca, İskenderiye, s.92-96.

Refik, A., (1977), Türk Mimarları, Sander Yayınları, İstanbul.

Refik, A., (1998), Eski İstanbul, İletişim Yayınları, İstanbul.

Salman, Y., (1994), "Sütlüce Mezbahası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 7:119.

Saner, T., (1998), 19. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığında Oryantalizm, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., İstanbul.

Sayar, Z.,(1946), "Yabancı Mimar Problemi", Arkitekt (177-178): 201-202.

Seçkin, N., (2001), "Çırağan Sarayı", İstanbul Dergisi (36):12-19.

Soykan, T.,T., (2000), Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Gayrimüslimlerin Hukuki Statüsü, Ütopya Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Sözen, M., (1990), Devletin Evi Saray, Sandoz Kültür Yayınları, İstanbul.

Sözen, M., (1996), Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Sözen, Z., (2000), Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü (1711-1821), İstanbul.

Stathis, P., (1999), 19.Yüzyıl İstanbulu'nda Gayrimüslimler (Çev., F. ve S. Benlisoy), İstanbul.

Şehsuvaroğlu, H.,Y., (1986) Boğaziçi'ne Dair, TTOK, İstanbul.

Şen, A., (1993), "Osmanlı Basınında Yüz Yıl Önce Bu Ay", Tarih ve Toplum Aylık ve Ansiklopedik Dergi, Mayıs 1993: 261.

Şenyurt, O., (2001), "Mimar Kemalettin'in Bilinmeyen Bir Tasarımı: Berlin Hamidiye Hastanesi", Arredamento Mimarlık, Ekim 2001, s.120-123.

Tanman, B., (1998), "Durmuş Dede Tekkesi", Düünden Bugüne Beşiktaş, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

Tanyeli, U., (1994), "Babıali", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 1: 523.

Tanyeli, U., (1999), "Türkiye'de Modernleşme ve Vernaküler Mimari Gelenek. Bir Cumhuriyet Dönemi İkilemi", Bilanço 1923-1988: Türkiye Cumhuriyeti'nin 750 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi Siyaset Kültür Uluslararası İlişkiler 1, İstanbul, 283-290.

Tekeli, İ. ve İlkin, S., (1997), Mimar Kemalettin'in Yazdıkları, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Ankara.

Tsilenis, S., (1997), "Anadrom: Stin Architektoniki Ekpedefsi Stin Tourkia", Sighrona Themata (63);Atina.

Tsilenis, S., (1998), "İ Megali Tou Genous Skoli Stin Konstantinoupoli O Architektonas Tis Konstantinos Dimadis", The World of Buildings (16): 100-112.

Tsilenis, S., (2001), "Oi Ellines Architektones Tis Konstantinoupolis To Proto Miso Tou 20 ou Aiona", Ta Epaggelmata Ton Romion Stin Poli Sindesmos Ton En Athines Megalosholiton, Athina, 65-129.

Tuğlacı, P., (1992), Tarih Boyunca İstanbul Adaları II, İstanbul.

Tuğlacı, P., (1995), Tarih Boyunca İstanbul Adaları I, Say Yayınları, İstanbul.

Türker, O., (1998), Osmanlı İstanbulu'ndan Bir Köşe Tatavla, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Türker, O., (1999), Mega Revma'dan Arnavutköy'e Bir Boğaziçi Hikayesi, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Türker, O., (1999), "İstanbul'da İz Bırakan Mimar Perikli Fotiyadis", Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi(181): 28-30.

Türker, O., (2000), Galata'dan Karaköy'e Bir Liman Hikayesi, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Türker, O., (2001), Fanari'den Fener'e Bir Haliç Hikayesi, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Uluçay, Ç.M., (1985), Padişahın Kadınları ve Kızları, Ankara.

Üsdiken, B., (1999), Pera'dan Beyoğlu'na (1840-1955), Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:67, İstanbul.

Vedat, M., (1931), "İstanbul İkametgahları", Mimar Dergisi(10):322-325.

Yavuz, Y., (1981), Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.

Ziya, A., (1934), "Sanatta Nasyonalizm", Mimar(2): 51-54.

(1995), Anılarda Mimarlık (Yapıdan Seçmeler 7), YEM Yayın Birinci Baskı, İstanbul.

(1933), Arkitekt (3): 96.

(1933), Arkitekt Dergisi (3): 3.

(1934), Arkitekt (9-10).

(1935), "Duyumlar", Arkitekt (9):277-278.

(1931), Arkitekt (1): Sayfa numarası verilmemiştir.

(1993), A-Z İstanbul Cadde ve Sokak Klavuzu1, Galata-Beyoğlu, TTOK, İstanbul.

(1940), Türk Yüksek Mimarlar Birliği Azaları ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alakadar Mevzuat, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.

(1944), Mimarlık Dergisi (5) : 29.

(1945), Mimarlık Dergisi (6) : 23.

(1948), Arkitekt Dergisi (17): 151.

(2 Mayıs1953), Embros Gazetesi, s.3.

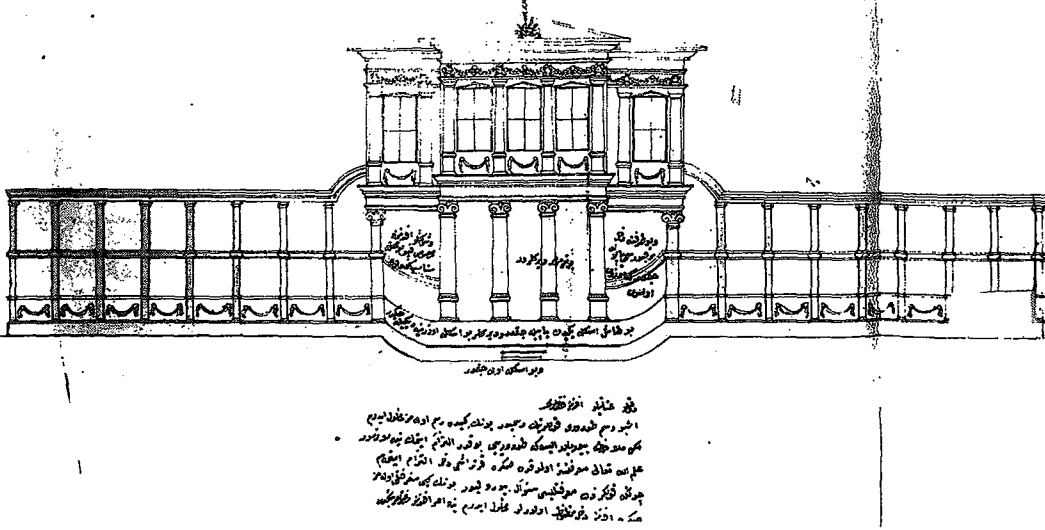
EKLER

EK 1. Fotoğraflar ve Projeler

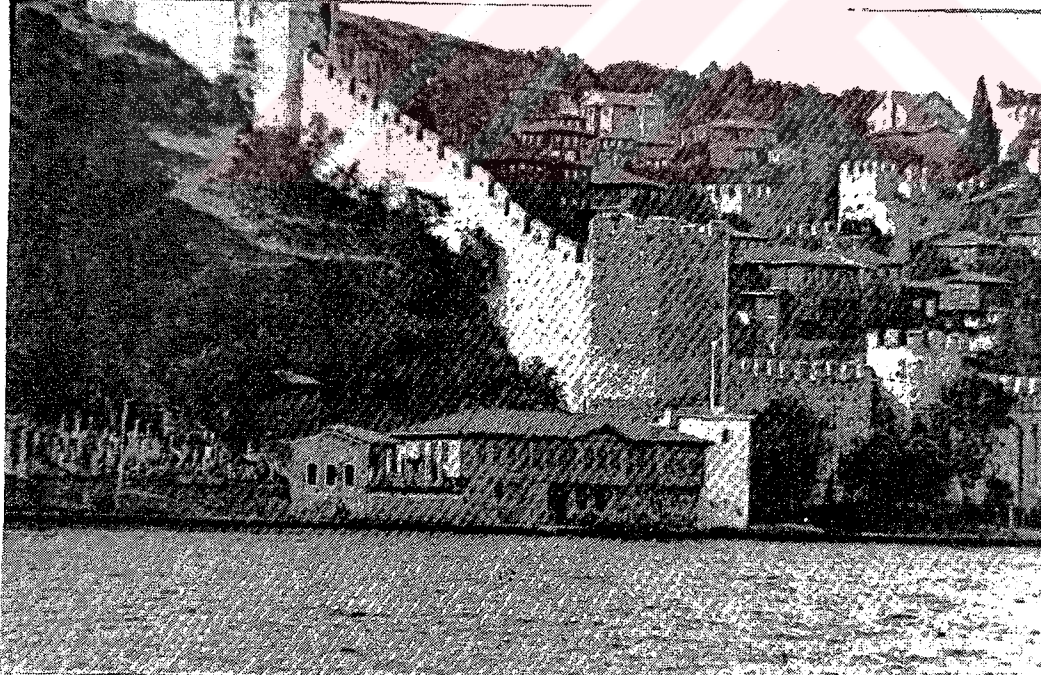
EK 2. Haritalar

EK 1. Fotoğraflar ve Projeler

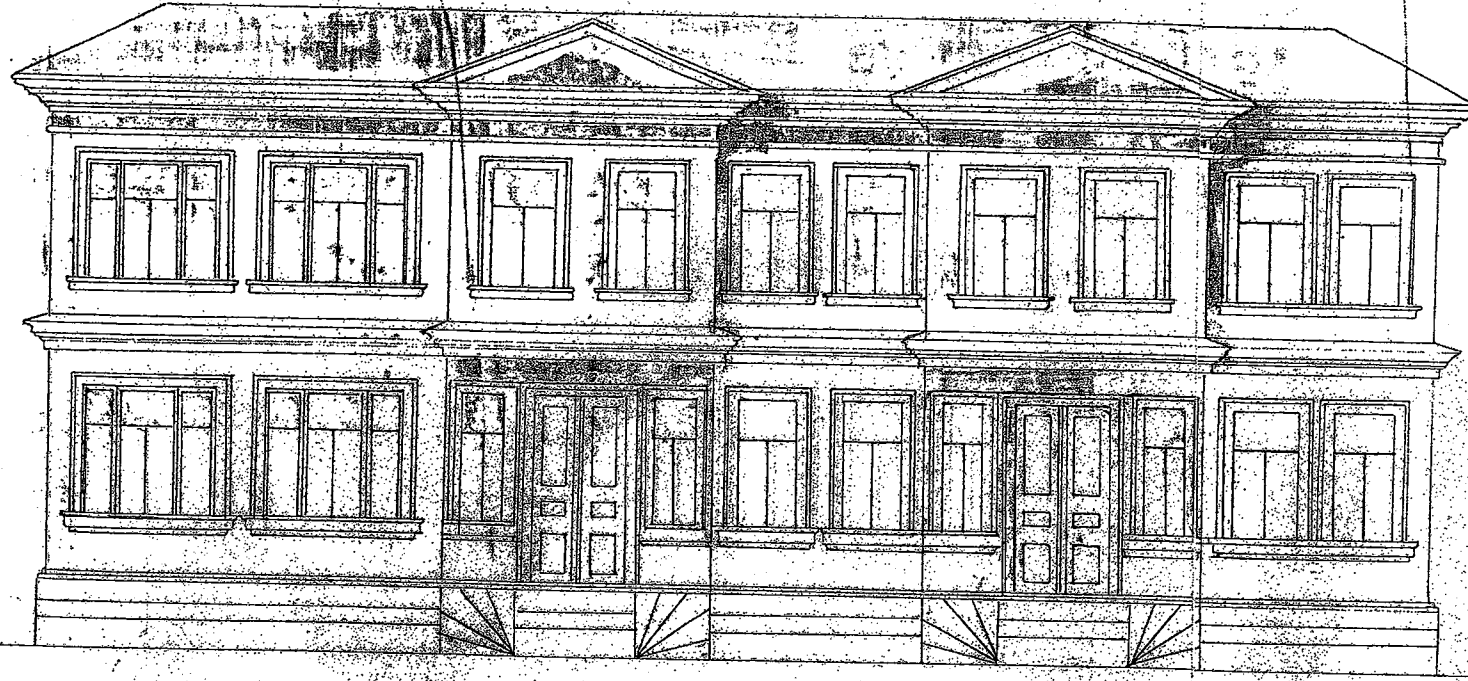

Şekil Ek1.1 Todori Kalfa'nın projesi (Eldem, 1979, s.40)

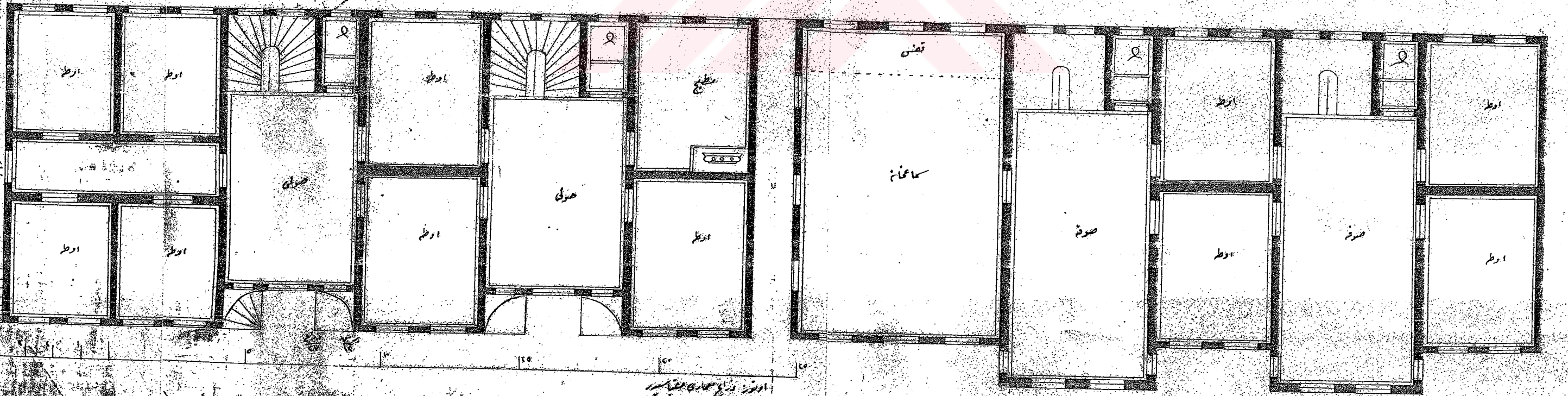

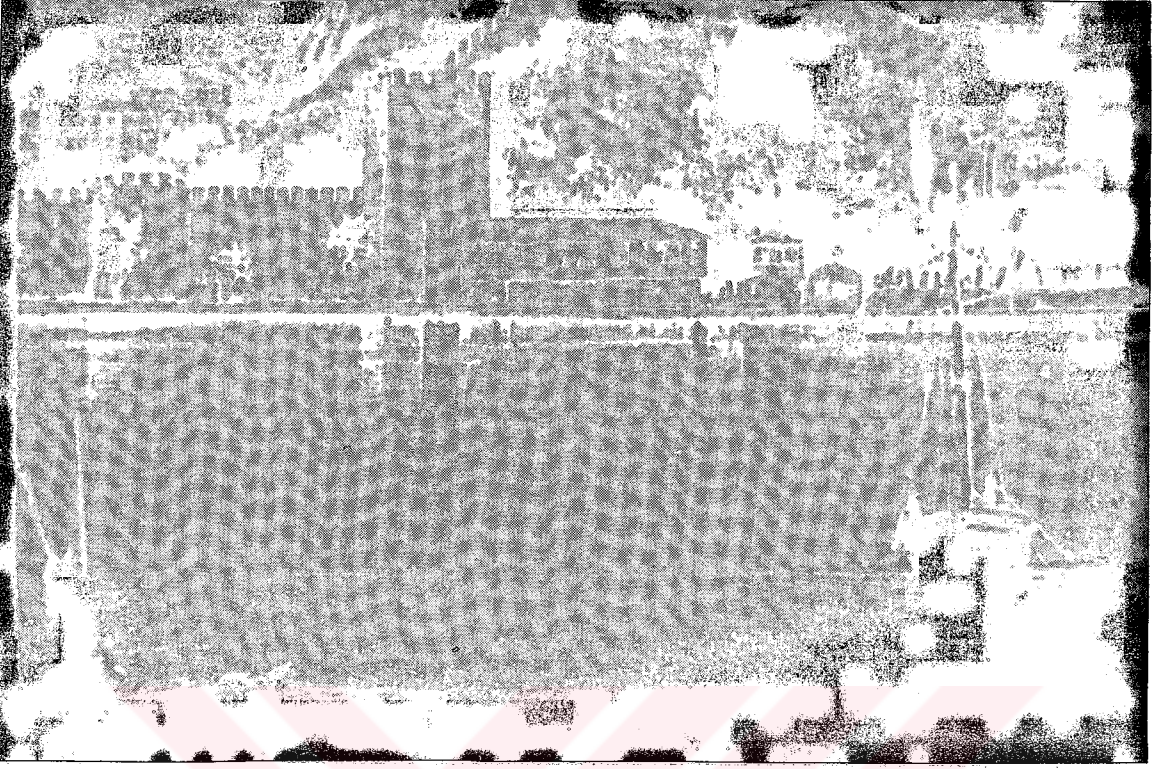
Resim Ek1.1 Durmuş Dede Türbesi'nin fotoğrafı (Baha Tanman Arşivi)

Rumelihisarı'nda kâin Durmuş Dede Dergâh-ı Şerifi'nin heyet-i asliyesinden 22 zira noksan olarak 330 zira-i mimarî terbiinde olmak ve her malzemesi mükemmel bulunmak ve enkâzdan kâbil-i isti'mal olanları kullanılmak şartıyla beher ziraî bir buçuk liray-i osmanîye mükemmel ve müceddeden inşâyâ tâlib olan ebniye kalfalarından İlyâ Kalfa'nın yapmış olduğu piyantadır. Ölçeğin altında: Otuz zira-i mimarî mikyasındadır.

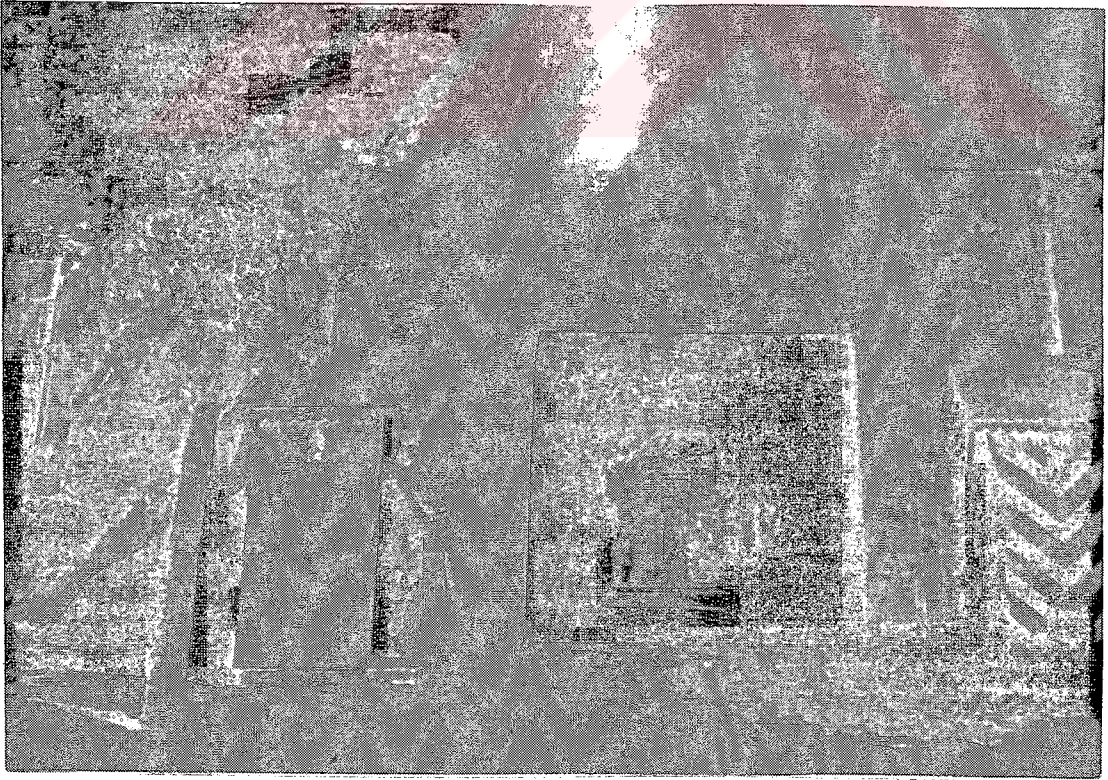

روح این عبادتگاه عالی طریقه سید دود در تمامه مشرفه و هیئت اصلیه سید
برای این دیرال انصافه اولاد رفته او هیئت اولاد زواری معماری ترسینه اولاد و غیر
ما از برای تکمیل هیئت و انصافه قابل استقامت اولادری قوت اولاد هیئت سید دود
بر کجه برای عبادتگاه عالی طریقه سید دود اولاد سید هیئت عالی طریقه سید هیئت
قائم است با هیئت اولاد سید سید

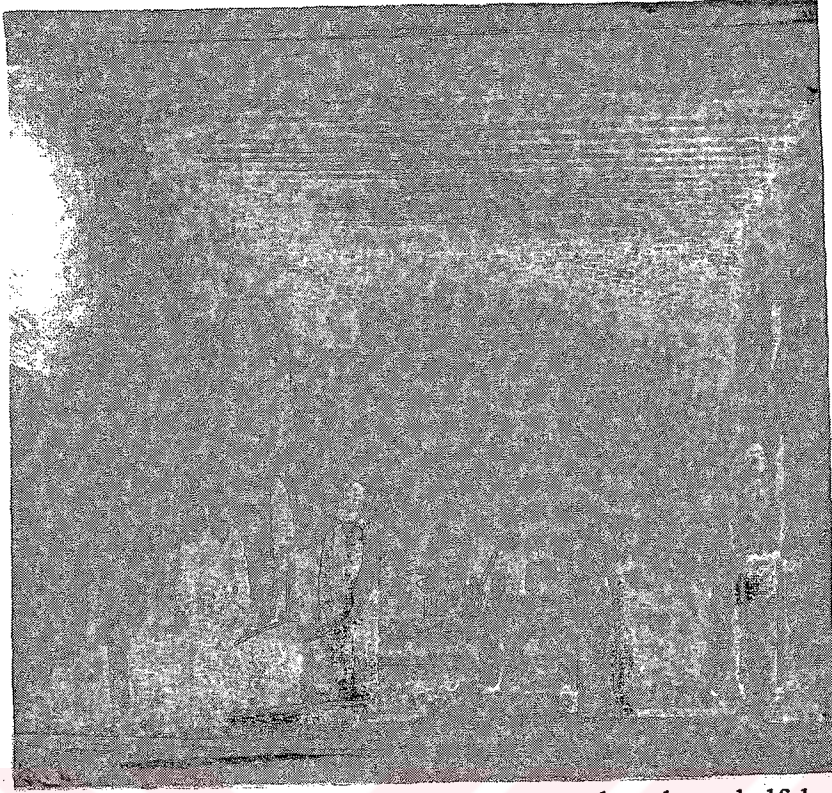

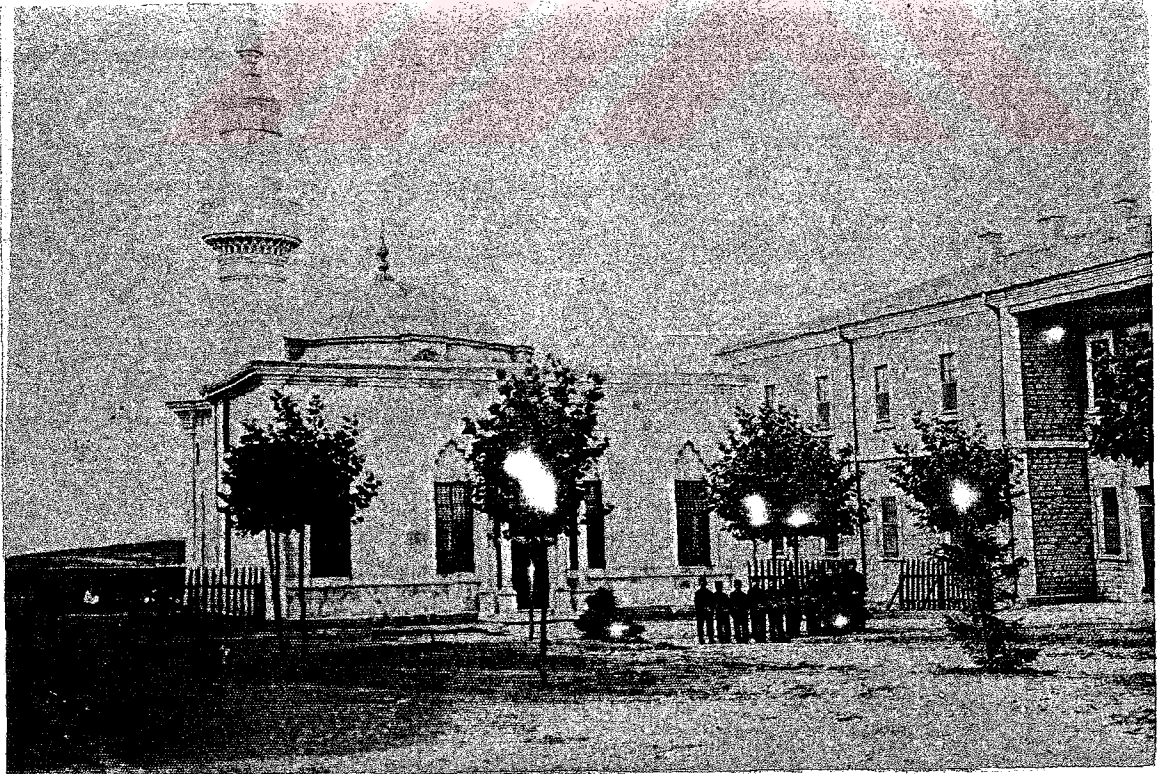
Resim Ek1.2 Durmuş Dede Türbesi'nin bir kartpostalından görünüşü (Baha Tanman Arşivi)

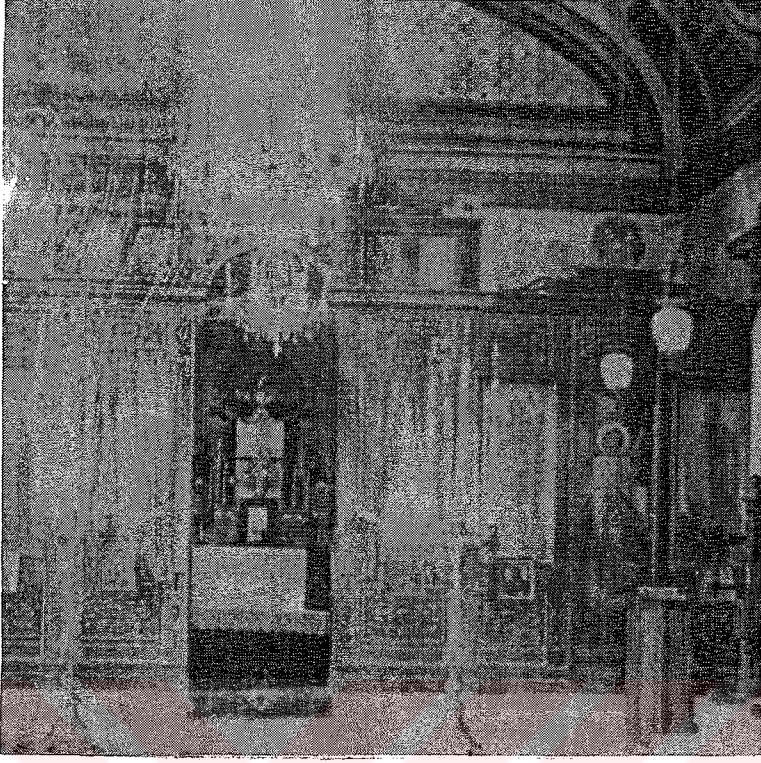
Resim Ek1.3 Darülaceze'nin giriş kapısı (BOA, YEE, Defter no: 408-409)

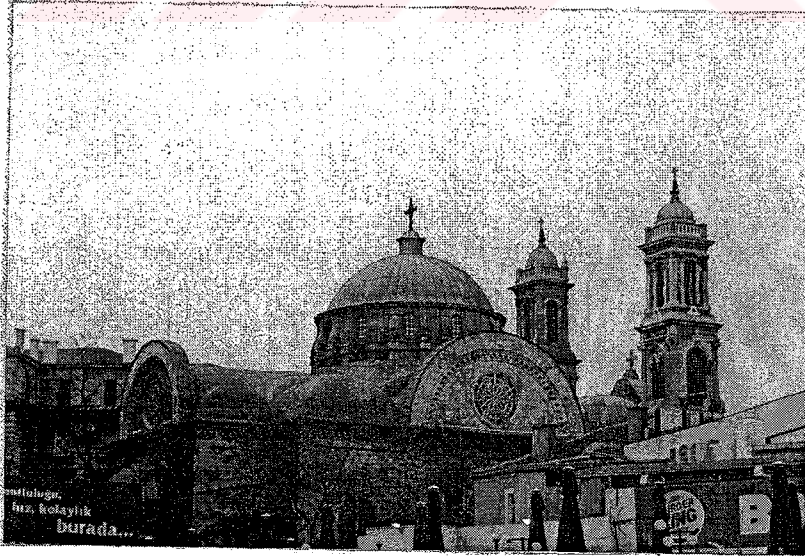
Resim Ek1.4 Darülaceze'nin inşaatı sırasında çalışan kalfalar
(BOA, YEE, Defter no: 408-409)

Resim Ek1.5 Darülaceze'ye ait cami (BOA, YEE, Defter no: 408-409)

Resim Ek1.6 Darülaceze'ye ait kilise (BOA, YEE, Defter no: 408-409)

Resim Ek1.7 Taksim Aya Triada Kilisesi

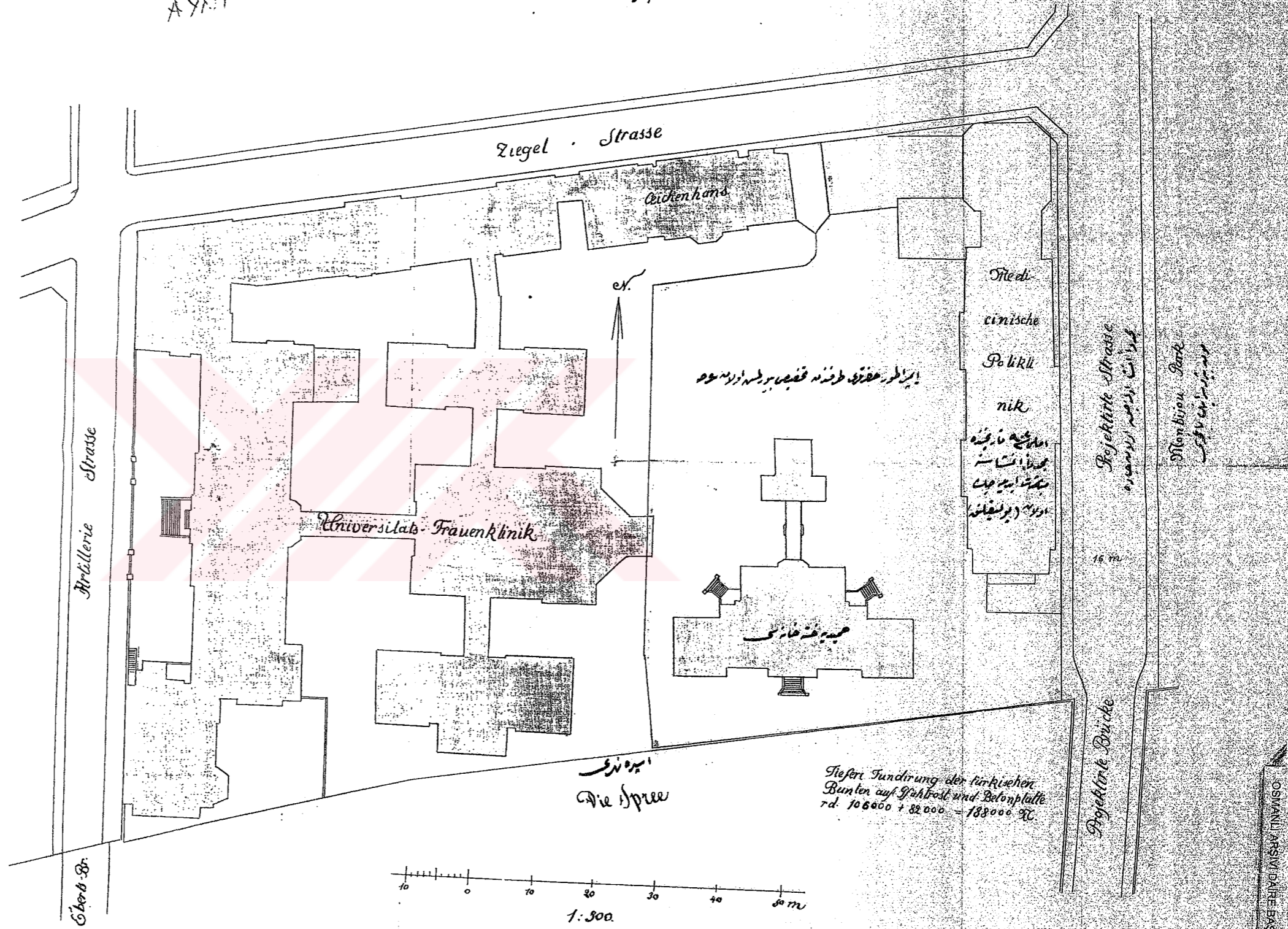

Resim Ek1.8 Taksim Zappeion Kız Okulu

Universität Berlin
برسیدہ دارالعلوم

AYN

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI

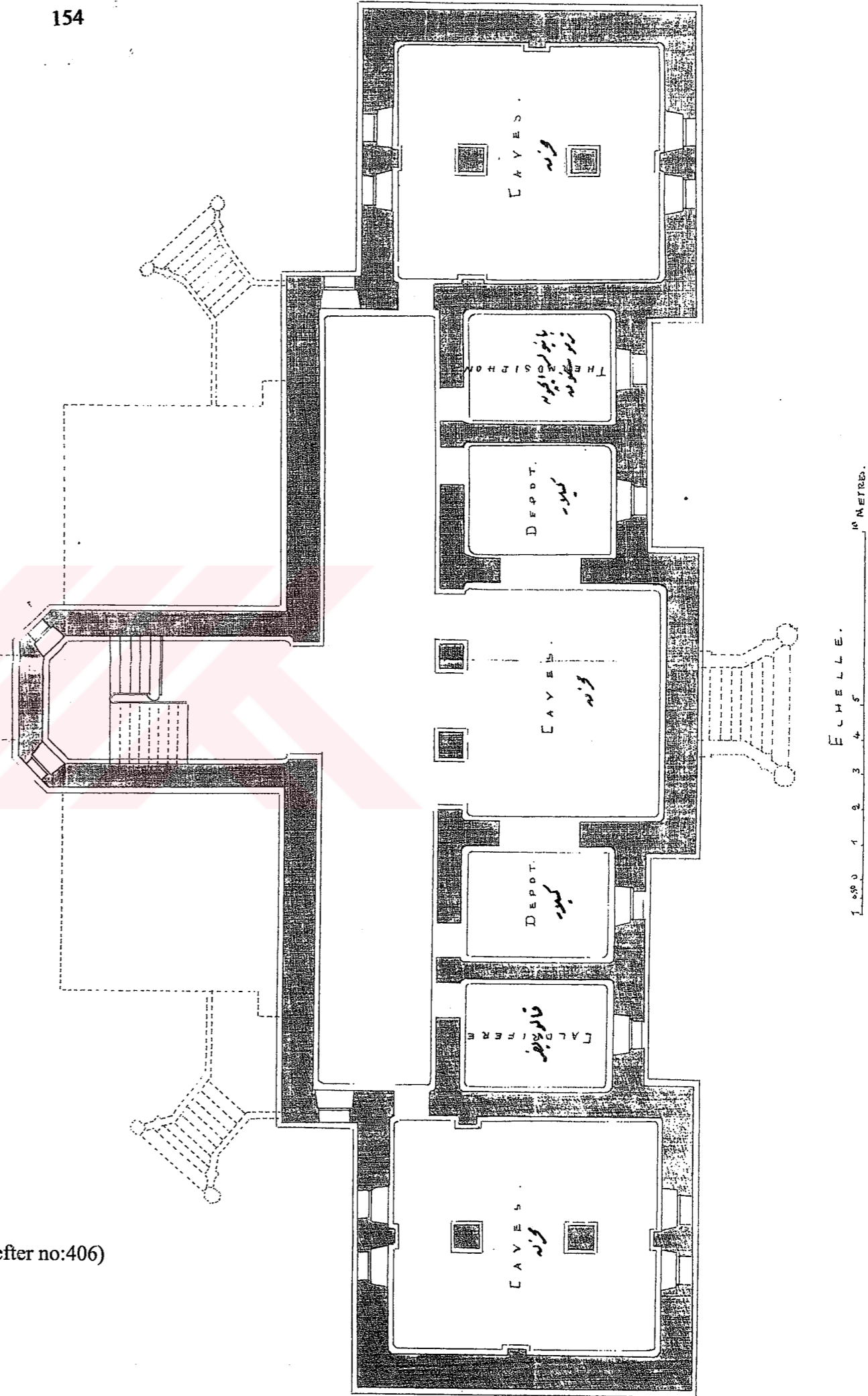
OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI

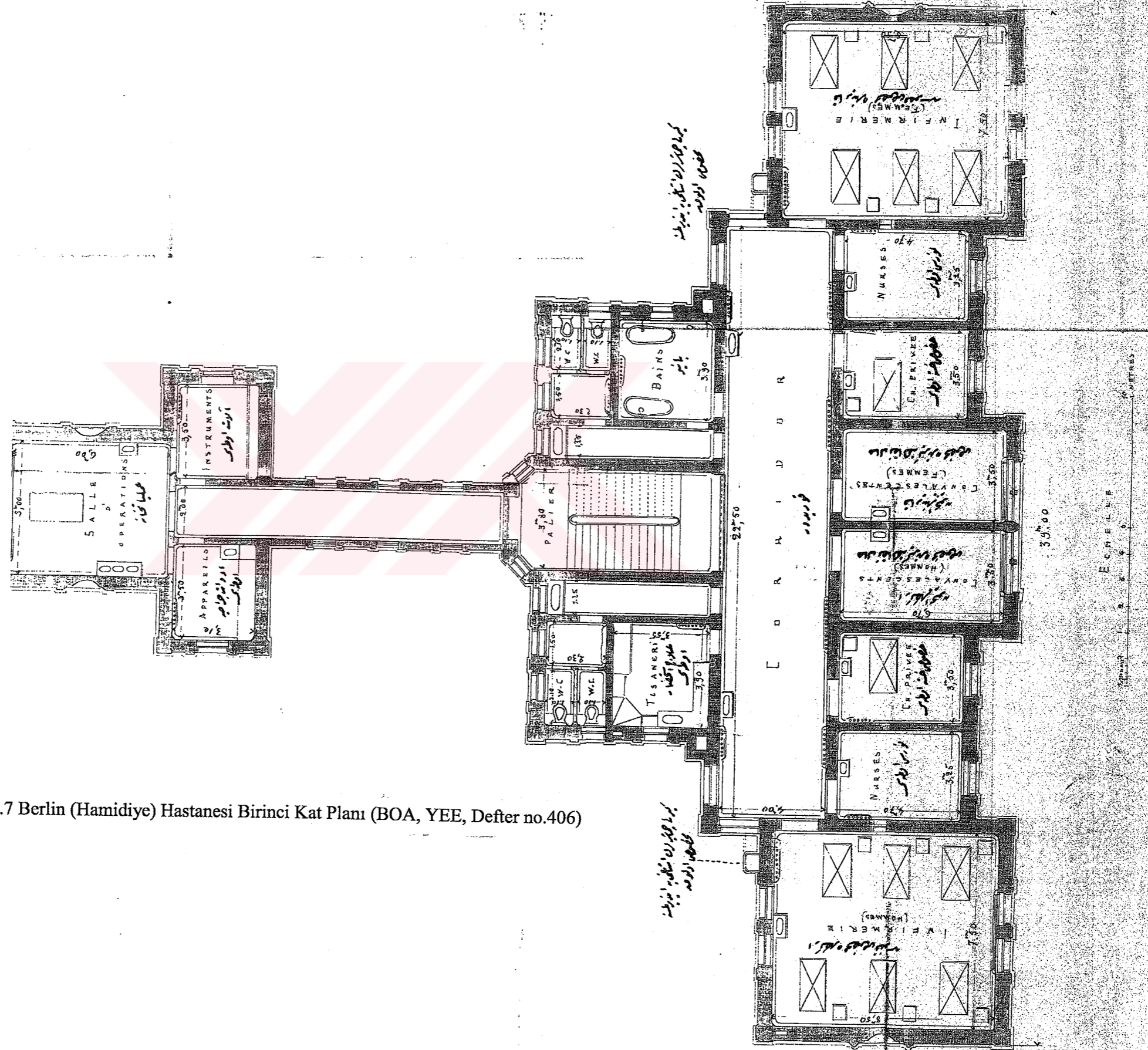
Şekil Ek1.4 Berlin (Hamidiye) Hastanesi Vaziyet Planı (BOA, YEE, Defter no:406)

ENTRÉE - 50 L.

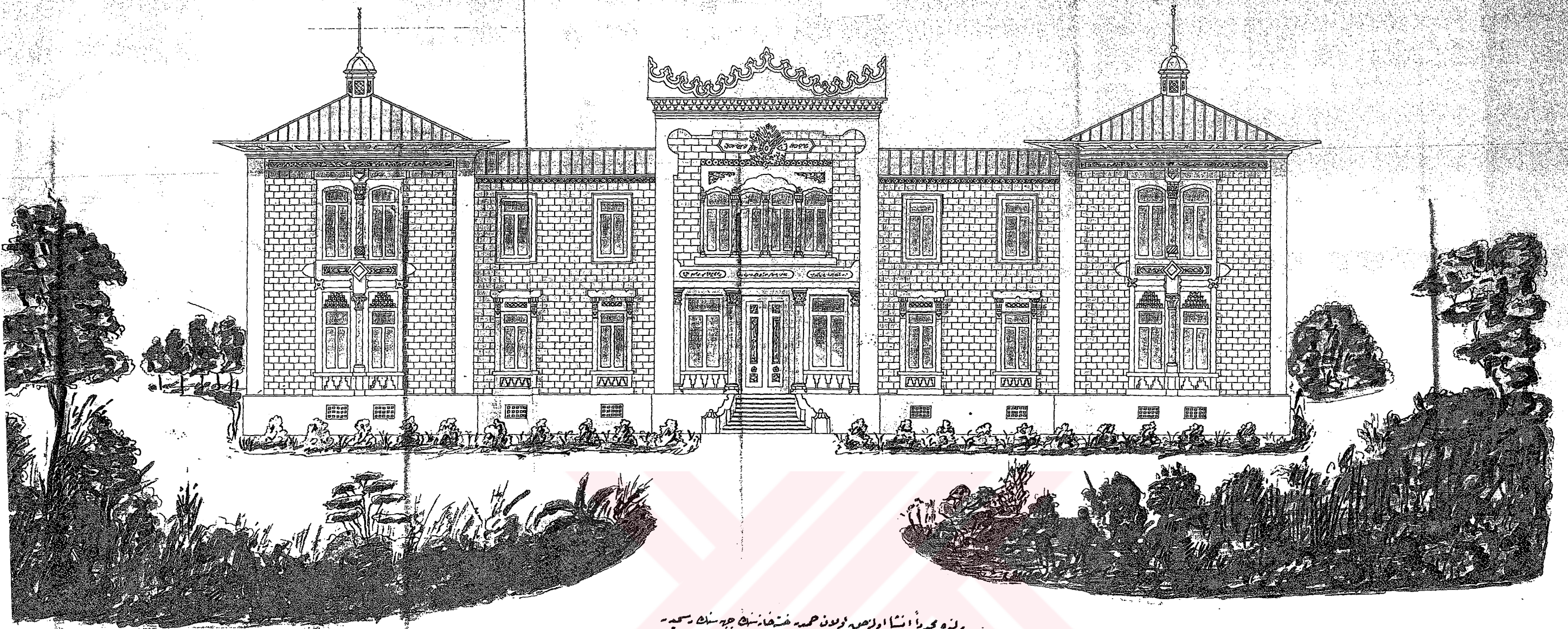
دروغ فافت

Şekil Ek1.5 Berlin (Hamidiye) Hastanesi Bodrum Kat Planı (BOA, YEE, Defter no:406)

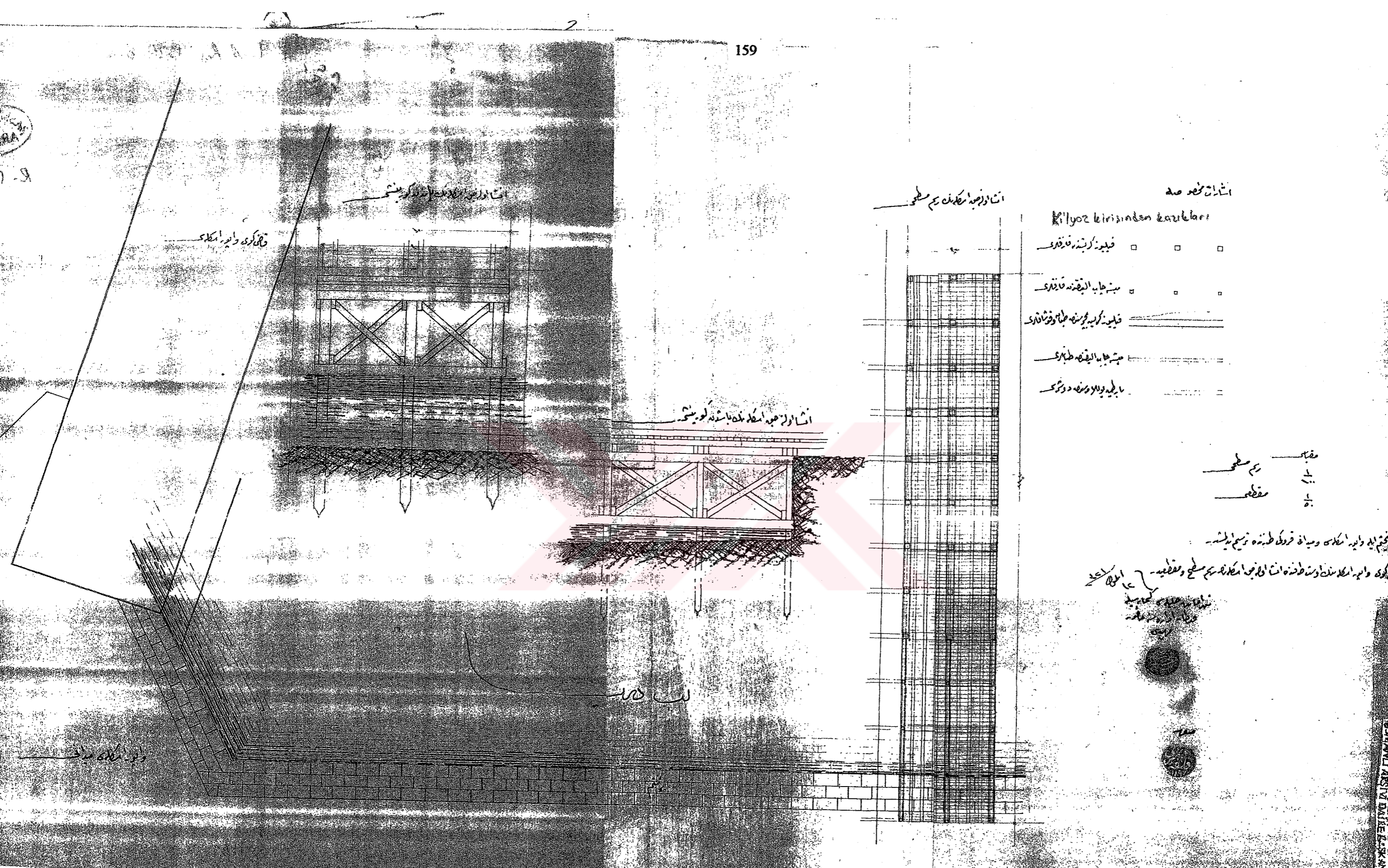

Şekil Ek1.7 Berlin (Hamidiye) Hastanesi Birinci Kat Planı (BOA, YEE, Defter no.406)

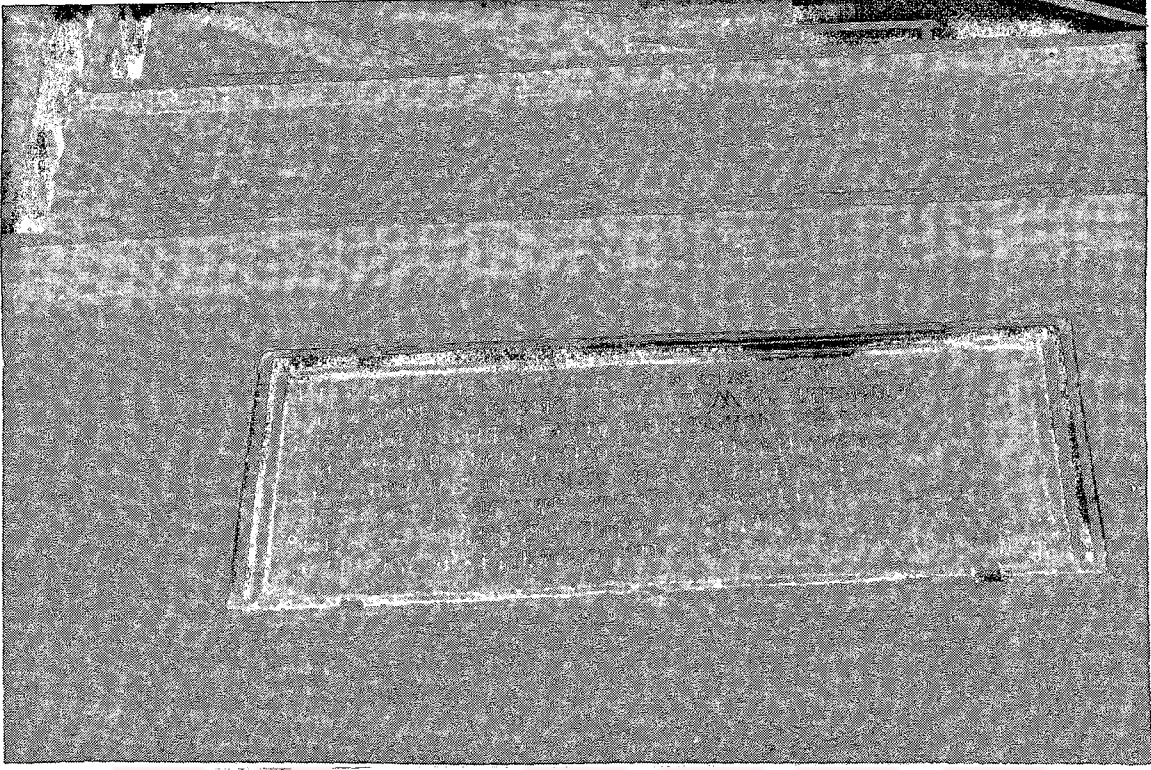
برلين مجدها انسا اولجه، نولون حميه فتهانسهك چه سنك رسكده -

Şekil Ek1.8 Yanko Bey tarafından çizilen Berlin (Hamidiye) Hastanesi ön cephesi (BOA, YEE, Defter no:406)

Şekil Ek1.10 Kadıköy İskelesi'nin tamirat projesi (BOA, YA.RES. Dosya no:138 Sıra no:3)

ARŞİV ANKARA

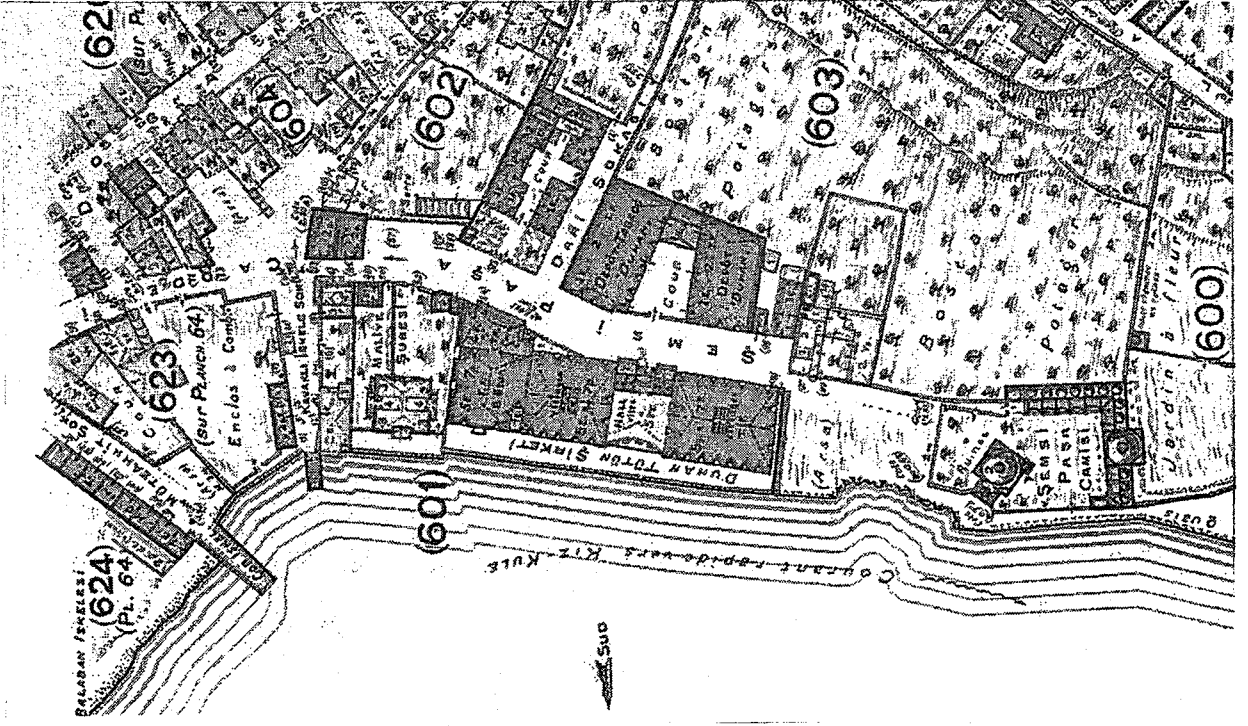
Resim Ek1.9 Galata Büyük Balıklı Han'ın avlusundaki kitabe

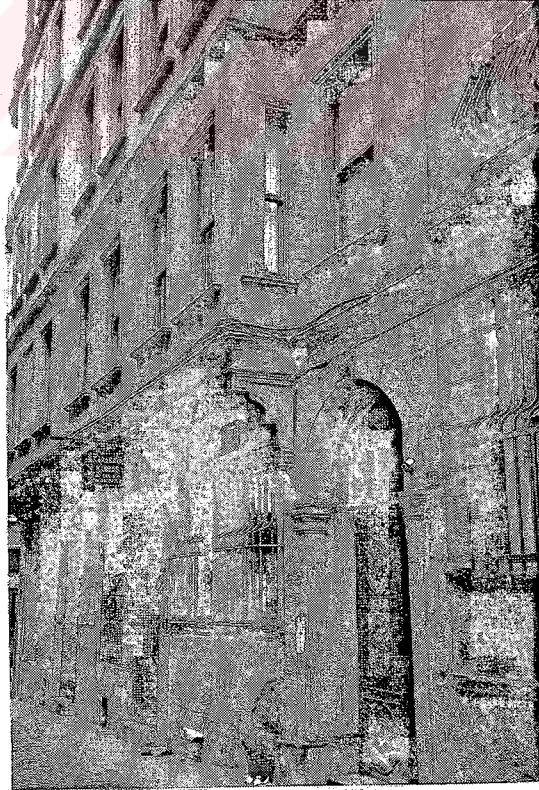
Resim Ek1.10 Viktor Adamantidis

Resim Ek1.11 İstiklal Caddesi Taxim Palas Apartmanı

Şekil Ek1.11 Pervititch Haritasında Şemsipaşa Tütün Deposu'nun yeri (Pervititch, 2000, s.258)

Resim Ek1.12 Beyoğlu Bayram Sokak 46/5 Adaman Apartmanı

NUOVO CORSO
D'ARCHITETTURA CIVILE

DEDOTTA

DAI MIGLIORI MONUMENTI

GRECI, LATINI, E ITALIANI DEL CINQUECENTO

DA ANTONIO GINESI

Quarta Edizione

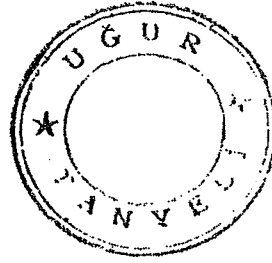
←—————→
Levan di terra al ciel nostr' intelletto
 PETRARCA.

←—————→

FIRENZE

PRESSO VINCENZO BATELLI, E FIGLI

1855.

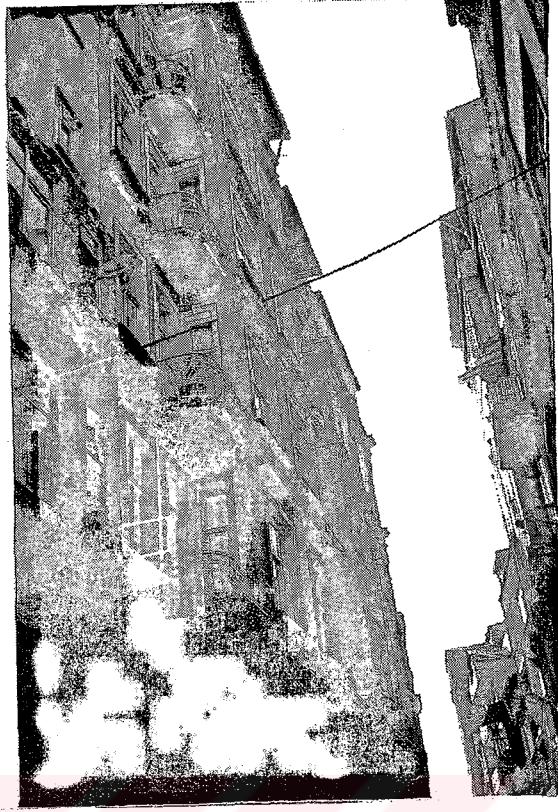
Resim Ek1.13 Adaman'ın kullandığı bir mimarlık kitabının kapak sayfası (Uğur Tanyeli Arşivi)

(A. Oğuz)
 oğuzlar oğuzları oğuz 20
 boğazi oğuzları 10
 göğ oğuzları oğuz 15
 oğuzlar oğuzları 15
 maplam lağast oğuz 20
 noğuz epaini oğuz 10 Hoğuz.
 oğuz oğuz 150 pahn 2
 oğuzlar oğuz 150 oğuz 4
 oğuz oğuz 4 niğuz 1
 Hoğuzlar niğuzi oğuz 4
 oğuz niğuzi
 pahn oğuz 4
 niğuzi niğuzi oğuz 3
 niğuz oğuz oğuz 60
 lağast niğuz oğuz 100
 epaini oğuz 20
 boğazi 20
 niğuz 20
 lağast niğuz niğuz 4
 pahn oğuz 15
 niğuz oğuz 10
 niğuzlar 15
 niğuzlar 15
 niğuz 20
 niğuz oğuz 20

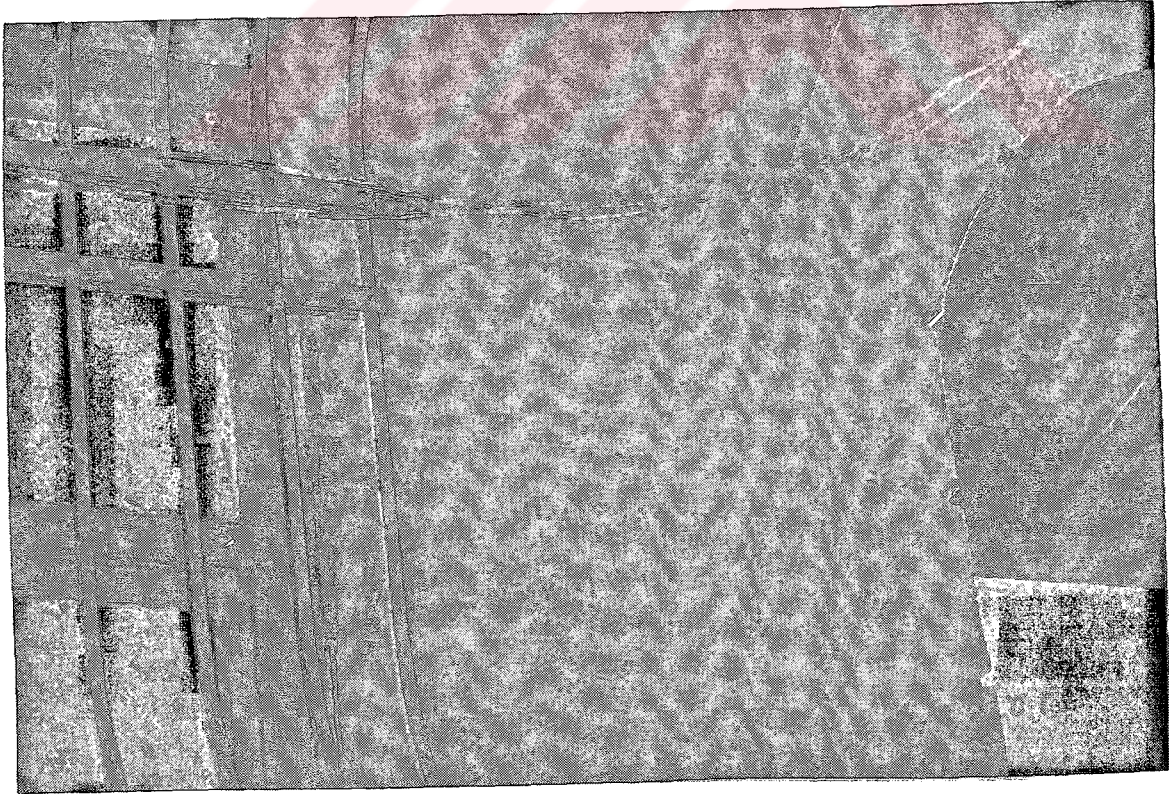
Resim Ek1.14 Adaman'ın kitabının içinde, kendi el yazısıyla tuttuğu notlar (Uğur Tanyeli Arşivi)

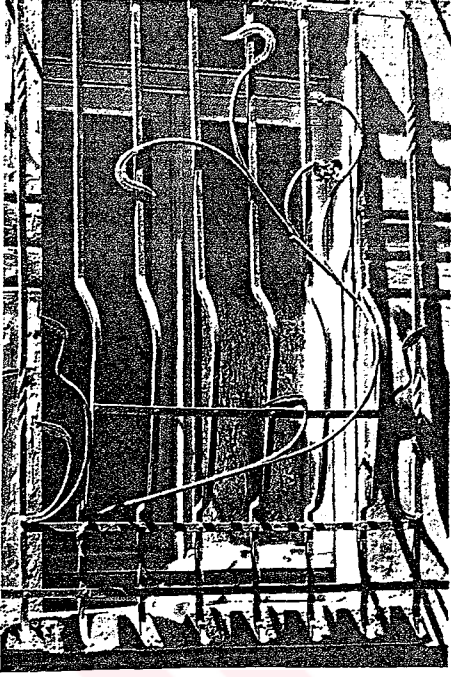
Resim Ek1.15 Thomas Aġaoġlu

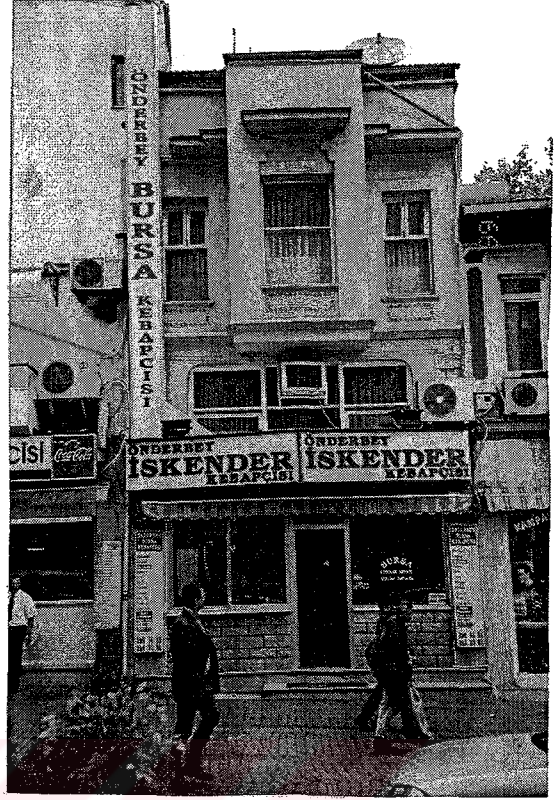
Resim Ek1.16 Tepebaşı Çatmamescid Sokak no:11'deki apartman

Resim Ek1.17 Çatmamescid Sokak no:11'deki apartmanın mimar ad yazıtı

Resim Ek1.18 Beyoğlu Çukurçeşme
Sokak no:2'deki evden bir detay
(Godoli ve Barillari, 1997, s.139)

Resim Ek1.19 Beşiktaş Köyiçi Caddesi no:54'teki ev

Resim Ek1.20 Yeniköy Rum İlkokulu (Eski Zografeion Kız Okulu)

Ένα κομμάτι γούνα
 Δραχ. Εκατόντα πέντε (35)
 Πα' Απρίλ του έτους
 του αιώνα Κρητικής
 της Α. Β. & Κρητικής Δραχ.
 72 22 Απρίλ 1872
 Κωνσ. Δημάδης

Αναθήκη
 Απ. Δ. 50. Έτος οκτώ
 είκοσι πέντε πέντε
 Δραχ. Εκατόντα πέντε
 οι κρητικές αιώνα του
 έτους Κρητικής Δραχ.
 18/30. Απρίλ 1872
 876 - Κωνσ. Δημάδης

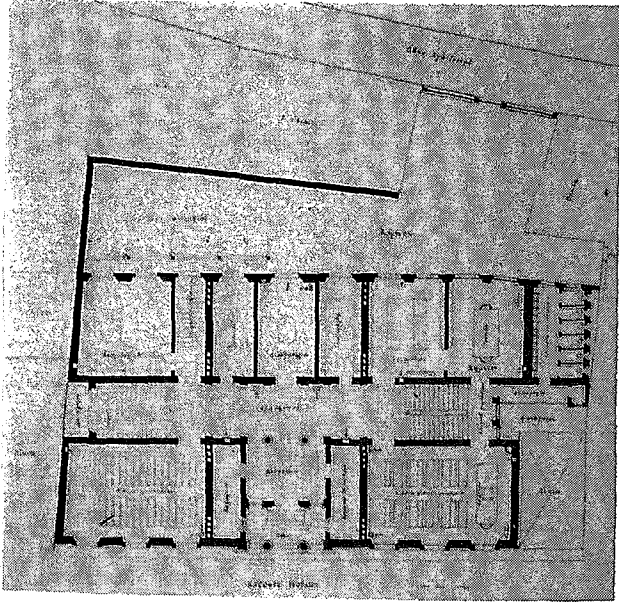
Resim Ek1.22 Hristo Euthumiadis

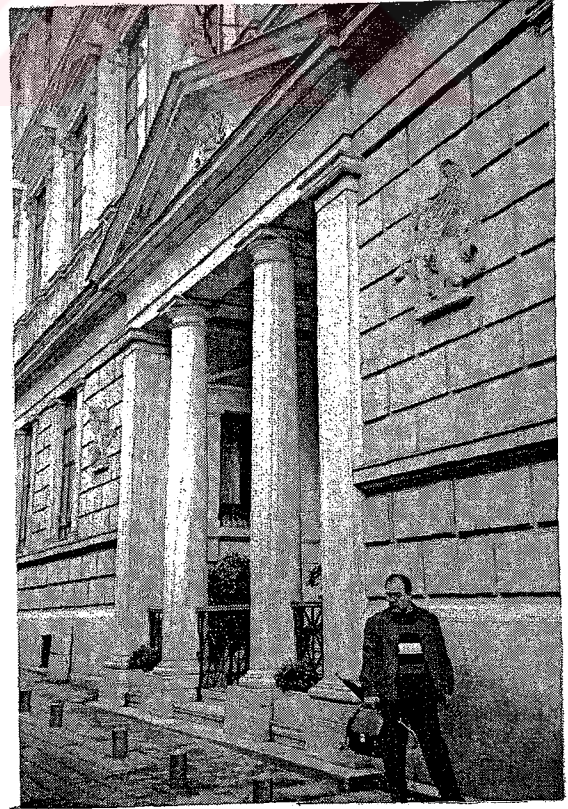
Resim Ek1.24 Periklis Fotiadis

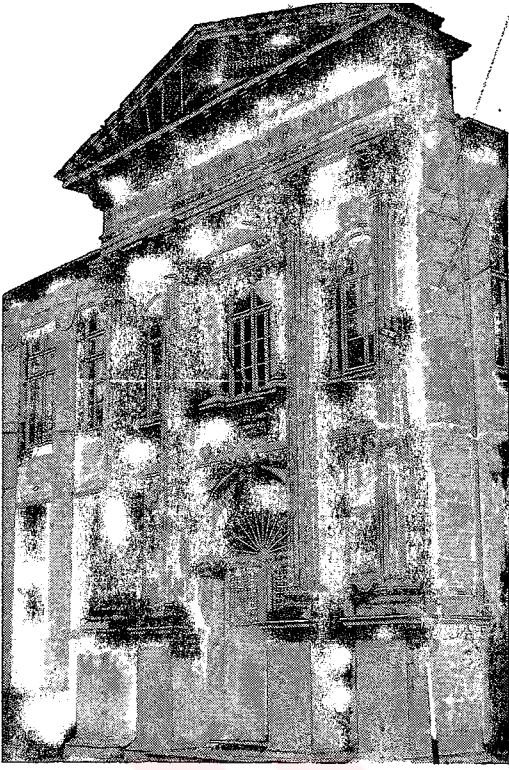
Resim Ek1.23 Şişli Bahar ve İktbal Apartmanları

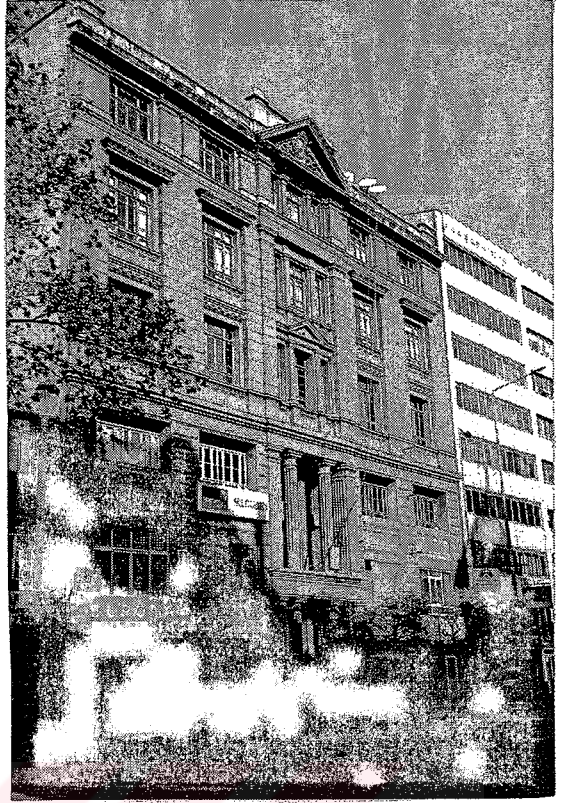
Şekil Ek1.12 Zografeion Lisesi zemin kat planı

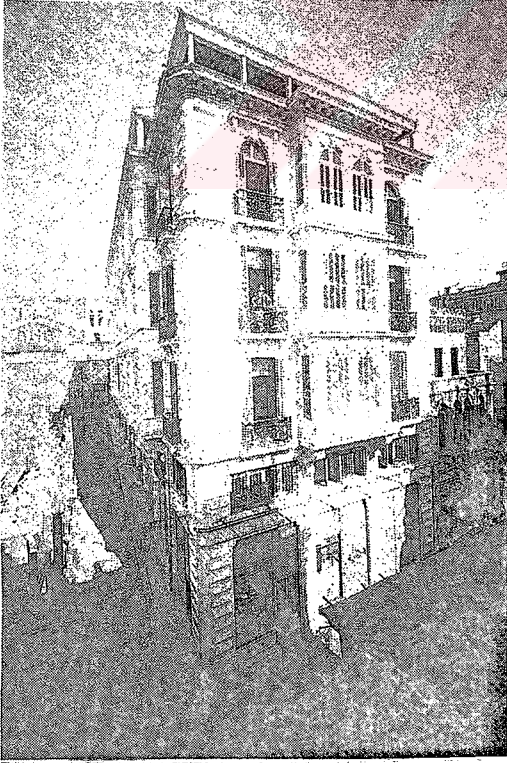
Resim Ek1.25 Beyoğlu Zografeion Lisesi

Resim Ek1.26 Fener Marasleion Okulu
(Colonas, 1999, s. 375)

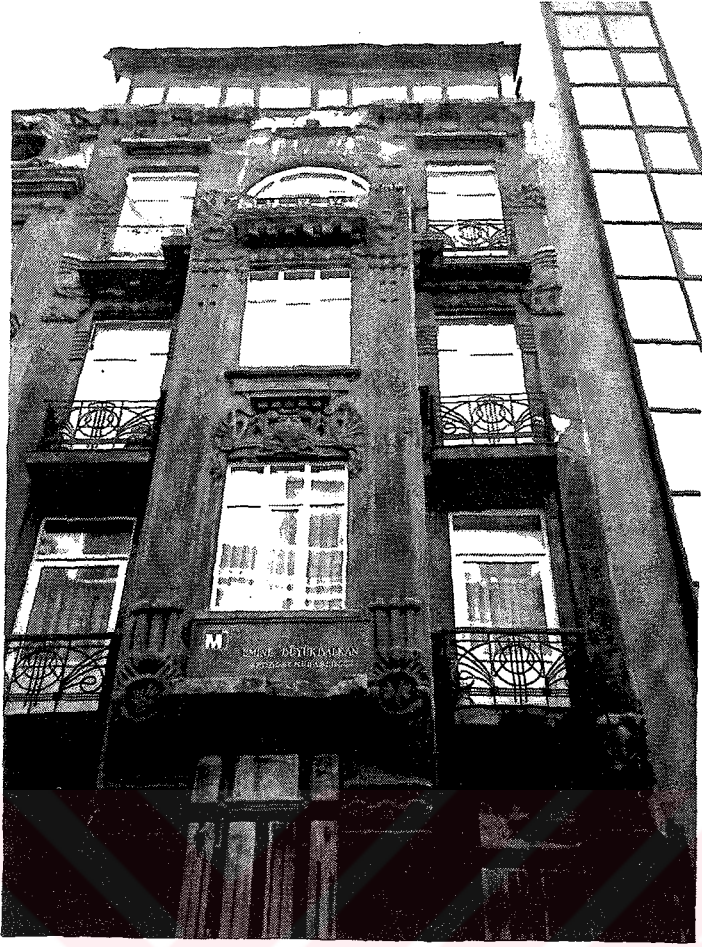
Resim Ek1.27 Galata Ticaret Lisesi

Resim Ek1.28 Beyoğlu Panagia Apartmanı
(Tsilenis, 1999, s.237)

Resim Ek1.29 Gümüşsuyu Ekselsiyör Apartmanı inşaatı
(Tsilenis, 1999, s.234)

Resim Ek1.30 Meşrutiyet Caddesi no:126'daki apartman

Resim Ek1.31 Vasıfçınar Caddesi no: 98-100

Resim Ek1.32 Beyoğlu Faikpaşa Yokuşu no:44-46

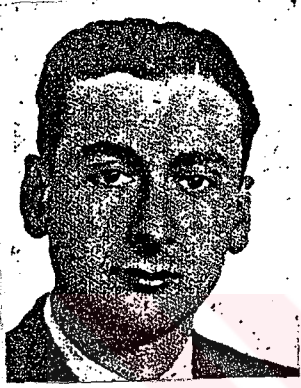
Resim Ek1.33 Sıraselviler Caddesi no:54

Resim Ek1.34 Sıraselviler Caddesi no:89

Resim Ek1.35 Hristou İoannidis

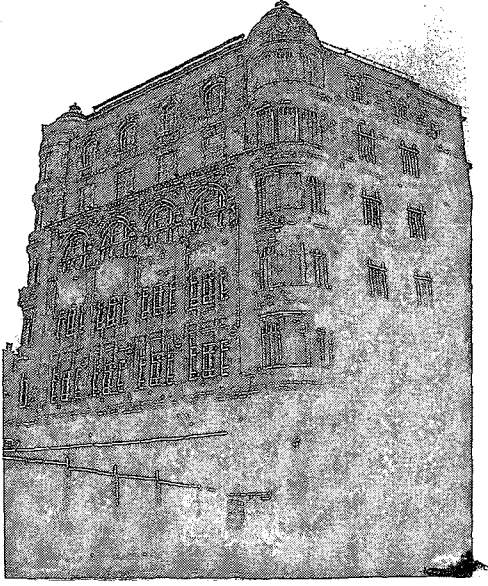
Resim Ek1.36 Hristou İordindidi

Resim Ek1.38 Sıraselviler Caddesi no:87

Resim Ek1.37 Sıraselviler Caddesi Belçika Konsolosluğu

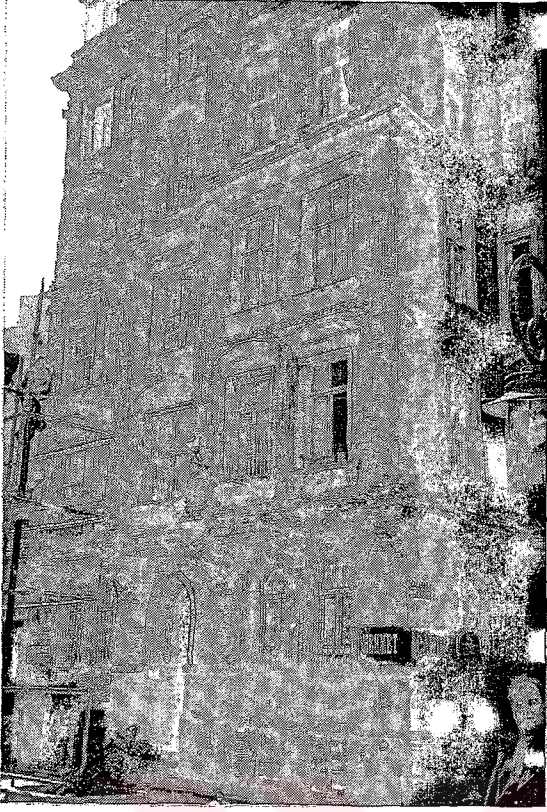
Resim Ek1.39 Galata Frej Apartmanı

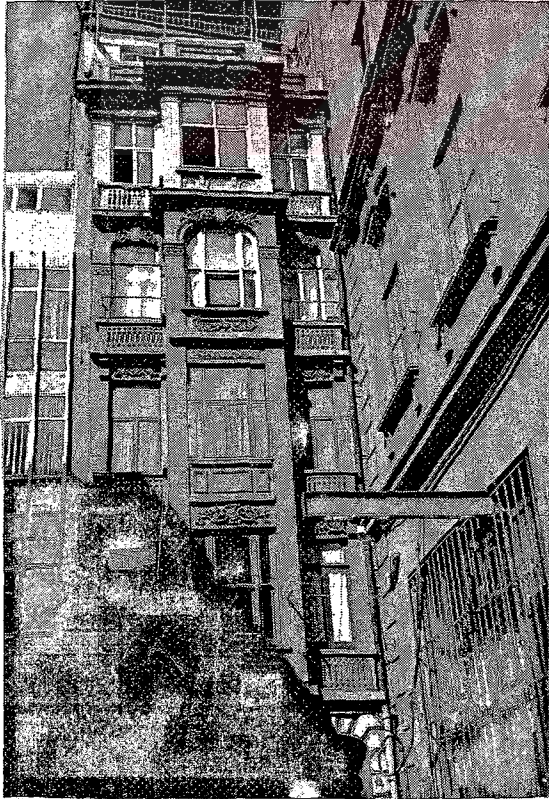
Resim Ek1.40 Beyoğlu Yeniçarşı Caddesi no:52

Resim Ek1.41 Sultanhamam Aşirefendi Caddesi Türkiye Hanı

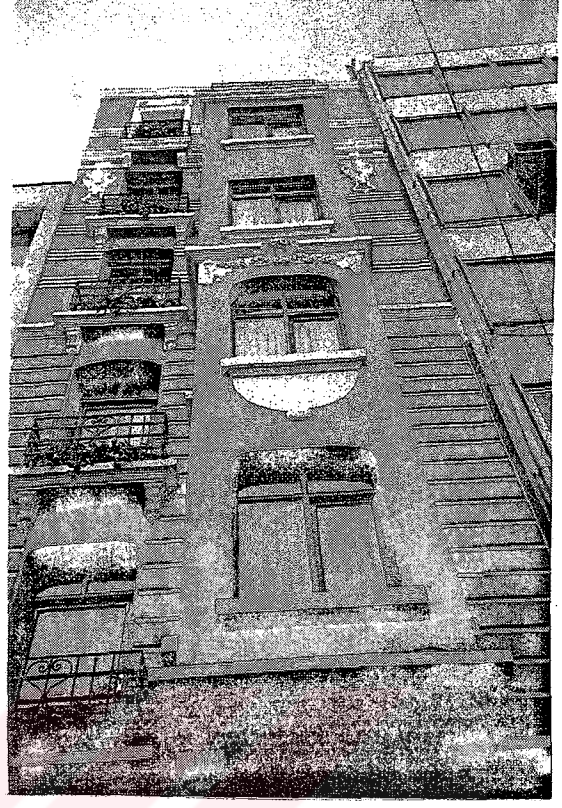
Resim Ek1.42 Galata Büyükhendek Sokak no:7 Resim Ek1.43 Sıraselviler Abdullah Sokak no:4

Resim Ek1.44 Tarlabası Sakızağacı Sokak no:59 Resim Ek1.45 Çukurcuma Çubukçu Çıkmazı no:1

Resim Ek1.46 İstiklal Caddesi no:268

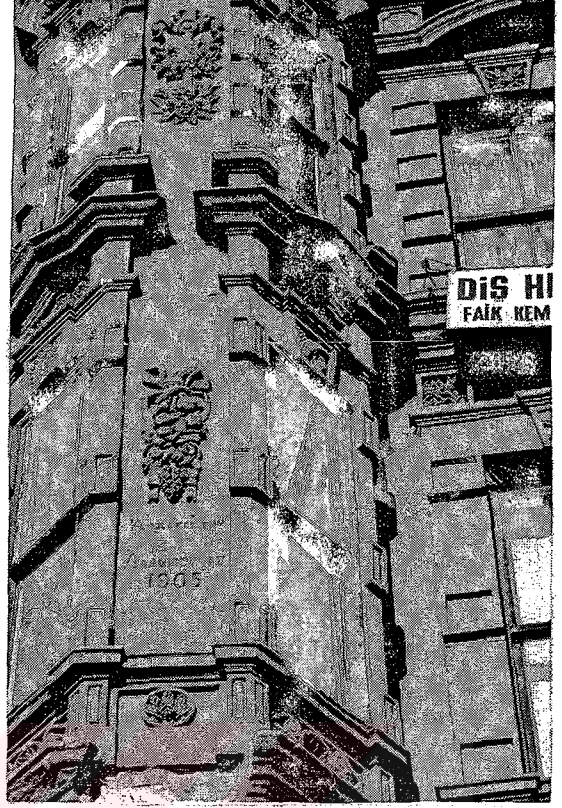
Resim Ek1.48 Beyoğlu Meşelik Sokak Triada Residence
Apart Otel

Resim Ek1.47 Kozampasoulis'in yapının üzerindeki ad yazıtı

Resim Ek1.49 K. Stavridu Apartmanı

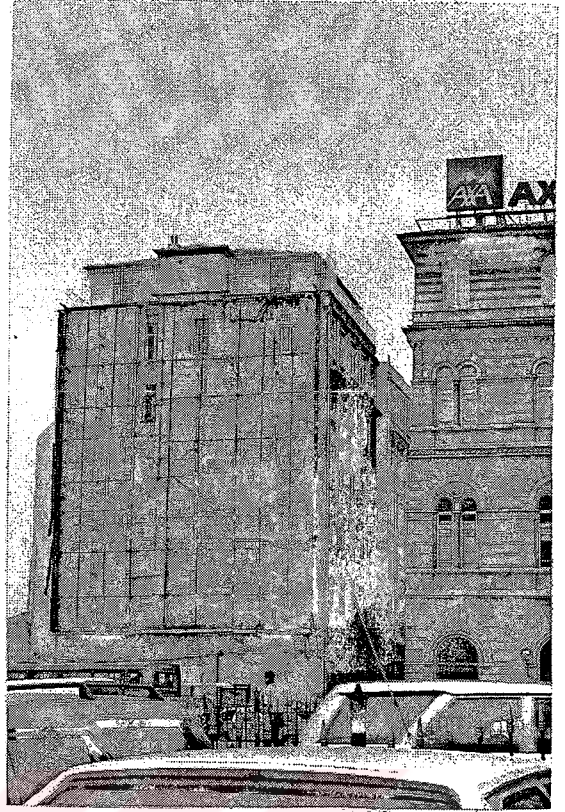
Resim Ek1.50 Ladopoulos'un ad yazıtı

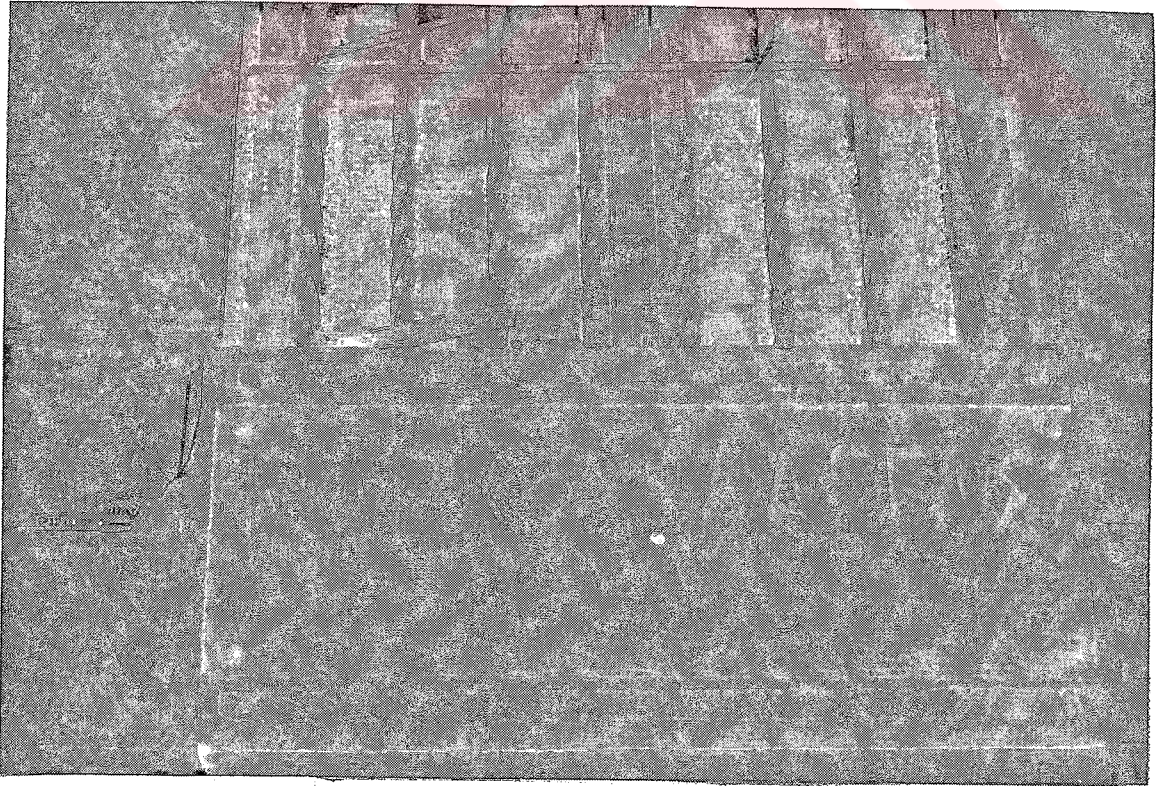
Resim Ek1.51 Ladopoulos'un inşa ettiği apartmandan bir detay

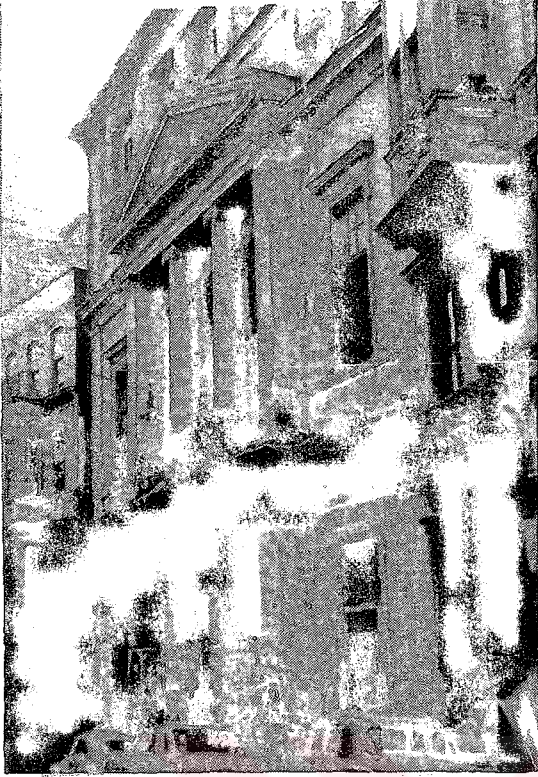
Resim Ek1.52 Tarlabası Kalyoncukulluğu Sokak no:91

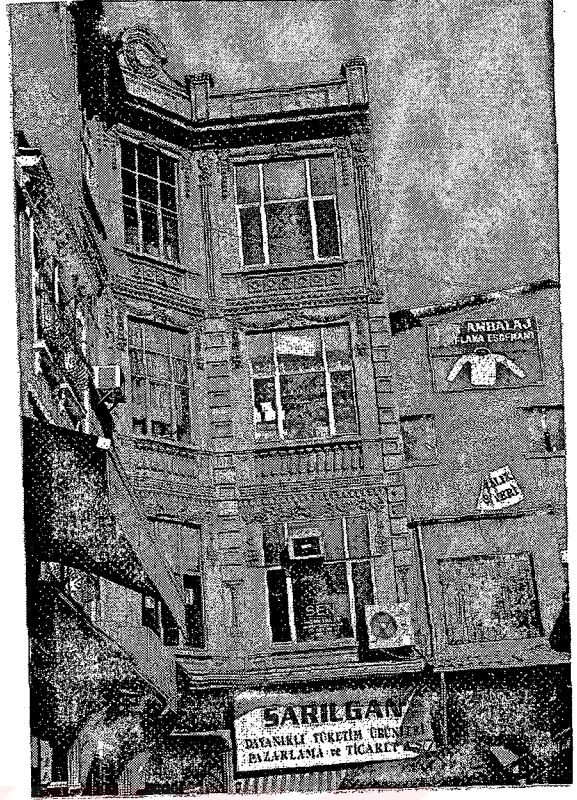
Resim Ek1.53 Karaköy PTT binası

Resim Ek1.54 Karaköy PTT binası mimar ad yazıtı

Resim Ek1.55 Helen Filoloji Cemiyeti binası
(Yorgo Benlisoy Arşivi)

Resim Ek1.56 Eminönü Kurukahveci Mehmet Efendi
Hanı no: 74

Resim Ek1.57 Simeon Lokmage(me)z

Resim Ek1.58 Kurtuluş Caddesi Ülkü ve Şahin Apartmanları

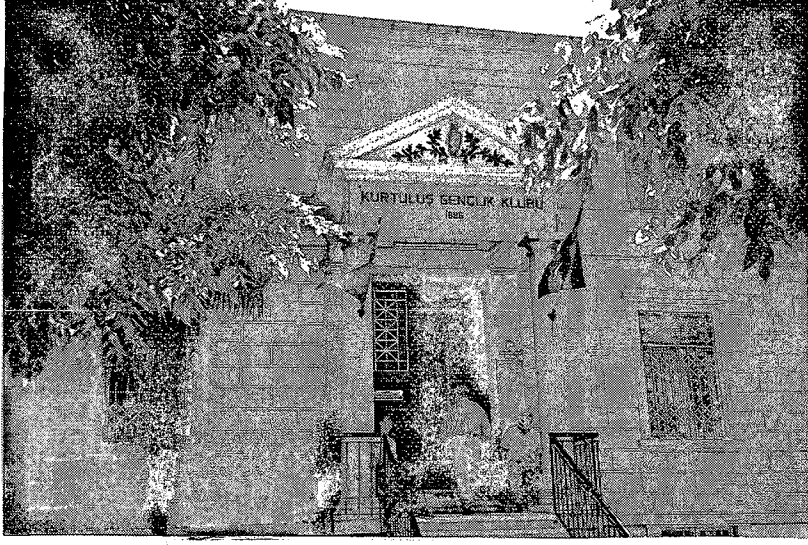
Resim Ek1.59 Nişantaşı Ölmez Han

Resim Ek1.60 Fener Rum Patrikhanesi'ne ait bir yapı

Resim Ek1.61 Karaköy Yemenciler Caddesi no: 15

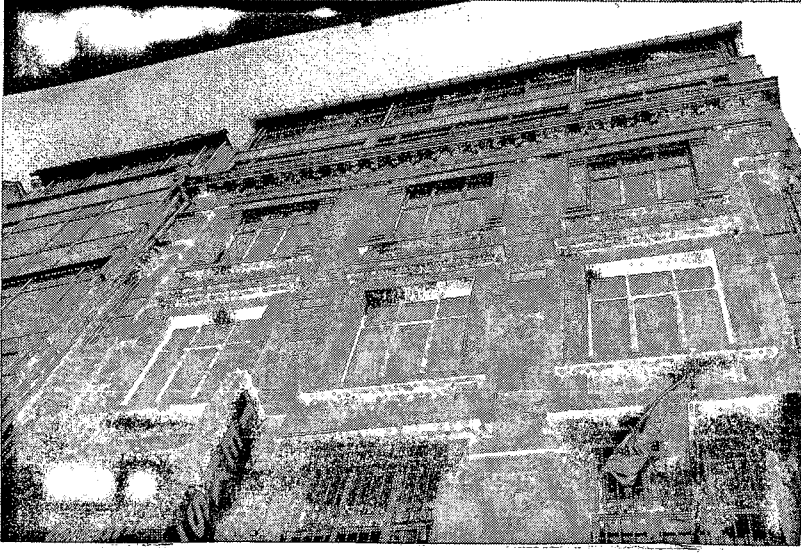
Resim Ek1.63 Kurtuluş Gençlik Kulübü

Resim Ek1.62 Kurtuluş Gençlik Kulübü mimarının
ad yazıtı

Resim Ek1.64 Tel Sokak Zarifi Apartmanı

Resim Ek1.65 Sultanhamam Caddesi no: 24

Resim Ek1.66

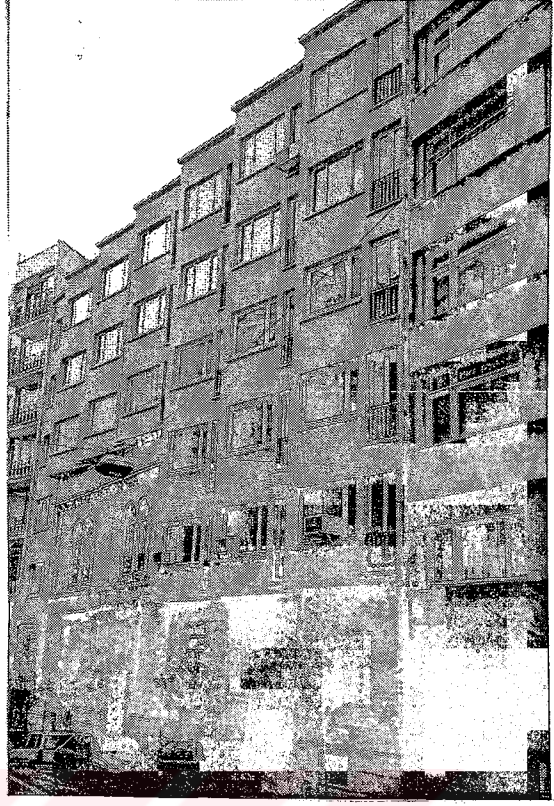
Beyoğlu Faikpaşa Yokuşu no: 9
(Öğrenci, 2001, s.32)

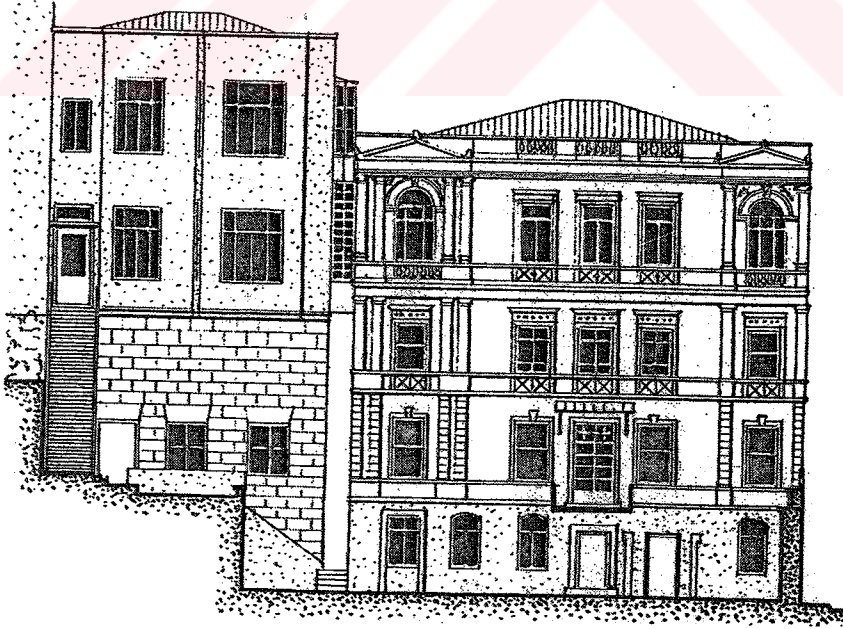
Resim Ek1.67 Beyoğlu Çubukçu Çıkması no: 1'deki yapının mimarlarının ad yazıtı

Resim Ek1.68 Aristeidis Pasadeios

Resim Ek1.69 Nişantaşı Hüsrev Gerede Caddesi no: 75/1 Tozan Apartmanı

Şekil Ek1.13 Aristeidis Pasadeios tarafından hazırlanan Patrikhane yapılarının restorasyon projesi (Türker, 2001, s.36)

Resim Ek1.70 Tel Sokak no:47

Resim Ek1.71 Beyoğlu S. Önay Apartmanı'ndaki mimar ad yazıtı

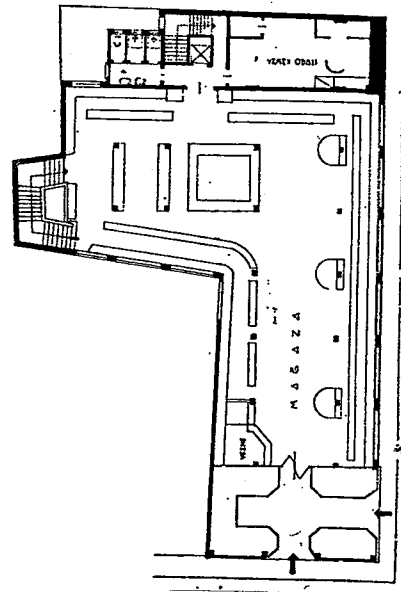
Resim Ek1.73 Cihangir Güneşli Sokak no:44

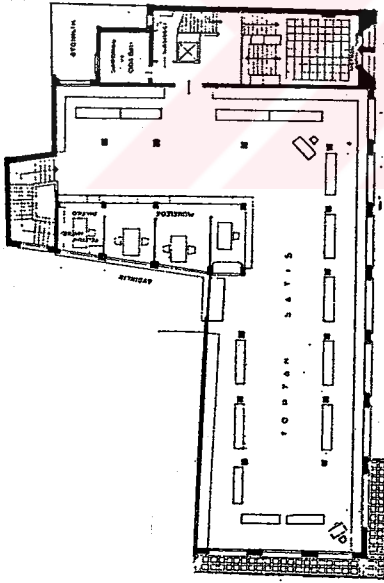
Resim Ek1.72 Apostolos Pistikas

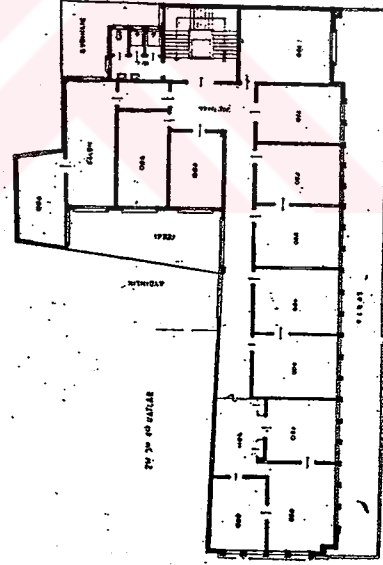
Atabek Hanı ön cephe

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

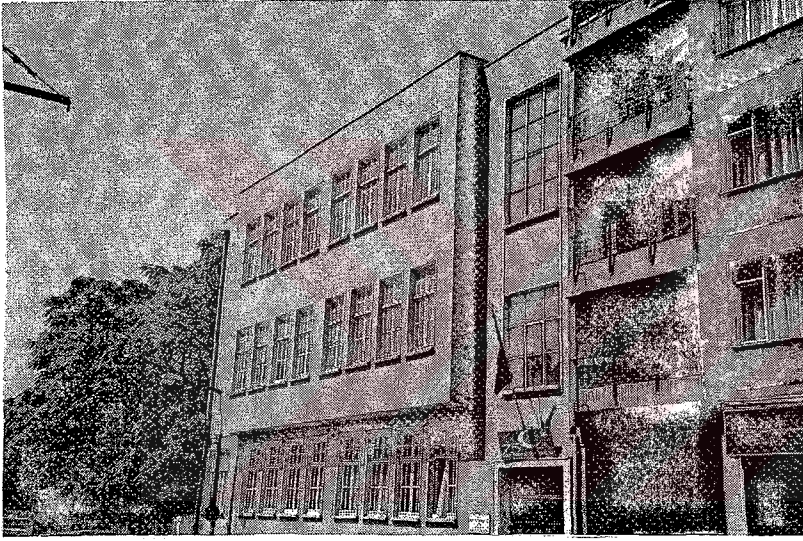
Şekil Ek1.14 Bahçekapı Ata Atabek Hanı (günümüzdeki ismi Atalar Mağazası) olarak inşa edildiği ilk yıllarda (Mimar, 1941-1942, s. 151)

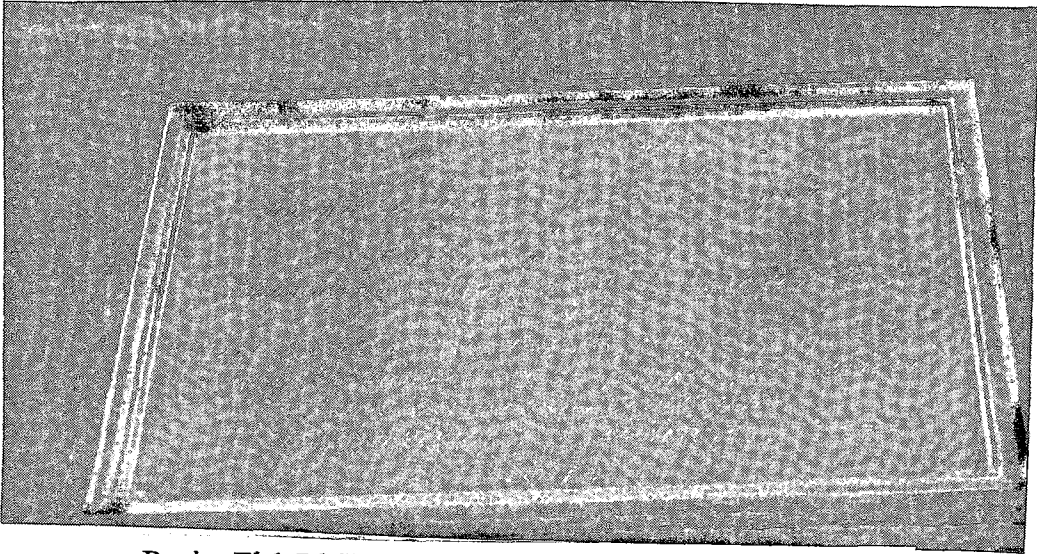
Resim Ek1.74 Evangelos Ranos

Resim Ek1.75 Karaköy Büyük Balıklı Han

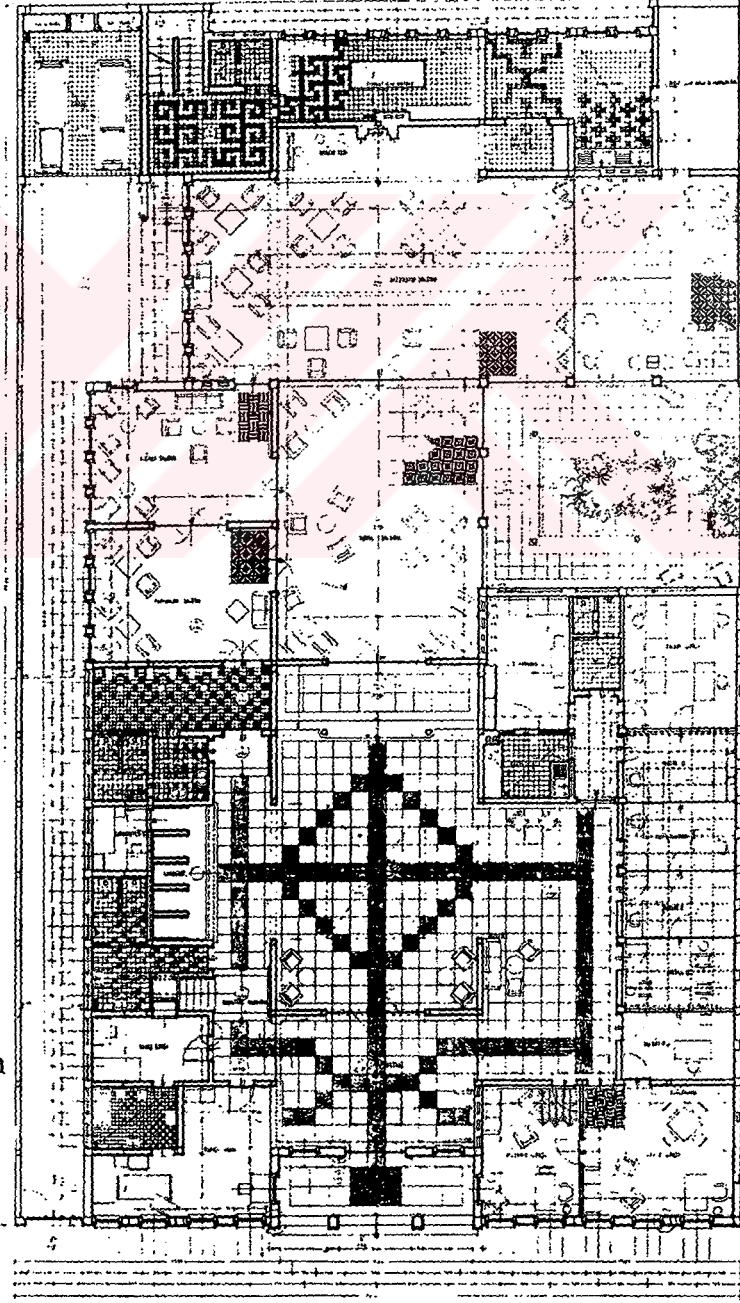
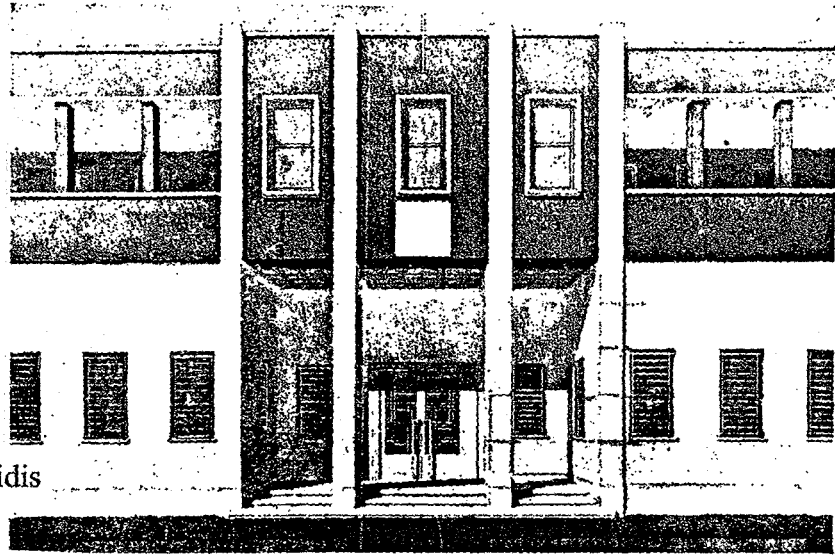
Resim Ek1.77 Şişli Feriköy Rum İlkokulu

Resim Ek1.76 Karaköy Bükük Balıklı Han'a ait bir kitabe

Resim Ek1.78 Simeon Simeonidis

Şekil Ek1.15 Simeon Simeonidis'in
diploma projesi
(Mimar, 1934, Sayı: 9-10)

Resim Ek1.79 Konstantin Simuhin

Resim Ek1.80 Dimitrios Tsilenis

Resim Ek1.81 Siraselviler no:25 Taner Palas

Resim Ek1.82 Halaskargazi Caddesi no: 307
Ak Apartmanı

Resim Ek1.83 Elmadağ Turna Sokak no:2

Resim Ek1.84 Boğazkesen Caddesi no:70

Resim Ek1.85 Serdar-ı Ekrem Sokak no:14

Resim Ek1.86 Eminönü Aşirefendi Caddesi no:61

Resim Ek1.87a İstanbul Yeniçarşı Han'dan bir detay

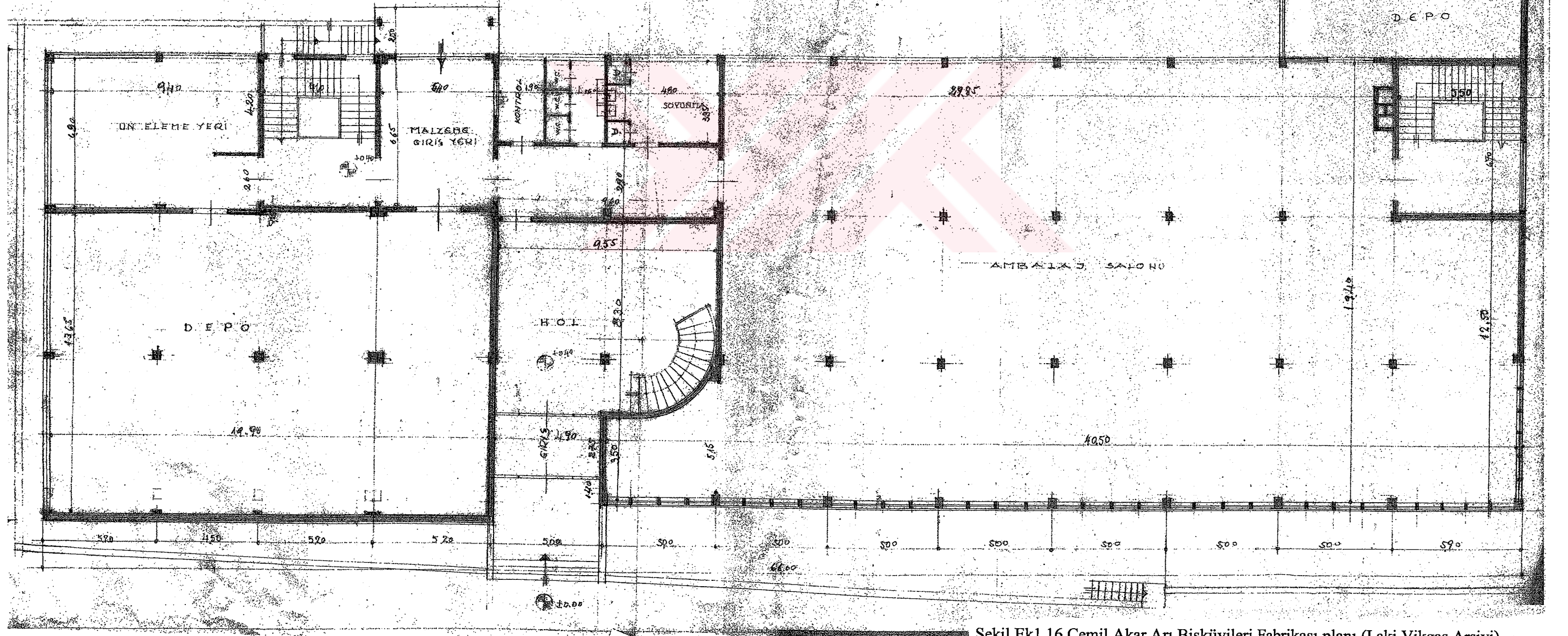

Resim Ek1.87b Mahmutpaşa Yokuşu İstanbul Yeni Çarşı

Resim Ek1.88 Vasil Vikgas

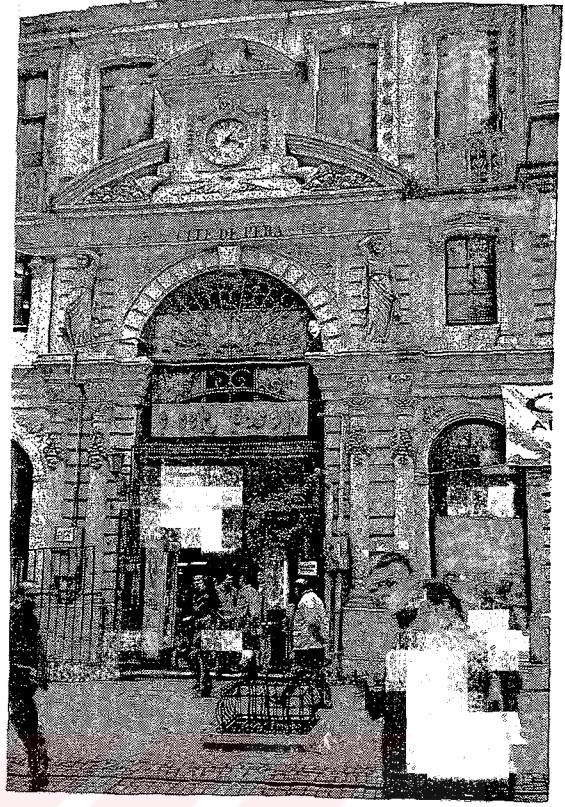
Y. CEMİL AKAR ARI PROJELEME F.
ZEMİN KAT PLANI ET: 1/100

Şekil Ek1.16 Cemil Akar Arı Bisküvileri Fabrikası planı (Laki Vikgas Arşivi)

Resim Ek1.89a Tarlabası Sakızağacı Sokak no:77

Resim Ek1.90 Beyoğlu Çiçek Pasajı

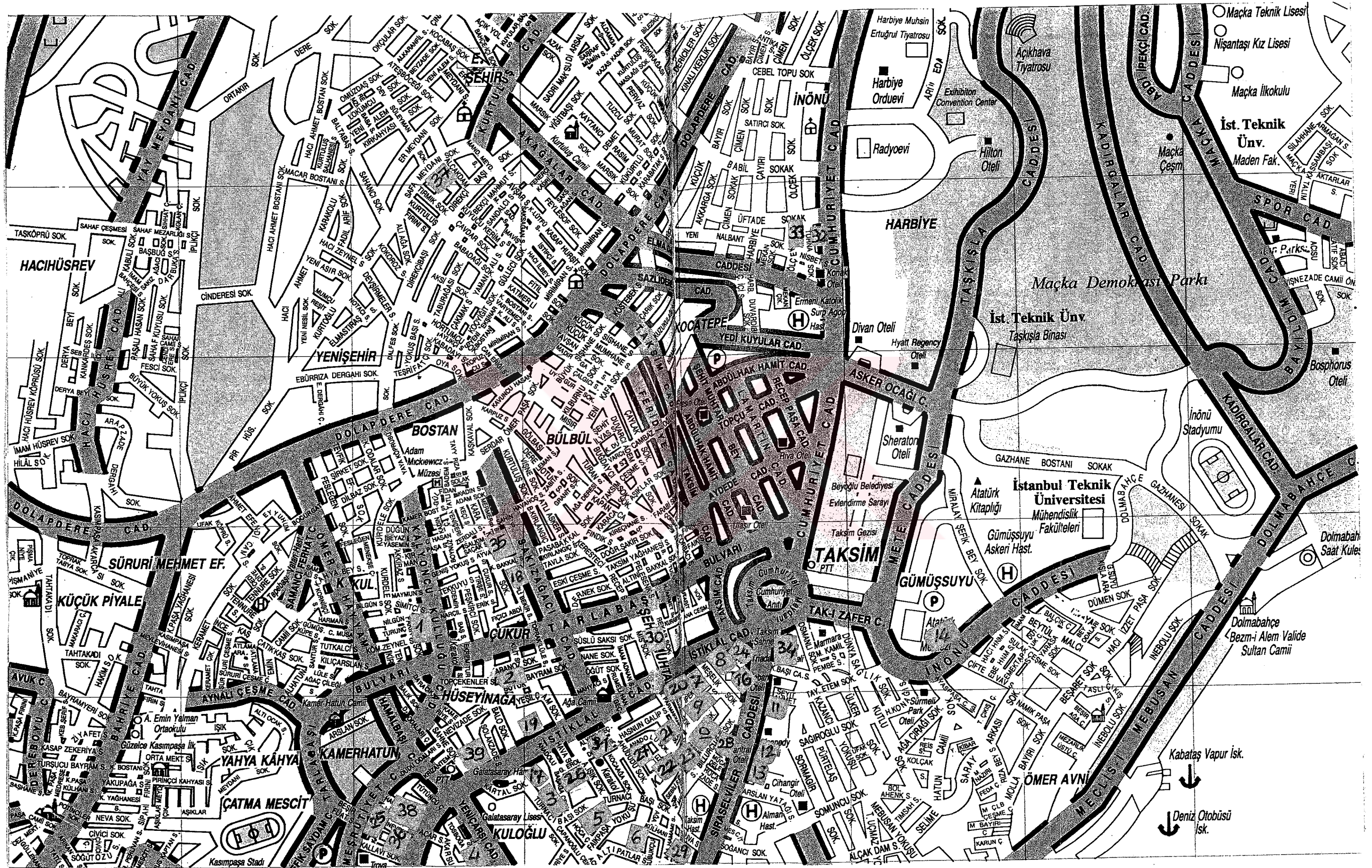
Resim Ek1.89b Tarlabası Sakızağacı Sokak no: 77'den bir detay

EK 2

Harita No:1 (Beyoğlu ve çevresi)

SIRA NO	ADRES	MİMAR
1	Kalyoncu Kulluğu Cad. No:91 Tarlabası	Markos Laggas
2	Bayram sok. No:46/5 Adamantidis Apt. Beyoğlu	Viktor Petros Adamantidis
3	Turnacıbaşı Sok. No:41 Beyoğlu	Dimitrios&Stefanos Georgiadis
4	Yeniçarşı Cad. No:52 Venulahi apt.(Goethe Inst.) Beyoğlu	A.D.Genidounias&K.P.Kiriakidis
5	Faik Paşa Yokuğu No:9 Beyoğlu	K.P.Pappas
6	Çubukcu Çıkmağı No:1 Beyoğlu	K.Konstantinidis&B.G.Papazoglou
7	Meşelik Sok. No:22-24 Pistikas Apt.Beyoğlu	Apostolos Pistikas
8	Meşelik sok. Aya Triada Kilisesi içindeki Evgenidio Aşevi	P. Fotiadis
9	Abdullah Sok. Hürşitbey İşhanı No:4 Beyoğlu	E. FaracciveK.Klonarides &Cle
10	Billurcu Sok. Zappeion Kız Lisesi Beyoğlu	Vasilaki İoannidis
11	Sıraselviler Cad. Belçika Konsolosluğu	Patraklos Kampanakis
12	Sıraselviler Cad. No:89	M. Havatzokopulos
13	Sıraselviler Cad. No:87	I. Karagiannakis
14	İnönü Cad. Marmara Apt.No: 55	A. Pistikas
15	İnönü Cad. Hamit Bey Apt. No:59	A. Mauradoglou
16	Meşelik Sok. Triada Residence Apart Otel No:10	E.S. Kotzapasualis
17	Turnacıbaşı Sok. Zografeion Lisesi	Perikles Fotiadis
18	Sakızağacı Sok. No:59	K.Klonarides
19	İstiklal Cad. Luvr Apt. No:146	V. Adamantidis
20	İstiklal Cad. Taxim Palas Apt. No:27	V. Adamantidis
21	Tel Sok. Zarifi Apt. No:6	Dimitrios Panagotides

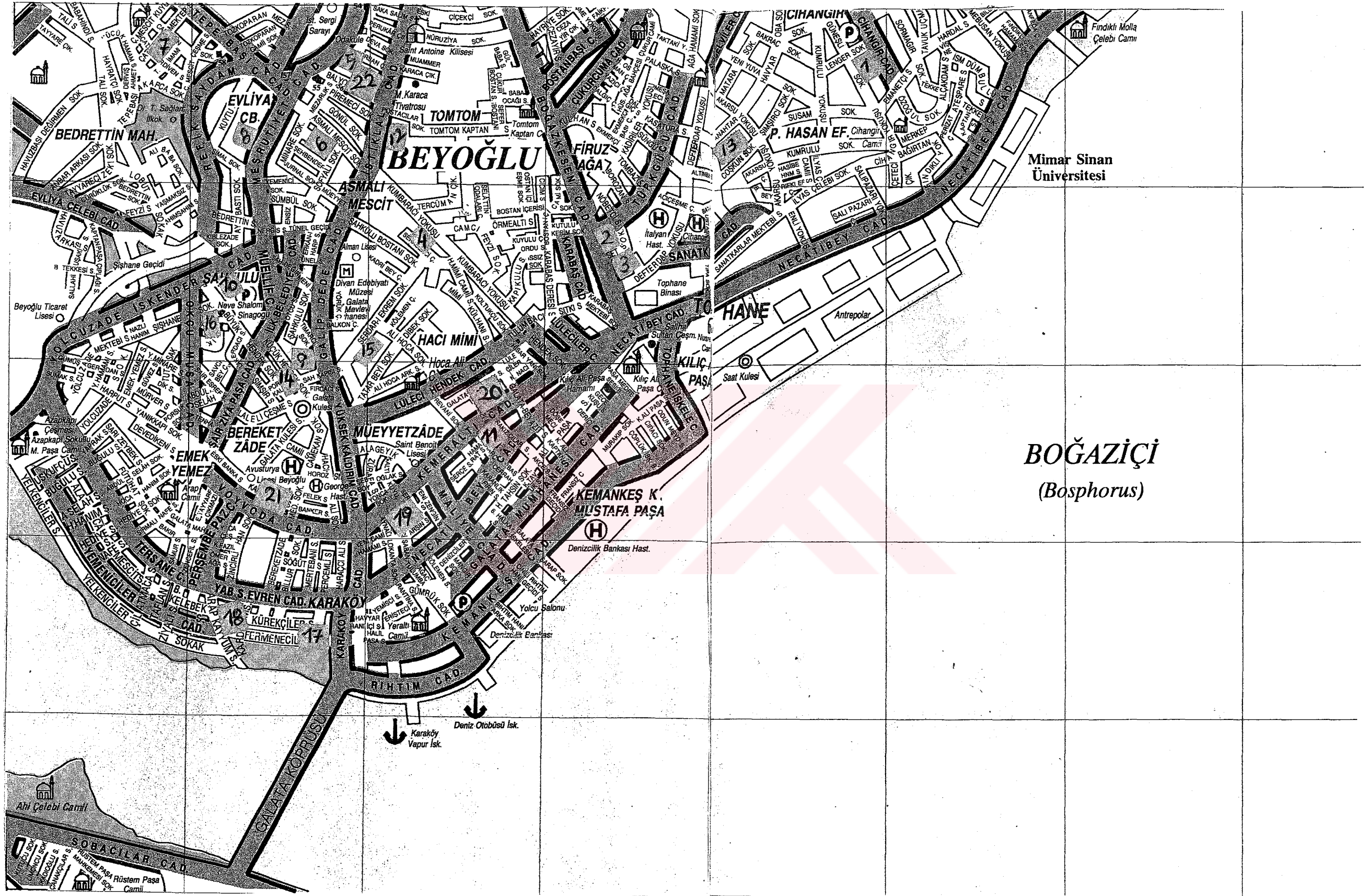
22	Tel Sok. Beyoğlu Spor Klübü No:11 (Philoptochon Ste de bienfasiance Grecque, Pervititch, 2000, s.109)	Yapının üzerinde bir Rum Mimarın Rumca imzası olmakla birlikte mimarın adı ve soyadı okunamamaktadır
23	Çukurçeşme Sok. No:2	A. Dimitrakopulos
24	Sıraselviler Cad. Aya Triada Kilisesi	Vasilaki İoannidis
25	Emir Nevruz Çıkması Aya Panaiya Kilisesi	Komninos Kalfa
26	Gazeteci Erol Dernek Sok. Hanif Apt. (Perpiniani apt.) No:11	A.Perpinianis&M. Laggas
27	Ahududu Sok. No:25	A. Perpinianis & M. Laggas
28	Sıraselviler Cad. No:54 (Stavro Yakaymopoulo Apt., Pervititch, 2000, s.109)	Ath. Giakas
29	Liva Sok. No:7	K.Klonarides & M. Vlassiades
30	Mis Sok. No:18A	K.Kiriakidis
31	Pembe Çıkması No:4 Zarifi Apt.	Dimitrios Panagotides
32	Elmadağ Turna Sok. No:2	İoannis Tsouvalas
33	Elmadağ Arif Paşa Apt.	K.P.Pappas
34	Sıraselviler Cad. Taner Palas Apt. No:25	Dimitrios Tsilenis
35	Sakızağacı Sok. No:77	Harilaos Vladikas
36	İstiklal Cad. (Kallavi sokak köşesi) No:268	G.Koulouthros
37	Kurtuluş Safa Meydanı Sok. Kurtuluş Gençlik Klübü Meparlos
38	Beyoğlu Emir Nevruz Çıkması Aya Panagia Apt.	P. Fotiadis
39	Beyoğlu Çiçek Pasajı (Cite de Pera)	Kleanthis Zannos

Harita Ek2.1 Beyoğlu ve çevresi

Harita No:2 (Galata, Karaköy ve Beyoğlu)

SIRA NO	ADRES	MİMAR
1	Cihangir Güneşli Sok. YeşilPalas No:44	A. Pistikas& F. Partalis
2	Boğazkesen Cad. ve Set Sok. Köşesi No: 44	M. D. Tsompvidas
3	Boğazkesen Cad. ve Defterdar Yokuşu köşesi	E.G.Ladopoulos
4	Kumbaracı Yokuşu Kumbaracı İş Hanı No:115	Dimitrios Georgiadis
5	Meşrutiyet Cad. (Eski Bristol Otel)	G. Manoussos
6	Asmalımesjid Sok. S. Öney Apt. No:19-21	V. Adamantidis& D. Petsillas
7	Tepebaşı Cad. Çatmamesjid Sok. No:11	Stavros Alvanopoulos
8	Meşrutiyet Cad. Çağdaş Apt. No:126	S.& D.Georgiadis
9	Galipdede Cad. No:48 Adamopulo Han	G. Koulouthros
10	Yolcuzade İskender Cad. Frej Apt.	K. Kiriakidis
11	Ayios İoannis Ton Hion(Ayios İoannis) Kilisesi'nin narteksi	Matzini& Stamatis Falieros
12	İstiklal Cad. No:401-403 Ar Apt.	K.Kiriakidis&D.N.Genidounias
13	Cihangir Altınbilezik Sok. No:11	Alvanopoulo & C...
14	Galata Büyükhendek Sok. No:7	G. Klarafidis
15	Serdar-ı Ekrem Sok. No:14	D. Th. Vasilladis
16	Galata Okçumusa Cad. No:15	S.& D. Georgiadis
17	Karaköy bugünkü PTT binası	Markos Laggas
18	Karaköy Yemeniciler Cad. No:15	İo. Melidis
19	Karaköy Kemeraltı Cad. Büyük Balıklı Han no:8-10-12	A Ratzi
20	Karaköy Kemeraltı Cad. Galata Rum Okulu (Galata Ticaret Okulu)	P. Fotiadis
21	Voyvoda Cad. Ankara Han No:16	V. Adamantidis
22	İstiklal Cad. Suriye Pasajı No: 346-348	Dimitrios Th. Vasileiadis

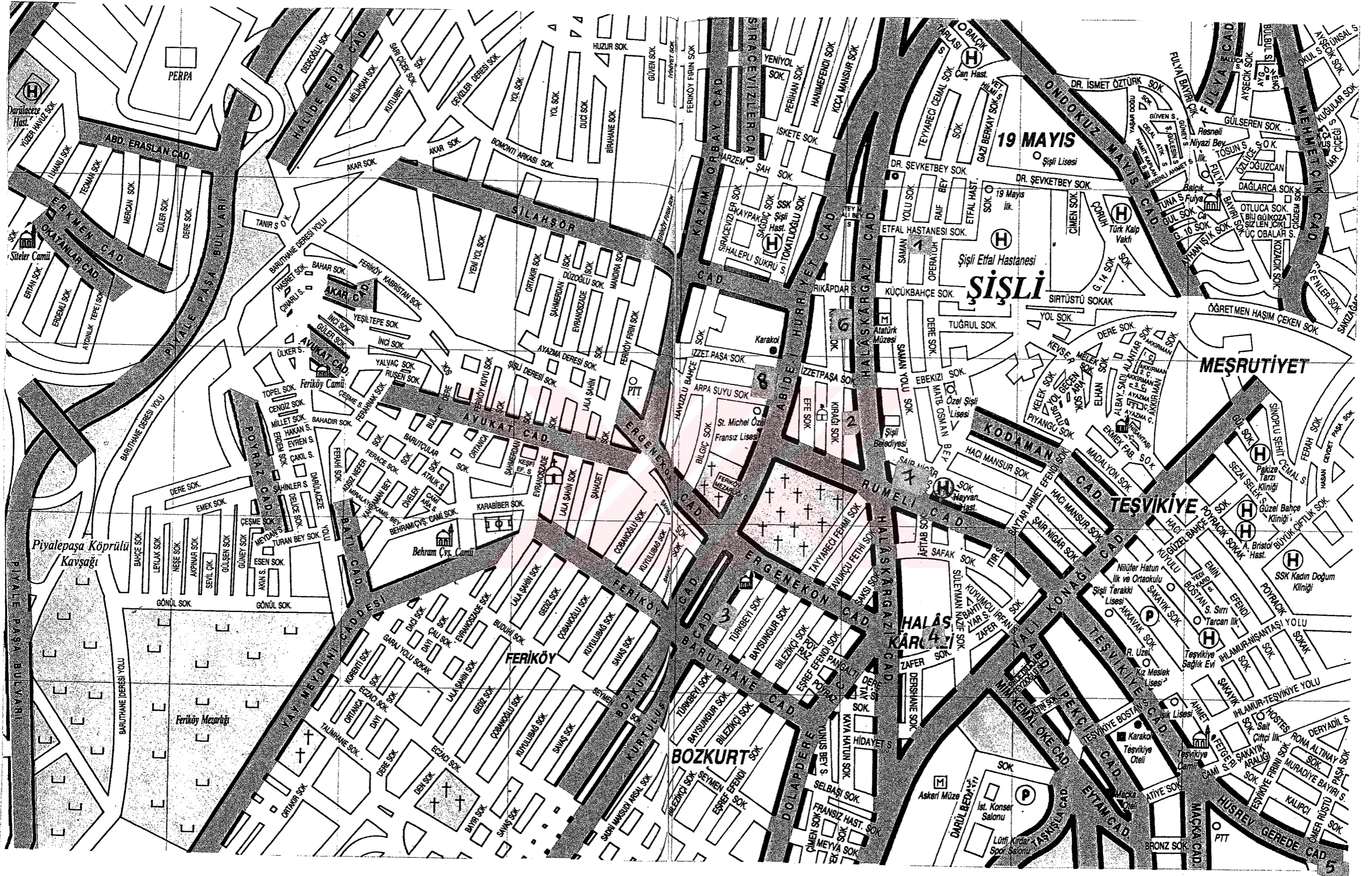

Harita Ek2.2 Galata, Karaköy ve Beyoğlu

Harita No:3 (Şişli ve çevresi)

SIRA NO	ADRES	MİMAR
1	Etfal Hastanesi Sok. No: 6	A. Mauradoglou
2	Kırağı Sok. No:36 Bahar Apt. No:38 İkbal Apt.	Dimitrios Fardis
3	Kurtuluş Cad. No:27 Ülkü Apt. No:25 Şahin Apt.	A. Mauradoglou
4	Zafer Sok. No:15 Uğur Apt.	A. Mauradoglou
5	Hüsrev Gerede Cad. No:75/1 Tozan Apt.	Aristeidis Pasadaios
6	Halaskargazi Cad. No:307 Ak Apt.	Dimitrios Tsilenis
7	Şair Nigar Sok. Ölmez Han	A. Mauradoglou
8	Abidei Hürriyet Cad. Feriköy Rum İlkokulu	Nikolaos Sakalakis

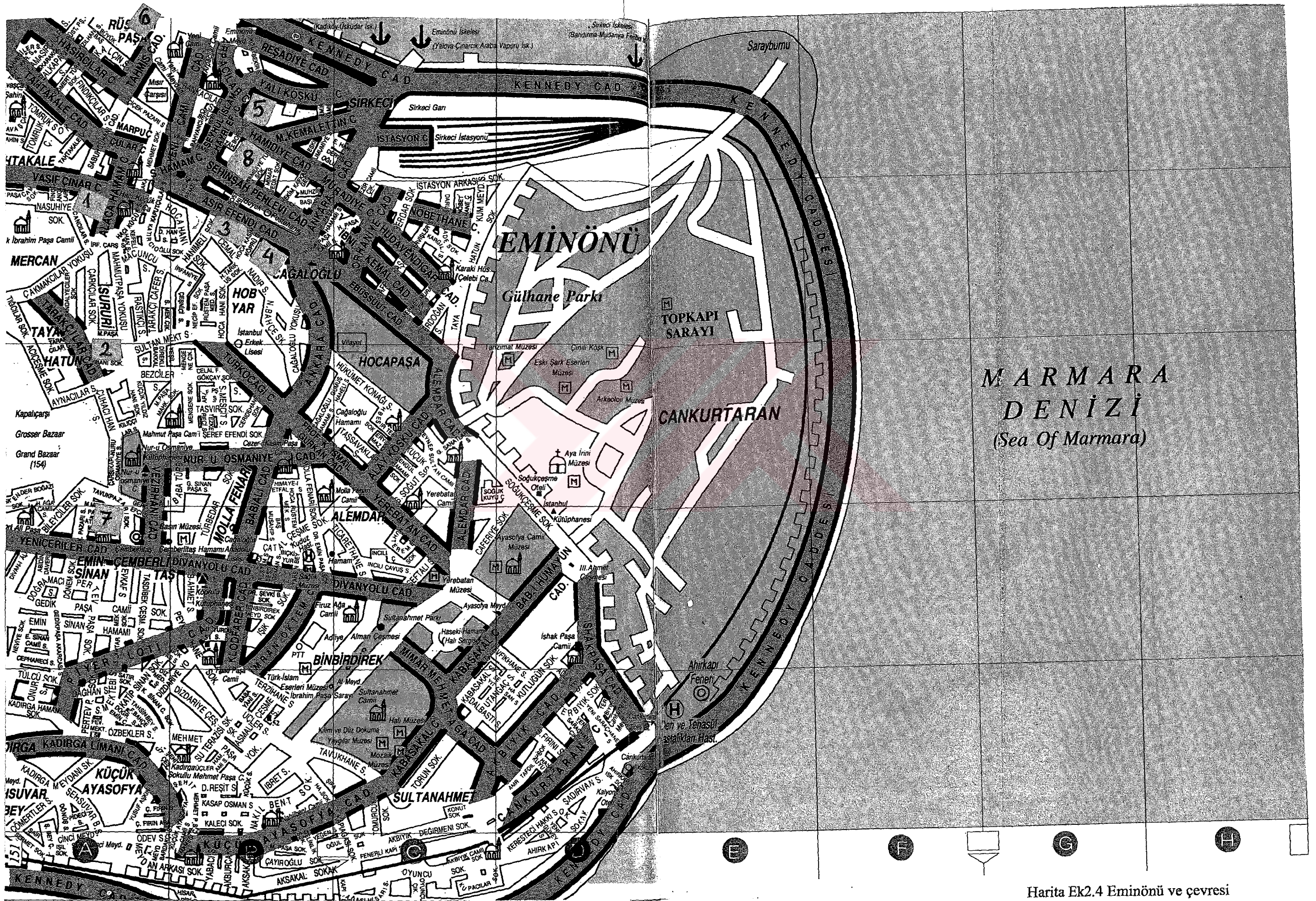

Harita Ek2.3 Şişli ve çevresi

Harita No: 4 (Eminönü ve çevresi)

SIRA NO	ADRES	MİMAR
1	Vasıf Çınar Cad. ve Mahmutpaşa Yokuşu köşesindeki yapı (numara belli değil)	Dimitrios Georgiadis
2	Tarakçılar Hanı Sok. ve Mahmutpaşa Yokuşu köşesindeki İstanbul Yeni Çarşı Hanı	Theochari et Demetre Theochari Vasileiadis
3	Sultanhamam Aşir Efendi Cad. No:33 Türkiye Hanı	K.Kiriakidis&A.N. Genidounias
4	Sultanhamam Aşir Efendi Cad. No:61	Dimitrios Th. Vasileiadis
5	Sultanhamam Cad. No:24	Dimitrios Panagotides
6	Tahmis Cad. (Mısır Çarşısı arka sokağı) Kurukahveci Mehmet Efendi Hanı No:74	M. Latsu(ou)
7	Tavukpazarı Sok. Harika Han No:20	Dimitrios Tsilenis
8	Bahçekapı Büyük Postane Caddesi Atalar Mağazası	A. Pistikas

MARMARA
DENİZİ
(Sea Of Marmara)

Harita Ek2.4 Eminönü ve çevresi

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	17.09.1969	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1980-1986	İstanbul Etiler Lisesi
Lisans	1987-1991	Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü

